

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: [17:504.05/.06]:32.001(043.2)

SPRINCEAN SERGHEI

**DIMENSIUNI BIOETICE ALE SECURITĂȚII UMANE:
ABORDARE POLITOLOGICĂ**

**SPECIALITATEA 561.01 – TEORIA, METODOLOGIA ȘI ISTORIA
POLITOLOGIEI; INSTITUȚII ȘI PROCESE POLITICE**

Teză de doctor habilitat în științe politice

Consultanți științifici:

MORARU Victor,
membru corespondent al AȘM,
doctor habilitat în politologie,
profesor universitar

ȚÎRDEA Teodor N.,
doctor habilitat în filosofie,
profesor universitar

Autor:

SPRINCEAN Serghei,
doctor în politologie,
conferențiar universitar

CHIȘINĂU - 2018

© Sprincean Serghei, 2018

CUPRINS

ADNOTARE (în română, engleză și rusă)	4
LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE	9
1. CONCEPTUALIZAREA BAZEI EURISTICE A STUDIULUI CONEXIUNII BIOETICII ȘI SECURITĂȚII UMANE	25
1.1. Repere istoriografice în studiul bioeticii și securității umane	25
1.2. Aspecte interdisciplinare în studiul bioeticii ca fundament teoretico-practic în asigurarea securității umane	36
1.3. Specificul abordării politologice în studiul bioeticii și securității umane	52
1.4. Concluzii la capitolul 1	69
2. ANALIZA TEORETICĂ A FENOMENULUI BIOETICII ȘI A DOMENIULUI SECURITĂȚII UMANE	71
2.1. Abordări metodologico-politologice ale corelației bioeticii cu securitatea umană	71
2.2. Conceptualizarea politologică a securității umane în unele state est-europene	90
2.3. Concluzii la capitolul 2	109
3. BIOETICA ÎN PROCESUL DE ASIGURARE A SECURITĂȚII UMANE ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII	110
3.1. Bioetica și strategia globală de securizare umană	110
3.2. Asigurarea securității umane în contextul evoluției bioeticii	126
3.3. Politizarea dimensiunii bioetice a securității umane	139
3.4. Concluzii la capitolul 3	150
4. BIOETICA ȘI SECURITATEA UMANĂ ÎN CONTEXTUL PRIORITĂȚILOR SOCIOPOLITICE CONTEMPORANE	152
4.1. Rolul bioeticii politice în asigurarea securității ființei umane	152
4.2. Securitatea umană în condițiile bioetizării politicului	176
4.3. Concluzii la capitolul 4	198
5. ASPECTE BIOETICE ALE ASIGURĂRII SECURITĂȚII UMANE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	200
5.1. Analiza politicii de securitate umană în Republica Moldova din perspectivă metodologică și practico-aplicativă	200
5.2. Problematika bioetică în contextul necesității amplificării procesului de securizare umană în Republica Moldova	223
5.3. Concluzii la capitolul 5	249
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	253
BIBLIOGRAFIE	259
ANEXE	286
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	288
CV-UL AUTORULUI	289

ADNOTARE

Sprincean Serghei. *Dimensiuni bioetice ale securității umane: abordare politologică.*

Teză de doctor habilitat în științe politice. Chișinău, 2018

Structura tezei cuprinde: introducere, cinci capitole divizate în subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 568 titluri, 3 anexe, 258 pagini text de bază. Rezultatele științifice obținute au fost publicate în 50 lucrări științifice.

Cuvintele-cheie: securitate umană, bioetică, strategie de securitate, bioetică politică, bioetizarea securității, biosecuritate, politica securității umane, strategie de supraviețuire a omenirii, drepturile omului.

Domeniul de studiu: Științe politice și studiul securității umane.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul constă în cercetarea politologică a dimensiunilor bioetice ale securității umane în perspectiva evaluării gradului de eficiență a politicilor de stat din domeniul asigurării securității și bunăstării persoanei umane în raport cu principiile bioetice. Valorificarea scopului propus presupune realizarea următoarelor **obiective:** efectuarea analizei istoriografice a celor mai relevante elaborări în studiul securității umane și bioeticii pentru identificarea gradului de cercetare a problematicii date în literatura internațională de specialitate; realizarea analizei politologice a aspectelor interdisciplinare, a abordărilor conceptuale și a reperelor metodologice în studiul bioeticii ca fundament teoretico-practic în asigurarea securității umane; cercetarea abordărilor metodologice și perspectivelor referitor la corelarea domeniului bioeticii cu concepția securității umane; prezentarea evoluției conceptuale politologice a domeniului securității umane în context est-european; efectuarea analizei procesului de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane și a contribuției naționale și din unele state est-europene la creșterea rolului bioeticii în procesul de asigurare a securității umane; reliefa rolului bioeticii și a concepției securității umane în procesul de ajustare a politicului la prioritățile globale contemporane în condițiile crizei mondiale; determinarea importanței și utilității bioeticii politice în asigurarea securității ființei umane; definirea specificului fenomenului bioetizării proceselor securitare și politice în contextul necesității combaterii amenințărilor de securitate umană și a provocărilor crizei globale; realizarea analizei politicii de securitate umană în Republica Moldova din perspectivă metodologică și practico-aplicativă; cercetarea problematicii bioetice în contextul necesității amplificării procesului de securizare umană în Republica Moldova.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în realizarea unui studiu politologic complex asupra securității umane și bioeticii prin abordarea multidisciplinară și interdependentă a conceptelor de securitate umană și bioetică, a instituțiilor de asigurare a securității umane pe plan național și internațional, a normelor morale și juridice și proceselor sociopolitice valorificate științific în contextul problematicii cercetate cu impact asupra asigurării în Republica Moldova a securității umane în conformitate cu principiile bioetice.

Rezultatele științifice principial noi care au fost obținute în urma realizării investigațiilor au contribuit la elaborarea unei direcții științifice calitativ noi în științele politice din Republica Moldova — ***politica securității umane în Republica Moldova***, având ca bază cercetarea interconexiunii dintre concepția securității umane și domeniul bioeticii abordate ca părți componente ale sistemului sociopolitic, precum și ca un sistem integral distinct destinat asigurării securității umane conform principiilor bioetice.

Semnificația teoretică a lucrării rezultă din elaborarea unui cadru metodologic și conceptual complex cu caracter pluridisciplinar, transdisciplinar și interdisciplinar, în plan analitico-epistemologic de explorare științifică a problematicii securității umane și a bioeticii din perspectivă politologică.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în elaborarea și prezentarea unor rezultate științifice ale studiului de o valoare fezabilă certă care pot fi utilizate pentru dezvoltarea, promovarea și implementarea unor politici și strategii de stat în domeniul securității umane, al securității naționale sau în cel al bioeticii cu extensiune normativă și de reglementare în diverse sectoare ale activității sociale.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat prin elaborarea, în grupul de lucru, a proiectului Strategiei Securității Naționale a RM (2015-2016), la fel și în cadrul proiectelor: 15.817.06.12F - Dezvoltarea cadrului juridic al RM în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european (2015-2018), 11.817.07.21F – Interacțiunea dintre stat și societatea civilă în RM în contextul aprofundării reformelor democratice (2011-2014), 09.820.07.07UF – Omul în spațiul bolii: metode umanistice de cercetare a bolii (2009-2010) și altele.

ANNOTATION

Sprincean Serghei. *Bioethical dimensions of human security: political approach.*

Thesis for the Degree of Doctor Habilitat in Political Science. Chisinau, 2018

Structure of the thesis: introduction, five chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 568 titles, 3 annexes, 258 pages of basic text. Results published in 50 scientific papers.

Keywords: human security, bioethics, security strategy, political bioethics, bioethization of security, biosecurity, policy of human security, strategy of humankind survival, human rights.

Field of study: Political sciences and the study of human security.

Goal and objectives. The goal of the work consist in political-systemic research of bioethical dimensions of human security in the perspective of evaluation of the degree of efficiency of state's policies in the field of assuring security and welfare of human person in correlation with bioethical principles. The following **objectives** are proposed to be tackled: effectuating the historiographic analysis of the most relevant achievements in the study of human security and bioethics for identification of the degree of research of this problematics in the worldwide specialty literature; realization of systemic-political analysis of interdisciplinary aspects, of conceptual approaches and of theoretical-methodological landmarks in the study of bioethics as a theoretical-practical foundation in assuring human security; research of theoretical-methodological approaches and of perspectives related to correlation of the field of bioethics with human security conception; presentation of the conceptual and political scientific evolution of the domains of human security in the East-European context; performing of the analysis of the process of politicizing of bioethical dimension of human security as well as of the national and East-European contribution to the growing of the role of bioethics in the process of assuring human security; evaluation of the importance of bioethics and of the conception of human security in the process of adjusting of politics to the contemporary global priorities in conditions of world crisis; determining of the importance and utility of political bioethics in assuring of security of human being; defining of the specific of the phenomenon of bioethization of security and political processes in the context of necessities of counteraction of human security menaces as well as of the challenges of global crisis; analyzing of methodological and practical-applying components of the bioethical conception in correlation with human security policies in Republic of Moldova; researching of normative approaches on the bioethical problematics in the context of necessity of amplifying of the process of human securitization in Moldova.

Scientific novelty and originality lies in a complex political-systemic study on human security and bioethics through multidisciplinary and interdependent approach to the institutions of assuring of human security nationally and internationally, to moral and legal norms and social-political processes, scientifically exploited in the context of researched problematics with impact on assuring of human security in Republic of Moldova, conform to bioethical principles.

The fundamentally new results contributed to the creation in the Republic of Moldovan of a new scientific direction in political science – ***policy of human security in Republic of Moldova***, being based on investigation of interconnection between human security conception and bioethical field as component parts of the social-political system, as well as a distinct integral system designed to ensure human security according to bioethical principles.

The theoretical significance results from development of a methodological and conceptual framework with multidisciplinary and interdisciplinary character, in a perspective of analytical-epistemological scientific exploring of the human security and bioethical problematics from a systemic-political point of view.

The practical value of the work consists in preparation and presentation of scientific results of the study with a feasible and certain value that can be used for development, promotion and implementation of state policies and strategies in the fields of human security, of national security and of bioethics, with normative and regulative extension in different sectors of social activity.

The implementation of the scientific results was achieved through the elaboration in the working the group of the draft of National Security Strategy of the RM (2015-2016), in the projects: 15.817.06.12F - Development of legal framework of RM in the context of the needs for security and assurance of European pathway (2015-2018), 11.817.07.21F - Interaction between state and civil society in RM in the context of deepening of democratic reforms (2011-2014), 09.820.07.07UF - Human being in the space of disease: humanistic methods of research of the disease (2009-2010) and others.

АННОТАЦИЯ

Спринчан Сергей. *Биоэтические измерения безопасности человека: политологический подход.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора хабилитат политологии. Кишинев, 2018

Структура диссертации: введение, пять глав, общие выводы и рекомендации, библиография из 568 работ, 3 приложения, 258 страниц основного текста. Результаты исследования опубликованы в 50 научных работах.

Ключевые слова: безопасность человека, биоэтика, стратегия безопасности, политическая биоэтика, биоэтизация безопасности, биобезопасность, политика безопасности человека, стратегия выживания человечества, права человека.

Область исследования: Политология и исследование безопасности человека.

Цель и задачи работы. Цель состоит в системном политологическом исследовании биоэтических измерений безопасности человека в перспективе оценки эффективности государственных политик в области обеспечения безопасности и благополучия человека в сочетании с принципами биоэтики. Для ее решения предлагаются следующие задачи: историографический анализ наиболее актуальных разработок в области исследования безопасности человека и биоэтики посредством определения степени этой проблемы в мировой специализированной литературе; системно-политологический анализ междисциплинарных вопросов, концептуальных подходов и теоретико-методологических критериев в исследовании биоэтики как теоретической и практической основы обеспечения безопасности человека; исследование теоретических и методологических подходов и перспектив корреляции области биоэтики с концепцией безопасности человека; презентация концептуальной политологической эволюции области безопасности человека в восточно-европейском региональном контексте; анализ процесса политизации биоэтического измерения безопасности человека и национального и восточно-европейского вклада в повышение роли биоэтики в процессе обеспечения безопасности человека; подчеркивание важности биоэтики и концепции безопасности человека в процессе адаптации политики к современным глобальным приоритетам в условиях глобального кризиса; определение важности и полезности политической биоэтики в обеспечении безопасности человека; определение специфики феномена биоэтизации политических процессов и по обеспечению безопасности в контексте необходимости борьбы с угрозами для безопасности человека и вызовами глобального кризиса; анализ методологических и практико-прикладных компонентов концепции биоэтики в корреляции с политиками безопасности человека в Республике Молдова; исследование нормативно-стратегических подходов в биоэтике в контексте необходимости усиления безопасности человека в Республике Молдова.

Научная новизна и оригинальность работы заключается в реализации комплексного системно-политологического исследования проблем безопасности человека и биоэтики путем междисциплинарного и взаимозависимого анализа данных концепций, учреждений по обеспечению безопасности человека в национальном и международном плане, моральных и правовых норм и социально-политических процессов в контексте влияния на обеспечение безопасности человека в Республике Молдова в соответствии с принципами биоэтики.

Принципиально новые результаты работы способствовали созданию в Республике Молдова нового научного направления исследования в области политических наук – политика безопасности человека в Республике Молдова, основываясь на взаимосвязи между концепцией человеческой безопасности и биоэтики, как части социально-политической системы, а также как отдельная целостная система обеспечения безопасности человека, основываясь на биоэтических принципах.

Теоретическая значимость состоит в разработке методологических и концептуальных комплексных рамок междисциплинарного характера, в плане аналитико-эпистемологического исследования вопросов безопасности человека и биоэтики с системно-политической научной точки зрения.

Практическая значимость работы состоит в разработке и представлении результатов неоспоримой важности, которые могут быть использованы для развития, продвижения и реализации государственной политики и стратегий в области безопасности человека, национальной безопасности или биоэтики с возможностью расширения нормативно-правовой базы в различных секторах общественной жизни.

Применение научных результатов стало возможным путем разработки в рабочей группе проекта Стратегии национальной безопасности РМ (2015-2016 гг.), а также в проектах: 15.817.06.12F - Развитие правовой базы РМ в контексте потребностей безопасности и обеспечения европейского пути (2015-2018), 11.817.07.21F - Взаимодействие государства и гражданского общества в РМ в контексте углубления демократических реформ (2011-2014), 09.820.07.07UF - Человек в пространстве болезни: гуманистические методы исследования болезни (2009-2010) и др.

LISTA ABREVIERILOR

APEC –	Cooperarea Economică Asia-Pacific (Asia-Pacific Economic Cooperation)
ASEM –	Academia de Studii Economice a Moldovei
AȘM –	Academia de Științe a Moldovei
BM –	Banca Mondială
BOP –	Barometrul Opiniei Publice
CCCEC –	Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției
CCHS –	Consortiul canadian pentru securitate umană (Canadian Consortium on Human Security)
CHS –	Comisia pentru Securitate Umană a ONU (Commission on Human Security)
CE –	Consiliul Europei
CIMIC –	Cooperarea civil-militară a NATO (Civil-Military Cooperation of NATO)
CIOMS –	Consiliul Internațional al Organizațiilor din domeniul Științelor Medicale (Council for International Organizations of Medical Sciences)
CNA –	Centrul Național Anticorupție
CNE –	Comitetul Național de Etică
CNESCMMNT –	Comitetul național de etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament
CoE –	Consiliul European
COPRI –	Institutul de cercetare a păcii din Copenhaga (Copenhagen Peace Research Institute)
CSI –	Comunitatea Statelor Independente
ETA –	Organizație teroristă „Pământul Basc și Libertate” (în limba bască: „Euskadi Ta Askatasuna”)
FARC –	Forțele Armate Revoluționare din Columbia (organizație teroristă)
FR –	Federația Rusă
JICA –	Agenția japoneză de cooperare internațională (Japan International Cooperation Association)
HESP –	Programul de suport pentru învățământul superior al Fundațiilor pentru o societate deschisă (Higher Education Support Program of Open Society Foundations)
HIV/AIDS –	Virusul imunodeficienței umane (Human immunodeficiency virus / Acquired immunodeficiency syndrome)
HSN –	Rețeaua de Securitate Umană (Human Security Network)
HSU –	Unitatea pentru Securitatea Umană a ONU (Human Security Unit)
ICJP al AȘM –	Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM
IDIS Viitorul –	Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”
INTERPOL –	Organizația internațională de cooperare a forțelor de poliție (International Criminal Police Organization)
IIEȘP al AȘM –	Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM
IPRA –	Asociația de cercetări asupra păcii internaționale (International Peace Research Association)
IRA –	Armata Republicană Irlandeză (Irish Republican Army)
IRIM –	Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova

ISPRI –	Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale
NAFTA –	Acordul Nord-American de Comerț Liber (North American Free Trade Area)
NATO –	Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (North Atlantic Treaty Organization)
ODD –	Obiective de Dezvoltare Durabilă sau Obiective Globale în cadrul „Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă”
ODM –	Obiective de Dezvoltare ale Mileniului
OHCHR –	Oficiul Înaltului Comisariat pentru Drepturile Omului al ONU (The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights)
ONG –	Organizație non-guvernamentală
OMS / WHO –	Organizația Mondială a Sănătății (World Health Organisation)
ONU –	Organizația Națiunilor Unite
OSCE –	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (Organization for Security and Co-operation in Europe)
OSI –	Institutul societății deschise (Open Society Institute)
OVMG –	Organisme vii modificate genetic
PKK –	Partidul Muncitorilor din Kurdistan (Parti Karkerani Kurdistan)
PNADO –	Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului
PNUD / UNDP –	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (United Nations Development Programme)
PR –	Relații publice (Public Relations)
SIS –	Serviciul de Informații și Securitate
SPC SE –	Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale
SSN –	Strategia securității naționale
SUA –	Statele Unite ale Americii
UAIC –	Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași
UE / EU –	Uniunea Europeană (European Union)
UMF „Carol Davila” –	Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”, București
UMF „Gh. T. Popa” –	Universitatea de Medicină și Farmacie „Gh. T. Popa”, Iași
UNESCO –	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNHCR –	Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNICEF –	Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite (United Nations International Children's Emergency Fund)
UNTFHS –	Fondul de Încredere al Națiunilor Unite pentru Securitate Umană (United Nations Trust Fund for Human Security)
USM –	Universitatea de Stat din Moldova
USMF „N. Testemițanu” –	Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”
UTM –	Universitatea Tehnică din Moldova

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Asigurarea securității persoanei umane și securizarea dezvoltării omenirii, aprofundarea proceselor democratice și soluționarea pozitivă a dilemelor democrației prin depășirea problemelor globale, ridicarea nivelului de trai a populației Terrei, promovarea modului sănătos de viață și ocrotirea sănătății, oferirea unei perspective sustenabile de dezvoltare pe termen lung, promovarea intereselor fundamentale ale societății de azi și a generațiilor de mâine, nu pot fi realizate în afara unui cadru legal adecvat și a unei concepții bine elaborate și cu succes implementate în domeniile securității umane, a bioeticii și biosecurității.

Pe bună dreptate se consideră că scopul esențial al strategiilor și politicilor în sferele securității umane, a bioeticii și biosecurității, a activității instituțiilor din aceste sectoare nu constă în conferirea unui sentiment abstract și fals de confort și siguranță atât pentru individul uman, cât și pentru colectivitate, ci în crearea și menținerea unor condiții favorabile pentru soluționarea celor mai stringente probleme securitare, politice, economice, sociale, demografice, tehnologice, dar mai întâi de toate a dilemelor și crizei morale a omenirii care continuă să fie supusă impactului distructiv al amenințărilor și pericolelor globale la nivelul fiecărei persoane luate în parte. Din acest motiv, cercetarea minuțioasă a problematicii securității umane, a bioeticii în context politologic, sociocivilizațional, interdisciplinar, sistemic și comparativ reprezintă o soluție viabilă, alături de alte pârghii, precum și o posibilă ieșire din criza mondială multiaspectuală ce marchează civilizația umană pe parcursul ultimelor secole, mai cu seamă în perioada recentă a istoriei omenirii.

La sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX au avut loc un șir de evenimente care determină mai târziu afirmarea pe plan mondial a mișcării social-politice și academice de edificare a noosferei și de fondare a bioeticii, iar spre sfârșitul sec. XX – și a concepției securității umane, în perspectiva generării unui reviriment moral și spiritual al civilizației mondiale contemporane și mai apoi o securizare a persoanei umane contra oricăror pericole în contextul găsirii unor soluții viabile la criza globală, pentru un viitor mai bun și mai sigur pentru generațiile ce urmează. În calitate de premise pentru apariția și lansarea acestor mișcări social-politice și academice vom remarca următoarele fapte: *În primul rând*, e vorba despre aplicarea politicilor eugenice și de sterilizare în masă a populației în SUA, începând de la sfârșitul sec. XIX, iar în unele state europene începând din perioada interbelică, inclusiv în Rusia sovietică. *În al doilea rând*, se produc numeroase experimente inumane pe subiecți vii în lagărele naziste de concentrare din perioada celui de al Doilea Război Mondial, fapt pentru care cei mai importanți medici naziști implicați au fost condamnați în anul 1947, prin hotărârea Tribunalului de la Nürnberg. *În al treilea rând*, instaurarea cortinei de fier dintre blocurile geopolitice din Est și Vest imediat după cel de al Doilea Război Mondial și declanșarea cursei înarmărilor și a pericolului războiului nuclear ca factor de instabilitate și insecuritate extremă în lume, iar după finalizarea „războiului rece” – evoluția paradigmei de securitate națională de la cea bazată exclusiv pe

forța militară, la cea centrată pe individul uman. *În al patrulea rând*, degradarea continuă și în proporții nemaîntâlnite a stării mediului ambiant, schimbările climaterice și încălzirea globală din cauze antropice și naturale, acutizării pentru majoritatea populației planetei a problemei accesului la apă potabilă, a creșterii numărului de maladii noi din cauze tehnogene și ecologice, a întineririi multor maladii, precum cele oncologice, cardiace sau care țin de dereglările metabolismului etc., toate acestea, potrivit prognozelor, vor face imposibilă viața omului pe Terra, influențând drastic calitatea vieții, securitatea sănătății omului, cea alimentară etc. *În al cincilea rând*, declanșarea crizei energetice și a resurselor naturale, din cauza creșterii exponențiale a consumului de către om a resurselor naturale și a caracterului neregenerabil al majorității acestora. *În al șaselea rând*, aprofundarea discrepanțelor demografice dintre diverse regiuni ale lumii, atunci când în unele zone ca Europa de Est, inclusiv Republica Moldova, are loc o depopulare a teritoriilor, o îmbătrânire bruscă a populației, iar în alte regiuni, preponderent subdezvoltate socioeconomic, are loc o creștere galopantă a numărului populației planetei. Acest fenomen demografic periclitează eforturile guvernelor și instituțiilor mondiale de a implementa strategia cu privire la dezvoltarea durabilă și de a controla procesele sociale pentru o prognoză realistă și adecvată a evoluției proceselor sociopolitice, cu scopul de a evita cele mai pesimiste scenarii de viitor.

Există o lipsă evidentă, atât la nivel internațional, dar mai ales în RM, a unui cadru normativ și legislativ adecvat gravității situației create în ceea ce privește nivelul actual scăzut al securității umane, aspect ce poate fi ameliorat prin contribuția metodologică și logistică a bioeticii pentru contracararea celor mai grave amenințări de securitate la adresa persoanei umane și societății contemporane, care sunt analizate în lucrarea de față prin prisma relevanței lor în sens bioetic și securitar. Această lipsă a unui cadru normativ adecvat în domeniul securității umane a dus la instaurarea unor practici sociale și politice nocive pentru stabilitatea, prosperitatea, progresul și coeziunea societății, inclusiv în Republica Moldova, cum sunt cele legate de acceptarea tacită în societatea autohtonă a unor forme de corupție, nepotism sau cumetrim, a toleranței excesive a populației față de proasta guvernare și devierea de la normele morale ale clasei politice și elitei sociale, indiferența și dezamăgirea electoratului, în majoritatea cazurilor, față de necesitatea implicării personale, în calitate de societate civilă, în chestiuni de interes public sau național. În consecință, cercetarea de față își propune să delimiteze perspectivele pentru îmbunătățirea cadrului normativ intern și internațional în vederea fortificării securității umane prin implicarea bioeticii. În același timp, promovarea și înrădăcinarea unor deprinderi și obișnuințe sociale, foarte des degradante pentru ființa umană și descurajatoare pentru cetățeanul simplu, în raport cu funcționarul public, cu organele de stat și de supraveghere a ordinii publice și constituționale, precum cele menționate, au apărut ca rezultat al nivelului scăzut al culturii sociopolitice și securitare, atât a majorității populației RM, cât și a clasei politice și elitelor. Această situație se datorează atât crizei morale și identitare din societatea autohtonă, cât și lipsei unui nivel

adecvat de competență a funcționarilor publici și a reprezentanților statului în domeniul securității umane, a drepturilor omului, dar mai ales în cel al bioeticii, dar și a necunoașterii în măsură acceptabilă de către aceștia a normelor internaționale referitoare la reglementarea domeniilor date. În contrapondere, lucrarea dată vine să determine principalii factori stimulatori pentru politicieni, oamenii de stat și funcționarii publici de a cunoaște și a se perfecționa în domeniul cunoașterii, aplicării normelor bioetice și ale securității umane.

Descrierea situației în domeniul cercetării politologice a securității umane și a bioeticii și identificarea problemelor supuse cercetării. Provocările de ordin practic la adresa securității umane, a omenirii în genere și a viitorului acesteia, au fost dublate de cele teoretico-metodologice. Comunitatea științifică a reacționat prompt la aceste provocări și a făcut eforturi importante pentru a se adapta la prioritățile momentului de ordin practic. Toate cauzele și premisele enumerate mai sus au stat la baza apariției în 1969 a disciplinei bioetice, fondată de oncologul american V.R. Potter ca o „punte către viitor”, iar în lucrările sale mai recente, ca o „știință globală”, care între timp devine și o mișcare sociopolitică și instituțională importantă, sprijinită prin inițiative ale societății civile, în vederea optimizării practicilor normative și juridice cu caracter biomedical și ecologic referitoare la biosferă, vietate, om. Mai târziu, amploarea crescândă a provocării globale, precum necesitatea ameliorării situației privind drepturile omului, a teoriei și practicii dezvoltării durabile, a generat apariția concepției securității umane care a schimbat accentele și în paradigma securității naționale, înlocuind statul ca obiect al activităților de securizare prin aplicarea forței militare, cu individul uman, protejat multilateral. Pentru prima dată conceptul de securitate umană a fost propus în anul 1994, în Raportul asupra dezvoltării umane al ONU. Obiectivul principal al domeniului bioeticii globale, pe parcursul a mai bine de 45 de ani, constă în bioetizarea tuturor sferelor vieții sociale și mai cu seamă a domeniului politic și decizional prin racordarea practicilor sociale și politice la principiile bioetice, dar și formarea unei conștiințe sociale cu caracter bioetic, edificarea mecanismelor sociopolitice eficiente de asigurare a dezvoltării sustenabile a omenirii în condițiile necesității depășirii crizei globale multidimensionale, a cărei structură și astăzi se menține, în principiu, intactă și a constituit obiectul de cercetare a numeroase studii teoretico-practice. Structura crizei mondiale contemporane cuprinde multiple probleme globale, potrivit lui T.N. Țîrdea, tipologizate în trei grupuri principale: 1) *probleme globale antro-po-sociale*, 2) *probleme socio-naturale* și 3) *probleme globale inter-societale*. În cel mai larg sens, criza mondială poliaspectuală contemporană afectează în mod prioritar și nemijlocit individul uman, la fel și formațiunile, grupurile sociale ca subiecte ale relațiilor și raporturilor morale cu natura și mediul.

Evoluția securității umane în plan teoretic și practic a fost destul de anevoioasă în ultimii douăzeci de ani după lansarea termenului de către PNUD. Totuși, concepția dată a făcut un progres vizibil prin acceptarea ei în mare parte, prin efortul deosebit al ONU (B. Boutros-Ghali, K.A. Annan, S. Ogata, A. Sen etc.), de către comunitatea științifică mondială, dar și de către practicienii din domeniul securității, prin

inclusiunea plenară a acestei concepții în strategiile de securitate ale celor mai importante state de pe glob și ale celor mai influente structuri internaționale de securitate. O rezonanță deosebită a avut concepția securității umane în rândurile comunității academice mondiale (B. Buzan, O. Wæver, B. Møller, L.C. Chen, L. Axworthy, M. Kaldor, K.P. Bajpai, R. Thakur, A. Suhrke, J. Nef, J. Leaning, E. Neuman, C. Thomas, J. N. Voïnov Kohler, A. Hammerstad, G. King, Ch. Murray etc.), prin lansarea a numeroase lucrări dedicate dezvoltării metodologice a conceptului și a valențelor sale aplicative în soluționarea problemelor stringente de pe glob prin restabilirea echității, a demnității umane, prin apărarea oamenilor contra diverselor suferințe și amenințări securitare. În spațiul est-european, inclusiv în RM, se atestă un interes semnificativ pentru problematica securității umane în corelație cu dezvoltarea durabilă sau cu procesul globalizării din diverse perspective: filosofică, bioetică, securitară, politologică, militară, juridică (A.D. Ursul, Al. N. Roșca, T.N. Țirdea, M.M. Neag, A. Carpinski, V. Moraru, V. Juc, Gh. Costachi, E. Străuțiu, I. Leucea, B. Ștefanachi, Al. Sarcinski, I. Rusandu, Al. Kiș, I. Crăciun, L. Ispas, V. Capcelea, L. Roșca, V. Varzari, D. Baluiev, A. Sașiuta, E. Kalina, O. Țăcu, R. Grosu, L. Bostan (Rubanovici), A. Rotari, R. Nichifor etc.).

Nici parcursul bioeticii ca fenomen interdisciplinar nu a fost simplu. La scurt timp după primele încercări de delimitare a obiectului de studiu și a metodologiei specifice bioeticii, au fost întreprinse unele încercări de a redefini bioetica în contextul strict al progresului și specificului științelor biomedicale (A. Hellegers, T. L. Beauchamp, J. Childress, R.M. Veatch). Bioetica, în calitate de etică medicală, continuă să fie promovată și azi în unele cercuri medicale înguste, unde majoritatea specialiștilor în domeniul bioeticii provin din sfera științelor vieții și biomedicină, necunoscând deloc sau doar superficial fundamentele filosofico-metodologice ale acesteia. La mijlocul anilor '90, o puternică mișcare de restabilire a pozițiilor bioeticii globale potteriene a fost întreprinsă (P. Singer, Tr. H. Engelhardt jr.), cu toate că aspectele biomedicale au rămas a fi prioritare pentru foarte mulți dintre cei mai renumiți bioeticieni ai contemporaneității (D. Callahan, R. Macklin), mișcare care a coincis cu o afirmare pe plan mondial a bioeticii elaborate în centrele de cercetare din Europa (J. Harris, S. Holm, H. Jonas, M. Häyry, P. Cavaşin, F. D'Onofrio, R. Giunta). Tot la mijlocul anilor '90 apar primele încercări de a promova bioetica în spațiul est-european (V. Kulinichenko, S. Pustovit, V. Astărăstoe, Gh. Scripcaru, B. Yudin, P. Tichtenko, V. Cheshko, T. Mishatkina), inclusiv în Republica Moldova (T.N. Țirdea, V. Ojovanu, A. Eșanu, P. Berlinski, D. Nistoreanu, R. Gramma, A. Paladi etc.)

Problemele principale înaintate spre cercetare cu titlu de ipoteze de lucru sunt următoarele:

1. Cercetarea dimensiunilor bioetice ale securității umane reiese din necesitatea realizării intereselor naționale ale RM de a edifica un stat de drept prin asigurarea libertăților și drepturilor fundamentale ale omului pe tot teritoriul statului, conform Acordului de Asociere cu UE și Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului cu Organizația Nord-Atlantică.

2. Consolidarea obiectului comun de studiu al teoriei securității umane și bioeticii are ca scop identificarea și valorificarea căilor de a contribui la creșterea nivelului de trai al populației și a prosperității cetățeanului prin elaborarea și implementarea, în conformitate cu principiile bioetice, a politicii securității umane ce va include propagarea modului sănătos de viață, respectarea normelor ecologice, combaterea corupției și promovarea practicii bune guvernări în RM.
3. Politica securității umane, în baza principiilor bioetice, trebuie să devină o componentă de bază a politicii de modernizare socială în RM în condițiile necesității depășirii crizei globale, inclusiv a manifestărilor acesteia la nivel local ca pericole și riscuri de securitate umană, precum: degradarea mediului ambiant, sărăcia și subdezvoltarea socioeconomică etc.
4. Politica securității umane, în baza principiilor bioetice, trebuie să devină o strategie viabilă de edificare în Republica Moldova a unui sistem funcțional al securității umane, valorificând contribuția și aportul logistic și metodologic pe care teoria și practica securității umane, precum și domeniul bioeticii sunt capabile să le ofere factorilor sociopolitici și decizionali.
5. Bioetica politică poate fi acceptată ca o direcție nouă de cercetare, formată prin interconectarea componentelor specifice domeniilor securității umane și bioeticii și concentrată pe studiul specificului și efectelor bioetizării fenomenelor și proceselor securitare, politice și socio-decizionale.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul trasat pentru valorificarea științifică a temei lucrării date constă în cercetarea politologică a dimensiunilor bioetice ale securității umane în perspectiva evaluării gradului de eficiență a politicilor de stat din domeniul asigurării securității și bunăstării persoanei umane în raport cu principiile bioetice. Realizarea scopului propus presupune valorificarea următoarelor obiective:

- realizarea analizei istoriografice a celor mai relevante elaborări în studiul bioeticii și securității umane pentru identificarea gradului de cercetare a problematicii date în literatura internațională de specialitate;
- analiza politologică a aspectelor interdisciplinare în studiul bioeticii ca fundament teoretico-practic în asigurarea securității umane;
- cercetarea abordărilor metodologice ale corelației bioeticii cu securitatea umană;
- investigarea evoluției conceptuale politologice a domeniului securității umane în unele state est-europene;
- reliefa importanței bioeticii și a concepției securității umane în procesul de ajustare a politicului la prioritățile globale contemporane în condițiile crizei mondiale;
- analiza procesului de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane și a contribuției naționale și mondiale la creșterea rolului bioeticii în procesul de asigurare a securității umane;
- determinarea importanței și utilității bioeticii politice în asigurarea securității ființei umane;
- definirea specificului fenomenului bioetizării proceselor securitare și politice în contextul necesității

combaterii amenințărilor de securitate umană și a provocărilor crizei globale;

- analiza politicii de securitate umană în Republica Moldova din perspectivă metodologică și aplicativă;
- cercetarea problematicii bioetice în contextul necesității amplificării procesului de securizare umană în RM.

Metodologia investigațiilor științifice. Au fost utilizate în procesul de cercetare un șir de principii (al interdisciplinarității, complementarității, al umanismului, corespondenței, continuității și discontinuității, compatibilității), abordări (politologică, sistemică) și metode universale (sinergetică, dialectică, hermeneutică), general-științifice (structural-funcțională, instituțională, comparativă, metoda realist-empirică, istoriografică, analiza și sinteza, inducția și deducția), la fel și cele particular-științifice (politologică, analiza evenimentelor, metoda bioetică, securitară, evaluării riscurilor de securitate, analizei amenințărilor de securitate). Spectrul extins de principii, abordări și metode utilizate în cercetarea de față se explică prin caracterul complex și extins al obiectului de cercetare al lucrării. Investigațiile întreprinse au fost realizate pe baza metodologiei sistemice ce subliniază corelația și interconexiunea dintre părțile componente ale unui tot întreg. Astfel, securitatea personală, politică, comunitară, economică, de mediu, a sănătății, securitatea alimentară reprezintă elementele sistemului securității umane, potrivit metodologiei ONU, care se află într-o interdependență strânsă una față de alta. Pe de altă parte, eliberarea de frici și de nevoi, precum și respectul pentru demnitatea umană, reprezintă componentele atât ale securității umane, cât și ale bioeticii, fiind legate între ele printr-o conexiune sistemică. Analizând la un nivel superior, bioetica, drept știință a supraviețuirii și securizării persoanei și securitatea umană, ca o concepție integră despre bunăstarea multilaterală a individului uman, reprezintă componente noi ce se încheagă sistemic între ele, contribuind la formarea unor noi construcții conceptuale, cum este bioetica politică, de exemplu.

În lucrare se utilizează noțiunea de circuit informațional în context academic, social sau politic. Această sintagmă, provenită din teoria informației, extinsă în așa domenii ca: managementul, sociologia, filosofia, politologia, relațiile internaționale, studiile de securitate etc., semnifică, în cel mai general sens al său, totalitatea datelor, concepțiilor, teoriilor, resurselor informaționale și comunicaționale etc., care se regăsesc într-o mișcare interactivă dintre participanții funcționali ai sistemului informațional.

Noutatea și originalitatea științifică. Specificul inovator și original al rezultatelor obținute constă în realizarea unui studiu politologic extins asupra securității umane și bioeticii prin abordarea multidisciplinară și interdependentă a conceptelor de securitate umană și bioetică, a instituțiilor de asigurare a securității umane pe plan național și internațional, a normelor bioetice, morale și juridice și rolului lor în optimizarea proceselor sociopolitice, valorificate științific în contextul problematicii cercetate cu impact asupra asigurării în Republica Moldova a securității umane în conformitate cu principiile bioetice. Pentru prima dată un studiu științific autohton surprinde specificul triadei conceptuale: *Securitate umană – Bioetică – Politică*. Prin urmare,

noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute se exprimă prin:

- examinarea problematicii securității umane și bioeticii în plan politic în contextul analizei posibilităților de ameliorare a securității și bunăstării cetățeanului prin identificarea, cercetarea și diminuarea impactului distructiv al amenințărilor, pericolelor și riscurilor la adresa securității umane în condițiile agravării crizei globale și necesității depășirii ei sustenabile;
- contribuția la elaborarea unor aspecte și abordări noi ale categoriilor științifice: biosecuritate, securizare umană, bioetizarea securității și politicului, precum și la identificarea și analiza premiselor de fundamentare a unui domeniu nou de cercetare - bioetica politică. Aceste contribuții sunt menite să sprijine eficientizarea procesului global de depășire a crizei mondiale polidimensionale prin securizarea persoanei umane și bioetizarea proceselor securitare;
- identificarea importanței triadei conceptuale *Securitate umană – Bioetică – Politică* pentru științele sociale și politice, în studiile de securitate, prin reliefarea raporturilor cu alte discipline științifice în contextul consolidării demersului postneclasic, ancorat pe interdisciplinaritate;
- contribuția conceptuală a rezultatelor obținute în procesul de cercetare la elaborarea cadrului teoretico-metodologic necesar pentru racordarea eforturilor clasei politice și ale instituțiilor sociopolitice contemporane la procesul mondial de soluționare a crizei mondiale în condiții de asigurare a securității dezvoltării sustenabile a umanității în ansamblu, dar și a securității și bunăstării persoanei umane, în mod individual;
- studierea din perspectivă politică, pentru prima dată în spațiul științific autohton, a proceselor de fundamentare și analiză teoretică a unui domeniu comun de cercetare al bioeticii și securității umane; identificarea factorilor cu impact major asupra reconceptualizării rolului și ponderii aspectelor sociocivilizaționale, securitare și general-umane în elaborarea și implementarea politicilor și strategiilor de depășire a crizei mondiale multidimensionale în condiții acceptabile și sustenabile de siguranță pentru persoana umană.

Rezultatele principale noi care au fost obținute în urma realizării investigațiilor au contribuit la elaborarea unei direcții științifice calitativ noi în științele politice din Republica Moldova — ***politica securității umane în Republica Moldova***, având în calitate de bază investigația interconexiunii dintre concepția securității umane și domeniul bioeticii, abordate ca părți componente ale sistemului sociopolitic, precum și ca un sistem integral distinct destinat asigurării securității umane conform principiilor bioetice. Studiul realizat prin unitatea conceptelor „securitate umană” și „bioetică”, reliefate în cadrul proceselor și instituțiilor sociopolitice, a determinat fundamentarea premiselor pentru elaborarea bazei conceptual-teoretice a disciplinei „bioetica politică”. Acest nou domeniu are ca bază analiza componentelor comune din sfera bioeticii și din cea a securității umane cu impact în cercetarea prin prisma bioeticii a proceselor securitare și a rolului instituțiilor politice implicate în asigurarea securității umane. Din altă perspectivă, această disciplină nouă se concentrează

pe studiul politologico-securitar al fenomenelor bioetice de promovare a bunăstării persoanei umane prin metode de analiză a fenomenelor, instituțiilor și proceselor, a structurii și contextului sociopolitic, ceea ce determină reconceptualizarea securității umane și rolului bioeticii în spațiul politic. În vederea contribuției substanțiale a acestui nou domeniu de cercetare la progresul și implementarea cu succes a strategiei dezvoltării durabile și supraviețuirii omenirii prin depășirea crizei globale în condiții de securitate și bunăstare, accentul fundamental în bioetica politică trebuie pus pe cetățean ca element central, la fel ca și în paradigma contemporană de securitate. Prin urmare, studiul politologic realizat prin unitatea conceptelor de **bioetică** și **securitate umană**, transpuse în câmpul proceselor și activității instituțiilor sociopolitice, a condus la elaborarea fundamentelor conceptual-teoretice ale acestui nou domeniu al bioeticii politice, precum și la definirea reperelor aplicativ-practice în perspectiva modernizării sistemului de asigurare a securității umane în concordanță cu principiile bioetice, atât pe plan național, cât și internațional.

Caracterul inovator al rezultatelor constă, de asemenea, în reconceptualizarea definițiilor de sinteză ale categoriilor: „securizare umană”, „bioetizarea securității”, „biosecuritate”, „bioterorism”, „criză globală multidimensională”. În aspect aplicativ, aceste categorii reconceptualizate contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră în plan mondial: definirea perspectivelor sistemului internațional în ansamblu de a contracara efectele negative ale crizei globale la nivelul securizării individului uman contra oricărui tip de pericole și amenințări.

Semnificația teoretică a cercetărilor rezidă în elaborarea și prezentarea unui cadru teoretico-metodologic și conceptual complex bine fundamentat, cu caracter pluridisciplinar, transdisciplinar și interdisciplinar, în plan analitico-epistemologic de explorare științifică a problematicii securității umane și a bioeticii din perspectivă politologică. Cadru conceptual elaborat reflectă mai adecvat tendințele demersului științific postneclasic și realitățile globale în condițiile crizei mondiale în vederea realizării unei analize comparative a diverselor aspecte ale securității umane și bioeticii în contextul celor mai semnificative și reprezentative fenomene și procese securitare și sociopolitice. În particular, importanța teoretică se exprimă prin următoarele:

- joncțiunea și interconectarea componentelor specifice domeniului securității umane și bioeticii au fost propuse în calitate de premise în fundamentarea din punct de vedere teoretic și metodologic a obiectului de studiu al disciplinei *bioetica politică*, concentrată pe investigarea din perspectivă bioetică a manifestării factorului securitar și politic atât la nivelul individului uman, cât și la cel global, precum și pe cercetarea specificului și efectelor bioetizării fenomenelor și proceselor securitare, politice, decizionale și doctrinar-ideologice;
- a fost elaborat cadrul teoretico-metodologic de cercetare a securității umane și bioeticii din perspectivă politologică;

- au fost precizate și dezvoltate deosebirile și similitudinile de conținut și aplicabilitate dintre concepția bioeticii și a securității umane în spațiul securitar și sociopolitic din RM;
- a fost argumentat caracterul operațional al categoriilor „securizare umană”, „bioetizare a securității”, „biosecuritate”, „bioterorism”, „criză globală multidimensională”.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în elaborarea și prezentarea unor rezultate științifice a studiului de o valoare fezabilă certă care pot fi utilizate pentru dezvoltarea, promovarea și implementarea unor politici și strategii de stat în domeniul securității umane, a securității naționale sau în cel al bioeticii cu extensiune normativă și de reglementare în diverse sectoare ale activității sociale. Propriu-zis, aplicabilitatea rezultatelor obținute se exprimă în următoarele:

- oferă pentru factorii de decizie din cadrul instituțiilor de stat abilitate cu elaborarea, promovarea și implementarea politicilor din domeniul asigurării securității naționale, rezultate științifice utile și relevante, axate pe eficientizarea mecanismelor securității umane prin racordarea la principiile bioetice. Mai cu seamă, acest lucru este valabil în contextul participării autorului pe parcursul anilor precedenți în cadrul grupului de lucru cu privire la elaborarea proiectului Strategiei securității naționale a RM.

- asigură suportul teoretico-metodologic și conceptual al cadrelor științifice și universitare, al experților din domeniul securității și al bioeticii, în perspectiva extinderii și aprofundării investigațiilor științifice a subiectelor ce țin de securitatea umană, continuarea fundamentării disciplinei „Bioetica politică”. Eventualele rezultate vor putea fi relevante și utile pentru cadrele didactice, studenții și masteranzii din cadrul Universității Academiei de Științe a Moldovei, de la specialitățile „Securitate națională” și „Globalizare: istorie, politici și culturi europene”, ambele ciclul II, dar și de la specialitatea „Filosofie și comunicare”, ciclul I.

- familiarizează opinia publică și experții din domeniile securității și bioeticii, dar și din cele adiacente, referitor la cunoștințele noi obținute, datele și informația utilă cu privire la securitatea umană în contextul racordării la principiile și imperativele bioetice, ceea ce inevitabil va conduce la reformarea democratică a sectorului de securitate din RM prin accentuarea rolului deosebit și central al cetățeanului în contextul strategiei de securitate care vine să înlocuiască paradigma securității statului în detrimentul intereselor persoanei umane.

- servește în plan teoretic, în calitate de punct de reper pentru elaborări științifice noi de către cercetătorii din Republica Moldova și de peste hotare, precum și în plan practic pentru factorii de decizie, politicieni și formatori ai opiniei publice, în procesul de estimare și evaluare a principalelor amenințări, riscuri și vulnerabilități la adresa securității umane în plan global, regional și național.

- contribuie la profilarea unor perspective clare de pregătire a cadrelor înalt calificate în domeniul securității umane și bioeticii, științelor politice și relațiilor internaționale, care sunt stringent necesare pentru completarea statelor de personal ale instituțiilor din RM, abilitate în domeniul securității pentru activitate prodigioasă în sectorul practic.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt:

1. Sistemul de asigurare a securității, atât la scară internațională, cât și la cea națională, a necesitat mari ajustări după finalizarea „războiului rece” în anii ’90 ai secolului trecut, așa încât la etapa contemporană concepția securității umane vine să substituie pe cea a securității naționale bazată pe forță militară, promovând persoana umană cu interesele sale specifice, ca element central în sistemul de asigurare a securității, înlocuind în această postură statul și interesele naționale care se transformă din element central al sistemului securitar în perioada „războiului rece”, într-un mecanism de bază pentru promovarea securității umane.

2. Procesul de modernizare și ajustare la imperativele timpului a sistemului internațional și național al securității este unul continuu și necesită permanent noi idei și propuneri de îmbunătățire și de eficientizare, deoarece în perioada contemporană asigurarea securității umane a devenit o preocupare complexă și multidimensională, încorporând astfel de componente ca securitatea personală, de mediu, a sănătății, alimentară, a comunității, securitatea politică și economică.

3. Bioetica, drept teorie și practică destinată surmontării crizei globale și accelerării dezvoltării durabile, reprezintă o sursă fezabilă și foarte utilă de idei și propuneri inovative ce trebuie încadrată plenar în procesul de fortificare a sistemelor de asigurare a securității, mai ales a concepției securității umane ca fiind una dintre cele mai performante și progresive concepții contemporane cu privire la securitate, atât prin aplicarea metodologiei respective, cât și prin preluarea valorilor, principiilor, dar și a celor mai bune practici bioetice de transformare sustenabilă a realității.

4. Pentru o apropiere și interconexiune cât mai armonioasă a concepției securității umane cu teoria și practica bioetică e nevoie de noi instrumente teoretico-practice, elaborări de noi concepte, principii și metodologii de cercetare, cum ar fi disciplina bioeticii politice concentrată pe investigarea din perspectivă bioetică a manifestării factorului securitar și politic atât la nivelul individului uman, cât și la cel global, precum și pe cercetarea specificului și efectelor bioetizării fenomenelor și proceselor securitare, politice, socio-decizionale și doctrinar-ideologice, utilizând astfel de concepte, precum: „securizare umană”, „bioetizare a securității”, „biosecuritate”, „bioterorism”, „criză globală multidimensională”.

5. Sfera asigurării securității naționale a RM reprezintă un sistem complex și sofisticat ce cuprinde un cadru normativ specific, relații funcționale, multiple entități instituționale cu responsabilități de promovare a securității în diverse domenii ale vieții sociale. Cu toate succesele înregistrate, se atestă și unele carențe semnificative la capitoarele eficiență, mobilitate și coordonarea activităților. Securitatea națională e afectată mai ales de finanțarea precară, dar și de lipsa unor documente progresiste de politici și strategii performante care ar răspunde la cele mai stringente provocări de securitate, elaborate conform standardelor securitare și criteriilor mondiale contemporane cum ar fi securitatea umană, promovate inclusiv de ONU, UE sau NATO.

6. Metodologia și conceptele, elaborate prin aplicarea unui set extins de principii, abordări și metode de

studiu, au asigurat cercetarea științifică a riscurilor, amenințărilor și pericolelor la adresa securității umane din RM în conexiune cu problematica bioetică. Acest fapt tinde să exercite un impact semnificativ asupra stabilității sociale și eficienței procesului decizional-politic, ceea ce va contribui la diseminarea de cunoștințe fundamentale și formarea de abilități practice în domeniu la funcționarii publici și factorii de decizii din sfera contrarării amenințărilor și riscurilor securitare, a consecințelor periculoase ale problemelor globale manifestate la nivelul local în RM.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute, concluziile și recomandările au fost implementate în proiectul Strategiei Securității Naționale a RM, elaborat pe parcursul anilor 2015-2016 în cadrul grupului de lucru, la care a participat și autorul, sub coordonarea consilierului președintelui Republicii Moldova pe probleme de securitate, profesorul A. Barbăneagră, fiind propusă Parlamentului spre aprobare. La fel, rezultatele științifice obținute în urma cercetărilor au fost implementate în cadrul realizării a mai multor proiecte instituționale și internaționale în cadrul ICJP, precum: 15.817.06.12F - Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european (2015-2018), 11.817.07.21F – Interacțiunea dintre stat și societate civilă în RM în contextul aprofundării reformelor democratice (2011-2014), 09.820.07.07UF – Omul în spațiul bolii: metode umanistice de cercetare a bolii (2009-2010), 09.817.07.005F – Resursele, mecanismele și efectele realizării puterii politice în Republica Moldova (2009-2010).

Aprobarea rezultatelor. Teza este elaborată în Centrul Cercetări Politice și Relații Internaționale al Institutului de Cercetări Juridice și Politice. A fost examinată și susținută în ședința CCPRI a Institutului și în ședințele seminarelor științifice de profil de la USM și de la ICJP. Investigațiile și-au găsit elucidare în peste 50 de lucrări științifice, inclusiv o monografie, un compendiu, cinci capitole în monografii, un capitol în manual pentru doctoranzi, 9 publicații în reviste de circulație internațională, 6 articole în culegeri internaționale, 15 articole în reviste naționale (5 de categoria B și 10 de categoria C), 7 articole în culegeri de lucrări ale conferințelor internaționale; ele au fost prezentate, discutate și aprobate la peste 50 de foruri științifice naționale și internaționale, dintre care se pot evidenția 5 rapoarte în plen la conferințe științifice internaționale. Începând cu anul 1999, anual sunt prezentate diferite comunicări având drept subiect diverse probleme, cum e fenomenul informatizării, cel al presiunilor și influențelor sociopolitice, procesele sociopolitice referitoare la problematica supraviețuirii civilizației umane contemporane, în corelație cu fenomenul bioeticii, cu procesele de asigurare a securității, în special a securității umane.

Lucrările științifice publicate și rapoartele, comunicările științifice la conferințe, mese rotunde se înscriu în direcțiile prioritare de cercetare științifică: „Patrimoniul național și dezvoltarea societății”. Analiza politologică a bioeticii și securității umane reprezintă un subiect ce se înscrie la specialitatea „Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice”, deoarece relevă importanța sociopolitică a

procesului de asigurare a securității umane în conformitate cu principiile și imperativele bioeticii. Sistemul de asigurare a securității, inclusiv a securității umane, îmbogățit metodologic prin contribuția teoretico-practică a bioeticii, reprezintă un subsistem politic, un element component al vieții politice, menit să asigure securitatea, stabilitatea și buna funcționare a instituțiilor statului, precum și dezvoltarea sociopolitică a cetățenilor în condiții de siguranță, bunăstare și prosperitate.

Postulate importante au fost prezentate și publicate peste hotare în cadrul forurilor științifice internaționale: Conferința Internațională „Științe Politice, Relații Internaționale și Studii de Securitate” edițiile VII, VIII, IX și X (Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, România, 2013, 2014, 2015, 2016); „*Thinking Ahead, Bioethics and the Future, and the Future of Bioethics*”, al 11-ea Congres Mondial de Bioetică, organizat de Asociația Internațională de Bioetică (Rotterdam, 2012); A 25-a Conferință europeană de filosofie a medicinei și sănătății „*Priorities in Medicine an Health Care*”, organizată de Societatea Europeană pentru Filosofia Medicinei și Sănătății (Zurich, 2011); Conferință internațională „*Health in Transition. Ethnographies of Bio-medicine in post-socialist Europe*” (București, România, 2012); Conferința a V-a de Genetică Medicală, Universitatea „Lucian Blaga”, Facultatea de Medicină (Sibiu, România, 2009); Congresele III, IV și V naționale de bioetică cu participare internațională (Kiev, Ucraina, 2007, 2010, 2013); Congresul I, al II-lea și al III-lea internațional pe probleme de drept medical și farmaceutic, bioetică și politică socială, organizat de Comitetul pe probleme bioetice de pe lângă Prezidiul Academiei Naționale de Științe a Ucrainei și Academia de Avocatură din Ucraina (Kiev, Ucraina, 2010, 2011, 2012); Conferința științifico-practică internațională: „*Совершенство системы образования как фактор обеспечения безопасности и развития страны*”, organizată de Academia Rusă de Educație (Moscova, Federația Rusă, 2012); Conferința tematică „*Seven years of capacity building in central and eastern Europe and beyond: The network meeting of advanced certificate program in research ethics for central and eastern Europe*”, organizată de Fogarty Foundation (USA) prin contribuția Union Graduate Colege, New York, Universitatea din Vilnius (Praga, Republica Cehă, 2012); Școala Franco-Română de Metodologie în Științele Sociale, ediția a XI-a: „*Migrations dans l'espace européen pendant la crise économique*”, organizată de Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice (UAIC, Iași) în colaborare cu Faculté des Sciences Economiques et Sociales (Université Lille I) (Iași, România, 2012); Seminarul în problemele de interes public și sociopolitic ale eticii cercetării și bioeticii, organizat prin contribuția Union Graduate Colege, New York, Universitatea din Vilnius (Vilnius, Lituania, 2011); Seminarul internațional științifico-practic „Актуальні питання сучасної біомедичної етики та деонтології”, Academia Medicala de Instruire post-licență „P. L. Șupik” (Kiev, Ucraina, 2011); Conferința științifico-practică internațională „*Человек в пространстве болезни: гуманитарные методы исследования медицины*” (Saratov, Rusia, 2009); Simpozionul al VI-lea internațional de bioetică „*Етичні проблеми профілактичної медицини: вплив довкілля, харчування та умов праці на здоров'я населення*”

(Kiev, Ucraina, 2012); Conferințele științifice internaționale „Сахаровские чтения. Экологические проблемы XXI века” (Minsk, Bielorusia, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2016); Conferința științifică internațională „Модернизация науки и общества: вызовы и ответы” (Saransk, Federația Rusă, 2011); Conferința internațională „Idei și valori perene în științele socio-umane”, organizat de Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”, Academia Română, ediția a XIII, XIV și XV-a (Iași, 2010, 2011, 2012); Conferința universitară cu participare internațională „Alētheia” (Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România, 2005). O serie de subiecte au fost expuse la manifestări naționale cu participare internațională, organizate în Republica Moldova, precum: Conferința internațională științifico-practică „Migrație, diasporă, dezvoltare: noi provocări și perspective” (Chișinău, AȘM, 2016); Conferința științifico-practică internațională „Știință, educație, cultură” (Comrat, USC, 2016); Conferința științifică internațională „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ” (Cahul, US „B. P. Hasdeu”, 2016); „Filosofie. Știința. Politica: realizări, implementări, perspective” (Chișinău, USM, 2003); „Unificarea europeană: filosofia viitorului” (Chișinău, ISPRI, 2005); „Rolul filosofiei în contextul științei contemporane” (Chișinău, ASEM, 2008); la Congresul al IX-lea Național cu participare internațională al geneticienilor și amelioratorilor din Republica Moldova (Chișinău, 2010); Conferința internațională „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european” (Chișinău, AȘM, 2010); Conferința Științifică Internațională „Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane” (Chișinău, USMF „Nicolae Testemițanu”, 2016, 2015, 2013, 2010, 2009, 2007, 2005, 2003); „Progresul Tehnico-științific, Bioetica și Medicina: probleme de existență umană” (Chișinău, USMF „Nicolae Testemițanu”, 2001); „Bioetică, Filosofie, Medicină practică: probleme de existență și de supraviețuire ale omului” (Chișinău, USMF „Nicolae Testemițanu”, 2000); „Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective” (Chișinău, AȘM, 2010); „20 de ani de la proclamarea Independenței Republicii Moldova” (Chișinău, AȘM, 2011). Materialele au fost prezentate și la conferințe de nivel republican: „Științele socio-umaniste și progresul tehnico-științific” (Chișinău, UTM, 2010); Conferința națională „Zilele Universității consacrate celor 65 ani ai învățământului superior medical din Republica Moldova” (Chișinău, USMF, 2010); Conferința națională a colaboratorilor și studenților USMF (Chișinău, 2009, 2007, 2005, 2002, 2001).

Publicațiile la tema tezei. La tema tezei de doctorat - 50, inclusiv o monografie, un compendiu, cinci capitole în monografii, un capitol în manual pentru doctoranzi, 9 publicații în reviste de circulație internațională, 6 articole în culegeri internaționale, 15 articole în reviste naționale, 7 articole în culegeri de lucrări ale conferințelor internaționale și 5 teze ale comunicărilor în volum total de 70,3 c.a.

Astfel, rezultate cercetărilor au fost expuse în asemenea publicații periodice și reviste științifice ca: Bioethics. Федеральный научно-практический журнал (Volgograd, nr. 2/2014), Studia Securitatis: Revistă de studii de securitate (Sibiu, nr. 1/2013, nr. 2/2014), European Journal of Human Genetics (Milano, vol. 22,

sup. 1, May 2014), Current Opinion in Biotechnology (Cambridge, vol. 24, sup. 1, July 2013), Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. (Sibiu, ediția VII/2013, ediția X/2016), Integration of Education (Saransk, nr. 3/2015), Studii Danubiene (Galați, nr. 1/2009), Studii și cercetări: Idei și valori perene în științele socio-umane (Iași, nr. 15/2010, nr. 17/2012, nr. 18/2013), Revista de filosofie, sociologie și științe politice (Chișinău, nr. 1/2001, nr. 3/2010, nr. 2/2013, nr. 1/2014, nr. 2/2015), Akademos (Chișinău, nr. 2/2014), MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică) (Chișinău, nr. XII/1999, nr. 2/2006, nr. 1/2013), Analele Științifice ale USMF "N. Testemițanu" (categoria C) (Chișinău, ediția XIV-a/2013, ediția XI-a/2010, ediția X-a/2009, ediția VIII-a/2007, ediția VI-a/2005, ediția III-a/2002, ediția II-a/2001), Law and Politology. International Scientific Journal (Chișinău, nr. 21/2012), Administrarea Publică (Chișinău, nr. 1/2013), Anuar Științific (IRIM) (Chișinău, Vol. 10 / 2012) ș.a.

Volumul și structura tezei. Teza constă din introducere, cinci capitole, structurate fiecare în trei subcapitole, concluzii generale și recomandări, 568 referințe bibliografice și 3 anexe. Textul de bază cuprinde un volum de 258 pagini.

Cuvinte-cheie: securitate umană, bioetică, strategie de securitate, bioetică politică, bioetizarea securității, biosecuritate, criză globală, strategie de supraviețuire a omenirii, drepturile omului.

Sumarul capitolelor tezei. Lucrarea este alcătuită din introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, fiind finalizată cu bibliografie.

Introducerea include toate subdiviziunile: actualitatea și importanța problemei abordate; scopul și obiectivele tezei; metodologia investigațiilor științifice; noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor; rezultatele principal noi; semnificația teoretică a cercetărilor; valoarea aplicativă a lucrării; implementarea rezultatelor științifice; aprobarea rezultatelor; cuvintele-cheie și sumarul capitolelor tezei.

Primul capitol din lucrare este dedicat conceptualizării bazei euristice a studiului conexiunii bioeticii și securității umane și posedă un conținut teoretico-metodologic, demersuri care se mai regăsesc și în capitolele următoare. Primul subcapitol include studiul istoriografic și reperele conceptuale ale problematicii studiate, fiind puse în lumină cele mai relevante elaborări științifice care au fost perfectate de unii cercetători din străinătate, cea mai mare parte fiind rezervată elucidării proceselor de formare și evoluție a concepției securității umane și a domeniului bioeticii, inclusiv în context politologic. Al doilea subcapitolul debutează cu redefinirea și analiza corelațiilor tradiționale dintre morală și politică, continuând cu cea dintre etică și securitate, finalizându-se cu analiza raportului dintre bioetică și securitatea umană sub aspect istoric, precum și al importanței concepției securității umane și bioeticii în contextul ameliorării nivelului securității umane, a respectului pentru demnitatea omului. Mai apoi, se face o cercetare a evoluției problematicii relației dintre securitate, morală și politică în cadrul școlii de politologie din RM, tabloul fiind întregit de analiza aplicării altor componente ale metodologiei securității umane și bioetice în procesul de securizare atât la nivel

individual, cât și la cel global. Este analizat specificul abordării politologice în studiul bioeticii și securității umane și sunt reliefate obiectivele trasate în cadrul studiului de față, dar și direcțiile de valorificare a acestora. La finele capitolului sunt expuse unele reflecții ce se referă la conținutul elaborărilor în domeniul analizei fenomenului securității umane și al bioeticii în context politologic și la metodologia de cercetare specifică a acestei tematici.

Capitolul al doilea conține o analiză teoretică a fenomenului bioeticii și a domeniului securității umane. În primul subcapitol sunt investigate bazele metodologico-politologice ale corelației bioeticii cu securitatea umană. La fel, este analizat aportul metodologic al școlilor politologice și filosofice din RM la cercetarea problematicii specifice domeniului securitar, în special a concepției securității umane. Subcapitolul al doilea se referă la conceptualizarea politologică a securității umane în unele state est-europene, referindu-se la o analiză multilaterală a importanței și impactului general-științific al elaborărilor teoretico-metodologice în domeniul dat ale cercetătorilor din România, Rusia și Ucraina.

În capitolul al treilea este analizată problematica bioeticii în procesul de asigurare a securității umane în condițiile globalizării și subliniate căile de realizare a transformărilor globale în domeniul securității, investigațiile fiind îndreptate cu precădere spre punerea în lumină a proceselor actuale de reconfigurare a pozițiilor și de redimensionare a domeniului bioeticii în contextul elaborării mecanismelor de asigurare a securității persoanei umane și a omenirii în întregime. Primul subcapitol se axează pe cercetarea fenomenului securității umane și al bioeticii în perioada crizei globale, subliniindu-se importanța strategiilor globale de securizare umană. A fost efectuată o analiză politologică a problematicii asigurării securității umane în contextul edificării bioeticii, precum și din perspectivă securitară. Au fost abordate diverse aspecte specifice acestui subiect în interconexiune istorică și teoretico-metodologică. Se continuă cu investigarea diverselor abordări ale fenomenului eugenic pe parcursul evoluției sale istorice și metodologice, după care este analizat aportul Clubului de la Roma la fundamentarea strategiei de securitate. Subcapitolul al doilea este dedicat cercetării diverselor abordări în analiza rolului bioeticii în asigurarea securității umane. În continuare este cercetată evoluția școlii în domeniului bioeticii din RM. Se analizează procesul de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane. Se reliefează situația în domeniu, sub aspect comparativ, a fenomenelor bioetice din perspectiva diverselor trasee de dezvoltare a acestui domeniu. La fel, se cercetează în context global procesele de formare a diverselor modele socioculturale ale bioeticii. Accentul a fost pus pe aportul cercetătorilor și a experienței sociopolitice acumulate în spațiul european referitor la domeniul implementării metodologiei bioetice în procesul de asigurare a securității umane.

În capitolul al patrulea este analizată securitatea umană și bioetica în contextul priorităților sociopolitice contemporane. Sunt reliefate o serie de propuneri pentru ajustarea politicului și domeniului asigurării securității la prioritățile sociopolitice contemporane. Primul subcapitol se referă la importanța bioeticii politice pentru

asigurarea securității ființei umane. În al doilea subcapitol se abordează rolul și importanța factorului bioetic și securitar în procesul de bioetizare a vieții sociale și politice, fiind reliefate unele avantaje și dezavantaje ale perspectivei bioetice în cadrul abordării problematicei crizei globale, la fel și unele oportunități și constrângeri. Aici se investighează un șir de aspecte de un interes sporit pentru buna funcționare a sistemelor securitare actuale, ca de exemplu, contracararea și combaterea efectelor nocive ale fenomenului terorismului, amplificat odată cu procesele de globalizare. Diversele forme ale terorismului entropic sunt cercetate din perspectiva proceselor de bioetizare a sistemelor securitare.

În capitolul al cincilea sunt investigate diverse aspecte bioetice ale asigurării securității umane în Republica Moldova. Acestea sunt legate de formele practice de interconexiune a domeniului securității umane cu cel al bioeticii. În acest context, cazul RM este cu atât mai relevant, cu cât recomandările făcute în baza rezultatelor obținute în cadrul cercetării date vizează implementarea acestora în spațiul sociopolitic autohton. Primul subcapitol debutează printr-o analiză a politicii de securitate umană în RM din perspectivă metodologică și practico-aplicativă. Sunt reliefate componentele practico-aplicative și metodologice ale concepției bioetice în corelație cu politicile de securitate umană din RM. La fel, sunt investigate o serie de manifestări practice ale fenomenului global al bioeticii cu impact asupra sectorului securității umane și a vieții sociale și politice din RM. Sunt cercetate perspectivele de modernizare a sectorului național de securitate în conformitate cu normele securității umane și principiile bioetice în cazul asocierii internaționale a RM. Subcapitolul al doilea conține analiza problematicei bioetice în contextul necesității amplificării procesului de securizare umană în RM. În această ordine de idei, se promovează aplicarea metodologiei bioetice și celei specifice concepției securității umane în vederea soluționării celor mai grave probleme din domeniul securității umane pentru cetățenii din RM prin argumentarea necesității adoptării strategiei și politicilor naționale în domeniul securității umane și al bioeticii. Bioetizarea relațiilor sociale și a proceselor securitare la nivel mondial lasă o amprentă semnificativă și la nivel local, unde de asemenea se produc procese de modernizare a vieții social politice și a sectorului național de securitate, dar totuși cu ritmuri mult mai lente decât ar fi acceptabil de societate. În acest sens, în subcapitolul de față sunt identificate impedimentele din calea accelerării proceselor date, precum și metodele de fortificare a securității umane în RM prin racordarea la principiile și imperativele bioetice. Spre final sunt expuse un șir de concluzii preliminare cu privire la rolul și importanța securității umane, ale factorului bioetic și ale procesului de bioetizare a sectorului de securitate și a vieții sociopolitice din RM, în perspectiva încadrării plene în ritmurile firești ale proceselor globale de securizare umană și coordonare a depășirii crizei mondiale.

Concluziile generale întregesc tabloul investigațiilor realizate, iar recomandările vin cu soluții fezabile la problemele abordate și unele proiecte de perspectivă.

1. CONCEPTUALIZAREA BAZEI EURISTICE

A STUDIULUI CONEXIUNII BIOETICII ȘI SECURITĂȚII UMANE

Fenomenele securității umane și bioeticii înregistrează în ultimele decenii o expansiune generală în foarte multe sfere sociale. Aceste noi domenii de cunoștințe interdisciplinare au cuprins numeroase laturi și fațete ale activității omului, cum e sfera politicii, a asigurării securității, implicații practice în dirijarea socială etc., care, tradițional, nu reacționau prea activ la intervențiile, inovațiile și propunerile de raționalizare ale oamenilor de știință din domeniul teoretizării proceselor sociale, din cel al filosofiei și eticii. În acest context, devine extrem de importantă identificarea specificului abordării politologice în studiul bioeticii și securității umane, dar și a unor noi valențe metodologice și aspecte istorico-evolutive ale concepțiilor securității umane și bioeticii. Raportul tradițional teoretico-practic dintre morală și politică evoluează către interconexiunea dintre etică și securitate în cadrul căreia corelația dintre bioetică și securitatea umană vine să continue parcursul firesc al evoluției acestor concepte. Acest raport e analizat în contextul îmbogățirii și substituirii parțiale a elementului moral din cadrul acestei relații prin problematica bioetică, corelată cu problematica politologică și cea a securității omului, în lumina redimensionării cunoștințelor umane și a științei contemporane și subordonării acestora imperativului depășirii crizei globale.

1.1. Repere istoriografice în studiul bioeticii și securității umane

Criza globală pluridimensională, în care se găsește omenirea la etapa contemporană de dezvoltare, și posibilele rezultate dezastruoase ale acesteia atât pentru nivelul de trai al omului, calitatea vieții sale individuale, demnitatea sa, cât și pentru viitorul civilizației umane pe Terra în cel mai global sens, încep să lase o amprentă tot mai vizibilă și substanțială asupra tuturor sferelor vieții și activității umane prin conștientizarea de către tot mai mulți factori de decizie, de către formatorii opiniei publice și liderii sociopolitici, a amplitudinii progresive galopante a pericolelor și amenințărilor totale la adresa omenirii și a persoanei umane, idee fundamentată și argumentată de tot mai numeroși savanți de talie mondială [1, p. 357]. În accepțiunea noastră, această criză globală care impune actualmente societății un anumit mod de manifestare și comportament, specific situațiilor de urgență, caracterizat uneori prin panică, prin decizii strategice dezechilibrate, posedă un caracter polidimensional și include astfel de aspecte, cum e criza domeniului economic: energetic, financiar, comercial, monetar etc.; a domeniului ecologic și a biosferei, a mediului ambiant, a sferei politicii: a guvernării sociale, a reprezentării democratice a cetățeanului în actul decizional-politic, a funcționării instituțiilor politice; a domeniului relațiilor interumane, sociale și interstate: conflicte violente, revoluții și răsturnări frecvente ale elitelor conducătoare, războaie și conflagrații militare regionale cu implicarea principalelor forțe politice, economice și militare de pe mapamond [2, p. 17].

Problematica crizei globale a constituit un subiect pe larg abordat în literatura de specialitate, în

contextul activității numeroaselor think-tank - uri și organizații specializate în monitorizarea diverselor aspecte ale ei, precum este Clubul de la Roma, care, prin activitatea sa prodigioasă și impactul enorm asupra elitelor politice conducătoare, dar și asupra opiniei publice și comunității academice, a devenit obiect de cercetare [3, p. 102]. În acest fel, considerăm că mari filosofi, savanți și gânditori ai timpului s-au preocupat de problematica crizei și au încercat să identifice cele mai sensibile momente și cauzele care duc la agravarea situației în continuare. Edmund Husserl, de exemplu, încă în perioada interbelică tratează problema crizei ca provenind din sfera spiritualității și moralității omului, a științei contemporane, aflate în criză profundă din cauza incapacității sale structurale de a face față la avalanșa de probleme globale care invadează conștiința umană, generând crize și în alte sfere ale vieții sociale [4, p. 51].

În contextul procesului de globalizare, apar tot mai multe studii cu privire la esența și diversele aspecte ale crizei mondiale, inclusiv în spațiul de limbă rusă. Astfel, M. Deliaghin în lucrarea sa „*Мировой кризис: Общая теория глобализации*” vede o cauză a expansiunii crizei în discrepanța dintre modul tradiționalist de percepție a vieții și ritmurile galopante în care se schimbă lumea, care devine tot mai agresivă, mai concurențială și mai pretențioasă față atât de cetățeanul simplu, cât și a elitelor conducătoare, care sunt nevoite să se adapteze pe toate planurile noilor condiții, de la aspectele sociopsihologice, la adaptarea bio-genetică [5, p. 242]. După aprecierea autorului, în această situație a crizei continue, societatea contemporană devine tot mai mult una în care predomină riscul. Potrivit sociologului german U. Beck, modernizarea inevitabil va duce către desființarea civilizației contemporane, care va da naștere societății de risc, dominată de pericole și amenințări, dintre care cele civilizaționale și cele tehnologice se deosebesc printr-o violență deosebită [6, p. 195].

În acest context, domeniul bioeticii, fondat de Van Rensselaer Potter la sfârșitul deceniului al șaptelea al sec. XX, tot mai mult se impune în mediul public, în sfera dreptului, dar și în spațiul politic ca un element generator de schimbări profunde în condițiile crizei globale, la nivelul mentalității sociale și individuale, de modernizare a instituțiilor politice și a reconfigurării funcțional-sistemice a întregului domeniu responsabil pentru dirijarea socială, cel al politicului și guvernării [7, p. 14]. Potrivit autorului, bioetica, drept etică a viului, vizează îndeaproape asemenea subiecte, precum depășirea crizei globale care poate deveni posibilă nu doar prin implicarea componentei spiritual-morale, dar și prin atragerea în procesul de combatere a numeroaselor laturi ale crizei globale pluridimensionale a unui șir de forțe sociale și profesionale, la fel și numeroase mecanisme sociopolitice și tehnologice.

Între bioetică și planul politic și securitar se creează o relație specială, ce folosește toate succesele la care s-a ajuns timp de milenii de rodare și apropiere dintre planul moralității și eticii cu cel al acțiunii și deciziei politice în scop de asigurare a securității. Procesul de întrepătrundere dintre bioetică și sfera securității se amplifică cu cât crește pericolul crizei globale concomitent cu interesul opiniei publice și a comunității academice pentru bioetică drept unul dintre puținele domenii de cercetare care a elaborat și propus spre

aplicare soluții viabile pentru depășirea crizei. Dar, totodată, considerăm că această interconexiune dintre bioetică și securitate înseamnă și o creștere a influenței reciproce dintre acele două domenii, fenomen care în cazul bioeticii poate fi destul de grav, în contextul specializării instituțiilor politice și de securitate în a exercita presiuni și de a-și supune alte sfere. Or, deja se poate spune că bioeticienii, care au fost atrași în diverse forme de administrare și guvernare a diverselor sectoare practice ale vieții sociale, devin mai puțin insistenți în promovarea principiilor și valorilor bioetice, devin mai mult birocrați decât activiști ai societății civile sau cercetători. În acest sens, are loc un fel de corupere a bioeticii de către politicianul mult mai obișnuit cu acest tip de interrelaționare presupus ca fiind reciproc avantajoasă, dar în realitate, care își propune promovarea intereselor proprii în detrimentul intereselor altora sau înlocuindu-le și substituindu-le la un moment dat.

Pe de altă parte, proveniența etimologică a noțiunii de securitate este înrădăcinată în cultura și civilizația Imperiului Roman. La originea sa au stat termenii latini „*securitatis*” și „*securitas*”. Iar pe o monedă din perioada domniei împăratului Hostilian (Gaius Valens Hostilianus Messius Quintus care a domnit în anul 251 e.n.), era reprezentată zeița Securitas care asigura protecția și bunăstarea imperiului, cu sensul de „libertate în fața amenințării”, consideră F. Funieru într-o lucrare de a sa intitulată „Societate și Securitate” [8, p. 171]. Mai târziu, în perioada modernă, estimăm că semnificația noțiunii de securitate devine organic legată de concepția rațiunii de stat care vizează asigurarea funcționării și integrității organismului statului. În acest sens, în viziunea autorului, conceptul de securitate a fost mereu perceput în context comunitar, iar securitatea națională a devenit o sintagmă consacrată în studiile despre pace și război. Așa încât P. Hartland-Thunberg conchidea în studiul său „National economic security: interdependence and vulnerability”, publicat în 1982, că securitatea reprezintă capacitatea unei națiuni de a promova cu succes interesele sale naționale [9, p. 48].

Autorul menționează că noțiunea de securitate, pe parcursul evoluției conștiinței social-umane, a constituit mereu un subiect controversat și larg dezbătut atât în cercurile de specialiști, cât și de către opinia publică preocupată de satisfacerea eficientă a celor mai fundamentale necesități ale sociumului și persoanei umane, precum nevoia de siguranță și adăpost. Potrivit ilustrului cercetător A. Maslow, interesul omului pentru securitatea personală și siguranță, încă de la începutul formării individului uman ca entitate socială, a reprezentat o preocupare esențială în structura piramidei necesităților, teorie expusă pentru prima dată încă în anul 1943 în lucrarea sa „A Theory of Human Motivation” [10, p. 379]. Această concepție, aparținând lui A. Maslow, reprezintă una dintre primele încercări de a aborda problematica securității din perspectivă comportamental-psihologică, accentuând valențele individual-personale ale noțiunii de securitate, ce reprezintă eminamente o categorie social-istorică, din punctul de vedere al genezei sale, fiind conștientizată de omenire pe parcursul întregii sale evoluții, potrivit ideilor cercetătorului moldovean C. Manolache expuse în lucrarea sa „Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului” [11, p. 241]. Evaluăm că conceptualizarea noțiunii de securitate, din perspectiva cercetărilor științifice contemporane a fost realizată

din multiple perspective, aparținând unor școli și direcții bine cristalizate și argumentate factologic în ultimele două secole. Școala tradițional-realistă, cea liberal-idealismă, behavioristă, constructivistă și altele au determinat evoluția conceptului de securitate de la stadiul de caracteristică a puterii de stat în relația cu alte entități statale pe arena internațională (în accepție tradiționalistă) la stadiul de stare sinergetică specifică tuturor tipurilor de sisteme: tehnice, sociale și biologice (în accepție post-neclasică), însemnând un echilibru, armonizare și prosperare, mai ales, la nivel individual al personalității umane ca măsură a lucrurilor și element de referință pentru toate tipurile de sisteme.

Cu toate acestea, considerăm că studiile de securitate posedă o istorie nu prea extinsă comparativ cu științele despre societate și majoritatea teoriilor social-politice, dar desemnând o arie relativ complexă cu aspecte interdisciplinare, ce au ca obiect de cercetare, în cele mai dese cazuri, problematica asigurării securității, vizând direct laturile subiective și obiective ale anticipării pericolelor și a estimării riscurilor, vulnerabilităților, precum și a anvergurii și consecințelor febleții sistemelor social-politice. Printre primii, dubla perspectivă subiectiv-obiectivă asupra conștientizării problemelor de securitate a fost remarcată în 1962 de către importantul teoretician al fenomenului securității, A. Wolfers, în opera sa „Discord and collaboration: Essays on international politics”, în care se desprinde ideea că securitatea, alături de forța bunăstării, reprezintă o valoare și o cale prin care o națiune poate accede la o poziție superioară în raport cu alte națiuni. Dar vom aprecia, spre deosebire de bunăstare, care se referă, mai mult, la aspecte materiale, implicând posibilitatea de a controla acțiunile altora, „securitatea, în sens obiectiv, denotă absența amenințărilor la adresa valorilor achiziționate, iar, în sens subiectiv, absența fricii că aceste valori ar putea fi atacate” [12, p. 150].

Potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române (1998), cuvântul securitate semnifică „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare”, ceea ce denotă o dată în plus dublul aspect (subiectiv-obiectiv) ale termenului în cauză. Acest aspect cu dublu sens se pliază cel mai natural pe concepția constructivistă de la sfârșitul sec. XX, precum că securitatea nu mai poate continua să fie percepută exclusiv în contextul intereselor naționale ale statului, ci trebuie să fie extinsă la nivelul individului uman. În acest context, B. Buzan, întemeietorul școlii de la Copenhaga, în 1993, în opera sa „People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era”, remarcă deficiențele concepției realiste și a celei liberale a securității, la fel și ambiguitatea termenului, considerând că percepția securității, ca produs al puterii în sens tradițional, fie ca o consecință a păcii în sens idealist, nu contribuie la o explicare deplină a noțiunii. Ilustrul cercetător susține că, în sens tradițional, „securitatea reprezintă un concept ideologizat, politizat, limitat, căci, dacă ea este doar o consecință a puterii militare, nu are mijloace pentru a defini noile amenințări, fiind subordonată specificității studiilor strategice și devenind dependentă de evoluția tehnologiei” [8, p. 172]. Conchidem că, în viziunea lui B. Buzan, concepția securității devine una subiectivă, transpusă în plan social, dar edificată pe baza percepției unor date și

fapte cu caracter obiectiv.

Autorul apreciază că, odată cu încheierea „războiului rece” și căderea Cortinei de fier, a devenit clar faptul că goana înarmărilor și simpla deținere a armelor nucleare nu mai pot garanta securitatea statului și, cu atât mai mult, a cetățenilor din statele ce posedă acest tip de armament, fiind supuși la o presiune psihologică semnificativă, conștientizând că pot fi ținta directă a unor atacuri cu arme asemănătoare din partea statelor rivale. În acest context, securitatea a fost necesar să fie conceptualizată în limite mult mai largi, iar dimensiunile non-militare a securității, cele ecologice, economice, de bunăstare și dezvoltare durabilă și altele au devenit din ce în ce mai importante pentru perceperea securității de către individul uman. În acest fel, constatăm că persoana umană devine atât subiect, cât și obiect de referință al procesului de asigurare a securității, iar starea de securitate a persoanei devine punctul de pornire al oricărui studiu din acest domeniu, inclusiv la nivel comunitar, național, regional sau global. Prin urmare, extrapolând concepția școlii de la Copenhaga cu privire la securitate, în cel mai general sens posibil, putem să afirmăm că securitatea umană exprimă percepția individuală și a societății referitor la absența riscurilor, pericolelor și amenințărilor în adresa persoanei umane.

Un impact determinant pentru configurarea teoretico-metodologică a concepției securității umane a fost exercitat de către Organizația Națiunilor Unite, experții căreia au reușit să sistematizeze materialul teoretic și concepțiile novatoare ale oamenilor de știință, elaborate în perioada căderii Cortinei de fier și reconfigurării realităților geopolitice de la sfârșitul deceniului 9 al sec. XX. Este incontestabil faptul importanței cruciale a ONU în elaborarea conceptului de securitate umană, la fel și a conceptelor adiacente acestuia, precum drepturile omului sau dezvoltarea umană, promovate de ONU începând încă de la apariția acestei organizații internaționale în perioada imediat postbelică.

Din punctul nostru de vedere, la etapa actuală a dezvoltării conceptului la mijlocul deceniului 2 al sec. XXI, securitatea, prin această prismă, nu mai e considerată o simplă absență a războiului și a violenței într-o anumită regiune sau țară, ci constituie o abordare comprehensivă și complexă, bazându-se pe trei principii fundamentale:

1. Lipsa sau eliberarea de teamă, tratată și ca securitate contra violențelor.
2. Eliberarea de nevoi, ce ține de asigurarea cu alimente și hrană, de protecția personală, de îngrijirea medicală și securitatea sănătății, de securitatea locuinței și mediului de trai.
3. Libertatea de a trăi cu demnitate prin promovarea principiilor dezvoltării umane sustenabile și protecția drepturilor omului [13].

Problematica securității umane cu terminologia specifică acesteia au fost utilizate pentru prima dată în actele oficiale ale Organizației Națiunilor Unite în anul 1992, și anume în „Agenda pentru Pace: diplomatie preventivă, pacificare și menținere a păcii” – un raport în care Secretarul general al ONU la acel moment B. Boutros-Ghali marca necesitatea realizării unei „*abordări integrate asupra securității umane*” în contextul

proceselor de pacificare și menținere a păcii în epoca de după finalizarea „războiului rece”, cu scopul de a elucidă cauzele profunde ale conflictelor de diferit nivel din acea perioadă de pe mapamond și din Europa, cu impact determinant asupra domeniilor economic, social și politic [14].

Însă cel mai cunoscut fapt care a consacrat pe plan mondial concepția referitor la securitatea umană a constituit momentul menționării acesteia în Raportul de Dezvoltare Umană al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare din anul 1994 [15]. Apreciem că în acest Raport, securitatea umană a fost prezentată ca o concepție nouă a securității ce impunea primatul asigurării securității persoanei, care venea să substituie conceptul tradițional al securității centrat pe siguranța statului. În acel Raport al PNUD din 1994, securitatea umană era definită doar într-un dublu sens ca eliberare de frică și ca eliberare de nevoi, astfel reiterând cele două principii ale securității umane, devenite tradiționale și fundamentale pe parcursul ultimelor decenii.

Autorul reiterează că o nouă etapă în evoluția teoriei securității umane are loc la doar câțiva ani de la propunerile din Raportul PNUD din 1994. În martie 1999, Guvernul Japoniei, în colaborare cu Secretariatul ONU, au pus bazele unei inițiative importante, prin înființarea Fondului de Trust pentru Securitate Umană al Națiunilor Unite, astfel fiind subliniată necesitatea impunerii unui plan concret de acțiuni practice de promovare a concepției [16]. Obiectivul acestui fond a devenit acordarea suportului financiar și logistic pentru proiectele ONU în domeniul fortificării securității umane în zonele și regiunile cele mai vulnerabile și afectate din punctul de vedere al siguranței persoanei umane, dar și activitățile, acțiunile și inițiativele care au ca scop creșterea importanței impactului operațional al activităților de asigurare a securității umane.

O altă inițiativă cu impact major a constituit lansarea, tot în anul 1999, a Rețelei de Securitate Umană (Human Security Network - HSN) la propunerea Canadei, Austriei și a Norvegiei. Din momentul formării, rețeaua a fost extinsă, așa încât la începutul anului 2016 cuprindea 12 state: Austria, Chile, Costa Rica, Grecia, Elveția, Irlanda, Iordania, Mali, Norvegia, Panama, Slovenia și Tailanda, Africa de Sud participând ca observator. Considerăm că scopul formării Rețelei de Securitate Umană a fost promovarea conceptului de securitate umană în strategiile politice naționale și internaționale, în cooperare a ONU cu societatea civilă și cercurile academice. Inițial însă, scopul imediat propus de Rețea a fost alertarea comunității internaționale referitor la necesitatea interzicerii minelor antipersonal. În acest scop a fost declarată adeziunea de promovare a Convenției din 18 septembrie 1997 privind interzicerea utilizării, stocării, producerii și transferului de mine antipersonal și distrugerea acestora [17], precum și a Statutului de la Roma adoptat la 17 iulie 1998 de 120 de state-membre ONU, intrat în vigoare la 1 iulie 2002, prin care a fost instituită Curtea Penală Internațională. Activitățile ulterioare ale Rețelei s-au concentrat asupra promovării femeilor în toate sferele vieții sociale, a dezideratului păcii și securității, protecția copiilor în conflictele armate, respectul pentru drepturile internaționale ale omului și dreptul umanitar, la fel a fost continuat dialogul dintre diverse state-membre ale ONU referitor la conținutul și impactul concepției securității umane, la fel și a importanței aplicative a acesteia

pentru politicile ONU.

O importantă etapă pentru evoluția concepției securității umane s-a produs în anul 2000, atunci când securitatea umană a constituit unul dintre fundamentele conceptuale ale Declarației Mileniului adoptată de către 191 de state în septembrie 2000 la Summit-ul Mileniului, desfășurat la New York, document care fixează Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) pentru următorii 15 ani, în care Secretarul General al ONU K. Annan a îndemnat comunitatea internațională de a coopera cu scopul apropiării celor două obiective specifice concepției de securitate umană: realizarea eliberării de teamă și a eliberării de nevoi [18].

În urma Summit-ului Mileniului, în anul 2001, este formată Comisia pentru Securitate Umană a ONU (Commission on Human Security - CHS), cu scopul elaborării recomandărilor de fortificare a securității umane pe plan mondial din perspectivă aplicativă, iar lideri ai acestei Comisii în perioada 2001-2003 au fost A. Sen, un economist și filosof de origine indiană, laureat al Premiului Nobel pentru economie (1998) și S. Ogata, fost președinte al Agenției japoneze de cooperare internațională (JICA), devenită mai târziu președinte de onoare al Biroului consultativ pe probleme de securitate umană (Advisory Board on Human Security), instituit, la fel, de ONU pentru a promova și a implementa recomandările Comisiei pentru Securitate Umană.

Constatăm că în dezvoltarea conceptului de securitate umană a jucat un rol fundamental Raportul „*Human Security Now*” al acestei Comisii pentru Securitate Umană a ONU, publicat în anul 2003, prin care a fost înaintată ideea, precum că securitatea umană are ca scop să protejeze esența vitală a tuturor ființelor vii în așa mod ca aceste acțiuni să sporească libertățile umane și posibilitățile de realizare a omului [19]. Totodată, în acest Raport se preciza, pentru prima dată, că securitatea umană înseamnă protecția libertăților fundamentale care constituie însăși esența vieții. În acest context, noțiunea de „viață” a fost tratată în mod extins, depășind cadrul vieții umane, așa încât Raportul „*Human Security Now*” din 2003 a constituit o replică promptă la ultimele elaborări teoretice în domeniul bioeticii și bio-dreptului ce se bazau pe principiul fundamental al biosferocentrismului, promovând ideea conferirii și respectării drepturilor fundamentale nu doar pentru ființa umană, dar și pentru toate vietățile din biosferă. La fel, Raportul „*Human Security Now*” operează cu asemenea noțiuni, cum sunt amenințările de două tipuri: critice sau severe și persuasive sau pe larg răspândite.

Securității umane i-au fost atribuite, fiind definite mai clar și mai delimitat decât în Raportul PNUD din 1994, șapte sectoare specifice: *securitatea economică, alimentară, a sănătății, de mediu, personală, comunitară și politică*. Identificarea acestor sectoare, fără îndoială, au fost inspirate din abordarea constructivistă a securității în sens extins, conținând cinci sectoare de bază, promovată de reprezentanții școlii de la Copenhaga. În așa fel, fiecărei dintre cele șapte componente ale securității umane fiindu-le specifice anumite amenințări. Astfel, securității economice îi corespund șomajul, sărăcia persistentă; celei alimentare – foamea ca provocare securitară; securității sănătății – lipsa accesului la asistența medicală, malnutriția, pandemiile, alimentele cu efect nociv; securității de mediu – degradarea ecologică și poluarea, epuizarea

resurselor naturale, dezastrele naturale; securității personale îi corespund asemenea provocări, precum: violența fizică, terorismul, crima, violența domestică și munca copiilor; securității comunitare – tensiunile și conflictele interetnice, religioase și identitare, iar securității politice – amenințările ce se referă la abuzurile comise în domeniul drepturilor omului, represiunile politice. Este de remarcat în mod deosebit faptul, din perspectiva autorului, că aceste amenințări din categorii diferite sunt interconectate și interdependente, fiindu-le specific efectul domino ca mod de manifestare, în sensul că o provocare poate genera alta. Totodată, se distinge faptul că toate amenințările aduse în discuție au ca specific capacitatea de a se extinde rapid în plan regional, constituind amenințări importante pentru securitatea internațională.

Conchidem că, Raportul „*Human Security Now*” din 2003 al Comisiei pentru Securitate Umană a ONU subliniază repetat specificul securității umane de a fi tratată doar în concordanță sistemică cu apărarea drepturilor omului și dezvoltarea umană, înaintând noi abordări asupra fortificării securității umane pe două căi: 1) prin protecție și 2) prin investirea cu puteri și capacități (empowerment) a persoanei vizate sau a comunității. În cel de al doilea caz, spre deosebire de primul – cel tradițional al protecției, investirea cu putere și capacitate a fost înțeleasă ca proces de fortificare a potențialului obiectului protejat de a deveni agent activ în procesul de promovare și amplificare a securității sale printr-un șir de abilități noi însușite și aplicate conjunctural și punctual, în măsura în care apar amenințările sau provocările de securitate. În viziunea autorului, importanța Raportului în cauză este subliniată și de faptul specificării pentru prima dată a celor cinci elemente umane ale concepției comune a securității, drepturilor și dezvoltării: 1) concentrarea pe persoana umană, 2) aspectul multisectorial al concepției, 3) caracterul comprehensiv, 4) cel contextual și 5) cel orientat către prevenirea pericolelor.

În urma activității Comisiei pentru Securitate Umană a ONU, care a culminat cu publicarea în anul 2003 a Raportului „*Human Security Now*”, concepția referitor la securitatea umană a fost extinsă și diversificată metodologico-teoretic, fapt ce, potrivit autorului, a pus bazele evoluției aplicative a domeniului dat în anii ulteriori. Astfel, în cadrul Secretariatului ONU, în anul 2004 este instituită Unitatea pentru Securitatea Umană (Human Security Unit - HSU). În competența acestei subdiviziuni a intrat conducerea Fondului de Trust pentru Securitate Umană al Națiunilor Unite, precum și prezentarea și promovarea subiectului securității umane în cadrul Adunării ONU. De asemenea, Unitatea pentru Securitatea Umană a fost desemnată să elaboreze ghiduri și planuri de aplicare a concepției securității umane în diferite regiuni ale lumii, să colaboreze cu cercurile academice, ONG-uri și comunitățile locale pentru dezvoltarea concepției și diseminarea cunoștințelor referitor la securitatea umană. În anul 2004, concepția securității umane a suferit din nou schimbări majore prin referința la un șir întreg de amenințări la adresa securității umane, identificate în Raportul Secretarului General al ONU K. Annan „Panel la nivel înalt asupra amenințărilor, provocărilor și schimbării” (High level Panel on Threats, Challenges and Change) [20]. Autorul stabilește că au fost relevante

asemenea tipuri de amenințări, precum: cele economice și sociale, conflictele și rivalitățile interstatale, violența internă, războaiele civile, colapsul statului și genocidul, pericolul răspândirii armelor nucleare, radiologice, chimice și biologice, pericolul terorismului, criminalității transnaționale organizate. În consecință, a fost subliniată importanța parteneriatului dintre state și a cooperării internaționale pentru depășirea acestor pericole pentru securitatea umană.

În opinia noastră, o altă etapă de îmbogățire a conceptului securității umane a constituit anul 2005, când în documentul final al Summit-ului Mondial din acel an a fost menționat că „toți indivizii umani, în special persoanele vulnerabile, au dreptul la eliberarea de frică și de nevoi, precum și la oportunitate egală de a se bucura de drepturile proprii și a-și dezvolta plenar potențialul uman” (paragraful 143 al Rezoluției 60/1 adoptate la 16 septembrie 2005 de Adunarea Generală a ONU) [21]. În consecința acestei explicații, în anul 2012 Adunarea Generală a ONU a propus o viziune nouă general acceptată asupra conceptului de securitate umană reflectată în Rezoluția 66/290 adoptată la 10 septembrie [22]. Considerăm că astfel, securitatea umană a fost regândită și reconceptuată ca o abordare comprehensivă ce vine în sprijinul statelor membre ale ONU pentru identificarea mai facilă a provocărilor globale de vârf la adresa supraviețuirii, vieții și demnității oamenilor. Autorul estimează că securitatea umană este recunoscută ca făcând conexiunea dintre pace, dezvoltare și drepturile omului, cum sunt cele civile, politice, economice, sociale și culturale. Drept urmare a acestui document, este promovat și al treilea element intrinsec și fundamental al concepției securității umane, cel ce se referă la libertatea individului uman de a trăi cu *demnitate*, în afara sărăciei și disperării, pe lângă eliberarea de teamă și de nevoi, consfințite ca elemente de bază ale drepturilor omului încă din anul 1948 de la adoptarea de către ONU a Declarației universale a drepturilor Omului.

Un alt eveniment internațional cu impact determinant pentru sectorul securității umane s-a produs la New York, în cadrul celei de a 70-a sesiuni a Adunării Generale a Națiunilor Unite, la 25 septembrie 2015, atunci liderii ONU fixează agenda de dezvoltare internațională pentru următorii 15 ani – „Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă”, adoptând Obiectivele de Dezvoltare Durabilă sau Obiectivele Globale (ODD) care reprezintă un ghid pentru elaborarea și adoptarea agendelor și politicilor publice din toate statele ONU în următorii 15 ani și care intră în vigoare începând din 1 ianuarie 2016, odată cu expirarea Țintelor fixate de ONU prin Declarația Mileniului în anul 2000. Prin adoptarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă au fost stabilite 17 obiective, 169 de ținte și peste 300 de indicatori, cu scopul general de a eradica sărăcia, foametea, bolile, inegalitatea de gen, a asigura accesul la servicii de apă și canalizare, de a proteja Planeta și de a asigura prosperitatea și dezvoltarea umană în condiții de securitate și sustenabilitate. În viziunea autorităților din Republica Moldova și în special a dnei N. Gherman, fost ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, ODD „reflectă o nouă viziune de dezvoltare la nivel global prin reducerea inegalităților, asigurarea bunăstării pentru toți și dezvoltarea economică cu prezervarea capitalului natural”

[23]. În consecință, remarcăm că și în Republica Moldova au fost demarate în octombrie 2015 acțiuni pentru implementarea ODD. Astfel, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și ONU au lansat ODD în Republica Moldova, iar cabinetul Prim-ministrului Republicii Moldova a creat un Consiliu pentru Dezvoltare Durabilă, responsabil de localizarea obiectivelor în politicile și realitățile naționale. În anul 2017, în Raportul național de dezvoltare umană pentru anii 2015-2016, au fost identificate țintele naționale în contextul ODD, printre care se distinge obiectivul de combatere a sărăciei, reieșind din ponderea categoriei de persoane aflate sub pragul internațional al sărăciei de 2,15\$ pe zi în numărul total al populației Republicii Moldova, în funcție de sex, grupe de vârstă, statut ocupațional și mediu de reședință (urban / rural). Astfel, 4,8% din bărbați și 4,1% din femei din Republica Moldova au făcut parte din această categorie socială în anul 2015, ca și 1,9% din populația urbană și 6,4% din mediul rural [24, p. 158].

Fără îndoială că rolul și contribuția ONU în elaborarea, perfecționarea și sistematizarea concepției securității umane au fost enorme pe parcursul ultimelor două decenii. Totuși, în afara elaborărilor conceptului securității umane sub egida ONU, au fost propuse în șir de contribuții adiționale de către comunitatea academică. La fel, ar fi corect să afirmăm că acest concept al securității umane a fost elaborat pentru prima dată în cadrul societății științifice mondiale și preluat de experții ONU în calitate de suport metodologico-teoretic pentru a implementa aceste idei novatoare. După aprecierea autorului, la fel de adevărat este faptul că comunitatea academică mereu a asistat ONU în efortul său susținut, mai cu seamă după căderea Cortinei de fier la sfârșitul deceniului 8 al sec. XX, de a moderniza paradigma dominantă cu referință la securitatea societății umane, prin diverse studii și elaborări teoretice, expuse la sute de conferințe și simpozioane comune dintre cercetători și politicieni, dar și cu expertiză și participări în comisiile de lucru ale ONU.

Constatăm că, pe lângă contribuția fundamentală a ONU la elaborarea și promovarea concepției securității umane, este de evidențiat și aportul Uniunii Europene, prin grupul de lucru specializat, format în 2003 din numeroși oameni de știință și personalități în domeniul studiilor de securitate, studiilor de pace, relațiilor internaționale, dreptului etc., precum M. Kaldor, U. Albrecht, Ch. Chinkin, G. Schmeder și alții.

„Raportul Barcelona” referitor la capacitățile de securitate ale Europei, intitulat „Doctrina de securitate umană a Europei”, a fost prezentat în fața Secretarului General al UE J. Solana de către grupul de lucru în domeniul securității umane pe 15 septembrie 2004. Astfel, și UE se aliază în 2004 efortului condus de ONU pentru elaborarea și promovarea concepției securității umane. Potrivit acestei Doctrine de securitate umană pentru Europa, promovarea securității umane se presupune a fi executată prin fortificarea cadrului legal și a aplicării ocazionale a forței nu doar în limitele geografice ale Europei. Astfel, Uniunea Europeană se declară obligată în acest document să-și elaboreze politicile comunitare de securitate în conformitate cu această concepție a securității umane și pe viitor să dezvolte și să instruiască adecvat un efectiv civil-militar de 15000 de persoane (din care cel puțin o treime sunt specialiști civili în managementul de criză) cu capacitatea de a

intervenii în zonele de conflict și în regiunile cu situații de criză acută pentru populație [25, p. 18].

Aportul Uniunii Europene la dezvoltarea conceptului securității umane a continuat cu publicarea pe 8 noiembrie 2007 a Raportului de la Madrid al grupului de lucru, ținând cont de toate propunerile de îmbunătățire a raportului precedent [26]. Constatăm că în acest raport se remarcă rolul UE ca actor global, iar securitatea umană reprezintă o concepție ce poate aduce o plusvaloare de coerență și coeziune politicilor europene de securitate, stabilindu-se șase principii ale viziunii UE asupra securității umane: supremația drepturilor omului, legitimizarea autorității politice, abordare la nivelul persoanei și comunității locale, abordare multilaterală și eficientă, abordare regională integrată și direcționare strategică clară și transparentă [26, p. 5]. Una dintre concluziile Raportului de la Madrid subliniază că UE va trata securitatea umană ca pe o concepție de bază în managementul crizelor, prevenirea conflictelor și cooperarea civil-militară cu scopul asigurării celor șase principii, stabilind ca fiind optimală o misiune permanentă în domeniu în număr de 700 de specialiști [26, p. 12].

În anul 2008, în contextul regândirii relațiilor dintre UE și Federația Rusă, la inițiativa Președintelui rus, D. Medvedev, și a Înalțului reprezentant al UE pentru afaceri externe și politica de securitate, J. Solana, grupul de lucru în domeniul securității umane a purces la elaborarea unui nou raport „Helsinki Plus: Towards a Human Security Architecture for Europe”, publicat în mai 2010 [27]. O bună parte din acest raport se referă la definirea amenințărilor din perspectiva celor doi parteneri, din perspectiva managementului conflictelor, a crizelor, sub aspect energetic, economic și al controlului armamentului, dar sensul său fiind găsirea tangențelor dintre Rusia și UE pentru o dezvoltare viitoare și modernizare a spațiului comun. În viziunea autorului, date fiind schimbările geopolitice din perioada 2014-2016 în relațiile dintre UE și Federația Rusă, vectorul dialogului academic și civil în spațiul european în problematica securității umane s-a direcționat asupra conlucrării dintre oamenii de știință din UE cu cei din SUA.

După aprecierea noastră, pe lângă eforturile deosebite făcute de ONU și, în mai mică măsură, de Uniunea Europeană de a dezvolta concepția securității umane în cadrul unor acte și norme proprii, se evidențiază și aportul unor state, precum Canada și Japonia, de a defini în legislația națională noțiunea de securitate umană și de a dezvolta proiecte și programe de aplicare a acestui concept și de fortificare a domeniului, nu doar pe teritoriul și jurisdicția națională, dar și în cele mai vulnerabile regiuni ale lumii din punctul de vedere al securității umane. Dezideratul s-a realizat prin dezvoltarea de cele două state a diverselor substructuri specializate în cadrul sistemului ONU și prin implicare activă, de exemplu, în activitatea Rețelei de Securitate Umană (Human Security Network - HSN) înființată în 1999 la propunerea Canadei și altor state.

De exemplu, în legislația canadiană, dezvoltată de Canadian Consortium on Human Security (CCHS), înființat în 2001, ce reprezintă o rețea formată din reprezentanți ai societății civile și ai comunității academice, securitatea umană înseamnă lipsa amenințărilor persuasive la adresa drepturilor, siguranței și vieții

oamenilor, și reprezintă un deziderat și prioritate a politicii externe canadiene prin sprijinirea eforturilor ONU de menținere a păcii în regiunile de conflict armat, de protecție a civililor, securitate publică, prevenire a conflictelor, combatere a crimelor transnaționale, fortificarea mecanismelor și instituțiilor democratice și de promovare a drepturilor omului pe Glob [28].

Pe când în Japonia, potrivit autorului, concepția cu privire la securitatea umană, dezvoltată la fel la început de mileniu prin contribuția decisivă a ilustrei cercetătoare și diplomate S. Ogata, fost co-președinte al Comisiei ONU pe probleme de securitate umană, poziție expusă de către Ministerul Afacerilor Externe al acestui stat, însemna soluționarea și diminuarea amenințărilor și riscurilor la adresa vieții umane și demnității omului cum ar fi sărăcia, degradarea mediului, crima transnațională organizată, răspândirea pandemică a maladiilor cum ar fi HIV/AIDS, minele anti-personal, fluxurile necontrolabile de refugiați etc. care pot fi depășite numai prin eforturi comune ale organizațiilor internaționale, ale celor guvernamentale și cu sprijinul activ al societății civile [29].

Ca rezultat, putem conchide referitor la conceptul securității umane că a fost promovat încă de la primele încercări de teoretizare, ca o viziune nouă, mai largă, asupra securității în comparație cu cea dominantă în perioada „războiului rece”, concept trebuie completat cu potențialul bioeticii pentru a reuși pe deplin de a pune accentul pe individul uman, cu demnitatea și potențialul său creativ, plasat în centrul tuturor eforturilor de asigurare multiaspectuală a securității.

1.2. Aspecte interdisciplinare în studiul bioeticii

ca fundament teoretico-practic în asigurarea securității umane

Domeniile tradiționale de preocupare a societății contemporane, fără excepții, apreciem că au fost și vor fi supuse unor mari schimbări și reconsiderări în vederea racordării modului de viață a omului la obiectivul suprem de depășire sustenabilă a crizei globale, scop care tot mai mult marchează adânc mentalitatea socială, dar și aspectele practice ale vieții contemporane, sistemul social de valori, dar și structura preocupărilor și activităților societății, toate fiind subordonate din ce în ce mai evident dorinței colective de a supraviețui pericolelor globale cu cât mai multă demnitate și cu cât mai puține daune. Aceste deziderate sunt tot mai clar articulate și exprimate de întreaga societate, de către elitele politice, în cadrul organismelor mondiale și internaționale, la întrunirile interstatale etc.

În consecință, estimăm că concepția dominantă tradiționalistă ce trata în mod restrâns securitatea ca un domeniu al siguranței și bunăstării statelor pe arena internațională în concurență cu alte state, securitatea ca stare ce nu poate fi obținută fără ajutorul forțelor militare, fiind garantată de acestea, a fost modificată din temelie prin nevoia societății contemporane a riscului de a lua în considerare factorul uman, dar nu alături de alți numeroși factori ce influențează în final starea de securitate pe mapamond, ci ca element fundamental al

procesului de securizare. Evoluția conceptului de securitate a avut loc în mod gradual și treptat, concomitent cu apariția noilor provocări de securitate care au generat noi necesități de conceptualizare teoretică și de găsire a soluțiilor optime pentru aceste provocări. Astfel, de la lansarea termenului de securitate umană, la sfârșitul sec. XX și începutul sec. XXI, concepția dată a devenit cu atât mai relevantă cu cât s-au intensificat conflictele civile în diferite zone de pe mapamond, populația civilă devenind categoria socială cea mai vulnerabilă și afectată de consecințele acestor fenomene violente. Autorul estimează că conceptul dat devine tot mai util din perspectiva aplicabilității sale, în situațiile post-conflict de restabilire a condițiilor esențiale și minime pentru o viață normală a populației civile. În acest context, drepturile internaționale ale omului, dreptul umanitar, conceptul protecției internaționale a refugiaților devin surse teoretice, metodologice, dar și fundamente normative pentru concepția securității umane.

La sfârșitul sec. XX se discuta în cercurile largi printre oamenii de știință de diverse specialități, printre cercetători din cadrul științelor sociale, din domeniul științelor economice, dar mai cu seamă din sfera științelor politice, despre influențele determinante complexe care tindeau să domine în viitorul apropiat viața sociopolitică, precum: digitalizarea și computerizarea ca trenduri și extensiuni naturale ale globalizării, inclusiv în procesul exercitării puterii politice, în domeniul presiunilor sociopolitice sau a proceselor electorale, așa încât după trecerea perioadei menționate acele presupuneri și estimări au devenit certitudini care lasă un impact adânc, mai cu seamă în cultura și conștiința sociopolitică, atât la nivel mondial, cât și la micro-nivel politic referindu-se nemijlocit la individul uman și anturajul său imediat. La începutul sec. XXI însă, atenția cercurilor științifice, a oamenilor politici și a tehnocraților din diverse domenii ale economiei este captată, în mod deosebit, de subiectul priorităților și potențialului sociopolitic al comunităților umane de a face față la provocarea crizei globale multidimensionale care tot mai mult se adâncește și se diversifică structural și funcțional, fiind înainte de toate cauzată în mod pregnant de involuția și regresul moralei sociale și a degradării standardelor etico-valorice a omului contemporan [30, p. 6]. În mod logic, apreciem că au fost deduse și edificate un șir de noi concepții cu privire la salvagardarea și securizarea persoanei și a omenirii în întregime, prin depășirea impasului în care se află civilizația umană la etapa contemporană de evoluție, printre care concepția bioetică, divizată în mai multe direcții și abordări, în dependență de factorii securitar, civilizațional și politic, s-a evidențiat de la bun început ca o disciplină cu un real potențial praxiologic, dar și ca un mecanism instituțional aplicativ cu impact social semnificativ, confirmat de istoria sa de mai bine de 45 de ani.

Van Rensselaer Potter, fondatorul disciplinei bioeticii în anii 70 ai sec. XX, a conceput acest nou domeniu teoretico-științific și practico-aplicativ ca o sferă înalt tehnologizată, spirituală și intelectuală generatoare de soluții la criza globală contemporană [7, p. 8]. În lucrările sale ulterioare domeniul bioeticii devine nu doar un instrument de contracarare a crizei globale pluridimensionale, ci o etică globală a viului, în condițiile în care provocările de securitate la adresa civilizației umane și a omului ca reper universal, devin tot

mai violente și mai tranșante, necesitând activarea unor mecanisme sociopolitice și tehnologice eficiente pentru soluționarea crizei globale și asigurarea supraviețuirii umane în condiții sustenabile [31, p. 46]. După aprecierea noastră, extinderea domeniului bioeticii în spațiul politicului și a studiilor de securitate generează o interdependență directă a activității de dirijare și conducere socială cu sfera de cercetare referitor la colaborarea, corespunderea și dilemele care se manifestă dintre teoria și practica moralei, pe de o parte, și cele ale politicului și a domeniului de securitate, pe de alta. Corelația dintre etică și politică, precum și dintre morală și securitate, se modifică radical în contextul necesității elaborării, adoptării și implementării strategiei mondiale de asigurare a securității omenirii și a dezvoltării durabile în condițiile imperativului depășirii crizei globale.

Dintr-o perspectivă foarte largă, considerăm că raportul și interferența, pe de o parte, dintre teoria moralei și a studiilor de securitate, iar, pe de altă parte, dintre planul și domeniul practic specific moralei tradiționale, condiționat de interese economice, sociale, spirituale etc., atât la nivel individual, cât și la nivelul întregului socium, cu sfera acțiunii politice, înțeleasă în mod continuu, ca extensiune și mecanism de promovare a economicului bazat pe principiul acumulării de resurse și capital, au condiționat în mare parte reconceptualizarea și regândirea acestei relații dintre etică și politică în cadrul paradigmei bioetice, a dezvoltării durabile și noosferice. În mare măsură, cristalizarea și edificarea teoriei, iar mai apoi a practicii bioetice, sunt condiționate de discrepanțele și dilemele care s-au agravat în contextul raportului tradițional dintre politică și morală, iar mai apoi a fost extins la corelația dintre morală și securitate. Anume incapacitatea funcțională a moralei bazată pe principii depășite de a face față sarcinilor sale fundamentale de reglementare a relațiilor interumane, de constrângere morală, prescripție normativă cu referință la comportamentul colectiv, dar și la cel individual, în condițiile transformării structurale a fenomenului politicului în studii de pace și securitate în era globalizării, a amplificării diverselor fluxuri socioeconomice, a și condiționat necesitatea trecerii la un alt nivel al conștiinței morale, la tipul de mentalitate bioetic.

Potrivit autorului, corelația dintre etică și securitate poate avea cel puțin două niveluri: unul teoretic și altul practic. La nivel teoretic, contactul dintre etică drept disciplină de studiu și domeniu de cercetare, pe de o parte, și securitate ca un concept teoretic, pe de altă parte, oferă teoriei bioetice un vast teren de manevre metodologice și conceptuale, realizându-se transferul valorilor morale către sfera viului în corelație cu aspectele politico-decizionale cu impact practic în domeniul asigurării securității omului.

În plan teoretic, estimăm că contactul dintre teoria moralei și studiile de securitate devine o resursă importantă pentru dezvoltarea și ramificarea domeniului de cercetare a bioeticii care stabilește cu numeroase teorii politologice, precum cea referitoare la asigurarea securității în relațiile internaționale sau la lupta politică și exercitarea puterii sociopolitice în condiții de securitate cu scopul asigurării dezvoltării durabile a societății, referitoare la asemenea instituții sociopolitice ca partidele sau grupurile de presiune – instituții ce pot asigura participarea persoanei umane la afacerile publice în condițiile unei democrații funcționale, referitoare la

fenomenul societății civile în contextul democratizării și dezvoltării sustenabile, vizând problematica culturii politice etc., profitând de obiectul său specific de investigație, fiind mult mai vast decât obiectul de studiu specific eticii generale, incluzând nu doar relațiile dintre indivizi, dintre colectivitate, grup și individ, dar și relația morală dintre om sau societate, pe de o parte, și vietate, natură, biosferă, mediu ambiant, pe de altă parte.

În plan practic, considerăm că corelația dintre domeniul eticii și normelor morale cu sfera acțiunii politice și sociale cu scopul asigurării securității personale dat și sociale se transpune, în mod firesc, în plan juridico-normativ, astfel manifestându-se un fenomen mult discutat de către juriști: apariția normelor de drept cu putere juridică de recomandare (soft law) și norme de drept imperative și obligatorii (hard law). Mai cu seamă, acest fenomen se manifestă în dreptul internațional, unde normele legale recomandate includ diverse convenții, tratate multilaterale, ghiduri, directive etc., iar normele juridice obligatorii sunt cele care prevăd și mecanisme de sancționare directă în caz de abatere sau de nerespectare la nivel de persoană sau stat ca subiecți de drept. În acest aspect practic, bioetica a avansat substanțial, adoptându-se în ultimele două-trei decenii o bază impunătoare sub egida a numeroase organisme internaționale specializate atât regionale, cât și mondiale, incluzând un șir de convenții și acte juridice internaționale foarte vaste și generalizatoare, referitoare la diverse aspecte bioetice, cum ar fi domeniul expertizei etice ale cercetărilor biomedicale pe subiecți umani sau animale (Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei: convenția privind drepturile omului și medicina, încheiată la Oviedo, în 4.IV.1997), domeniul controlului etic al acordării asistenței medicale cu referință la ghidurile specializate de bună practică medicală adoptate de Asociațiile profesionale de medici, dintre cele mai cunoscute este Ghidul Internațional de Etică în domeniul Cercetării Biomedicale implicând Subiecți Umani (International Ethical Guidelines for Biomedical Research Involving Human Subjects), adoptat de către Consiliul Internațional al Organizațiilor în domeniul Științelor medicale (Council for International Organizations of Medical Sciences (CIOMS) în colaborare cu Organizația Mondială a Sănătății (WHO) din cadrul ONU.

În domeniul controlului internațional al clonării omului, care de asemenea constituie un subiect bioetic de o rezonanță socială, securitară și general-politică pe plan mondial, au fost întreprinse măsuri juridice de prevenire și prohibiție, cum e Protocolul Adițional la Convenția privind drepturile omului și biomedicina (Convenția de la Oviedo) vizând testele genetice în scopuri medicale, adoptat la Strasbourg, la 27 noiembrie 2008 sau Declarația ONU privind clonarea omului adoptată la 8 martie 2005. Referitor la domeniul de combatere a traficului de ființe umane și a organelor, țesuturilor umane pentru transplant sau în scopuri terapeutice de asemenea s-au adoptat un șir de acte normative internaționale, precum: Convenția Consiliului Europei din 3 mai 2005 privind lupta împotriva traficului de ființe umane, Convenția Națiunilor Unite din 15 noiembrie 2000 împotriva criminalității transnaționale organizate, Decizia-cadru a Consiliului Europei 2002/629/JAI din 19 iulie 2002 privind combaterea traficului de persoane. Pe lângă acestea, mai pot fi aduse

ca exemple o vastă gamă de acte normative internaționale conținând reglementări internaționale comune referitoare la aplicarea diverselor tehnologii biomedicale, precum cele genetice, reproductive, reglementarea fenomenului mamei-surogat, a avorturilor, eutanasiei, producerii și comercializării armelor biologice, reglementării și adoptării unei strategii comune cu privire la planificarea familiei în contextul creșterii galopante a numărului populației pe Terra, privind fenomenul homosexualității și transsexualității în contextul concepției adoptate de către comunitatea internațională cu privire la respectarea drepturilor omului și a securității umane etc.

Constatăm că, pe parcursul existenței sale de mai bine de 45 de ani, bioetica s-a implicat activ în redimensionarea relației tradiționale dintre etică și politic, iar, mai nou, a relației dintre etică și securitate, atât în plan teoretic, la nivelul unor studii și cercetări de o valoare teoretică și metodologică semnificativă, cât și în plan practic prin instituirea unui cadru normativ și instituțional propice pentru promovarea valorilor și principiilor morale binecunoscute în mediul politic, așa încât, cu fiecare dintre elementele acestor relații ca etica, securitatea și politica, pe larg expuse în literatura de specialitate începând din antichitatea îndepărtată, bioetica edifică un parteneriat special care deviază semnificativ de la aspectele și caracteristicile determinate din punct de vedere teoretic expuse pentru etica tradițională, în cazul aplicării în practică a diverselor forme de manifestare a fenomenului bioetic.

Astfel că, în cadrul relației dintre etică și bioetică se stabilește o corespundere ierarhică dar și o întrepătrundere a obiectului de studiu și a ariei de interes aplicativ. În acest context, evaluăm ca fiind de remarcă paradoxul potrivit căruia, din punctul de vedere al vastității și mobilității obiectului de studiu de a face față la cele mai actuale provocări ale contemporaneității, cel al bioeticii pe departe este cu mult mai general și înglobează inclusiv obiectul de studiu al eticii generale, care se reduce exclusiv la reglementarea etică a relațiilor dintre indivizi, dintre persoane individuale și grupul social în comparație cu obiectul de studiu al bioeticii care se referă, pe lângă reglementarea etică a relațiilor sociale, la normativizarea morală a raportului dintre societate și biosferă, la instituirea unor norme morale cu privire la vietate, la viață, corporalitate, precum și la alte procese biologice și medicale.

După aprecierea noastră, în cadrul corelației conceptelor de politică și securitate, pe de o parte, cu bioetica, pe de altă parte, se constată un raport de parteneriat strâns din perspectiva necesității stabilirii unor principii coordonatoare în vederea elaborării unor strategii și politici de depășire a crizei globale și de asigurare atât a stabilității și securității globale (a biosferei), cât și a persoanei umane. Dacă teoria tradițională a moralei vizează exclusiv procesele comportamentale și cele spiritual-psihice cu tangență referitor la planul social de manifestare a indivizilor umani, fără a avea în vedere în mod expres sfera politicului, atunci teoria bioetică, încă de la primele sale încercări de afirmare în comunitatea academică, în primul rând prin operele fondatorului acesteia - V.R. Potter, a vizat, în mod prioritar, planul politic și guvernarea în mod direct, dar mai

cu seamă necesitatea edificării unui sistem funcțional de securitate în centrul căruia s-ar afla individul uman, în perspectiva realizării obiectivelor sale de organizare a societății în vederea depășirii crizei globale multidimensionale. În afara suportului politicului și a domeniului securității umane acordat bioeticii ca set de cunoștințe despre posibilitățile de evitare a unui colaps global în condițiile asigurării bunăstării persoanei umane, dar și ca totalitate de instituții și mecanisme, în majoritatea lor provenind din cadrul societății civile, aceste obiective nu pot fi decât identificate, trasate și propuse societății și guvernanților spre acceptare, nu și implementate, interiorizate cu succes de întreaga societate.

În cadrul raportului tradițional dintre morală și politic, iar mai apoi dintre etică și securitate, se atestă o strânsă interdependență și interinfluențare relațională ce se manifestă cu precădere în plan funcțional, din punctul de vedere al subordonării sarcinilor și rolurilor macrosociale, unui șir întreg de imperative și obiective de atins în vederea modernizării sociumului și adaptării sale sustenabile sub aspect structural și de conținut la schimbările și amenințările externe și, implicit, la cerințele mereu crescânde și tot mai complexe pe care le înaintează și le prezintă mediul natural sociumului în perspectiva supraviețuirii sale coevolutive cu ambientul în condiții de siguranță și stabilitate. Sub acest aspect, estimăm că domeniul moralei mereu a tins să exercite o influență mai importantă și determinantă, în mare parte, față de sfera politicului în general, dar și față de domeniul securității în mod particular, decât în sens invers: din partea politicului și a securității asupra moralei individului uman sau a acelei sociale. Rolul de lider al eticii în cadrul corelației tradiționale dintre politică și domeniul eticii, precum și în raportul dintre securitate și morală, este explicabil prin rădăcinile cu mult mai extinse și mai adânci ale moravurilor, normelor etice, ale reperelor morale în corpul social decât elementele politicului, și cu atât mai puțin decât componentele securitare. Acest fapt este determinat de evoluția istorică similară pentru majoritatea colectivităților umane, de formarea treptată, în plan psihosocial, a straturilor și nivelurilor conștiinței sociale unde conștiința normativ-etică a precedat apariția conștiinței politice în comunitățile umane, și cu atât mai mult conștiința ecologică bazată pe sentimentul necesității de securizare a mediului de trai. În viziunea autorului, supremația elementului etic în corelația cu politicul și securitatea se explică și prin caracterul și specificul mult mai mobil și adaptabil al moralei și principiilor de comportament corect, a institutelor etice la necesitățile timpului, la conjunctură, la contextul ambiental și la prioritățile de moment, în comparație cu sfera politicului și a securității, cu instituțiile sociale, cum ar fi elitele, grupurile și clasele, statul, partidele și organizațiile sociopolitice, construcțiile și modelele doctrinar-ideologice destinate de a dirija societatea, de a lupta pentru obținerea puterii politice și de a o exercita ulterior.

În urma unei analize extinse a literaturii din domeniu, putem constata că problematica bioetică a fost foarte puțin studiată în raport cu politicul și cu atât mai mult cu fenomenul securității. Astfel că unul dintre cei mai de seamă analiști ai fenomenului bioetic în contextul proceselor politice mondiale a fost chiar fondatorul disciplinei – V.R. Potter, care a conceput bioetica globală drept un instrument sau o pârghie eficientă pentru

schimbarea mentalității sociale prin intermediul implementării acestora în urma unor decizii sociopolitice generale, a unor politici de securitate, în urma succesului implementării de strategii pe termen lung de fondare și sprijinire a unor instituții bioetice în același scop [31, p. 141].

La elaborarea mai temeinică și progresul acestei noi discipline a bioeticii în raport cu factorul politic și securitar au contribuit decisiv prin lucrările lor o seamă de personalități din domeniul dat, precum: Tr. H. Engelhardt, G.J. Annas, J. D. Moreno, D. S. Greenberg, C. S. Campbell, Gh. Scripcaru, T. N. Țîrdea, B. Ioan, L. Turner, P. Cavașin, M. Häyry, T. Takala, H. ten Have, P. Tichchenko, V. Cheshko, G. McGee, A. L. Caplan, M. L. Gross, J. Chapman, J. Rifkin, N.S. Rose, J.M. Hoefler, B.E. Kamoie, S. Vekovșinina, V. Kulnicenko, ș.a.

Sistematizând lucrările editate cu referință la subiectul corelației dintre bioetică și securitate, se evidențiază un set de contribuții la aprofundarea problematicii importanței bioeticii pentru consolidarea caracterului pluralist al societății contemporane prin asigurarea securității umane. Astfel, se remarcă, în această ordine de idei, lucrările semnate de L. Turner [32] și de C. Campbell [33]. În arealul românesc apare o încercare, aparținând cercetătoarei B. Ioan, de a combina și a analiza bioetica în contextul dezvoltării societății civile și de asigurare a securității persoanei umane în mediul social [34, p. 4]. Profesorul Gh. Scripcaru, încă în 1995, lansează o lucrare unde domeniul bioeticii este analizat ca unul dintre factorii cei mai de încredere în modernizarea societății și de apropiere de valorile sociocivilizaționale europene, inclusiv de concepția securității umane [35, p. 23]. Considerăm că o contribuție importantă la dezvoltarea subiectului corelației dintre bioetică cu procesele securitare sociale și politice aparține cercetătorului moldovean T. N. Țîrdea, care într-un șir de lucrări analizează tangențial această problemă. Astfel, opinăm că se constată existența și amplificarea unui proces social principal nou, precum cel al bioetizării sferei securității, politicului și societății în general, în contextul edificării și promovării bioeticii sociale ca nouă disciplină de cercetare. Prin urmare, profesorul T.N. Țîrdea constată că „bioetica socială apare ca o reflecție bioetică specifică – ca o nouă înțelepciune, ca un mod de viață deosebit și ca o nouă mentalitate, ca o nouă ideologie și un fel special de politică referitoare la problemele lumii biomedicale” [36, p. 80]. Cu alte cuvinte, în viziunea cercetătorului, bioetica în sine devine o politică cuprinzătoare ce tinde să se extindă prin efectul său securizant și peste problematica biomedicală, alături de alte domenii sociale, din motivul caracterului multidimensional și polisemantic al conceptului de bioetică. Problematika bioeticii sociale, elaborată de cercetătorul moldovean, cuprinde o arie vastă de cercetare, printre care se evidențiază o serie de probleme și subiecte specifice sferei politologice la interferența cu domeniul studiilor de securitate. Diversele aspecte, cum ar fi cel al bioterorismului, sunt analizate în contextul fundamentării și promovării bioeticii sociale [37, p. 81]. Cu toate acestea, apreciem că subiectul în cauză se află, cu precădere, în aria specializată a preocupărilor politologice și securitare și se impune a fi cercetat prin aplicarea aparatului teoretico-metodologic al bioeticii în contextul

asigurării securității umane.

Printre elaborările cele mai relevante în acest context se numără și articolul lui Jonathan D. Moreno, care face referință la contribuția bioeticii, dezvoltată într-un cadru sociopolitic concret, la sprijinirea securității naționale a statului prin evidențierea importanței asigurării securității cetățeanului în acest context, fenomen ce devine reciproc, așa încât securitatea bioetizată a statului și individului, conform principiilor și valorilor fundamentale, vine să fortifice și să sprijine domeniul bioetic și răspândirea acestui timp de mentalitate ce aduce cu sine doar beneficii sustenabile pe termen lung comunității umane, pe de o parte [38 p. 203]. Pe de altă parte, D. S. Greenberg consideră că bioetica, drept practică universală benefică, are doar de pierdut de pe urma contactului cu politicul, cu interesele de grup și cu influența banilor, producându-se un proces de eroziune a valorilor bioetice și a bunelor practici din cadrul instituțiilor ce le promovează [39, p. 283]. Cu toate acestea, potrivit lui G. J. Annas, bioetica la etapa actuală de dezvoltare a societății trebuie să se implice pe toate căile posibile, atât teoretic, cât și prin acțiuni sociopolitice în procesul decizional și în procesele de formare a culturii și opiniei publice cu scopul concret de a promova respectarea drepturilor fundamentale ale omului ca un deziderat politic pe termen scurt [40, p. 34]. De o părere similară sunt cercetătorii finlandezi M. Häyry, T. Takala, care estimează că succesul bioeticii este compromis dacă acest domeniu va fi redus strict la sfera biomedicală, din moment ce bioetica are pretenția de a se constitui într-un domeniu distinct ce se referă prin excelență la opțiunile doctrinar-ideologice sau deciziile sociopolitice, la convingerile religioase sau modelele culturale atât ale persoanelor, cât și ale unor grupuri sociale majore [41, p. 225].

O lucrare de o valoare semnificativă, în contextul corelației dintre bioetică și relațiile politice internaționale, inclusiv domeniul asigurării securității internaționale, a constituit opera semnată de M. L. Gross prin care se analizează raportul dintre cost și beneficiu, mai cu seamă în contextul moral al proceselor declanșării și menținerii conflictelor militare, cu implicații nefaste pentru securitatea persoanei umane [42, p. 85]. Considerăm că această lucrare este o încercare reușită de analiză a motivelor umaniste, umanitare și medicale în contextul atacurilor armate și escaladării militare a conflictelor. Într-o manieră similară, autorul american N. S. Rose face o tentativă de a defini bioetica drept o politică a vieții de asigurare a securității omului în contextul extinderii valorilor și practicilor biomedicale, menite să sprijine viața și sănătatea, din perspectiva unor domenii de activitate umană în care domină iraționalul și factorul subiectivității [43, p. 138]. J. Rifkin însă conferă atitudinii morale față de biosferă, față de natură, statutul unui nou nivel al conștiinței sociale, reconsiderând astfel rolul politicului și procesului de asigurare a securității și dezvoltării durabile a persoanei, care devine eminamente o politică a biosferei, a promovării valorilor ecologice și umaniste [44, p. 64].

O bună parte dintre lucrările dedicate problematicii bioetice, care se referă la procesele securitare sociopolitice, fac parte din direcția promovării feminismului ca manifestare și mișcare socială. Bioetica, în calitate de metodă eficientă de influență asupra opiniei publice, dar și asupra factorilor de decizie, a fost corelată

cu această mișcare socială cu scopuri politice. În așa fel, J. Chapman de exemplu, analizează în lucrarea sa problematica redefinirii genurilor în contextul expansiunii bioeticii și sensibilizării clasei politice, în contextul creșterii numărului electoratului de orientare sexuală netradițională [45, p. 204]. Iar M. Shildrick privește aceste procese mai larg în contextul paradigmei postmoderniste. Astfel, corporalitatea umană devine un subiect al negocierilor de divers gen, un instrument și o modalitate de afirmare socială care poate fi modificat din temelii prin diverse tertipuri genetice, în perioada lipsei rigidității unor principii sau constrângeri morale, juridice sau politico-sociale, pe de o parte [46, p. 114]. Pe de altă parte, o serie de autori subliniază factorul demnității umane ca criteriu nu doar personal, dar și social-politic și al securității umane, care poate deveni unul de referință în contextul manipulărilor cu diverse părți ale corpului uman [47, p. 74].

O serie de lucrări din domeniul bioeticii care fac referință la domeniul politicului, se axează în principal pe una dintre tematicile specifice bioeticii, încercând să analizeze căile și posibilitățile sociale și politice de promovare a unor noi strategii sau legi care să promoveze punctele de vedere ale autorilor. Spre exemplu, un autor italian F. Cavalla, încă la începutul perioadei de extindere a bioeticii către diverse domenii sociale, studiind diferite aspecte ale eutanasiei și posibilitățile de acceptare a acestei practici contrare preceptelor creștine de către instituțiile legislative, remarcă faptul că „legitimitatea statului și autoritatea politică se bazează pe consensul cetățenilor” [48, p. 18], subliniind fragilitatea pozițiilor politice ale adeptilor nelegiferării eutanasiei în condițiile democrației participative. Alți autori, J. M. Hoefler și B. E. Kamoie, analizând aceeași problemă a eutanasiei, subliniază o serie de factori care pot contribui la afirmarea dreptului persoanei de a fi eutanasiată, printre care factorul politic și ideologic este apreciat ca fiind unul dintre cele mai importante, alături de cel cultural, cel religios sau medical [49, p. 82].

Considerăm că problemele genetice constituie foarte des un subiect aparte în lucrările bioeticienilor contemporani, care inevitabil fac referință la cadrul politic, legal sau economic care contribuie la acceptarea socială sau la interdicția și evitarea unor asemenea practici biomedicale. G. McGee și A. L. Caplan analizează minuțios, din punctul de vedere al corectitudinii securitare, politice și etice, cercetarea și tratamentul cu celule stem, estimând că anume motivele politice și de securitate constituie impedimentul cel mai mare în calea dezvoltării acestei noi modalități de terapie medicală, mult devansând impedimentele de ordin biologic sau economic, pe de o parte [50, p. 152]. Pe de altă parte, colectivul de autori compus din D.B. Resnik, H.B. Steinkraus și P.J. Langer, aprofundându-se, de asemenea, în analiza terapiilor genetice aplicate subiecților umani, constată că cele trei elemente de bază: științific, moral și politico-securitar, sunt într-o strânsă interdependență în cazul cercetărilor genetice [51, p. 94].

Problemele de securitate socială și politică la fel preocupă și cercetătorii din Ucraina, atunci când se propune analiza aspectelor bioetice și sociocivilizaționale pe termen lung ale investigațiilor genetice, catalogate ca fiind cunoștințe cu specific foarte periculos pentru omenire [52, p. 53]. Cercetătorii V. Cheshko și V.

Kulinichenko subliniază și reiterează importanța abordării socioculturale aplicate în cercetarea genetică, în special în problema clonării umane. În contextul permisivității liberale spre exemplu, diversele manipulații genetice pot fi acceptate cu condiția asigurării pe plan politic a respectării integrității altor persoane și a drepturilor lor fundamentale [53, p. 198], spre deosebire de sistemele socioculturale unde predomină normele religioase sau cele tradiționale. Cu toate acestea, vom sublinia că clonarea umană nu poate fi permisă din multiple considerente, inclusiv din cauza lipsei unui consens politic la nivel mondial în această chestiune referitor la implicațiile securitare ale acestui subiect. Profesorul rus P. Tichtenko, în una din lucrările sale, face o tentativă de a extinde problematica expansiunii biotehnologiilor în contextul redimensionării luptei pentru puterea politică, dezvoltând ideile lui M. Foucault cu privire la bioputere. În acest sens, P. Tichtenko contrapune practica bioetică teoriei biopoliticii din perspectiva justificării recurgerii elitelor sociopolitice la ultimele elaborări biomedicale pentru a câștiga puterea politică și a se menține la guvernare [54, p. 49].

După estimarea autorului, problematica raportului dintre securitate, politică și guvernare, pe de o parte și morală, norme de corectitudine în relație cu societatea, cu semenii, pe de altă parte, din perspectivă teoretică, în vederea explicării originilor discursului bioetic în context politologic securitar, a fost pe larg elucidată pe parcursul a mii de ani de istorie a gândirii sociale și politice începând încă din cele mai străvechi timpuri ale civilizației umane, reflectată în tăblițele de lut cu scris cuneiform din Mesopotamia, în Codul de legi al lui Hammurabi care stabilea pentru prima dată niște repere normative în relațiile dintre persoane, inclusiv dintre guvernați și elită, sau poemul epic „Epopoea lui Ghilgameș”, unde într-o perspectivă dramatică este reflectată esența raporturilor interumane, motivele și cauzele acțiunilor omului, inclusiv a regelui față de supușii săi în perioada constituirii și devenirii societății și statului arhaic, dar și cu scrierile sacre din Egiptul antic, unde se realiza tangența dintre calitatea și beneficiile publice ale guvernării faraonului și onorurile, răsplata primită în viața de apoi, aspecte descrise într-un șir de scrieri sacre, precum Cartea Morților, Papirusul lui Ani, Cartea Porților.

Preocuparea oamenilor pentru relația dintre morală și domeniul politic a fost continuată în perioada antică în Europa cu ilustrele opere ale filosofilor greci din acele timpuri, cum sunt cele ale lui Platon „Republica”, „Omul politic”, „Legile”, în care se elaborează bazele normative ale unui stat ideal și eficient, printre care aspectele morale ocupă un loc de cinste. În această perioadă, pilonii de bază ai gândirii sociopolitice cu tangență în problematica raportului dintre etică și politic devin scrierile lui Aristotel: „Politica”, inclusă în categoria operelor sale etice, care reprezintă o lucrare de filozofie politică, fiind a doua jumătate a unui tratat complex, prima fiind „Etica”, „Etica nicomahică” (*Ethica Nicomachea*), „Etica Mare” (*Magna Moralia*), „Etica eudemică” (*Ethica Eudemia*), „Despre virtuți și vicii” (*De Virtutibus et Vitiis Libellus*), în care se susține concepția potrivit căreia politicianul este doar o modalitate de a realiza interesele sociale și de a satisface nevoile materiale și de securitate ale comunității în raport cu morala, care servește ca metodă de propășire a

spiritului omului, ambele planuri – cel moral și cel politic intercompletându-se, au menirea să faciliteze și să sprijine realizarea scopului existenței omului ca ființă socială, firesc integrată și instituționalizată în diverse forme de viață comună și colectivă.

Considerăm că în contextul evoluției gândirii sociopolitice și etice, au avut o contribuție majoră și titanii latini ai gândirii juridice și morale: Marcus Tullius Cicero cu operele sale „De Re Publica”, „De Legibus”, „De Officiis”, Lucius Annaeus Seneca prin celebrele sale opere „Questiones naturales”, „Scrisori morale” (Epistulae morales) sau Marcus Aurelius cu lucrarea „Către mine însumi”, potrivit cărora omul, prin tot ce întreprinde, inclusiv ca și guvernator, trebuie să dorească să fie folositor pentru comunitate, iar perfecțiunea se poate atinge doar prin acțiuni morale, prin instituirea unor norme sociale care să fie în conformitate cu legile firești ale naturii. În Asia, în același interval de timp, se impun celebrele concepții etico-politice din China antică, precum cele ale lui Confucius: „Memorial de călătorii”, „Cartea edictelor”, „Primăvara și toamna țării Lu”, prin care standardele moralei paternaliste și ale competenței devin fundamente ale dirijării sociale, sau cele din opera lui Lao-Tzu „Tao Te Ching” (Cartea Drumului și a Virtuților Sale), unde se identifică un set de valori și principii morale pentru atingerea perfecțiunii. Se fac referințe la importanța moralei în politică și în vedele brahmanilor din India antică, dar și în creațiile lui Siddharta Gautama Buddha reflectate în „Tripitaka” – scrierea canonică budistă sau în moștenirea spirituală a lui Mahavira Vardhamana – întemeietorul Jainismului.

După aprecierea autorului, în perioada Evului Mediu (sec. IV-XIV e.n.), corelația dintre morală și politic capătă valențe religioase, fiind coordonată cu paradigma teocentristă dominatoare în acea perioadă. Lucrările unor asemenea savanți ai epocii cum au fost Sf. Aurelius Augustinus cu operele sale: „De Civitate Dei”, „De Disciplina Christiana”, „Adversus Iudaeos tractatus” sau Albertus Magnus cu lucrarea „Sumă teologică”, Sf. Toma D’Aquino prin operele sale „Summa theologiae”, „Summa contra Gentiles”, „Scriptum super Sententiis”, „De aeternitate mundi” în Vestul Europei, ori Sf. Ioan Gură de Aur prin lucrarea „Despre necunoașterea lui Dumnezeu”, Sf. Dionisie Areopagitul cu operele „Despre ierarhia cerească”, „Despre ierarhia bisericească”, Sf. Ioan Damaschin cu „Dialectica”, „Despre erezii”, „Dogmatica” în Bizanț sau Avicenna cu vestita sa lucrare „Cartea definițiilor”, Averroes cu „Incoerența incoerenței”, Moise Maimonide cu „Călăuza rătăciților” – în spațiul de limbă arabă și ebraică, denotă preocuparea evidentă a gânditorilor pentru acest domeniu al corelației dintre politic și morală, dar, totodată, se evidențiază caracterul divin al puterii politice care nu poate fi, prin definiție, în afara moralei.

În perioada Renașterii (sec. XV-XVI) apar unele dintre cele mai semnificative opere cu referință pentru studiul corelației tradiționale dintre etică și politică, deja cu implicare în domeniul securității, în contextul relațiilor interstatale, spre exemplu în lucrările lui N. Machiavelli „Principele”, „Arta războiului”, „Istoria Florentine”, în ale lui T. Campanella cum ar fi „Cetatea Soarelui”, la T. Morus în „Utopia”, „Istoria

Regelui Richard al III-lea”, în lucrările lui M. Luther „Către nobilimea creștină de națiune germană despre îmbunătățirea stării creștine”, „Despre libertatea unui creștin”, „Scrisoarea despre tălmăcire”, la J. Calvin în lucrările „Christianae religionis institutio” și „De Clementia” sau „Psychopannychia”, la Erasmus din Rotterdam cu ale sale „Elogiul nebuniei”, „Manualul combatantului creștin”, „Despre rațiunea învățării”, „Educația principilor creștini”, la G. Pico della Mirandola în „Oratio de dignitate hominis”, „Heptaplus”, „De ente et uno” etc. În aceste multiple opere, opinăm că se reafirmă necesitatea imperativă a educării unui cenz moral în conștiința politicianilor și guvernanților. Astfel, principiile etice devin un atribut teoretic indispensabil pentru exercitarea puterii politice într-un context normativ care, mai târziu, se transformă într-un cadru legal și constituțional.

Din punctul nostru de vedere, în Epoca Modernă (sec. XVII-XIX), raportul dintre morală și politic devine unul central în opera unei pleiade întregi de savanți și gânditori care, pornind de la această corelație, ajung să elaboreze numeroase teorii și concepții ideologico-doctrinare, care continuă să domine știința politică, studiile de securitate și viața publică. În acest context, se remarcă asemenea personalități, precum: T. Hobbes cu nemuritoarele sale opere „Leviathan or the Matter, Forme and Power of a Common Wealth Ecclesiasticall and Civil”, „The Elements of Law”, „Natural and Politic”, „Treatise on Human Nature”, „Philosophicall Rudiments concerning Government and Society”; J. Locke cu operele „An essay concerning human understanding”, „Letter on Toleration”, „Two Treaties of Government”, „Some considerations concerning raising the value of money”; Fr. Bacon cu asemenea lucrări ca „Novum Organum Scientiarum”, „New Atlantis”, „Of the Advancement and Proficiency of Learning Divine and Human”; R. Descartes cu „Regulae ad directionem ingenii”, „Le Monde”, „L'Homme”, „Principia philosophiae”; B. Spinoza cu ale sale „Ethica Geometrico Demonstrata”, „Tractatus de intellectus emendatione”, „Tractatus theologico-politicus”; D. Diderot cu lucrarea „Encyclopédie”; Voltaire prin operele „Lettres philosophiques”, „Essai sur les mœurs”, „Traité sur la tolerance”, „Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand”; J.-J. Rousseau (prin eternele sale lucrări „Contractul Social”, „Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni”. La începutul sec. XIX apar opere nu mai puțin valoroase. Aceste opere aparțin lui I. Kant „Critica rațiunii practice”, „Spre pacea eternă”, „Fundamentarea metafizicii moravurilor”, lui G. Wilhelm Friedrich Hegel cum ar fi „Fenomenologia spiritului”, „Bazele filozofiei dreptului”, lui K. Marx – „Capitalul”, sau lui A. de Tocqueville – „Democracy in America” și „The Old Regime and the Revolution”. Lucrările în cauză reflectă corelația dintre politic și morală în așa mod încât aceasta devine un subiect de o importanță fundamentală în cercetarea academică a timpului, în vederea adaptării și pregătirii adecvate și depline a științei moderne ca domeniu de cercetare și sistem de cunoștințe superioare și indispensabile unui salt științifico-tehnologic, precum cel realizat ulterior în epoca contemporană, pentru îndeplinirea scopului și menirii sale deosebite în viața societății.

În Epoca contemporană cercetarea corespunderii comportamentului politicianilor cu normele morale și cu necesitățile de securitate ale societății a cunoscut numeroase interpretări și abordări, cum este cea behavioristă, funcțional-structuralistă, sociologistă, biopolitică, justițiară, promovată, de exemplu, de către J. Rawls [55] și altele. În acest context, opinăm că bioetica a intervenit, încă din perioada edificării și fundamentării sale, ca teorie științifică novatoare în restructurarea și redimensionarea raportului tradițional dintre morală, pe de o parte, ca totalitate de norme sociale și individuale necesare de respectat pentru o bună funcționare a relațiilor sociale, iar, pe de altă parte, ca practică socio-securitară performantă, ca acțiune politică de asigurare a securității individului uman întâi de toate și a guvernării sustenabile a societății. În acest context, încă din primele opere cu specific bioetic ale lui V.R. Potter, reiese că bioetica mizează și se sprijină substanțial pe blocul politic aparținând mecanismului de auto-organizare, de asigurare a securității și de autoapărare a societății umane, în atingerea sarcinii sale de bază – realizarea transferului omenirii în ansamblu, în condiții optime și armonioase, către o nouă etapă și perioadă sustenabilă în dezvoltarea sa.

Apreciem că problematica corelației dintre politică și morală în sec. XX a fost extinsă către sfera studiilor de securitate și a constituit o preocupare importantă pentru constructivismii promotori ai combinării elementelor raționale și realiste cu cele subiective și individualiste în asigurarea securității, dintre care se evidențiază B. Buzan. Alți autori, cum e N. Kosolapov, subliniază particularitățile contemporane ale unor asemenea elemente specifice corelației dintre morală și politică, precum violența și aplicarea forței politice în domeniul relațiilor internaționale în contextul asigurării securității [56, p. 205]. Considerăm că obiectivul de realizare a unei păci durabile, ca un deziderat moral și general uman universal, în științele politice de la sfârșitul sec. XX, devine mai mult o preocupare strategică cu implicarea eforturilor comune ale subiecților internaționali în accepțiunea unui asemenea autor notoriu, cum este K. Waltz [57]. Pe când alți autori, ca R. Smoke etc., identifică problematica amenințării nucleare ca fiind una dintre cele mai importante și inumane strategii de promovare a intereselor naționale cu prețul destabilizării mondiale [58, p. 153; 59, p. 28]. În această ordine de idei se detașează importanța problematicii unor coduri de etică în contextul procesului decizional-politic, după cum sublinia A. Razin [60, p. 55], deși, ca și formă a conștiinței sociale, morala se impune, în viziunea unui colectiv de autori, ca „însușire spiritual-practică a lumii” în contextul necesității organizării și coagulării societății în vederea obținerii unor scopuri politice [61, p. 18]. Din punctul nostru de vedere, rămâne a fi indubitabil faptul că relația dintre morală și politică obține aspecte cu totul inedite în contextul paradigmei postmoderniste, potrivit și concluziilor unui alt autor contemporan de referință din domeniu B. Kapustin [62, p. 63], concentrându-se pe necesitatea soluționării „problemelor primordiale” ale societății, dintre care se detașează problema asigurării securității, atât a celei internaționale, cât și a celei de stat, dar și a persoanei umane. Cu toate că specificul studiului de față reprezintă analiza problematicii securității umane și a celei bioetice din perspectivă interdisciplinară în context politologic, fiind un subiect puțin cercetat în literatura de

specialitate, caracterizat printr-un grad înalt de noutate, estimăm că se impune o cercetare atentă a surselor și originilor acestui subiect, prin elucidarea aspectelor etice, securitare, umanistice și spirituale în cadrul discursului politologic.

În condițiile corelației diverselor aspecte politice cu normele etice, s-a remarcat de asemenea un șir de cercetători din Republica Moldova. Spre exemplu, cercetătorul moldovean, acad. Al. Roșca, menționează că problematica tranziției, ca problemă socială complexă, conține și aspecte socioculturale, printre care transformarea sistemului de valori etice se impune ca un subiect central în cadrul tematicii tranziției, ce influențează multe alte domenii ale vieții sociale [63, p. 109].

Academicianul Gh. Rusnac, ca „fondator al școlii științifice istorico-politologice din Republica Moldova” [64, p. 53], printre primii dintre oamenii de știință din Republica Moldova a abordat această tematică, subliniind caracterul imperativ al colaborării planului politic, al clasei politice și elitelor cu domeniul moralității, în vederea unei dezvoltări multilaterale a societății [65, p. 18]. În aceeași ordine de idei, și academicianul A.D. Ursul, în colaborare cu I. Rusandu și cu A. Capcelea, abordează tematica corelației dintre morală, securitate și politic, cu un scop practic bine determinat, cel de edificare și cizelare a mecanismelor realizării unei dezvoltări durabile a societății contemporane, context în care elementul moral este considerat a fi unul de referință pentru verificarea succeselor obținute în implementarea politicilor de securitate [66, p. 162]. Dintr-un alt unghi de vedere, profesorul V. Moraru presupune că problematica deteriorării comunicaționale afectează și raportul dintre morală și politică cu un impact nociv asupra securității și dezvoltării întregului sistem social, pe de o parte, prin reflecția distorsionată a spiritualității în mass-media [67, p. 169], iar, pe de altă parte, prin spectacularizarea politicului [68, p. 39]. Iar profesorul V. Moșneaga contribuie la reconceptualizarea implicării securității în sfera moralei prin repunerea în discuție a problematicii drepturilor omului în condițiile noi din sec. XXI [69, p. 51]. Pe de altă parte, profesorul V. Juc cercetează din punct de vedere istoric evoluția problematicii promovării principiilor și valorilor etice în contextul aspectului confesional în cadrul fortificării securității în relațiile internaționale [70, p. 103].

O contribuție substanțială, în cadrul școlii politologice din Republica Moldova, la cercetarea raportului dintre morală și politică, a fost înregistrată de către cercetătoarea G. Rogovaia. Rolul moralei în viața politică a fost studiat de către dumneaei multilateral, în zeci de lucrări. Un loc aparte în abordarea cercetătoarei G. Rogovaia l-a avut problematica valorilor morale creștine și implicarea acestora în viața sociopolitică [71, p. 212], așa încât se constată de către autoare, în baza exemplelor unui șir de state din estul Europei, că viața politică contemporană este organic legată de simbolismul creștin, iar valorile morale tradiționale pot fi promovate în spațiul politic prin intermediul unei apropieri dintre clasa politică și cler [72, p. 214]. În contextul analizei raportului dintre morală și politic cu extensiune către domeniul securității sociale, cercetătoarea G. Rogovaia consideră că „o condiție importantă pentru dezvoltarea democrației și, deci, pentru îmbunătățirea

situației morale în societate, reprezintă dezvoltarea transparenței în societate” [73, p. 101]. Prin urmare, deducem că democratizarea este un proces care are la bază conlucrarea armonioasă dintre două principii – cel al puterii politice exercitate în societate și principiile moralei [74, p. 144]. O altă temă pe larg abordată în lucrarea cercetătoarei G. Rogovaia reprezintă problematica societății civile în corelație cu aspectele morale [75, p. 18]. În acest context, se analizează un șir de factori care pot duce la un impact moral al instituțiilor societății civile asupra factorilor de decizii [76, p. 82].

Cercetătorul moldovean, profesorul P. Varzari, dezvoltă, pe de o parte, problematica aporiilor sociopolitice din cadrul societății din Republica Moldova ca niște dileme structural-sistemice, înrădăcinate în imperfecțiunile culturii politice, a mentalității, prin aceasta, și în sistemul de valori morale a societății din Republica Moldova [77, p. 57]. Pe de altă parte, cercetătorul admite factorul etic ca fiind unul de o importanță determinantă pentru detașarea unor categorii de lideri politici ca „frunțași morali” în cadrul procesului politic de dirijare socială [78, p. 98]. Cercetătoarea L. Roșca se remarcă prin identificarea și analiza bazelor morale a politicilor și strategiilor care au ca finalitate securizarea și supraviețuirea omenirii [79, p. 121], factorul etic este studiat din perspectiva principiului biocentrist, caracteristic paradigmei de supraviețuire [80, p. 85]. O incursiune filosofică în studiul corelației dintre morală și știința politică este realizată de către profesorul Gh. Bobîină, care vine să sublinieze caracterul sporadic al acestui tandem [81, p. 158]. Cercetătoarea R. Ciobanu distinge limitele sistemului social normativ de valori morale și juridice în a sprijini cercetarea științifică cu caracter interdisciplinar, subliniind specificul rolului științelor sociopolitice de a induce un grad de ordine și o rigoare metodologică [82, p. 176]. O importantă contribuție la analiza aspectelor etice și spirituale în cadrul proceselor de formare și promovare a intereselor politice a adus-o profesorul V. Saca [83, p. 218], iar profesorul I. Sârbu evidențiază conexiunea dintre rolul normelor morale și domeniul dirijării sociale în perspectiva de restabilire a unei stări optimale a mediului și de asigurare a securității ecologice, dezvoltând domeniul teoretic al eticii ecologice în context global [84, p. 31].

O viziune originală asupra raportului dintre politică și morală l-a avut profesorul I. Mereuță, prin analiza eticii virtuții în raport cu aspectele umanismului politic ca doctrină socială [85, p. 114], iar profesorul E. Saharneanu tratează problematica tangenței politicului cu morala în contextul procesului istoric, ajungând la concluzia ca dilema dată reprezintă una perenă, pentru toate epocile, în virtutea imperfecțiunii naturii umane [86, p. 93]. Cercetătorii V. Anikin și C. Solomon vin cu o contribuție oportună la studiul tematicii date, valorificând specificul puterii politice de a distorsiona corectitudinea moralei [87, p. 63]. În contextul metodologic al filosofiei sociale și politice, cercetătoarea A. Pascaru intervine în contextul problematicei raportului dintre politică și morală prin a sublinia caracterul dinamic al acestui raport, în condițiile instabilității vieții sociale, concepută ca un permanent schimb de stări de la conflict la echilibru și conciliere [88, p. 36]. Considerăm că o analiză profundă a importanței moralei în viața societăților în tranziție de la totalitarism către

sistemul valorilor liberale, în baza cazului Republicii Moldova, a întreprins-o profesorul V. Capcelea, care opinează că „în pofida faptului că în perioada de tranziție dreptul determină morala, totuși, prin legile adoptate, trebuie să recunoaștem, treptat, rădăcinile firești ale codului moral, ale valorilor morale general-umane care au fost atâta vreme calomniate, negate și deformate în mod conștient de către regimul totalitar făcându-și simțită prezența” [89, p. 138-139]. În urma analizei lucrărilor, constatăm că morala reprezintă un factor de stabilitate internă a societăților umane, un impuls de asigurare a securității și echilibrului social, care adesea este ținta atacurilor, provenite din mediul politic, cu scopul de a încerca o impunere în mediul social a imperativelor și concepțiilor politice conjuncturale, de moment.

Domeniul culturii politice și a celei ecologice este legat tangențial de comportamentul moral atât individual, cât și la nivel societal, presupune cercetătoarea L. Braga, în tentativa de a teoretiza raportul dintre sistemele etico-morale și dezvoltarea culturii politice ca bază a creșterii calității actului politic [90, p. 76]. Iar cercetătoarea E. Balan identifică un element de bază – concordia interetnică drept premisă pentru funcționarea armonioasă a sistemelor de valori morale în mediul politic, în baza exemplului Republicii Moldova în perspectiva aderării țării la Uniunea Europeană [91, p. 241]. Cercetătorul N. Țveatkov de asemenea dezvoltă aparatul categorial specific corelației dintre politică și morală, subliniind importanța toleranței argumentelor expuse de către adversarii sociali în cadrul dialogurilor politice, ca și rolul atitudinii indulgente și comportamentului binevoitor, în vederea atingerii unui rezultat reciproc benefic în cadrul negocierilor [92, p. 109]. Contribuția cercetătoarei R. Rusu vizează diversificarea discursului politologic cu referință la aspectele etice în context politic prin aducerea în atenție a problematicii promovării valorilor Uniunii Europene prin intermediul organizațiilor societății civile, inclusiv a valorilor morale folosite pe larg în diverse domenii sociale, atât în formă nescrisă, cât și ca seturi de norme, coduri morale sau ghiduri prescriptive de comportament [93, p. 67]. În același context, potrivit unei cercetări sociologice realizată de Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova în perioada 21 octombrie - 2 noiembrie 2013, principala așteptare reparatorie și de ordin moral a cetățenilor Republicii Moldova față de relațiile cu UE, până la semnarea Acordului de Asociere Republica Moldova - UE, era strict legată de libertatea de circulație a persoanelor în spațiul european. Astfel, 65% din cetățenii Republicii Moldova sperau să fie facilitat regimul de vize cu UE [94, p. 87].

Din punctul nostru de vedere, preocupările savanților, ale gânditorilor iluștri din toate timpurile pentru relația dintre securitate, politică și etică reflectă importanța socială a acestor corelații, încărcătura și potențialul lor reformativ și regenerativ pentru întreaga omenire, mai ales în perioadele de restriște și de instabilitate sociopolitică majoră referitor la cele trăite de comunitatea umană azi, în timpul extinderii tot mai vaste a crizei globale și a scăpării de sub controlul omului a numeroaselor procese naturale și antropo-sociale, capabile să pericliteze perspectivele de dezvoltare a civilizației umane contemporane pe viitor.

1.3. Specificul abordării politologice în studiul bioeticii și securității umane

Sfera politicului, a dirijării și coordonării dezvoltării sociumului, a guvernării societale, este unul dintre primele domenii ale acțiunii umane colective, alături de sfera economică și de cea a inovării și modernizării bazate pe fundamentele și pilonii științei, care a fost profund influențată de imperativul supraviețuirii civilizației umane contemporane pericolelor generate de criza globală. În aceste condiții, politicul este supus actualmente unor procese de regândire a bazelor și principiilor sale constitutive, referitoare la organizarea și funcționarea relațiilor și instituțiilor sociopolitice, a rolului și importanței acestora pentru colectivitățile umane, în contextul auto-organizării lor în vederea mobilizării generale a întregului potențial sociopolitic în perspectiva soluționării problemelor stringente ce pun în pericol securitatea globală a omenirii și chiar amenință existența de mai departe a speciei umane pe Terra.

Abordarea politologică în cercetarea dimensiunii bioetice a securității umane are specificul de a reliefa prin metodologia politologică, aspectele și impactul sociopolitic al proceselor securitare ce tind să se ralieze la imperativele umane și principiile bioetice. La studiul politologic temeinic al problematicii securității în cel mai vast sens al noțiunii, în raport cu riscurile umane și sociale, și în mod special al domeniului securității umane, au contribuit decisiv prin lucrările lor un șir de personalități din comunitatea științifică mondială cum ar fi: B. Buzan, O. Wæver, J. de Wilde, M. Foucault, D. Bell, U. Beck, Fr. Fukuyama, A. Giddens, B. Møller, W. E. Blatz, P. Mische și G. Mische, L. C. Chen, L. Axworthy, H. Van Ginkel, K. P. Bajpai, R. Thakur, A. Suhrke, J. Nef, J. Leaning, Ed. Neuman, C. Thomas, T. Shahrbanou, C. Anuradha, R. McCrae, D. Hubert, F. O. Hampson, J. Daudelin, J.B. Hay, H. Reid, T. Marting, R. Paris, N. Thomas, W. T. Tow, J. N. Voïnov Kohler, N. MacFarlane, Foon Khong Yuen, B. von Tigerstrom, M. S. Weinert, M. Kaldor, R. David, P.J. Burgess, P. Battersby, J.M. Siracusa, M. Weissberg, P. Heinbecker, Fr. Fouinat, D. Henk, R. Ferreira, M. R. Amstutz, T. Owen, P. H. Liotta, St. Loneragan, K. Gustavson, B. Carter, A. Hammerstad, G. King, Ch. Murray, D.T. Graham, N.K. Poku, N. Renwick, J. Glenn, G. MacLean, Cr. Badescu. Problematika securității umane preocupă constant pe parcursul a mai bine de două decenii pe cei mai versați cercetători din diverse domenii ale științei, inclusiv pe politologi, iar aportul acestora s-a dovedit a fi de o importanță crucială în procesul de elaborare, dezvoltare și promovare a acestui fenomen al securității umane în corelație cu dezideratul bioetic.

Ca rezultat al analizei extinse a surselor bibliografice și a literaturii de specialitate în domeniul politologic de cercetare, vom constata că preocupările de sistematizare a concepției securității umane au constituit foarte rar un subiect de cercetare distinct atât la nivel mondial, cât și, mai cu seamă, la nivelul comunității științifice din Republica Moldova. Cu atât mai puțin, subiectul securității umane a fost cercetat din perspectivă politologică în conexiune cu problematica bioetică, ce vine să fortifice, metodologic și conceptual, teoria securității umane în contextul implementării sale practice cu rezultate socialmente benefice. În așa fel, se disting un șir de precursori, majoritatea politologi, ai apariției concepției securității umane încă până la lansarea

ei în rapoartele și documentele oficiale ale Organizației Națiunilor Unite.

Astfel, este important de remarcat aportul psihologului și pedagogului canadian W.E. Blatz, un important cercetător începând din perioada interbelică a necesităților și nevoilor umane, adept al dezvoltării domeniului asistenței sociale în Canada, în 1966 utilizează acest termen de „*Securitate umană*” și îl introduce în circuitul informațional academic [95, p. 18]. În viziunea sa, dimensiunea umană și preocuparea pentru securitatea persoanei, la toate etapele dezvoltării sale, trebuie să fie centrale în strategiile naționale ale statelor de educare a unor cetățeni sănătoși. Omul, în opinia lui W.E. Blatz, este factorul determinant al schimbării oricărei societăți, deci necesită o protecție deosebită din partea statului prin politici și strategii speciale. Constatăm că, cu tot meritul incontestabil, abordarea lui W.E. Blatz referitor la securitatea umană comportă un caracter psihologic și psihosociologic mai mult decât politologic, nefiind interesat, în mod deosebit, de aspecte și implicații ale utilizării acestui termen în relațiile internaționale. Cu atât mai mult, nu a fost subliniată diversitatea de aspecte și corelații pe care le formează concepția securității umane cu domeniul bioeticii.

Zece ani mai târziu, politologii americani P. Mische și G. Mische încearcă să diversifice agenda de securitate în contextul încălzirii relațiilor internaționale dintre SUA și URSS la mijlocul anilor '70 ai sec. XX [96, p. 31]. În condițiile când șefii de stat devin tot mai puțin influenți într-o lume tot mai deschisă, se propunea de a redimensiona politica internațională de securitate către apărarea libertăților persoanei și de a depăși conflictele sociopolitice, civilizaționale și religioase prin instituirea unor valori comune pentru toate statele lumii care vor sta la baza noii ordini mondiale. Constatăm că evenimentele politice care au urmat în deceniul următor au demonstrat că securitatea internațională încă se mai bazează pe forța brută, iar apărarea libertăților și drepturilor fundamentale ale omului necesită și o protecție militară adecvată.

Un precursor de o importanță fundamentală al concepției securității umane, un important teoretician al fenomenului sociopolitic – M. Foucault, și-a lăsat amprenta în elaborarea concepției postmoderne și structuraliste ca parte a abordării politologice a securității, centrate pe individ [97, p. 178]. La fel, acest savant subliniază necesitatea conceptualizării securității exclusiv în concordanță cu factorul puterii politice și factorul biologic-uman, elaborând și teoria sa referitor la bioputere [98, p. 209]. Cu toate acestea, presupunem că se impunea o extindere a teoriilor politologice ale lui M. Foucault către aspectele etico-normative ale concepției securității umane, pentru o mai importantă rezonanță sociopolitică a teoriei date, inclusiv în corelație cu problematica bioetică.

Securitatea umană, în calitate de concepție sociopolitică, a fost elaborată în strânsă legătură cu evoluția teoriei societății riscului, în cadrul căreia un rol deosebit se acordă securizării persoanei umane. În acest sens, sunt binecunoscute contribuțiile politologice ale unor astfel de cercetători ca Fr. Fukuyama, care a atenționat omenirea de nenumărate ori privitor la pericolul pentru om și socium a dezvoltării tehnologiilor, amplificând riscurile și amenințările de securitate [99, p. 104]. Un alt cercetător important din a doua jumătate a sec. XX,

precursor al concepției securității umane, a fost D. Bell care aborda această problemă prin prisma transformării societății umane contemporane în una post-industrială cu multiple pericole sociopolitice pentru individul uman [100, p. 318]. În cohorta precursorilor concepției securității umane se înscrie și sociologul și politologul U. Beck, considerând că securitatea persoanei umane poate fi asigurată într-o societate a riscului numai prin diminuarea efectelor violente nocive ale amenințărilor sociopolitice, civilizaționale și tehnologice [6, p. 9]. A. Giddens s-a evidențiat de asemenea ca un politolog care a cercetat la sfârșitul sec. XX aspecte importante referitoare la securitatea omului și a comunității umane în contextul aprofundării riscurilor sociopolitice în contextul crizelor moderne identitare și confesionale, dar și a relațiilor dintre societate și individ [101, p. 129].

Este de subliniat faptul că și oamenii de știință din Republica Moldova, preponderent din domeniul filosofiei politice și sociale, spre exemplu acad. A.D. Ursul, și-au adus contribuția deosebită la elaborarea abordării politologice a concepției securității umane în perioada sfârșitului „războiului rece” prin sublinierea caracterului systemic al schimbărilor sociopolitice din proximitatea vieții umane, precum și privitor la conexiunea și interdependența pericolelor și riscurilor de mediu cu cele din sfera politică și socială [102, p. 37]. Cu toate meritele remarcate, apreciem că primele încercări de conceptualizare a sferei securității umane în contextul intensificării proceselor sociopolitice în epoca post-industrială, a riscurilor și amenințărilor complexe pentru individul uman, suferă de o oarecare superficialitate și utopie în perspectiva insuficienței elaborării setului de acțiuni pentru o sustenabilă și deplină aplicare practică a acestor concepții cu caracter politologic prin construcția și edificarea unor sisteme viabile de securizare a persoanei umane într-un mediu social, natural și economic extrem de instabil și ostil unei dezvoltări graduale și predictibile a omului.

Printre cei mai importanți precursori ai concepției securității umane se regăsește fondatorul școlii de la Copenhaga în domeniul studiilor de securitate – politologul B. Buzan, care a conceptualizat securitatea în perioada de după finisarea „războiului rece”, a desființării tuturor clișeelelor și miturilor din acest domeniu [103, p. 107]. Împreună cu alți reprezentanți ai acestei Școli – O. Wæver și J. de Wilde, a combinat, în teoriile sale sociopolitice cu privire la securitate, diverse elemente specifice concepțiilor realismului, idealismului politic, dar, mai cu seamă, aspecte politologice ale constructivismului, în efortul său de a redefini securitatea ca o preocupare complexă a fiecărui individ, a societății și a statului, de a asigura respectarea drepturilor persoanei și dezvoltarea sociopolitică și umană în locul conceptului vechi al securității centrat pe inviolabilitatea statului în fața amenințărilor externe și aspectul său militar [104, p. 62].

Danezul B. Møller, fostul secretar general al Asociației de cercetări asupra păcii internaționale (IPRA) și director de programe din 1985 în cadrul Institutului de studiu al păcii din Copenhaga (COPRI), se evidențiază în calitate de politolog și analist fin al proceselor sociopolitice de transformare ale paradigmei de securitate la începutul ultimului deceniu al sec. XX, specificând, dar din perspectivă politologică neorealistă, că securitatea internațională nu poate fi asigurată decât în comun, dar ținând cont de interesele și aspirațiile

individului și colectivității umane [105, p. 51]. Către începutul sec. XXI, B. Møller cercetează îndeaproape, utilizând tehnica studiilor de caz, corelația dintre securitatea umană și securitatea societală și națională în cadrul unui șir de situații și regiuni conflictuale de pe glob, aplicând o abordare politologică, având o poziție disonantă și de alternativă față de metodologia politologică specifică școlii de la Copenhaga în domeniul studiilor de securitate [106, p. 2]. Astfel, acesta se oprește în mod special asupra problematicei asigurării securității umane în numeroasele conflicte interetnice și interconfesionale din regiunea Balcanilor [107, p. 39]. La fel, este interesat de abordarea conflictului dintre Israel și Palestina din perspectivă politologică neorealistă a paradigmei securității umane, marcând că aceasta, din punctul său de vedere, este o componentă de bază a securității globale și internaționale și trebuie tratată ca atare [108, p. 282].

Dintre cei mai proeminenți politologi-teoreticieni ai concepției securității umane, în opinia noastră, unii din aceștia, stând la baza a numeroase direcții distincte și bine conturate în domeniu, se fac remarcați o serie de savanți încă din anii '90 ai sec. XX, printre care se numără și L. C. Chen. Acest cercetător al fenomenelor sociopolitice dezvoltă conceptul securității umane, bazat pe specificul civilizațional de percepție a bunăstării în diverse regiuni ale Terrei [109, p. 141]. Mai târziu, fiind și medic de profesie, dar și un factor executiv – președinte al China Medical Board Inc., un ONG care promovează educația, cercetarea și cultura în domeniul sănătății în universitățile cu profil medical din China și Asia de Sud-Est, L. C. Chen contribuie la elucidarea conexiunilor și interdependențelor sociopolitice dintre problematica securității umane și politicile în domeniul sănătății publice [110, p. 93]. Considerăm că aportul lui L. C. Chen la dezvoltarea conceptului securității umane rămâne a fi incontestabil de important, cu toate că, în abordarea sa, aspectele sociopolitice ce țin de corelația cu problematica bioetică, dar și de cooperarea comunității internaționale în problema prevenirii instabilității sociopolitice, militare și conflictelor regionale în vederea fortificării securității umane pe mapamond, sunt insuficient de amplu expuse, în comparație cu aspectele de politici și strategii naționale de combatere a subdezvoltării și sănătății precare a comunităților și persoanelor.

Unul dintre cercetătorii fenomenului dat care au inițiat o nouă abordare politologică asupra securității umane și care a devenit una oficială în politicile de specialitate din Canada, este L. Axworthy, fost ministru al Afacerilor Externe al acestui stat [111, p. 185]. În viziunea sa, securitatea umană trebuia să devină în perioada „postrăzboi rece” un subiect de o importanță fundamentală pentru politica externă a celor mai prospere state din lume, printre care se numără și Canada, care au obligația morală să intervină politic, diplomatic, civil și militar în regiunile cele mai vulnerabile de pe mapamond pentru restabilirea și fortificarea securității persoanelor, asumându-și rolul de lideri pe plan mondial în problema păstrării păcii mondiale și a amplificării bunăstării la scară globală.

R. Thakur, un cercetător indian naturalizat în Canada, ex-vicelector al United Nations University, introduce în circuitul informațional academic, în calitate de abordare politologică inedită, propunerea de a

redirecționa securitatea umană către protecția comunităților și nu a persoanelor pe motiv că anume comunitățile umane sunt structurile sociopolitice cele mai vulnerabile, purtătoare de cultură politică și civică, de morală, de modele civilizaționale și în mai puțină măsură indivizii [112, p. 53]. La fel, acest politolog elaborează conceptul responsabilității sociopolitice de a proteja și a interveni pe cont propriu în regiunile și în contextul geopolitic în care securitatea umană este încălcată flagrant [113, p. 47]. Cu toate acestea, estimăm că evenimentele din cele mai fierbinți puncte de pe glob din ultimul deceniu (Ucraina, Siria, Irak, Sudan, Afganistan etc.) oferă suficiente argumente pentru a presupune că mecanismele internaționale de intervenție în astfel de regiuni pentru restabilirea păcii, a stabilității sociopolitice, a drepturilor fundamentale ale omului etc., sunt încă deficiente la capetele: logistică, eficiență, sustenabilitate de durată a acțiunilor întreprinse.

Un impact major asupra concepției teoretice a securității umane a avut-o A. Suhrke – o cercetătoare norvegiană în domeniul politologiei, al relațiilor internaționale și soluționării conflictelor violente [114, p. 271], care propune abordarea conceptului în cauză prin prisma intereselor naționale ale statelor lumii și a potențialului lor de intervenție umanitară. Mai recent, A. Suhrke se concentrează pe investigarea politicilor umanitare și de restabilire a păcii în cadrul sistemului Națiunilor Unite a căștilor albastre, un loc important printre lucrările sale fiind acordat problemei securității umane în Afganistan. Însă, apreciem că, pe lângă cauzele de insecuritate umană menționate (interesele concurențiale dintre state), se evidențiază și un șir de motive sociopolitice, umane și naturale ale diminuării securității persoanelor ca: dezastrele naturale, clima nefavorabilă, rebeliunile, revoltele și conflictele violente. Aceste toate au un impact sociopolitic dezastruos, inclusiv din perspectiva normelor bioetice, pentru stabilitatea și bunăstarea comunităților și persoanelor.

H. Van Ginkel – un om de știință olandez de referință din domeniul geografiei sociale, fost rector al Universității din Utrecht și al United Nations University (Japonia), și E. Newman – profesor de politologie și securitate internațională la Universitatea din Leeds (Marea Britanie), au elaborat o abordare politologică originală a securității umane bazată pe necesitatea respectării demnității umane în primul rând [115, p. 62]. Cu toate acestea, constatăm că amenințările la adresa securității umane, identificate de cei doi cercetători cum ar fi: teama, ignoranța, sărăcia, foamea, degradarea socială și educațională, nu relevă în totalitate întregul spectru de pericole și surse de insecuritate, necesitând a fi completat cu pericolele de mediu, bioetice sau sociopolitice.

E. Neuman, fiind un autor de referință în studiul politologic al securității umane, adoptă la începutul sec. XXI, într-un șir de lucrări de ale sale, o poziție constructivistă asupra termenului dat. Totodată, politologul constată că concepția securității umane nu este o elaborare sau o emanație a unei singure școli din domeniul studiilor de securitate, ci reprezintă o teorie de consens, influențată de condițiile noi de viață ale omului, determinate de cele mai importante amenințări și pericole globale, teorie în care s-au întrunit cele mai influente tradiții științifice din sfera studiilor de securitate [116, p. 242]. În altă ordine de idei, politologul E. Neuman amintește despre ambiguitatea termenului de securitate umană, condiționată de imposibilitatea conceptualizării

exhaustive a realității postmoderne, a amplitudinii și consecințelor pericolelor și amenințărilor de securitate în acest context [117, p. 28]. Acest cercetător englez, prin lucrările sale, considerăm că se implică în disputa academică pe tema definirii din perspectivă politologică a noțiunii de securitate umană, totuși pierzând oarecum din vizer scopul final, în termeni practici, de a promova și dezvolta concepția dată, inclusiv prin edificarea unui climat global de bunăstare în corelație cu principiile bioetice, respect pentru persoana umană și demnitatea ei, pentru nevoile și interesele sale, reducând disputa politologică la o confruntare teoretică de idei, la o conceptualizare abstractă în contextul teoriei relațiilor internaționale.

J. Leaning, profesor în domeniul sănătății publice internaționale la Harvard, operează cu necesitatea persoanei umane de a dispune de suficiente resurse de ordin material și psihosocial în vederea asigurării unui nivel minim al securității sale ca individ [118, p. 6]. În așa fel, vom presupune că acest minim al securității personale poate fi asigurat doar în condițiile vieții în comunitate, iar epidemiile și maladiile, ca amenințări comunitare cu impact sociopolitic, devin la fel de grave pentru securitatea umană, cu precădere, analizând situația din perspectivă bioetică.

Un alt important teoretician al fenomenului securității umane este K. P. Bajpai, un politolog indian din cadrul Centrului de studii internaționale al Universității „Jawaharlal Nehru” din New Delhi [119, p. 12]. Acesta se impune prin studiile sociopolitice legate de elaborarea și perfecționarea metodologiei de măsurare a securității umane, propunând și o procedură standardizată de audit pentru statele și regiunile lumii [120, p. 2]. Abordarea sa politologică referitor la securitatea umană se centrează pe două valori de bază: siguranța personală și libertate, iar amenințările de securitate țin în principal de violență și se împart în două categorii: violența directă (discriminare, dominare, aplicare a forței etc.) și indirectă (dezastre naturale, maladii, subdezvoltare, migrație etc.) [121, p. 198]. În acest context, estimăm ca necesară formarea, în strictă corelație cu normele de bioetică, a unei rețele de organizații și instituții de combatere a acestor tipuri de amenințări: de la ONG-uri și asociații civice până la corporații internaționale cu implicarea resurselor logistice a statelor.

Preocupările pentru elaborarea unor indicatori universali în domeniul securității umane au fost specifice și mediului academic interdisciplinar canadian, în particular pentru asemenea cercetători ca S. Loneragan, K. Gustavson și B. Carter, care au propus să evalueze insecuritatea umană, ca fiind un concept mult mai concret [122, p. 3]. Prin urmare, apreciem că insecuritatea umană a fost definită ca o stare determinată de lipsa pericolelor ecologice, economice sau sociale, iar edificarea unor sisteme performante de prevenire a dezastrelor naturale e menită să reducă vulnerabilitatea ecologică a regiunilor problematice. Cu toate eforturile depuse, constatăm că un indice exhaustiv al insecurității umane rămâne a fi un subiect de dispute academice și azi, iar, în acest context, evaluăm ca fiind oportună conectarea indicelui de insecuritate umană cu standardele bioetice.

O personalitate de referință în domeniul definirii politologice a ariei de cuprindere a concepției

securității umane rămâne a fi cercetătoarea norvegiană A. Hammerstad. În lucrările sale se evocă problematica extinderii concepției date către domeniile politicului, de mediu, economic și social ca condiții optime de viață a omului în libertate și cu respectarea demnității sale [123, p. 395]. Totodată, abordarea critică, conchide A. Hammerstad, trebuie fortificată prin coordonarea eforturilor de asigurare și menținere a securității umane prin acțiuni sociopolitice conjugate ale comunității internaționale cu comunitățile locale. În acest context, autoarea, în lucrările sale, pune un accent deosebit pe impactul sociopolitic asupra securității persoanei a unei astfel de instituții internaționale, cum e Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR) și implicarea sa în cele mai fierbinți conflicte din ultimele trei decenii: Irak (1991), Bosnia (1991-95), Zairul de est (1994-96), Kosovo (1998-99), Afganistan (din 2001) și Irak (din 2003) [124, p. 24]. Astfel, se impune o abordare politologică cooperantă dintre acest fel de instituții internaționale cu comunitățile locale în beneficiul securității cetățeanului, ținând cont de aspectele bioetice ale vieții sale.

Politologii britanici D. T. Graham (Nottingham Trent University), N. K. Poku, N. Renwick și J. Glenn (Southampton University), la începutul sec. XXI, tratează securitatea umană în strânsă corelație cu procesul globalizării și în directă proporționalitate cu procesele demografice mondiale, precum migrația [125, p. 104]. Ca un element definitoriu al abordării politologice a acestor autori, considerăm că se face remarcată concepția de socializare sociopolitică, recunoaștere și acceptare socială a persoanei în mediul său social ca parte componentă a securității sale, ce vine să fortifice și să completeze conceptele de protecție a persoanei, drepturile omului sau nevoi fundamentale umane ca elemente structurale intrinseci ale securității umane, în contextul standardelor bioetice.

Politologii americani G. King și Ch. Murray vin să completeze conceptual noțiunea de securitate umană prin inducerea necesității combaterii sărăciei generalizate printr-un set de măsuri ai bunăstării: creșterea veniturilor, fortificarea sănătății, aprofundarea educației, amplificarea democrației și libertăților politice [126, p. 596]. Este de subliniat faptul că, în viziunea acestor politologi, sărăcia generalizată ca sursă a insecurității umane capătă noi valențe non-economice, fiind extinsă către sfera spiritualității, vieții publice și politice. În opinia noastră însă, extensiunea sociopolitică și progresul – elemente obligatorii ale securității umane în concepția lui G. King și Ch. Murray, pe lângă faptul că pot fi evaluate politologic și cuantificate obiectiv și impersonal, sunt stări de fapt care se află în directă dependență de percepția umană subiectivă și individuală, lucru ce merită neapărat luat în calcul în contextul prognozelor politologice ale evoluției nivelului de asigurare a securității și a realizării dezideratelor bioetice.

Un important reprezentant al cercurilor academice, care a susținut eforturile ONU în a elabora și promova teoria securității umane, a fost cercetătorul canadian J. Nef, acesta reușind să conceptualizeze noțiunea dată în contextul dihotomiei dezvoltare - subdezvoltare [127, p. 37]. Însă viziunile sale sociopolitice au fost direcționate cu precădere asupra unor fenomene globale și regionale referitor la dezvoltare care venea

să asigure securitatea umană, fără să acorde prea multă importanță nivelului personal al percepției stării de securitate de către individul uman vizat nemijlocit. Un alt reprezentant al Canadei, stat care a fost și continuă să stea în avangarda promovării securității umane, dezvoltându-și propria abordare în acest sens, este politologul P. Heinbecker care a teoretizat conceptul securității umane, punând accentul pe aspectul individual și personal de protecție contra pericolelor de mediu, tehnologice sau economice paralel cu asigurarea securității de stat [128, p. 5]. În acest fel, dezvoltând opinia lui P. Heinbecker, apreciem că se conturează necesitatea ajustării acestei viziuni sociopolitice pentru o cooperare și întrepătrundere a securității de stat cu cea umană prin dirijarea eforturilor sociopolitice comune spre amplificarea securității sociumului, inclusiv în raport cu normele bioetice.

Un cercetător de referință în domeniul securității umane, care a contribuit decisiv la adoptarea și dezvoltarea politicii în acest domeniu de către Canada, este G. MacLean [129, p. 270]. În abordarea politologică sa asupra securității umane, se operează cu noțiunea de „violente nestructurate” ca surse de amenințări, ce se referă la insuficiența informației despre anumite pericole sociopolitice ipotetice, care ar permite o mai bună cunoaștere a cauzei, originii, naturii și efectelor amenințărilor posibile la adresa securității umane. În contextul dat, din punctul nostru de vedere, se impune necesitatea coordonării eforturilor societății, prin implicarea activă a comunității științifice, la depășirea pericolelor de biosecuritate, prin aplicarea plenară a metodologiei bioetice.

La intersecția dintre milenii, C. Thomas, reprezentând comunitatea științifică americană, în încercarea sa de a defini politologic cât mai exact conceptul securității umane, trata acest subiect în acord nu doar cu variabila dezvoltării sociale, dar și în dependență de calitatea sociopolitică a guvernării, subliniind necesitatea impunerii unui control guvernamental global în perspectiva de implementare sustenabilă a principiilor politico-sociale ale concepției dat [130, p. 51]. În viziunea sa „securitatea umană nu este un joc cu sumă zero, ci, din contra, componentele sale sunt interdependente” [130, p. 6.]. În acest fel, C. Thomas sublinia caracterul sistemic și sintetic al conceptului securității umane, dar subliniind insuficient tangențele cu aspectele bioetice ale conceptului. Fără dubii, la începutul primului deceniu al sec. XXI, securitatea umană era tratată ca un subiect sociopolitic provenit și ancorat intrinsec în teoria și practica relațiilor internaționale, mai ales în mediul academic nord-american. În acest context, se înscrie și culegerea colectivă apărută sub redacția politologilor canadieni R. McCrae și D. Hubert [131, p. 30]. În lucrarea dată, securitatea umană e prezentată ca un subiect sociopolitic prioritar pentru diplomația mondială în condițiile necesității promovării păcii mondiale, cu toate că această abordare politologică globalistă reduce la minim importanța percepției securității în mod subiectiv, atât în conștientul colectiv, cât și la nivel de individ, tratând problematica securității umane exclusiv prin prisma bunăstării materiale și a lipsei pericolelor fizice, ceea ce se apropie însă prea mult de abordarea neorealistă a securității.

Tot în contextul analizei profunzimii schimbărilor paradigmatică în studiile de securitate se evidențiază politologul american Roland Paris de la Universitatea din Colorado [132, p. 53]. În opinia noastră, preocupările sale la începutul deceniului întâi al sec. XXI sunt axate pe definirea politologică a unui obiect specific de interes al securității umane în comparație cu alte tipuri de securitate: națională, internațională, interstatală etc., dar diminuând întrucâtva importanța naturii și specificului pericolelor, riscurilor și amenințărilor, sociopolitice inclusiv de natură bioetică, în procesul de extindere a acestor tipuri de securitate.

O altă personalitate proeminentă de referință implicată în disputa academică europeană care a promovat concepția securității umane este M. Kaldor, profesor de științe politice la London School of Economics and Political Science. Cercetătoarea continuă să facă parte din grupul de lucru al UE asupra problematicei securității umane care a elaborat Raportul Barcelona referitor la capacitățile de securitate ale Europei, publicat în septembrie 2004 sub egida UE, intitulat „Doctrina de securitate umană a Europei”, Raportul de la Madrid din noiembrie 2007 și Raportul „Helsinki Plus: Towards a Human Security Architecture for Europe”, publicat în mai 2010, fiind prima elaborare de acest gen a grupului mixt de lucru dintre UE și Federația Rusă în domeniul securității umane.

Una dintre operele sale de referință, care ilustrează concepția sa politologică referitor la securitatea umană, este lucrarea „*New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*”, publicată în trei ediții, începând din 1999. M. Kaldor subliniază necesitatea identificării unor noi forme de intervenție umanitară în condițiile atacurilor NATO în Balcani de la sfârșitul sec. XX. La fel, pledează pentru prevenirea substituirii metodelor „războiului rece” cu noi metode violente de promovare a politicilor de stat. Însă subiectul ce o preocupă în mod constant este insecuritatea persoanei și a comunităților, noile forme de conflicte sociopolitice în epoca globalizării în care se utilizează tactici de teroare și destabilizare socială, cărora se pot contrapune numai norme transnaționale de edificare a păcii [133, p. 141]. Cu toate acestea, evaluăm că abordarea politologică a autoarei se îndepărtează de concepția în sens larg a securității umane adoptată de ONU, prin urmare și de necesitatea funcțională a unificării metodologice a conceptelor de securitate umană și bioetică.

M. Kaldor este unul dintre cei mai activi politologi europeni care a stat la baza elaborării conceptelor interdisciplinare și abordărilor politologice ale UE cu privire la securitatea umană, reieșind din situația și prioritățile de securitate din Europa, coagulând în jurul său cercurile academice cele mai avizate din regiune [134, p. 82]. Astfel, au fost identificate cele mai importante principii instrumentale care ar permite o abordare politologică eficientă a problemelor de securitate în Europa, printre care: conflictele înghețate din est, corupția, lipsa statului de drept la hotarele UE [135, p. 276]. La fel, M. Kaldor deconstruiește și analizează politologic cele mai importante pericole sociopolitice cu care se confruntă Europa în prezent și poate să se confrunte pe viitor și anume: migrația din regiunile cu noi conflicte militare, frica de violență, riscuri globale, sărăcie, dezastre naturale, boli sau amenințarea teroristă [136, p. 25]. În majoritatea analizelor sale politologice este

prezentă o doză de idealizare a relațiilor interstatale din Europa, inclusiv cu Federația Rusă, credința că rațiunea va domina ambițiile politice și cu eforturi comune, în Europa se va instaura pacea și vor fi lichidate toate sursele potențiale de conflict și violență armată, iar UE va deveni un factor geopolitic de stabilizare globală în lume. Însă evenimentele din Ucraina din perioada 2014-2018 au contrazis acest optimism exagerat.

Din perspectiva politologică realistă a unei lumi haotice și în dezordine continuă este tratată problematica securității umane în opera unor asemenea cercetători ca F. O. Hampson, J. Daudelin, J. B. Hay, H. Reid și T. Marting [137, p. 201]. În viziunea noastră, această perspectivă politologică critică asupra viabilității concepției securității umane debordează de scepticism argumentat, dar nefiind în deplină concordanță cu motivele principale care au stat la baza elaborării concepției date, și anume – necesitatea raționalizării și canalizării eforturilor de asigurare a securității către crearea bunăstării multilaterale a individului, inclusiv în concordanță cu principiile bioetice, prin identificarea tuturor pericolelor, riscurilor și amenințărilor posibile. O altă lucrare de referință cu un impact major asupra definirii politologice a securității umane aparține cercetătorilor N. Thomas din Australia și lui W. T. Tow din Hong Kong, în care se apreciază că securitatea umană se bazează pe doi piloni sociopolitici principali: pe intervenție umanitară și pe suveranitatea societății și a statului [138, p. 179]. Cu toate că această abordare politologică, ce aparține lui N. Thomas și W. T. Tow, încearcă să îmbine dimensiunea internațională cu cea națională pentru a dezvolta conceptul de securitate umană, estimăm ca fiind o abordare unilaterală din moment ce nu ia în calcul posibilitatea de fortificare sociopolitică a securității persoanelor din societățile cu o securitate afectată și deteriorată, inclusiv prin propriile eforturi, cunoștințele și metodele ce trebuie susținute din afara comunității, nu doar prin intervenții umanitare cu un efect imediat, dar nesustenabil pe termen mediu și lung.

O importantă teoreticiană a conceptului de securitate umană este politologul și juristul elvețian J.N. Voïnov Kohler, care a valorificat în sens academic noțiunea de securitate a individului în contextul procesului contemporan al globalizării [139, p.16]. Elementul ecologic al concepției securității umane, în versiunea acestui autor, devine un element-cheie în vederea conceptualizării exhaustive a noțiunii. Cu toate acestea, considerăm că concepția securității umane nu admite elemente mai mult sau mai puțin evidențiate, fiind un produs al gândirii științifice sistemice interdisciplinare, în care componentele noțiunii sunt interdependente și se intercompletează.

Probleme de definire a securității umane aduce în discuție și politologul M. Weissberg, prin a sublinia implicațiile sale pentru relațiile internaționale, minimizând componenta ce ține de politica internă și cea comunitară în procesul de asigurare a bunăstării persoanei umane [140, p. 4]. Asupra relației sociopolitice speciale dintre securitatea umană și cea de stat s-a oprit mai detaliat politologul Fr. Fouinat care a reiterat, la acea etapă a evoluției conceptului, rolul Summit-ului Mileniului din 2003 pentru configurarea agendei de promovare a securității umane, mai ales în statele subdezvoltate [141, p. 24]. Timpul și evenimentele au arătat

că există mari impedimente în operaționalizarea sociopolitică a conceptului de securitate umană ca un fundament suficient pentru edificarea justiției și coeziunii sociale, după cum presupunea Fr. Fouinat, pe motiv că în diverse perioade istorice pot apărea alte priorități sociopolitice conexe domeniului securității naționale care să deturneze, în mare măsură, efortul comunității internaționale de la a implementa un plan de edificare a unei coeziuni în societate. Un astfel de factor, în deceniul doi al sec. XXI a devenit migrația refugiaților, care a indus subiecte sociopolitice noi și importante în agenda mondială de promovare a securității umane, inclusiv cu impact bioetic.

Dacă majoritatea politologilor se concentrau, în abordările lor, pe studiul problematicii separării securității umane de dimensiunea militară a securității în sens larg, asemenea cercetători ca D. Henk și R. Ferreira au subliniat aportul concepției politologice a securității umane la reglementarea militară și civilă a conflictelor, analizând cazul Africii de Sud, unde s-a reușit în perioada 1994-2005 o implementare practică a principiilor sociopolitice ale securității umane în reformarea forțelor armate și în cursul intervențiilor militare [142, p. 9]. La fel, D. Henk cercetează politologic securitatea umană în plan critic și comparativ, ajungând la concluzia că acest concept are un potențial sociopolitic mai mare decât alte modele concurente ale securității, dar și multe impedimente de implementare [143, p. 97]. Constatăm că analizele acestor politologi sunt exagerat de sceptice în ceea ce privește viitorul concepției discutate, presupunând o fuziune a teoriei securității umane cu alte teorii politologice ale securității, bazate pe forță militară, ceea ce constituie o deconstrucție politologică a concepției securității umane și o reducere potențială a ariei sale de aplicare, fără de a ține cont de necesitatea racordării concepției la normele bioetice.

Un studiu valoros al evoluției domeniului securității umane este întreprins de politologul canadian D. R. Black din cadrul Universității Dalhousie, după un deceniu de la lansarea oficială a conceptului în circuitul informațional academic și politic internațional [144, p. 48]. Pe lângă o analiză politologică profundă a impactului sociopolitic al concepției securității umane pe parcursul perioadei vizate, autorul pledează pentru o unificare a abordărilor politologice și politice a concepției date, pentru a reuși depășirea impedimentelor în dialogul dintre comunitatea politicianilor și politologilor pe marginea subiectului securității persoanei umane. În acest sens se propune noțiunea de „multilateralism de tip nou” ca o nouă perspectivă politologică generalizatoare asupra securității individului ce apropie abordarea politologică etatistă cu cele ale societății civile și ale instituțiilor internaționale din domeniu.

În primul deceniu al sec. XXI, în multiple lucrări politologice de specialitate apar viziuni noi și interdisciplinare asupra securității umane într-o conexiune interdependentă cu teoria moralei. În acest context este relevantă aducerea în discuție a unor opere de referință din domeniul conceptualizării securității umane dintr-o perspectivă polidisciplinară, cum este cea a unor autori originali din domeniul științelor politice și al studiilor de securitate – T. Shahrbanou și A. Chenoy pe tema implicațiilor multiple ale conceptului de

securitate umană, editată în 2007. Prima dintre acești autori este o cercetătoare afgană, director al Centrului de Pace și Securitate Umană a Institutului de Științe Politice (Sciences Po) din Paris, făcând parte din grupul de lucru al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) pe problematica securității umane, T. Shahrbanou a contribuit substanțial în cadrul procesului de pregătire a rapoartelor de Dezvoltare Umană ale ONU, pe când A. M. Chenoy este o cercetătoare perspicace a fenomenului securității umane și profesor de științe politice și relații internaționale a Universității „Jawaharlal Nehru” din New Delhi, India. În viziunea acestor autori, conceptul de securitate umană pune un accent deosebit pe valori și pe o abordare normativă a domeniului securității, spre deosebire de alte modele politologice dominante în studiile de securitate, precum cel realist, ce operează preponderent cu fapte și analize retrospective și mai puțin cu teorii și norme abstracte cu caracter prospectiv. Din punctul nostru de vedere, concepția securității umane se transformă într-un set de standarde sociopolitice și morale din domeniul eticii aplicate, inclusiv al bioeticii, care stabilește exact limitele etice ale comportamentului și în viața politică sau relațiile internaționale. De asemenea, conceptul securității umane indică asupra unor finalități sociopolitice ultime bine definite, ale eforturilor de asigurare a securității ce converg, în mare parte, către edificarea bunăstării ființei umane. Dacă din perspectivă politologică realistă, motivația morală în procesul de asigurare a securității se apreciază ca rațiune de stat: „raison d’etat”, atunci în cadrul concepției securității umane imperativul sociopolitic și moral devine rațiunea de a exista - „raison d’etre” [145, p. 20]. Aceste teoretizări politologice și interdisciplinare ale corelației dintre securitatea umană și morală, fără dubii, sunt foarte valoroase în vederea dezvoltării conceptuale a termenului. Cu toate acestea, evaluăm că se pierde din vedere procesul de evoluție a eticii ca domeniu de cercetare a normelor morale, dar și ca set de valori prospective adânc înrădăcinate în mentalitatea politică, socială și individuală. Reieșind din aceasta, opinăm că corelația dintre concepția securității umane și abordarea bioetică drept o etapă superioară a dezvoltării teoriei moralei în condițiile crizei globale, ar fi capabilă nu doar să diferențieze pe etape evoluția studiilor de securitate în dependență de încărcătura morală a abordărilor, dar și să direcționeze în mod util și benefic evoluția concepțiilor politologice cu privire la securitate către soluționarea imperativelor civilizaționale care stau actualmente în fața omenirii, precum dezvoltarea durabilă și depășirea sustenabilă a crizei globale.

T. Owen și P. H. Liotta reprezintă, la fel, politologi importanți în contextul dezvoltării conceptuale a securității umane. În opinia acestora, securitatea umană încă urmează a fi completată cu conținut, din simplul motiv că abordarea dată nu este suficient de bine și uniform înțeleasă, atât de cercetători, inclusiv politologi, cât și de politicieni sau militari. T. Owen și P. H. Liotta realizează o abordare politologică teoretică de definire și dezvoltare a conceptelor politologice de bază cum ar fi riscurile, amenințările și vulnerabilitățile în domeniul securității umane. Analizează politologic impactul *Doctrinei de securitate umană pentru Europa*, emisă de UE în 2004, considerând ca va fi foarte dificilă aplicarea recomandărilor Raportului Barcelona referitor la capacitățile de securitate ale Europei pe motivul că doctrina dată se autolimitează în a înțelege securitatea

umană în sens îngust ca soluționare și stopare a violențelor [146, p. 47]. Din altă perspectivă, constatăm că încercările politologice și interdisciplinare de implementare a concepției securității umane în corelație cu bioetica, trebuie susținute și stimulate, fiind un motiv suplimentar de dialog între comunitatea științifică și politologică și clasa politică, spre binele comun. Cercetătorii N. MacFarlane și Foon Khong Yuen au analizat critic, din perspectivă politologică, întreaga istorie a elaborării concepției securității umane pe filiera ONU, ajungând la concluzia că sunt mari șansele ca această concepție să nu-și poată realiza în totalitate potențialul transformator al mentalităților și realității sociopolitice, pe motivul înrădăcinării tradițiilor milenare a metodelor violente și militare de promovare și abordare a securității în societățile tradiționale în pofida procesului de globalizare [147, p. 71].

O altă perspectivă politologică asupra securității umane a fost propusă de cercetătoarea B. von Tigerstrom, care vine să afirme că promovarea acestei concepții nu va putea avea efecte sociopolitice pe termen lung la nivelul persoanei umane fără fortificarea cadrului normativ internațional [148, p. 20]. Din punctul nostru de vedere, fără dubii că un astfel de mesaj e cazul să aibă un ecou adecvat în organizațiile internaționale, dintre care cea mai influentă este ONU, unde Consiliul său de Securitate necesită de a fi reformat și investit cu noi atribuții și responsabilități, conform concepției de asigurare a securității umane. În același context, vine să confirme și M. S Weinert că, în plan internațional, securitatea este conceptualizată politologic ca lipsă a atentatelor la suveranitatea statelor și mai apoi ca asigurare a necesităților persoanei [149, p. 155]. Cu alte cuvinte, opinăm că, deoarece e larg folosită concepția politologică realistă asupra securității în plan internațional, devine necesar un dialog constructiv în cadrul comunității internaționale, o amplificare a încrederii reciproce dintre comunitățile locale, bazate pe o raționalizare politologică a proceselor de securizare, pentru o mai sustenabilă promovare și implementare a concepției securității umane. Aspectele etice ale securității umane în epoca globalizării reprezintă o preocupare a cercetătorului P. J. Burgess [150, p. 52]. După aprecierea noastră însă, odată cu amplificarea procesului de globalizare, concepția securității umane generează tot mai multe provocări etice inedite, inclusiv în plan bioetic. Totuși, estimăm că criza globală multidimensională dictează și configurează agenda de securitate, iar aspectele morale contradictorii fac parte din totalul efectelor sociopolitice, dar și al cauzelor crizei globale. Procesul globalizării și impactul său benefic asupra conceptualizării comune a securității din perspectiva valorilor civilizaționale similare, reprezintă subiectul abordat de politologii P. Battersby și J.M. Siracusa [151, p. 61]. Însă globalizarea nu are numai efecte sociopolitice benefice și beneficii nete, inclusiv în raport cu promovarea securității umane, aducând și un anumit prejudiciu felului social unic de existență și spiritualitate al comunităților mici, care se simt amenințate de globalizare, care, la rândul său, se poate transforma într-un pericol pentru securitatea umană. D. Roberts intervine în disputa politologică cu referință la securitatea umană prin sublinierea aspectelor biopolitice în contextul necesității edificării unui guvern internațional global pe seamă căruia poate fi pusă sarcina

promovării normative a securității umane [152, p. 87]. Din punctul nostru de vedere, aceasta reprezintă o abordare politologică ingenioasă din perspectiva accentuării factorului biologic ca fiind unul fundamental în procesul de conceptualizare a securității umane, la fel și factorul etic fiind unul firesc naturii umane, fără de care nu poate fi concepută apropierea constructivă, neconflictuală și nonviolentă dintre comunități, culturi și civilizații în epoca globalizării.

O cercetătoare canadiană de origine română, C. Bădescu, își aduce contribuția sa politologică la dezvoltarea concepției cu privire la securitatea umană prin sublinierea necesității dezvoltării noțiunilor de intervenție umanitară în virtutea responsabilității statelor cu potențial economic superior de a proteja persoana umană în regiunile de conflict sau afectate de calamități [153, p. 27]. Scopul intervențiilor umanitare ale statelor și organizațiilor internaționale se referă strict la restabilirea nivelului acceptabil de securitate a persoanei și de protecție a drepturilor sale fundamentale. Cu toate implicațiile sociopolitice pozitive posibile pentru asigurarea securității umane, considerăm că o astfel de abordare politologică a relațiilor internaționale generează o dilemă încă nesoluționată în contextul dreptului statelor la suveranitate pe teritoriul său național, iar expertiza și constatarea degradării și încălcării securității umane rămân încă în zona percepțiilor arbitrare și un subiect ușor de manipulat în interesul unor factori geopolitici.

În viziunea autorului, cercetarea bidimensională a implicațiilor sociopolitice ale securității umane și bioeticii a solicitat recurgerea la mai multe abordări, metode și principii de investigație științifică. Din aceste considerente, în perspectiva unei analize complexe a securității umane și a fenomenului bioeticii, investigațiile întreprinse au fost realizate pe baza metodologiei sistemice ce subliniază corelația și interconexiunea dintre părțile componente ale unui tot întreg. Au fost utilizate în procesul de cercetare un șir de principii (interdisciplinarității, complementarității, corespondenței, continuității și discontinuității, compatibilității), abordări (politologică, sistemică) și metode universale (sinergetică, dialectică, hermeneutică), general-științifice (structural-funcțională, instituțională, comparativă, metoda realist-empirică, istoriografică, analiza și sinteza, inducția și deducția), precum și cele particular-științifice (politologică, analiza evenimentelor, metoda bioetică, securitară, a evaluării riscurilor de securitate, analizei amenințărilor de securitate). Fiecare grup de metode a făcut posibilă o abordare diferită din punctul de vedere al conținutului, dar păstrând suportul bidimensional de referință ale temei supuse cercetării științifice – securitatea umană și bioetica.

Referindu-ne la unele metode de investigație științifică aplicate în procesul elaborării lucrării, vom menționa mai întâi pe cele particular-științifice și general-științifice cum ar fi: *metoda politologică* a fost aplicată în cercetarea securității umane și a bioeticii din perspectiva încadrării sistemice a acestora în procesele și fenomenele politice. Astfel, au fost reliefate aspectele politice ale impactului strategiilor de securitate umană și ale politicilor bioetice la nivel global și regional, pentru a estima importanța și ponderea acestora în politicile naționale din perspectiva asocierii Republicii Moldova la UE și integrării în alte proiecte geopolitice regionale;

metoda bioetică a oferit posibilitatea de a analiza din perspectiva principiului biocentrist aspectele morale și normative ale activității umane, în special, în vederea ameliorării corelației persoanei umane cu biosfera prin dezvoltarea durabilă a sectorului protecției mediului și implicit, al celui securitar uman. La fel, s-a recurs la perspectiva respectului pentru demnitatea umană ca valoare bioetică în contextul studiului proceselor sociopolitice cu scopul evidențierii posibilităților și resurselor de ameliorare a securității umane; *metoda evaluării riscurilor de securitate* a permis realizarea studiului în raport cu perspectivele depășirii pericolelor securitare, în urma identificării și estimării întregului spectru de riscuri la adresa securității umane, ceea ce a determinat adoptarea unei metodologii de prioritizare a acestor pericole și riscuri securitare în dependență de specificul general-sistemic, cât și în funcție de obiectivele globale, regionale, naționale și instituționale în domeniul securității; *metoda realist-empirică* a facilitat investigația prin linia progresivă specifică acestei metode ce conduce de la simplu la complex și de la concret la abstract.

Astfel, eventualele politici și strategii de securitate umană cu referință la principiile bioetice nu pot fi conceptualizate ca simple acte juridico-politice, ci mai degrabă ca elemente normative generatoare de transformări sociale și politice semnificative în general, și de modernizare a sectorului securității în particular, aplicând diferite abordări conceptuale și perspective teoretice, solicitând instituții specializate, mijloace alocate etc.; *metoda analitică* a fost aplicată pe larg pentru a supune cercetării fiecare componentă în parte, atât a domeniului bioeticii, cât și a concepției securității umane, descompunând-o până la concepte și noțiuni simple care să asigure efectuarea analizei concrete, ancorată în realitățile cotidiene, fiind studiată din punct de vedere teoretic, activitatea instituțiilor politice cu funcții în domeniul asigurării securității, reieșind din spectrul de atribuții legale, dar și din punct de vedere practic, al pericolelor și amenințărilor de securitate; *metoda structural-funcțională*, prin îmbinarea a trei aspecte, structura, sistemul și funcțiile, ce se intercompletează între ele a contribuit la cercetarea politicilor de securitate, a instituțiilor și organizațiilor din domeniul asigurării securității și monitorizării aplicării principiilor bioetice în diverse domenii sociale ca sisteme distincte, dar și ca elemente ce formează un sistem încheiat.

La fel, s-a recurs și la sublinierea funcționalității diferitor structuri: a) instituții și organizații cu responsabilități de asigurare a bunei funcționări a sistemului securitar, b) politici și strategii de securitate cu care operează primele trebuie să corespundă imperativelor de securitate cu care se confruntă societatea; *metoda istoriografică* a fost aplicată, mai cu seamă, în analiza elaborărilor științifice la tema de cercetare, prezentând evoluția studiilor de securitate umană și din domeniul bioeticii, atât în concepția diferitor autori, cât și în practica propriu-zisă, inclusiv prin politicile și strategiile de securitate de nivel național și internațional; *metoda analizei evenimentelor* a facilitat investigația securității umane și a bioeticii în contextul proceselor sociopolitice din Republica Moldova și din lume ca succesiune a unor evenimente de o importanță determinantă pentru viitoarea evoluție a sectorului autohton și a celui global de securitate și de monitorizare a

aspectelor bioetice în viața publică; *metoda instituțională* a asigurat analiza manifestării în domeniul sociopolitic și securitar a instituțiilor și organizațiilor de stat și a celor provenite din sectorul societății civile cu abilități și responsabilități în sfera asigurării securității umane. La fel, a fost investigat procesul instituționalizării structurilor de securitate în vederea asigurării unui grad mai mare a respectării principiilor securității umane corelate cu cele bioetice; *metoda inductivă* a asigurat identificarea și cercetarea aspectelor de securitate umană și a celor bioetice în cadrul activităților complexe ale instituțiilor și organizațiilor specializate în domeniul securității, asigurării respectării drepturilor omului etc. Politicile de securitate nu reprezintă preocupări exclusive ale Serviciului de Informații și Securitate, ale Ministerului Afacerilor Interne ori ale Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, iar prioritățile strategiilor și programelor de guvernare cu referire la promovarea securității umane, pe care un șir de instituții și organizații, atât de stat, cât și ale societății civile, care constituie un sistem funcțional, trebuie să le implementeze, decurg din prioritățile de securitate, din vulnerabilitățile de securitate ale sistemului sociopolitic, din pericolele și amenințările securitate cu care se confruntă societatea; *metoda deductivă* a oferit posibilitatea de a reliefa influența gravității pericolelor și amenințărilor în domeniul securității umane cu care se confruntă societatea, a amplitudinii vulnerabilităților de securitate ale sistemului sociopolitic asupra abordării problemelor de securitate de către societate, dar și de către clasa politică, inclusiv din Republica Moldova.

Astfel, accelerarea procesului de modernizare a sectorului securității, inclusiv în conformitate cu imperativele bioetice, vine ca rezultat al succesului celor mai avansate state din lume în domeniul asigurării securității umane, precum SUA, Canada, Japonia, statele membre ale Uniunii Europene și nu se poziționează pe un teren absolut nou, dar se mizează pe experiența altor state; *metoda comparativă* a oferit posibilitatea de a cerceta fenomenul bioetic și concepția securității umane, dar și de a evidenția aspectele comune și diferențele de conținut sub diverse unghiuri de vedere, utilizându-se asemenea criterii de delimitare, cum ar fi cele ce țin de diferențele și diversitatea de perspective civilizatoare și sociopolitice asupra problemelor bioetice și metodelor de asigurare a securității umane sau în funcție de obiectivele securitare și modalitățile de realizare a acestora care sunt reflectate în concepțiile de securitate ale diverselor state, în dependență de gradul de legitimitate și moralitate a diverselor politici securitare etc.; *metoda hermeneutică* a fost utilizată pentru înțelegerea și interpretarea sensului corelației dintre securitate umană și bioetică, fiind aplicată în cercetarea și conceptualizarea sensului politicilor de securitate și impactului lor asupra asigurării aplicative a securității umane, contribuind la cercetarea impactului securității umane și al bioeticii asupra societății în ansamblu.

La fel, vom menționa și unele principii utilizate în procesul cercetării problematice tezei cum ar fi: *principiul complementarității* a oferit posibilitatea de a aprecia din perspectivă constructiv-critică specificul, caracterul și conținutul politicilor de securitate, a celor care au vizat aspectele bioetice, din alte perioade și contexte istorice care au pierdut din actualitate și din relevanța aplicativă. Însă, se remarcă obligativitatea, ca

practica securitară și bioetică din perioadele anterioare să fie cunoscută, însușită și înțeleasă, precum și acumulată ca o experiență utilă, ce trebuie să contribuie la evitarea pe viitor a erorilor din trecut; *principiul interdisciplinarității* a permis cercetarea unor elemente componente din domeniul securității umane și al bioeticii ca entități structurale specifice ambelor discipline în perspectiva analizării tematicii lucrării în calitate de subiect integral bazat pe realizarea fuziunii conceptuale dintre cele două domenii referitor la importanța fenomenului uman în contextul celui sociopolitic și locului persoanei umane în ecuația de securitate ca element fundamental al activității de asigurare a securității; *principiul corespondenței* a contribuit la reliefa corelațiilor sistemice dintre instituțiile de stat și cele ale societății civile, cum ar fi comitetele de bioetică, cu funcții în domeniul asigurării securității și respectului pentru interesele individului uman, în realizarea politicilor de securitate, corespunzătoare pericolelor și amenințărilor la adresa securității umane. Lipsa unor tradiții viguroase de funcționare a unor astfel de instituții și de colaborare între acestea denotă o vulnerabilitate a sistemului securitar din Republica Moldova care duce la aplicarea denaturată a politicilor de securitate, indiferent de calitatea teoretico-metodologică a acestora, ceea ce indică asupra necesității fortificării nu doar a componentei conceptuale a sistemului securitar autohton, dar mai ales a elementelor executorii și aplicative.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul trasat pentru valorificarea științifică a lucrării date constă în cercetarea politologică a dimensiunilor bioetice ale securității umane în perspectiva evaluării gradului de eficiență a politicilor de stat din domeniul asigurării securității și bunăstării persoanei umane în raport cu principiile bioetice. Realizarea scopului propus presupune valorificarea următoarelor obiective:

- realizarea analizei istoriografice a celor mai relevante elaborări în studiul bioeticii și securității umane pentru identificarea gradului de cercetare a problematicii date în literatura internațională de specialitate;
- analiza politologică a aspectelor interdisciplinare în studiul bioeticii ca fundament teoretico-practic în asigurarea securității umane;
- cercetarea abordărilor metodologice ale corelației bioeticii cu securitatea umană;
- investigarea evoluției conceptuale politologice a domeniului securității umane în unele state est-europene;
- reliefa importanței bioeticii și a concepției securității umane în procesul de ajustare a politicului la prioritățile globale contemporane în condițiile crizei mondiale;
- analiza procesului de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane și a contribuției naționale și mondiale la creșterea rolului bioeticii în procesul de asigurare a securității umane;
- determinarea importanței și utilității bioeticii politice în asigurarea securității ființei umane;
- definirea specificului fenomenului bioetizării proceselor securitare și politice în contextul necesității combaterii amenințărilor de securitate umană și a provocărilor crizei globale;
- analiza politicii de securitate umană în Republica Moldova din perspectivă metodologică și aplicativă;
- cercetarea problematicii bioetice în contextul necesității amplificării procesului de securizare umană în

Republica Moldova.

Direcțiile de soluționare a problemelor înaintate spre cercetare se exprimă prin faptul că:

1. vor fi supuse analizei mijloacele și posibilitățile de elaborare și implementare a politicilor și strategiilor în domeniul securității umane în contextul respectării normelor ecologice și de mediu, a combaterii corupției și a promovării practicii bune guvernări în Republica Moldova în conformitate cu Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, cu Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului cu Organizația Nord-Atlantică și cu principiile bioetice în perspectiva realizării intereselor naționale ale Republicii Moldova referitoare la edificarea statului de drept prin asigurarea libertăților și drepturilor fundamentale ale omului pe tot teritoriul țării și de creștere a nivelului de trai al populației și al prosperității cetățeanului.
2. vor fi reliefate căile și modalitățile de reflectare a metodologiei bioetice și a concepției securității umane în documentele de politici cu scopul modernizării și optimizării proceselor sociale în condițiile necesității soluționării unor astfel de forme de manifestare a crizei globale în Republica Moldova, precum: degradarea și poluarea mediului ambiant, accesul limitat al majorității populației la serviciile medicale de calitate, precaritatea organizării sistemului național de ocrotire a sănătății și a sistemului educației publice în Republica Moldova, sărăcia și subdezvoltarea economică și altele.
3. vor fi cercetate, din perspectivă politologică, posibilitățile de interconectare a domeniului bioeticii cu concepția securității umane în perspectiva furnizării factorilor sociopolitici și decizionali a unor modele conceptual-metodologice fezabile pentru elaborarea și implementarea strategiilor de depășire a efectelor crizei globale în Republica Moldova, prin fortificarea sistemului național al asigurării securității umane.

Securitatea umană și bioetica reprezintă componente importante ale procesului de modernizare și eficientizare a sistemului de asigurare a securității atât la nivel național, cât și internațional, mai cu seamă prin potențialul conceptual-metodologic specific acestor noi domenii. Totodată, securitatea umană și bioetica exercită una asupra alteia o presiune investigațională permanentă, în condiții de concurență obiectuală, care se va solda cu apropierea și unificarea, într-o anumită măsură, a aparatelor lor categoriale și conceptual-metodologice, ceea ce va spori importanța și rolul abordării comune a bioeticii și securității umane asupra problematicii omului și locului său central în sistemul de asigurare a securității.

1.4. Concluzii la capitolul 1

Securitatea umană și bioetica, abordate în calitate de subiecte distincte cu precădere în contextul altor tematici de cercetare, și-au găsit o elucidare amplă în literatura de specialitate, inclusiv în cea din Republica Moldova, însă obiectul de studiu al lucrării reclamă tratarea lor din perspectivă politologică în interconexiune, situație care modifică substanțial sarcina în procesul de studiu în cadrul lucrării de față:

1. Diversele aspecte ale securității umane, corelate cu problematica bioetică, abordate fie în interconexiune, fie

în parte, se dovedesc uneori a fi mai puțin reliefate în literatura politologică de specialitate, mai cu seamă în cea din Republica Moldova. Situația dată se poate explica, în special, prin insuficiența atenției acordate de către comunitatea științifică corelației fenomenului bioeticii cu domeniul securității umane, direcții de cercetare care au primit consistență numai în ultimele decenii.

2. Investigația științifică atestă că fenomenul bioeticii, încă de la primii săi precursori din prima jumătate a sec. XX, dar mai ales după sistematizarea lui într-un domeniu distinct de cercetare acum mai bine de 40 de ani, ca și concepția securității umane lansată de PNUD deja mai mult de două decenii în urmă, s-au manifestat ca factori benefici și mobilizanți pentru întreaga societate științifică mondială, dar și pentru comunitatea internațională în cel mai vast sens al cuvântului, la fel și pentru opinia publică mondială alertată de efectele dezastruoase ale crizei globale de o violență și gravitate fără precedent, precum și pentru clasa politică și elita internațională în continuă căutare de soluții sub formă de politici și strategii generale în vederea conferirii unei direcții sustenabile progresului omenirii în ansamblu.

3. Diferențele securitare, sociopolitice, economice, culturale, religioase, etice, mentale sau tehnologico-comunicaționale, cu impact major asupra nivelului de trai, asupra standardelor de calitate a vieții în comunitățile umane ce populează planeta Pământ, contribuie la fortificarea potențialului omenirii de a face față la cele mai violente și distrugătoare efecte și rezultate ale crizei globale pluridimensionale, prin diversitatea de șanse și identități pe care o generează. Dar, în același timp, aceste diferențe constituie și un impediment în fața comunității umane la nivel mondial în identificarea și utilizarea spre beneficiul general a elementelor sociocivilizaționale similare pentru diverse comunități, cu scopul realizării unei coordonări și organizări mai eficiente a omenirii în ansamblu, în condițiile necesității articulării unei reacții coordonate și prompte a factorilor de decizii internaționali și naționali de cel mai înalt nivel, la provocările crizei mondiale ce afectează profund și ireversibil toate sferele vieții individuale și sociale.

4. În urma analizei specificului abordării politologice în studiul bioeticii și securității umane, deducem că bioetica și securitatea umană, ca discipline de studiu, își extind continuu obiectul de cercetare, pornind de la relația tradițională dintre morală și politică, continuând cu relația dintre securitate și etică, ajungând să se preocupe în mod prioritar de investigația politologică a substratului spiritual-moral și a celui ce ține de mentalitatea socială referitor la autogovernarea și auto-dirijarea comunității umane în contextul protecției și securizării persoanei umane, a mediului și biosferei ca loc optimal de viață pentru omenire în univers, realizându-se o apropiere specială și o întrepătrundere organică a domeniului bioeticii și a studiilor de securitate, dintre care cu știința securității umane se stabilește un real parteneriat reciproc avantajos.

2. ANALIZA TEORETICĂ A FENOMENULUI BIOETICII ȘI A DOMENIULUI SECURITĂȚII UMANE

Fenomenul bioeticii și domeniul securității umane converg către edificarea unui sistem sustenabil al dezvoltării durabile în condițiile necesității depășirii crizei globale. O analiză politologică comparativă și relațională, precum și identificarea și definirea principalelor noțiuni teoretice ale lucrării, a fost întreprinsă în cadrul capitolului de față, pentru scoaterea în evidență a tangențelor structural-funcționale și instrumental-metodologice dintre concepțiile bioeticii și securității umane. A fost cercetat din perspectivă politologică specificul abordării conceptului de securitate umană în conexiune cu factorul moral în spațiul sociocivilizațional complex est-european, inclusiv în accepțiunea cercetătorilor din Republica Moldova.

2.1. Abordări metodologico-politologice ale corelației bioeticii cu securitatea umană

În contextul situației socioeconomice și politice create la etapa contemporană a evoluției omenirii, ce denotă un profund impas în care se află civilizația umană din perspectiva asigurării securității și dezvoltării sale pe viitor, apariția și dezvoltarea diverselor concepții bioetice, în baza unor structuri și construcții socioculturale tradiționale, se afirmă ca fiind o viziune progresistă, capabilă să identifice direcții și căi acceptabile de soluționare a crizei globale. În așa fel, considerăm că delimitarea și consolidarea diferitor modele bioetice se afirmă ca o modalitate suplimentară de sporire prin diversitate și originalitate a potențialului umanității de autoevaluare, mobilizare, autoprotecție și securizare în momente critice după cum este perioada actuală, dominată de pericolele și amenințările crizei mondiale.

Concepția bioetică a fost lansată de către biologul și oncologul american V. R. Potter (1911-2001), care utiliza termenul de bioetică pentru prima dată în articolul său „*Bioetica – știința supraviețuirii*”, în anul 1970, iar în anul 1971 dezvoltă teoria bioetică în lucrarea „*Bioetica – o punte spre viitor*”. Totuși, estimăm că și până la apariția acestui termen au existat încercări de a asana criza globală cu impact asupra domeniului moralei și spiritualității, prin definirea unor noi teorii etice, precum etica globală, etica ecologică sau biologică, elaborate cu scopul de a face față la expansiunea discrepanțelor structurale în definirea diverselor sisteme etice existente pe mapamond care, dincolo de faptul că reprezintă o moștenire inestimabilă și o mostră de diversitate cultural-spirituală, pune în pericol posibilitatea unei colaborări dintre diverse tipuri de civilizații, promotoare a unor valori și principii morale adesea contradictorii. În așa fel, încă de la începutul sec. XX se fac remarcate eforturilor precursorilor bioeticii contemporane, cum sunt cele din lucrările cercetătorului-ecolog și literatului american A. Leopold (1887-1948), care propune o etică ecologică numită *etică a Pământului* (land ethics) ca formă nouă a concepției moralei capabile să influențeze decisiv destinul umanității [154, p. 25]. Concomitent cu aceste proiecte noi, s-au făcut observate propunerile de edificare a teoriei noosferei în contextul contracarării expansiunii crizei mondiale, ideea aparținând gânditorului și preotului francez P. Teilhard de Chardin [155;

156] și filosofului E. Le Roy, continuate în perioada postbelică de către cercetătorului sovietic V. Vernadsky. Un alt precursor al bioeticii potteriene, medicul, filosoful, teologul și marele altruist al perioadei contemporane, laureatul Premiului Nobel pentru Pace – A. Schweitzer (1875-1965), a expus în lucrările sale conceptul *eticii evlaviei pentru viață* [157, p. 18]. Deducem că această idee se bazează pe estimarea vieții ca valoare universală, în contextul în care doar ființele vii sunt purtătoare ale acestui miracol divin. Omul, ca ființă supremă a evoluției, nu este doar un produs al vieții, ci și un factor protector care are ca obligație să respecte și să protejeze viața pe Terra, tratând-o cu respect și divinație [158, p. 47]. În contextul acestor tipuri noi de atitudini morale, V.R. Potter apreciază că „noi avem o deosebită necesitate de o Etică a Pământului, Etică a Naturii, Etică populațională, Etică geriatrică, Etică a consumului etc., dar ele sunt toate incluse în Bioetică, deoarece supraviețuirea ecosistemului în întregime este o verificare specifică a sistemului nostru de valori”. Cu alte cuvinte, în viziune potteriană, bioetica cuprinde orice gen de relații care pot lua naștere în mediul social, dar și relațiile societății ca entitate integră în raport cu natura, cu biosfera și cu Terra, și le reglementează pentru a optimiza și facilita viața omului. În același sens, caracterizând bazele conceptuale potteriene ale bioeticii, profesorul moldovean T.N. Țirdea presupune că „ideea principală a bioeticii constă în faptul că valorile general-umane nu trebuie studiate separat de realitatea biologică, deoarece omul rămâne totuși parte a naturii, el are nevoie de hrană sănătoasă, aer curat și apă pură, dar și de natură sălbatică, fără de care este greu de imaginat o înaltă calitate a vieții. El nu poate trăi fără animale, păduri, râuri, soluri care reprezintă nu doar resurse ecologice, ci și condiția de bază pentru supraviețuire, de asigurare a sănătății publice” [159, p. 8-9]. Prin urmare, considerăm că devine evident că bioetica, chiar de la începutul delimitării sale ca domeniu distinct de cercetare, s-a manifestat ca o concepție morală generală și vastă, acumulând suficient potențial științific și instituțional pentru realizarea scopului său suprem – de a elabora și fundamenta teoria supraviețuirii omenirii și securizării dezvoltării sale sociopolitice ulterioare în condițiile necesității depășirii crizei globale.

În viziunea autorului, bioetica, drept domeniu științific de cercetare și ca practică socială, apărută la începutul anilor '70 ai sec. XX, s-a bazat pe câteva premise obiective cu caracter sociopolitic și științific. În așa fel, se explică ipoteza unor analiști ai fenomenului bioetic, precum că această nouă disciplină apare ca rezultat al șocului suferit de opinia publică mondială în momentul publicării materialelor procesului de la Nürnberg (1947) asupra medicilor germani și a activității acestora în cadrul lagărelor de concentrare. A fost făcută publică și cifra celor uciși de circa 70.000 de oameni cu handicap fizic, bolnavi psihic, persoane considerate de naziști inutile pentru societate – bătrâni, romei, evrei, persoane care au fost supuși unor experimente biomedicale în condiții de chinuri groaznice cu scopul realizării unui progres îndoielnic al științelor biomedicale. În urma acestui proces judiciar asupra medicilor naziști, a fost zdruncinată din temelii autoritatea medicului, atitudinea deosebită față de această profesie care domina în societate din timpuri preistorice până atunci. Ca măsuri de contracarare a unor excese similare, în Codul de la Nürnberg a fost stipulată necesitatea

de a monitoriza de către diverse foruri, precum societatea civilă, agenții guvernamentale sau asociații profesionale medicale, activitățile personalului medical ce vizează direct sau indirect viața și bunăstarea, sănătatea fizică, psiho-emoțională și socială a persoanei umane.

Din punctul de vedere al autorului, ca premisă importantă care a prefigurat apariția bioeticii ca fenomen sociocivilizațional complex, au constituit și ritmurile galopante ale crizei mondiale din a doua jumătate a sec. XX. Deducem că degradarea ecologică în proporții globale pe Terra, creșterea progresivă a populației planetei, proces scăpat de sub controlul organismelor internaționale și guvernelor principalelor state vizate, creșterea discrepanței la nivelul bunăstării oamenilor în societățile foarte bogate și cele foarte sărace din lume, goana înarmărilor, pericolul unui conflict nuclear militar etc. – toate aceste aspecte au generat importante frământări în rândurile teoreticienilor și practicienilor din domenii de o importanță crucială, cum e sfera politicii, economiei, educației, medicinei etc. În rezultat, au fost identificate, inclusiv cu aportul unor asemenea instituții mondiale influente, cum e Clubul de la Roma, posibilele căi de ieșire din impasul sociopolitic care continuă să se agraveze, în care se află omenirea la etapa actuală. Bioetica, în acest context, a devenit un domeniu interdisciplinar de cunoștințe vaste, dar și de metode și mecanisme viabile de asanare a crizei mondiale.

În afară de premisele enumerate de edificare și consolidare a disciplinei bioeticii, se mai evidențiază astfel de aspecte, precum elaborarea statutului și fondarea de facto ale primelor instituții bioetice – a centrelor și comitetelor de etică (clinică sau a cercetării) și bioetică, începând cu anii '70 ai secolului trecut. Pe lângă acestea, un impuls important pentru conștientizarea de către opinia publică a gravității situației sociopolitice și morale a constituit și apelul biologului P. Berg care chema la un moratoriu (1974) asupra cercetărilor genetice, care pot crea condiții pentru diverse manipulări, speculații și exagerări în domeniul ingineriei genetice în detrimentul individului uman și a civilizației umane, cu urmări sociopolitice grave [160, p. 52-54]. Din alt punct de vedere, factorul medical a constituit unul de bază în formarea bioeticii așa cum o cunoaștem azi. Saltul tehnologic al medicinei în ultimul secol a poziționat această știință în categoria așa-ziselor tehnologii, alături de diverse teorii biotehnologice sau cibernetice, gravitând în jurul problematicei ființei umane și condiției sale vulnerabile. Considerăm că aceste aspecte sunt amplificate de creșterea exponențială a cererii sociale pentru diverse invenții din domeniul biomedical, ca și a investițiilor din diverse surse în sfera biomedicinii, pe fondalul aprofundării și extinderii fenomenului sărăciei și subdezvoltării sociale, economice și politice pentru majoritatea populației planetei. Alți factori care au contribuit la constituirea domeniului bioeticii, alături de știința și tehnologia medicală, sunt aspectele sociale și politice ale revoluției sexuale din anii '60, accentuarea rolului mișcărilor sociale cu impact politic pentru emanciparea femeilor și a luptei pentru apărarea și promovarea drepturilor individuale ale cetățeanului din deceniile 6 și 7 ale sec. XX, la fel și schimbarea radicală a atitudinii față de moarte în mentalitatea și cultura occidentală, odată cu lansarea dezbatelor publice

în problemele eutanasiei și avortului cu majore repercusiuni politologice și politice [161, p. 26; 162, p. 10-13].

În cadrul studiului de față se impune, de asemenea, o delimitare cât mai exactă a unor astfel de subiecte, precum: definirea domeniului de interes și obiectului de cercetare specific bioeticii în contextul extinderii ariei cuprinse de abordare a securității persoanei umane, reieșind din specificul investigației date cu referință la tangențele tot mai evidente ale bioeticii cu diverse domenii ale politicului și studiilor de securitate, cum ar fi sfera influențelor și intereselor politice, domeniul acțiunii politice de diferit nivel, sau schimbarea accentelor prioritare de la asigurarea securității militare a statului către promovarea securității persoanei umane. De asemenea, apreciem că se impune o identificare și precizare a sectoarelor de interferență dintre spațiul politic și spațiul civilizațional ca localizare a practicii bioetice în context individual și securitar.

În așa fel, vom defini ca fiind spațiu politic, întregul areal de concepții teoretico-metodologice, doctrinar-ideologice, strategico-geopolitice, precum și întreaga gamă de acțiuni și activități concrete cu caracter aplicativ, întreprinse de către actorii sociopolitici în strânsă corelație și interdependență sistemică cu totalitatea de procese și fenomene securitare și politice în societate. Astfel că, în spiritul definiției date, se remarcă un important potențial de colaborare și întrepătrundere dintre spațiul politic cu domeniul bioeticii, corelat cu totalitatea de priorități securitare ale societății de lungă durată. Totodată, e de menționat că noțiunea de spațiu politic se impune ca parțial asimilată de o noțiune mai largă și mai cuprinzătoare a spațiului sociocivilizațional, care indică asupra locației atât în sens geo-topografic, cât și virtual și simbolic, a producerii contactelor, relațiilor, proceselor și fenomenelor socioculturale dintre și de către diverși factori sociocivilizaționali care determină și contribuie la evoluția, perpetuarea în condiții sigure a civilizației umane contemporane. Însă bioetica drept fenomen sociocivilizațional prin excelență, dar și ca domeniu de cercetare interdisciplinară, se regăsește pe deplin, în modul cel mai firesc, în acest spațiu sociocivilizațional unde a și apărut, se dezvoltă și continuă să se extindă către alte spații conectate tangențial, cum cel sociopolitic, al spiritualității, cel confesional sau a credințelor religioase, spațiul deciziilor macrosociale și managementului internațional sau al artei, al percepțiilor socio-senzoriale și frumosului, spre exemplu.

În condițiile date, estimăm că apariția bioeticii ca fenomen sociocivilizațional și ca emanație a moralei umane, a modului de a percepe lucrurile, a concepției despre lume, transformate la un moment dat printr-un proces pe cât de vital pentru viitorul omenirii, pe atât și de incomod și violent pe alocuri, apare ca o etapă firească a luptei corpului social pentru securizarea dezvoltării sale viitoare, în condiții nefavorabile, înrăutățite și degradate inclusiv printr-un impact antropic, dar puțin conștientizat și în mare măsură necalculat și involuntar la nivelul conștientului colectiv al societății umane. Bioetica, în contextul incompatibilității sistemice și organice, generatoare de sincope în funcționare, de conflicte și exagerări evidente care au însoțit permanent în decursul întregii istorii a omenirii cuplul categorial cu funcții fundamentale importante pentru existența societății umane dintre sfera acțiunii și teoriei politice, a studiilor de securitate pe de o parte, și a

domeniului normelor și imperativelor etice pe de altă parte, a evoluat fulminant întâi de toate în calitatea sa de abordare etico-normativă cu caracter inedit și actualizat în corespundere cu prioritățile societății umane într-o perioadă de criză profundă. Pe când menirea bioeticii, din perspectiva motivației fondatorilor săi, este să se impună în multiplele planuri ale vieții sociale și, mai cu seamă, în domeniul managementului politic al sociumului, care, prin definiție, e rigid și conservator, pentru a-l moderniza și flexibiliza din punctul de vedere al implementării inovațiilor metodologice și tehnologice, a noilor instrumente și tehnici, abordări și perspective bazate pe transformări profunde ale conștiinței colective la nivelul principiilor, concepțiilor și valorilor normativ-etice, implicând redefinirea unor astfel de categorii, cum sunt „Binele” și „Răul”, demnitatea, onestitatea, autonomia etc., cu scopul ultim de depășire sustenabilă a crizei globale.

Autorul tezei evaluează că problematica crizei globale a îndus atât în conștiința socială, cât și în discursul științifico-teoretic, aspecte ce provin dintr-o îngrijorare generală și nesiguranță în ziua de mâine. Acestea sunt convergente subiectului securității și elaborării unei metodologii eficiente de asigurare a securității la toate cele 3 niveluri instituțional-obiectuale: la nivel internațional pe Glob, la nivelul securității statului și comunității, precum și la cel al securității și siguranței persoanei umane.

Problematica securității umane a început să preocupe comunitatea academică și cercurile politice mondiale începând cu anii '90 ai secolului trecut, fiind promovată în special de structurile ONU, iar sensul acestui nou concept, considerăm că a constat în îmbogățirea termenului de securitate cu noi înțelesuri prezentându-l dintr-o perspectivă mult mai complexă ca până atunci, fiind centrată nu doar pe aspectul militar, ci pe persoana umană cu interesele și nevoile sale, fiind identificate, în principal, șapte componente de bază, cum ar fi: securitatea economică, alimentară, a sănătății, a mediului, securitatea personală, politică și a comunității.

În spațiul academic autohton, studiile de securitate, în cel mai larg sens al termenului, își fac loc mai ales în ultimul deceniu și jumătate, cu unele excepții, reprezentând în special pe academicianul A. D. Ursul și profesorul T. N. Țirdea, interesați în mod deosebit de acest subiect pe parcursul a mai bine de două decenii în contextul problematicei supraviețuirii omenirii și noosferizării sociumului, iar mai nou în contextul studiilor bioetice. În general, trebuie să evidențiem că tendința specifică spațiului postsovietic de a atrage în domeniul studiilor de securitate, și mai ales în cercetarea securității umane, mai cu seamă reprezentanți ai științelor sociale și umanistice, activiști civici din domeniul apărării drepturilor omului etc., și mai puțini militari profesioniști, este valabilă și în cazul cercetătorilor din Republica Moldova, interesați de aceste subiecte. Desigur că, în acest sens, se detașează și unele excepții prin atragerea în ultima perioadă, în studiul acestor fenomene și pe cercetătorii proveniți de la Academia Militară „Alexandru cel Bun” din Chișinău. Cu toate acestea, merită să fie amintit că studiile și cercetările autohtone care țin nemijlocit și direct de aspectele politologice ale problematicei securității umane sunt încă puține ca număr, sporadice și încă prea puțin

consistente științific, comparativ cu nivelul mondial. Totuși, vom sublinia contribuția, uneori tangențială, la dezvoltarea studiului securității umane a următorilor cercetători din Republica Moldova, pe lângă cei menționați anterior: Al. Roșca, Gh. Rusnac, V. Moraru, V. Juc, C. Manolache, A. Barbăneagră, Gh. Costachi, V. Moșneaga, V. Beniuc, V. Saca, I. Mereuță, L. Roșca, A. Pascaru, V. Capcelea, I. Rusandu, I. Josanu, V. Varzari, O. Țăcu, V. Leancă, R. Grosu, V. Ungureanu, S. Mîtcu, V. Ciubotaru, I. Pîntea, N. Chirtoacă, N. Albu, D. Benchechi, M. Benchechi, L. Bostan (Rubanovici), V. Trofimov, S. Moraru, A. Rusnac, V. Efremov, I. Iacub, V. Enicov, I. Richicinski ș.a.

În Republica Moldova, cercetarea problematicii securității umane nu poartă un caracter sistematizat, ci tratează acest subiect în contextul altor problematici de cercetare din diverse domenii științifice. În principal, este necesar de amintit că elaborările teoretico-politologice cu privire la securitatea umană care aparțin cercetătorilor din Republica Moldova au fost influențate substanțial de trendul internațional de studiere a tematicii securității umane care preocupă comunitatea științifică la nivel mondial. Participarea la numeroase conferințe internaționale, precum și alte forme de colaborare cu cercetătorii de peste hotare, în special cu cei din vestul Europei, a făcut posibilă apariția și în spațiul autohton a unor studii politologice și interdisciplinare în domeniul securității umane.

Astfel, un cercetător moldovean de referință în domeniul securității, în general, care a abordat tangențial, și din perspectivă politologică, problemele de securitate umană este academicianul A. D. Ursul, actualmente activând în cadrul mai multor instituții de învățământ superior din or. Moscova, Federația Rusă, influențând și fiind influențat de mediul academic de limbă rusă. Vom mai aduce în discuție o parte dintre studiile sale realizate în colaborare cu alți cercetători din Republica Moldova. În așa fel, subiectul securității persoanei umane a fost analizat tangențial în cercetarea publicată în 2012 în colaborare dintre profesorul A.D. Ursul, T.N. Țîrdea și T.A. Ursul referitor la aspectul politologic al procesului dirijării edificării dezvoltării durabile [163, p. 193]. S-a menționat că procesul de instituire a unui centru global de dirijare a dezvoltării durabile are ca scop respectarea echității față de generațiile viitoare și asigurarea securității umane pentru acestea într-o măsură nu mai mică decât poate fi instituită acum pentru generația actuală. Considerăm că problematică aspectelor politologice ale securității se cerea în mod imperativ de a fi dezvoltată în contextul tematicii acelei lucrări pentru a sublinia în mod echilibrat toate elementele fenomenului dezvoltării durabile, inclusiv securitatea umană, așa după cum s-a procedat în unele lucrări ale profesorului T.N. Țîrdea, pentru care preocuparea pentru problematica securității umane a fost una de importanță majoră pe lângă aspectele bioetice și metodologice ale supraviețuirii omului în condițiile crizei globale. În una dintre aceste lucrări a fost fundamentată conexiunea concepției securității umane cu principiul biosferocentrist și paradigma noosferică [164, p. 11]. Abordarea teoretico-metodologică a tematicii acestei lucrări a lăsat amprenta și asupra concluziilor trasate de către cercetătorul moldovean, potrivit cărora concepția cu privire la securitatea umană este de

sorginte biosferocentristă și noosferică participând activ la depășirea crizei globale. Pe de altă parte, profesorul T.N. Țirdea subliniază necesitatea edificării unei strategii globale de asigurare a securității umane, iar imperativul-cheie a acesteia ar fi formarea unității strânse dintre identitatea umană și memoria socială [165, p. 155]. Incursiunea filosofică a profesorului T.N. Țirdea în problematica securității umane poartă un caracter metodologico-prospectiv, analizând securitatea umană în termeni instrumentali, abordare care ar transforma această concepție în una politologică și practico-aplicativă în contextul promovării dezvoltării durabile.

Academicianul A. D. Ursul, în colaborare cu profesorul V. Juc și I. Rusandu, au dezvoltat ideea referitor la aplicabilitatea metodologiei dezvoltării durabile în dirijarea proceselor social-politice, cu un impact direct asupra nivelului de asigurare a securității persoanelor în societate, spre exemplu, prin ameliorarea condițiilor ecologice ale vieții oamenilor [166, p. 18]. În articol se reiterează din perspectivă politologică ideea referitor la necesitatea respectării unor astfel de principii, precum cel al echității sociale dintre diverse categorii din socium în procesul implementării politicilor ecologice ca metodă de promovare a dezvoltării durabile și implicit, a securității persoanei. Totuși, potrivit concepției securității umane, deducem că politica de mediu este direct dependentă de modelele industrial-economice dominante în societate și de succesul de aplicare a strategiilor din acest domeniu. Într-un alt articol, politologii I. Rusandu și V. Juc au propus ca conceptul securității umanitare să fie corelat cu dezvoltarea durabilă [167, p. 123]. În articol se analizează din perspectivă politologică geneza concepției securității umane și se menționează o serie de componente intrinseci ale acestei concepții, potrivit documentelor ONU, în contextul necesității elaborării riguroase a metodologiei dezvoltării umane durabile. Punctăm că un nivel înalt al securității umane înseamnă nu doar politici de stat și instituirea unui cadru normativ favorabil asigurării securității omului în comunitate, ci mai ales fortificarea și amplificarea capacităților proprii ale cetățeanului de a-și asigura securitatea prin soluționarea problemelor cu care se confruntă zilnic.

V. Juc, I. Rusandu și V. Ungureanu au elaborat în anul 2010 un studiu politologic referitor la consolidarea aspectului politic al securității Republicii Moldova, aspect care, potrivit normelor și definițiilor elaborate de PNUD, face parte intrinsecă din conceptul securității umane [168, p. 151]. Cu toate că scopul studiului în cauză a fost analiza implicațiilor geopolitice a securității politice din Republica Moldova, o serie de elemente specifice securității umane au constituit obiectul analizei, astfel în contextul conflictului înghețat din Transnistria autorii s-au referit la lipsurile și degradarea calității vieții populației din regiune: „de la corupție până la trafic de ființe umane și armament” [168, p. 152]. Estimăm că o analiză politologică mai amănunțită a consecințelor conflictului transnistrean pentru populația civilă, bunăstarea și securitatea acesteia ar fi fost binevenite și oportune. Într-o altă cercetare, politologii V. Juc și V. Ungureanu s-au referit într-o perspectivă istoriografică și teoretico-metodologică la o serie de aspecte ce țin de securitatea umană în contextul promovării și consolidării securității naționale a Republicii Moldova [169, p. 23]. Astfel, exprimăm

certitudinea că a fost analizată din perspectivă politologică problematica securității umane în plan pluridimensional, potrivit modelului propus de reprezentanții școlii de la Copenhaga, cu toate că asemenea componente ale securității umane, precum securitatea comunitară, securitatea personală sau a sănătății cetățenilor, meritau să fie subliniate în mod deosebit de către autori ca o prioritară politică în contextul securității naționale a Republicii Moldova.

Lucrarea elaborată de politologul V. Juc și dedicată analizei securității naționale a Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem „postrăzboi rece”, publicată în anul 2015, amintește de preocuparea mai multor organisme internaționale, cum ar fi Uniunea Europeană sau Cooperarea Economică Asia-Pacific (APEC), de promovarea securității umane și a obiectivelor sale în contextul politicilor internaționale [170, p. 118]. La fel, V. Juc analizează din perspectivă politologică multiple aspecte legate de asigurarea securității umane în Republica Moldova și adoptarea cadrului legislativ adecvat, de exemplu referitor la combaterea traficului de ființe umane, a violenței în familie, la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați etc., sub impactul politic al unor organisme internaționale prezente în Republica Moldova, cum ar fi Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) [170, p. 156]. Pentru o plenitudine a imaginii politicii externe și a celei de securitate ale Republicii Moldova în perioada contemporană, prezentate de politologul V. Juc în această lucrare deosebită, poate fi binevenită și o referire directă la modul de implementare în Republica Moldova a strategiei de promovare a securității umane pe plan mondial, atât sub egida ONU și a PNUD, cât și a UE, date fiind preocupările clasei politice autohtone pentru o cooperare strânsă, de exemplu în cadrul proiectului ONU referitor la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului.

Activitățile nemilitare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) au fost analizate într-o lucrare semnată de politologii V. Juc și S. Mîtcu, cu referință la asemenea preocupări ale acestei organizații, cum e domeniul științei, pentru fortificarea economiei, ecologiei, drepturilor omului și combaterii consecințelor dezastrelor naturale și umanitare [171, p. 28]. De altfel, vom menționa că marea majoritate a impedimentelor cu care se confruntă Republica Moldova în vederea fortificării securității umane a cetățenilor proprii, cum ar fi rețelele de crimă organizată ce activează și pe teritoriul țării, rețelele de trafic a ființelor umane și de organe pentru transplant, sărăcia și subdezvoltarea, pericolele de catastrofe ecologice și naturale, toate constituie priorități sociopolitice și pentru NATO în vederea securizării maxime a celor mai vulnerabile regiuni de pe Terra, printre care se regăsește și Republica Moldova. În contextul activităților nemilitare ale NATO cu referință la realizarea scopurilor conceptului de securitate umană ar fi fost binevenită o analiză și a doctrinei CIMIC a Alianței (Civil-Military Cooperation), prin care se promovează sprijinirea mediului civil și militar. La fel, considerăm că în cadrul lucrării semnate de V. Juc și S. Mîtcu, se impunea și o analiză politologică a noului Concept Strategic al NATO, adoptat la Summitul de la Lisabona în noiembrie 2010, ce se referea inclusiv la o serie de perspective de asigurare tangențială a securității umane, precum: gestionarea crizelor și conflictelor

inclusiv din afara spațiului NATO, terorismul și traficul ilegal, securitatea cibernetică și energetică etc. La subiectul dat însă, s-a expus O. Țăcu într-un articol cu caracter politologic, publicat în mass-media autohtonă în care se referea la problemele de actualitate ale securității umane din perioada ultimelor două decenii în relația dintre NATO și Republica Moldova [172]. În concluzie la acest studiu politologic s-a remarcat că „componenta de securitate umană este dominantă” în politicile și capacitatea NATO de a aborda situații critice, cum e cazul conflictului transnistrean, spre exemplu. Astfel, avem siguranța că Republica Moldova poate considera NATO un partener veritabil în vederea soluționării celor mai grave probleme cu care se confruntă. Totuși, securitatea umană a cetățenilor Republicii Moldova, într-o măsură mare, depinde de politicile de stat, dar și de ritmurile de emancipare a societății civile autohtone, de mecanismele interne, pe lângă cele externe, de fortificare a capacității de asigurare sociopolitică a securității persoanelor.

Un studiu politologic, publicat în 2012, referitor la conceptualizarea fenomenului securității din perspectiva ultimelor elaborări în domeniu, aparține cercetătorilor V. Juc și V. Varzari, realizând tangența cu problematica securității umane [173, p. 135]. În acest studiu se încearcă o transpunere din perspectivă politologică a diversității semnificațiilor fenomenului securității, inclusiv a securității umane, pe terenul social și politic al Republicii Moldova. Apreciem că evoluția rapidă a elaborărilor teoretice cu caracter politologic cu privire la securitate în perioada „postrăzboi rece” a necesitat o abordare generală a fenomenului și o conceptualizare politologică profundă a acestuia, mai ales din perspectiva migrării accentului în studiile contemporane de securitate de la securitatea statului, asigurată preponderent pe cale militară, către securitatea persoanei umane, prin asigurarea realizării intereselor sale individuale.

Într-un context similar, politologul V. Varzari vine să facă tangența dintre cadrul teoretic al studiilor de securitate și domeniul aplicabilității practice a cunoștințelor politologice, a abilităților, metodelor, mecanismelor și instrumentarului specific activității de asigurare a securității. Propunerile sale referitor la reformarea sectorului securității naționale a Republicii Moldova care vizau „intensificarea luptei împotriva crimei organizate, inclusiv traficul de ființe umane” sunt direct conectate la dezideratele securității umane [174, p. 62]. Cu toate acestea, vom constata că în contextul celor mai importante amenințări de securitate cu care se confruntă Republica Moldova la etapa contemporană, strategia sa națională de securitate este necesar să fie completată cu prevederi clare referitor la combaterea crimelor economice și a corupției, a eradicării sărăciei și a promovării principiilor statului de drept cu o justiție echitabilă și transparentă. Problemele securității naționale a Republicii Moldova, legate tangențial și de securitatea umană, au continuat să preocupe același cercetător, care remarcă într-un studiu politologic, apărut în anul 2014, că în conformitate cu interesul sociopolitic al Republicii Moldova, în perspectiva dezvoltării sale în condiții de securitate, integrarea europeană ca o „preluare, adaptare și implementare a normelor și instrumentelor ce promovează existența unor instituții stabile, garantează democrația, supremația legii, drepturile omului și protecția minorităților” [175, p. 44]. Deducem că,

dezideratele securității umane nu pot fi atinse decât doar în ansamblu și nu segmentar. Securitatea mediului de trai a persoanei poate fi asigurată doar în condițiile unei securități economice și politice, iar securitatea ecologică, pe de altă parte, ca element al securității umane, determină nivelul securității sănătății umane și al celei alimentare.

Este de subliniat faptul că dimensiunea ecologică a securității preocupă cercetătorii din Republica Moldova de aproape două decenii, dată fiind situația și problemele cu care se confruntă societatea autohtonă în urma poluării solului, apelor și aerului, ca efect al funcționării decenii la rând în sec. XX a agriculturii de tip sovietic cu un înalt grad de chimizare. Academicianul Gh. Rusnac semnala acest aspect printre primii în studiile autohtone de securitate, subliniind necesitatea depășirii acestei probleme complexe pe calea deschiderii politice internaționale a statului nostru și a implementării principiilor dezvoltării durabile [176, p. 341]. La același subiect, politologii Gh. Rusnac și C. Manolache, într-un studiu aprofundat publicat în anul 2002, aveau să atenționeze asupra impactului semnificativ al aspectului militar asupra apariției și soluționării problemelor de mediu ca subiect al asigurării securității ecologice pentru un trai de o calitate înaltă a vieții omului [177, p. 62]. Securitatea umană, fiind strâns legată de cea ecologică, incluzând-o la un moment dat, potrivit definițiilor lansate de PNUD, e necesar să fie fortificată și amplificată numai în condițiile creșterii capacității societății de a administra eficient domeniul resurselor naturale disponibile, precum și modul de producere în condiții ecologic curate a bunurilor și alimentelor necesare, iar forțele militare, asemeni practicilor din cadrul NATO, pot pune la dispoziția societății cele mai performante tehnologii militare și soluții care pot fi transformate și conversate în scopuri pașnice și ecologice.

Prezența problemelor de securitate umană pe agenda structurilor de securitate din Republica Moldova a fost precăutată de către politologii C. Manolache și V. Trofimov în lucrarea „Establishment and evolution of the national security of the Republic of Moldova”, publicată în anul 2013. Se constată că organismul cel mai important care are ca funcție monitorizarea amenințărilor la adresa securității naționale – Consiliul Suprem de Securitate sub conducerea Președintelui țării, este direct interesat de nivelul respectării drepturilor omului, de combaterea corupției și altele – subiecte din domeniul securității umane [178, p. 19]. Totuși, vom menționa că abordarea problemelor sociopolitice ce țin de securitatea umană de către structurile statului, abilitate cu asigurarea securității în Republica Moldova, poartă un caracter mai mult haotic, conjunctural și se face doar în regim de urgență, în contextul apariției pe termen scurt și imediat a acestor tipuri de amenințări, dar nu sunt preocupări sistemice sau profilactice, nefiind permanent monitorizate de structurile specializate pentru a nu admite amplificarea și scăparea de sub control al acestora. Într-o altă lucrare cu specific politicologic, cercetătorul C. Manolache a analizat în context generalizat problematica dezvoltării durabile în corelație cu necesitatea asigurării securității naționale, estimând că în cazul Republicii Moldova, aceste scopuri sunt deplin complementare, iar obiectivele trasate de către ONU pentru aderarea la principiile dezvoltării durabile pot fi și

trebuie transpuse în concepția securității naționale pe termen lung [179, p. 231]. Contrar apelului comunității academice, concepția și strategia securității naționale a Republicii Moldova apar doar aproximativ cu un deceniu mai târziu, având puține tangențe cu concepția dezvoltării durabile, referindu-se mai ales la problemele curente și imediate de securitate și la cele politico-sociale cu care se confruntă Republica Moldova.

Aceeași problematică a dezvoltării durabile în corelație cu asigurarea unui nivel decent de securitate umană în Republica Moldova a fost analizată de către academicianul Al. Roșca într-un studiu politologic publicat în anul 2007, în care se menționează că dezvoltarea durabilă “nu este un concept cu totul nou, diverse aspecte ale sale au fost preluate din diferite doctrine social-filosofice și politice de inspirație social-democratică” [180, p. 42]. Considerăm că problematica omului preocupă autorul, în contextul unei ofensive sociale, politice, instituționale a noilor concepte de dezvoltare și siguranță a persoanei, amintind că „liberalizarea economică și politică prin sine însăși, adică fără a fi însoțită de o politică socială democratică și echitabilă, nu poate crea condiții obiective pentru manifestarea liberă a omului” [180, p. 43]. Fără îndoială că și libertatea umană, respectul pentru drepturile omului stau la baza bunei funcționări a sistemului sociopolitic, dar asigurarea securității umane, în deplinătatea conceptuală a acestui termen, prin atenția deosebită acordată nu doar garantării echității sociale în condițiile unei economii și societăți liberalizate, dar și a respectării necesităților fiecărui cetățean luat în parte referitor la siguranța personală, alimentară, de mediu, este recunoscută de comunitatea internațională ca o condiție sine qua non pentru progresul sustenabil a omenirii.

Profesorul V. Moraru analizează politologic problematica securității din perspectivă mediatică, subliniind importanța informației prezentate în mass-media pentru publicul larg, care uneori poate afecta și securitatea națională sau, mai des, informația dată poate fi prezentată ca fiind secretizată, pentru a transforma procesul politic într-un show mediatic cu impact manipulator asupra societății [181, p. 58]. În acest context, apreciem că securitatea umană a populației dintr-un anumit spațiu mediatic poate fi periclitată prin interferența în acest spațiu sociopolitic a diverselor interese contrare și distructive, generate de factori destabilizatori, de origine externă sau internă față de sistemul în cauză. Dreptul omului la informare corectă, la participare politică în condiții echitabile la fel poate fi desconsiderat și neglijat prin transformarea procesului politic, a dezbaterilor publice într-un spectacol regizat de anumite elite sau cercuri influente. Problematica libertății ca o condiție pentru asigurarea securității informaționale a fost analizată de către politologii V. Moraru și S. Moraru, potrivit cărora „informația, privită în ansamblu, înseamnă cunoaștere, iar cunoașterea conduce inevitabil la progresul tehnologic, și, dintr-o altă perspectivă, la descătușarea persoanei umane și la afirmarea ei plenară, realizarea propriei libertăți” [182, p. 159]. Prin urmare, libertatea persoanei este direct proporțională nivelului de asigurare a securității informaționale cu impact determinant asupra securității umane, iar metoda informațională de asigurare a securității contribuie decisiv la garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, asigurarea unui nivel de trai decent populație, potrivit autorilor. Totuși, estimăm că, pentru a obține un efect

durabil al securizării informaționale a unui spațiu cu repercusiuni clare asupra siguranței pe termen lung a cetățenilor, se cere o participare și implicare a societății civile, a opiniei publice, nu doar în contextul diversificării surselor de informare, dar și în identificarea și anihilarea cauzelor dezinformării și manipulării premeditate. Aceiași autori propun spre atenție o cercetare asupra securității naționale, tratată ca problemă politologică, din perspectiva ultimelor elaborări în domeniu. În așa fel, securitatea națională e strict legată de bunăstarea și buna funcționare a comunității umane în care nu pot fi încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale omului [183, p. 172]. Conchidem că securitatea națională nu poate fi concepută doar ca securitate politică externă a unui stat care vizează apărarea intereselor naționale ci, în epoca postmodernă, securitatea umană înglobează orice formă de asigurare a unei stabilități și progres a ființei umane, întâi de toate.

Un important cercetător care a contribuit substanțial la evoluția studiilor autohtone de securitate a fost politologul I. Josanu, care a remarcat asemenea factori de risc pentru securitatea națională a Republicii Moldova, legate tangențial de securitatea umană, precum „fenomenul corupției și a interesului de grup, economia tenebră ce subminează considerabil potențialul economic al țării și erodează suveranitatea statului de drept” [184, p. 43]. Conchidem că aspectele economice ale securității cu impact direct asupra securității persoanei, securității politice și comunitare, nu pot fi neglijate, ba chiar devin determinatorii pentru nivelul de securitate a întregului sistem social-politic, în cazul Republicii Moldova, grav afectate de asemenea fenomene, cum e corupția, traficul de persoane sau crima organizată.

Cercetătorul Iu. Pîntea analizează politologic pericolele evidente și probabile la adresa securității Republicii Moldova, menționând printre altele și cele ce afectează securitatea umană a cetățenilor țării, cum ar fi subdezvoltarea economică, lipsa respectului cuvenit pentru drepturile omului [185, p. 64]. Apreciem că pericolele și amenințările la adresa securității umane în general, iar pentru Republica Moldova, în particular, trebuie să fie monitorizate aparte, nu împreună cu alte tipuri de amenințări și riscuri de securitate, conform unei grile speciale pentru a permite o intervenție mai rapidă și eficientă de redresare a situației de degradare a securității umane, în acest sens fiind lansată o dispută activă mai bine de un deceniu în urmă, în vederea elaborării unui indice specific domeniului cum ar fi cel al insecurității umane, fiind în curs de definitivare.

Reputatul expert militar V. Ciubotaru s-a evidențiat în studiile autohtone de securitate printr-o analiză politologică comparativă temeinică a funcționalității și viabilității sistemelor de securitate națională în regiunea sud-est europeană, prin aducerea în discuție a unei astfel de instituții de o importanță crucială pentru sistemul de asigurare a securității în Republica Moldova cum este Consiliul Suprem de Securitate, menționând că acesta are printre prioritățile sale și eliminarea a oricăror pericole și amenințări la adresa securității individuale a cetățenilor, la adresa comunităților locale, pe lângă funcțiile macrosistemice bine cunoscute ce țin de apărarea națională [186, p. 88]. Estimăm că sistemul autohton al asigurării securității naționale se cere a fi, în mod imperativ, adaptat priorităților concepției securității umane prin includerea în cele mai importante legi și acte

normative în domeniu, a prevederilor respective, inspirate din legislația internațională, inclusiv cea elaborată de ONU, dar și prin formarea unor structuri civice de control, consiliere și parteneriat în privința aplicării politicilor de securitate în Republica Moldova de către structurile specializate, inclusiv de către Consiliul Suprem de Securitate. Această chestiune a reformării sistemului de securitate a Republicii Moldova a fost pe larg dezbătută la numeroase foruri academice, activitate în care s-a inclus plenar și politologul N. Chirtoacă, subliniind necesitatea fortificării securității civile în țara noastră, pentru eliminarea unor asemenea provocări ca tortura și abuzul în domeniul drepturilor omului pe teritoriul transnistrean, corupția endemică, politizarea excesivă a mass-mediei care periclitează libertatea de exprimare a cetățeanului [187, p. 56]. Ca urmare a celor mai viguroase trenduri pe plan mondial, apreciem că sistemul securității naționale al Republicii Moldova se reprofilează dintr-un mecanism axat pe contracararea pericolelor externe, într-un sistem flexibil de prevenire a amenințărilor și de diminuare a riscurilor la adresa securității umane. Acest proces sociopolitic va fi cu atât mai amplu, profund și sustenabil cu cât Republica Moldova va înainta pe calea europeană.

Diverse aspecte ale securității naționale a Republicii Moldova au fost puse în discuție de către politologul V. Beniuc, menționându-se în principal cele ce dezvoltă problematica interesului național [188, p. 23]. Vom atrage atenția că în decursul întregii existențe a Republicii Moldova ca stat independent, interesele sale naționale mereu au fost strâns legate de problematică specifică concepției securității umane, cum ar fi: reducerea sărăciei, relansarea economică într-un mediu prielnic pentru organizarea și dezvoltarea afacerilor, extinderea respectării drepturilor și libertăților omului, atât spațial, inclusiv pe teritoriul transnistrean necontrolat de autoritățile statului, cât și din perspectiva reformării organelor judiciare, direct responsabile de asigurarea funcționării sociopolitice a statului de drept etc.

În contextul analizei politologice a conflictelor sociale din Republica Moldova în perspectiva asigurării securității umane, A. Pascaru amintește că echilibrul identitar în societatea autohtonă poate fi menținut printr-o instituire a stabilității sociopolitice referitor la identitatea societății ca totalitate a identităților etnice, confesionale comunitare ale membrilor săi [147, p. 126]. Din punctul nostru de vedere, concilierea socială, inclusiv în cazul Republicii Moldova, poate deveni o garanție a securității umane cu condiția impunerii acestei concilierii în rezultatul contribuției și aportului unor instituții sociopolitice de o importanță fundamentală pentru societate care ar conferi sustenabilitate și vigoare proceselor securitare.

Asigurarea libertăților omului și a dezvoltării sustenabile a societății din Republica Moldova a constituit o preocupare importantă pentru cercetătorul V. Capcelea, care în lucrarea sa referitor la tranziția socială și politică a Republicii Moldova către un sistem capitalist viabil, amintește despre necesitatea efectuării tranziției cu condiția asigurării securității alimentare și a sănătății oamenilor în condiții de echitate socială [148, p. 65]. Respectul pentru dezideratele de securitate umană în societățile în curs de dezvoltare și aflate în faze tranzitorii poate constitui un element fundamental pentru garantarea succesului reformelor, cu condiția ca

aceste principii ale securității umane să fie promovate de către guvernanți ca piloni ai stabilității sociale și politice, și ca obiective intermediare și finale în procesul transformărilor sociopolitice.

Domeniul securității și supraviețuirii omenirii, analizat din perspectivă bioetică și politologică, se include în preocupările profesorului L. Roșca, ce se pronunță pentru asigurarea respectării drepturilor persoanei umane în contextul eficientizării eforturilor omenirii la nivel global de a asana criza mondială [189, p. 251]. Considerăm că drepturile fundamentale ale omului și dezvoltarea durabilă, ca garanție a asigurării securității umane, sunt complementare și interdependente cu imperativele bioetice de supraviețuire sustenabilă în condițiile crizei globale. În altă lucrare, L. Roșca afirmă că potențialul uman este inepuizabil în principiu și constituie o resursă perenă și cea mai stabilă pe care trebuie să se bazeze toate strategiile de ameliorare a situației globale de depășire a crizei, prin moralitate, echitate, corectitudine, organizare și disciplină întâi de toate, iar securitatea omului este în dependență organică de capacitatea societății de a face față provocărilor globale [190, p. 81]. Totuși, deoarece posedă un set elaborat de mecanisme și abordări de aplicabile în diverse situații de conflicte sociopolitice și derapaje sociale, militare, de mediu sau umanitare, apreciem că paradigma securității umane devine un suport metodologic pe larg acceptat în lumea contemporană și un ghid eficient de implementare practică a multiplelor strategii din diverse domenii care au ca scop de bază ameliorarea vieții omului prin soluționarea și anihilarea efectelor nocive ale crizei globale.

Cercetătoarele A. Roșca și N. Albu analizează din perspectivă politologică, într-un studiu publicat în anul 2007, opinia experților cu privire la diversele amenințări de securitate cu care se confruntă Republica Moldova. Se stipulează în raport că „problemele migrației ilegale și ale traficului de ființe umane sunt evaluate de către experți ca fiind grave amenințări în adresa securității în sfera socială din Republica Moldova” [191, p. 214]. Cu alte cuvinte, estimăm că aceste amenințări de securitate din sfera socială cu impact politic major sunt direct conectate la problematica securității umane, afectând cel mai grav toate sferele vieții sociale a cetățenilor, iar concluzia autorilor studiului asupra atitudinii experților referitor la securitatea economică în țara noastră e și mai categorică: „în opinia experților, ... economia este dominată de interesele elitei politice, Republica Moldova fiind un exemplu al „*statului capturat*” [191, p. 218]. Prin urmare, vom conchide că domeniul securității umane din Republica Moldova se dovedește a fi serios afectat de multiple riscuri și pericole sociopolitice, fiind foarte vulnerabil și dezechilibrat, iar cel mai afectat în rezultat, rămâne cetățeanul, nevoit să supraviețuiască în situația materială precară, ale cărui drepturi și libertăți sunt restrânse și negarantate de instituțiile statului în condițiile date. Analiza influenței factorului geopolitic asupra securității naționale a Republicii Moldova a fost cercetat de către N. Albu, fiind relevate o serie de aspecte politologice care pot contribui la fortificarea securității umane pe plan intern, autoarea amintind, spre exemplu, de importanța procesului de aderare a Republicii Moldova la UE care, prin Acordul de Asociere, semnat în 2014, vine să remedieze substanțial nivelul de securitate umană a cetățenilor, prin noile politici ale statului [192, p. 469].

După aprecierea noastră, transformarea statelor mici, cum este Republica Moldova la ora actuală, în puteri geopolitice importante pe plan extern, în termenii teoriilor lansate de B. Buzan, poate avea loc cu concursul unui mediu geopolitic sustenabil, cum ar fi cel al UE, capabil să declanșeze reforme politice, economice și sociale interne, fortificând securitatea umană în Republica Moldova, prin determinarea clasei politice autohtone prin metode diplomatice și politici inteligente, de a da dovadă de mai multă inițiativă și coeziune în modernizarea politică societății. În contextul cercetării diverselor sisteme și concepte sociopolitice privitor la securitatea societății în concordanță cu interesele sale naționale, B. Buzan menționează printre altele și noțiunea de securitate umană care este înțeleasă ca fiind „subiectul numeroaselor controverse academice și politice. Aceasta se datorează faptului că ea se referă în mod exclusiv la individ și respectiv trece de nivelul statului” [193, p. 10]. Totuși, reiterăm că concepția sociopolitică a securității umane nu este caracterizată strict de controversa și disputa referitor la obiectul protejat prin eforturile de asigurare a securității, opunând statul și individul uman, ci implică statul în politicile, strategiile, dar și activitățile sociopolitice de asigurare a intereselor și integrității persoanei umane. Din alt punct de vedere, deducem că individul participă activ în spațiul sociopolitic, din perspectiva acestei abordări, la asigurarea securității instituțiilor de stat, din moment ce aceasta este în propriul lui interes.

Cercetătorii V. Efremov și V. Moșneaga s-au aprofundat în analiza politologică a problematicii drepturilor omului din perspectiva evoluției acestui concept în corelație cu securitatea persoanei umane și opoziția dintre individul uman și stat [69, p. 51]. Subliniind necesitatea edificării unor mecanisme sociopolitice tot mai eficiente de garantare a intereselor individuale față de drepturile colective, politologii vin să contribuie la creșterea importanței persoanei umane, a intereselor și necesităților sale, în comparație cu societatea și statul, cu interesele naționale și necesitățile publice, ceea ce vine în sprijinul conceptului securității umane propus de PNUD. Deși analizează categorii juridice, cum sunt drepturile și libertățile, în opinia noastră, autorii nu le plasează în corelație strictă cu obligațiile și responsabilitățile, ceea ce denotă o perspectivă restrânsă asupra subiectului lucrării.

O serie de cercetători din spațiul academic al Republicii Moldova s-au remarcat prin analiza securității umane din perspectiva dreptului, precum și a problematicii mecanismelor juridice de garantare a securității umane. Astfel, Al. Barbăneagră propune „pacea” ca element fundamental în perspectiva asigurării securității civilizației umane și califică infracțiunile contra păcii ca fiind inclusiv împotriva drepturilor și libertăților cetățeanului [194, p. 107]. Considerăm că securitatea omului poate fi garantată de către instituțiile sociopolitice naționale și internaționale doar în condiții de stabilitate și pace, atunci când autoritatea acestor instituții este socialmente și politic recunoscută și funcțională.

Juriștii Gh. Costachi și I. Iacub își aduc contribuția la cercetarea securității umane prin precăutarea raportului dintre statul de drept și securitatea juridică, presupunând asemenea exigențe ca neretroactivitatea,

accesibilitatea și previzibilitatea legii ce pot garanta transparența și funcționalitatea justiției ca element fundamental de garantare a securității personale [195, p. 5]. Potrivit autorului însă, calitatea legii și a procedurilor juridice devin aspecte și sociopolitice de o importanță crucială pentru asigurarea securității juridice cu un impact imediat asupra calității vieții individului uman. Un alt studiu al profesorului Gh. Costachi subliniază că garantarea securității persoanei poate fi realizată doar pe calea educației publice cu privire la drepturile și libertățile omului [196, p. 17]. Cultura juridică, în sens larg și cultura drepturilor omului, inevitabil devin elemente de bază ale sistemului sociopolitic democratic, în care respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor devin condiții indispensabile pentru o dezvoltare umană sustenabilă și pentru asigurarea securității persoanei. Cercetătorul V. Enicov analizează problematica securității persoanei ca element al securității naționale, propunând să fie adoptată în Republica Moldova o concepție distinctă a asigurării securității umane pentru o mai mare eficiență a protecției persoanei [197, p. 22]. Din punctul nostru de vedere, în condițiile în care în Republica Moldova este în vigoare strategia și concepția securității naționale, aprobate prin lege, revăzută o dată la patru ani, se impune și o adaptare a acestor acte la principiile securității umane și ale bioeticii.

Subiecte ca: demnitatea umană, responsabilitatea sau umanizarea în contextul soluționării conflictelor locale, au fost analizate de V. Leancă din perspectiva instituirii securității globale. S-a reiterat că pacea și stabilitatea civică poate fi ușor perturbată de conflicte etnice și religioase, caracterizate printr-o violență deosebită [198, p. 511]. Chiar și în asemenea cazuri, conchidem că procesul de pacificare sociopolitică trebuie să ia în calcul securitatea personală și respectul pentru drepturile omului, pentru a atinge un mai mare impact și stabilitate politică pe termen mediu și lung.

Problematica securității umane a constituit un subiect important de cercetare și pentru R. Grosu, care a analizat politologic subiectul în contextul paradigmei dezvoltării durabile, estimând că conceptul securității umane nu poate înlocui pe deplin abordarea tradițională a noțiunii de securitate, dar trebuie luat în considerare, datorită specificului său integrativ în contextul concepției dezvoltării durabile, în vederea completării cu sensuri noi a categoriei de securitate, în sens general [199, p. 125]. Cu toate acestea, vom menționa că noțiunea securității umane îmbogățește universul conceptual contemporan, mai ales prin încărcătura sa etică și normativă, inducând necesitatea reconceptualizării sistemului relațiilor internaționale ținând cont de aspectul echității ce trebuie să se situeze în centrul ordinii mondiale. Apreciem că rolul sociopolitic al statului în asigurarea securității în general, și a securității umane în special, nu este determinat exact, fiind tratat diferit în studiile de securitate, dar rămâne certă prezența indispensabilă a instituțiilor și structurilor de stat în procesele de ranforsare a abilităților persoanei pentru a participa în procesul de asigurare a securității proprii.

Referindu-se expres la domeniul securității umane, cercetătorul I. Richicinschi, într-un context similar, dorind să elucideze multitudinea de concepte și forme de securitate, estimează din perspectivă metodologică, precum că „securitatea umană reprezintă un nivel de analiză, foarte important, datorită faptului că pericolele la

adresa indivizilor se pot manifesta printr-o varietate enormă de moduri (războaie, dezastre naturale, sărăcie, foame, boli incurabile, violență criminală, exploatarea economică și alte pericole fizice)” [200, p. 24]. Prin urmare, vom constata că abordarea specifică securității umane aduce un flux nou în științele sociale și politice, formând un nou cadru de analiză și o perspectivă inedită asupra vechilor probleme de securitate prin prisma intereselor individuale ale persoanei umane, dar și în contextul conceperii fenomenului securitar nu ca o competiție dintre concurenți pentru un bun (securitatea), ci ca o activitate de construcție graduală sustenabilă în comun, cu beneficii mutuale.

Politologii D. Benchechi și M. Benchechi au remarcat că sistemul internațional de asigurare a securității este tot mai des bulversat de diverse probleme și amenințări ce se manifestă local dar afectează sistemul de securitate și societatea umană la scară globală [201, p. 407]. Considerăm că un asemenea pericol sociopolitic ca terorismul s-a agravat atât de mult în ultimii ani ca amenințare la adresa securității mondiale, încât determină schimbări ale altor procese politice din societate, generând multiple riscuri de ordin politic, economic, demografic amplificând migrația la scară mondială cu impact direct asupra securității umane.

Problematika securității umane în contextul dezvoltării durabile din perspectivă filosofică a fost analizată de L. Bostan (Rubanovici), fiind evidențiat în mod special aportul bioeticii ca elaborare teoretică și un set de principii de implementat în viața practică, cu scopul facilitării elaborării mecanismelor și instituțiilor specializate atât de nivel internațional, cât și național, în perspectiva asigurării securității umane și a dezvoltării sociale durabile [202, p. 22]. Ajungem la constatarea că elaborarea și perfecționarea metodologiei de asigurare a securității umane și a dezvoltării durabile, aspectele instituționale de implementare și monitorizare a acestor procese, reprezintă o preocupare sociopolitică permanentă pentru structurile ONU, dar și pentru un șir de organizații politice internaționale, cum sunt NATO, UE sau APEC. Același cercetător tratează securitatea umană într-un alt articol de al său, ca o abordare metodologico-teoretică prin care se poate facilita analiza interferențelor dintre domeniul medicinei cu bioetica [203, p. 314]. În opinia noastră însă, conceptul de securitate umană poate furniza principii și imperative, un sistem de valori și repere sociopolitice pentru a genera noi perspective de cercetare în diverse domenii științifice, de la științele vieții la cele sociale și umanistice.

Cercetătoarea A. Rotari este preocupată de problematica securității umane în contextul studiului asupra memoriei sociale, presupunând că securitatea umană capătă o nouă semnificație transformându-se sub impactul societății riscului cu un grad înalt de impredictibilitate, iar conștientizarea trecutului și asumarea responsabilităților pe viitor vor determina apariția unei noi percepții a securității atât la nivel de individ, cât și la nivel de comunitate mondială [204, p. 403]. Cu toate că evoluția securității umane ca concept interdisciplinar și practică umanitară în condiții de restabilire și fortificare a păcii sociopolitice în zonele de criză și conflict, relevă tendința de a se adapta la cele mai stringente nevoi sociopolitice ale comunității și individului, păstrând setul de principii și deziderate fundamentale, precum necesitatea eliberării omului de

nevoi curente, de suferințe și frici pentru viitor sau integritatea sa, păstrând respectul de sine și demnitatea umană. Într-un alt articol, A. Rotari identifică informația și memoria socială ca surse de o importanță crucială pentru aprofundarea și dezvoltarea concepției securității umane, menționând că circuitul mai intens al informației sociale înrădăcinat în memoria sociumului are menirea să accelereze și să stabilizeze procesele de dezvoltare durabilă și de asigurare a securității umane în contextul fluctuant și instabil al lumii contemporane [205, p. 556]. Estimăm că menirea și scopul securității umane, dar și a dezvoltării durabile, este de a oferi o perspectivă sociopolitică nouă de modernizare și îmbunătățire vieții umane prin soluționarea celor mai grave probleme cu care se confruntă, prin schimbarea mentalității față de propria existență și propria valoare a persoanei umane care să conducă la transformări sociopolitice calitative la nivel colectiv, dar și la nivelul biosferei și mediului de viață al omului, iar rolul informației și memoriei sociale este să asigure o conexiune sigură dintre cele trei planuri ontologice: trecut, prezent și viitor, pentru a nu pierde viziunea de ansamblu asupra perspectivelor și tendințelor de evoluție a omenirii pe parcursul întregii sale existențe în contextul transformărilor sociopolitice rapide și profunde din perioada contemporană.

În acest context, în cadrul unui studiu sociologic cu caracter politologic, realizat în România de IRES în aprilie 2015 privind percepțiile riscurilor de securitate de către populație, au fost identificate ca fiind cele mai stringente - degradarea mediului înconjurător, problemă de securitate care preocupă pe cei mai mulți respondenți (70%), urmată de sărăcie și excluziune socială (65%), nesiguranța (64 %), riscurile alimentare și accidentele rutiere (63%), terorismul (47%), riscurile nucleare (46%) și SIDA (45%) [206, p. 4]. Prin urmare, problemele de securitate umană, ce includ și aspecte de siguranță ecologică, alte aspecte securitare globale, se regăsesc printre cele mai stringente riscuri la adresa securității în plan general, percepute de populație.

Transformările în studiile de securitate au preocupat în mod deosebit cercetătoarea R. Nichifor care a analizat aceste evoluții în funcție de procesele politice, sociale și economice care s-au produs în perioada „postrăzboi rece”, remarcând și importanța concepției securității umane. În particular, se amintea de către autoare că „după încheierea Războiului Rece, securitatea umană capătă amploare globală, ajungând a fi obiectul atenției comunității internaționale” [207, p. 79]. În viziunea noastră, sunt suficient de fundamentate presupunerile că securitatea umană, ca un concept politologic constructivist, apărut și promovat în perioada de după încheierea „războiului rece”, tinde să se impună în concepțiile și studiile contemporane de securitate mai ales datorită caracterului său extins și general, vizând diverse aspecte ale vieții omului și sociumului care până atunci nu intrau în vizorul intereselor și acțiunilor securitare, cum ar fi preocuparea pentru aspectul imaginii și percepției stării de securitate de către individ, analiza securității prin prisma sentimentelor de frică și îngrijorare pentru propria integritate fizică sau pentru viitor, securitatea sănătății persoanei etc.

În lucrarea sa „Aspecte ale teoriei securității”, cercetătorul Al. Rusnac reiterează transformarea ce a avut loc în studiile de securitate contemporane referitor la migrarea accentului de pe aplicarea forței și

metodelor militare de asigurare a securității, apreciat de autor ca fiind un model inconsistent și mediocru, către interesul și importanța persoanei umane ca obiect central al activităților de sprijinire și promovare a securității [208, p. 92]. Astfel, vom opina că securitatea umană devine o concepție sociopolitică novatoare și generalizatoare în studiile contemporane de securitate, demonstrând în mod repetat capacitatea sa de canalizare a studiului teoretic, precum și atenției opiniei publice și eforturilor structurilor specializate și a clasei politice, către soluțiile cele mai performante la crizele sociopolitice și conflictele securitare, asigurând, întâi de toate, persoana umană, în fața diverselor amenințări, și mai apoi comunitatea și statul.

Cercetătorul N. Afanas punctează în vederea sprijinirii discursului politologic referitor la transformarea activităților și acțiunilor de asigurare a securității sub impactul procesului de globalizare, mai cu seamă în ceea ce privește Republica Moldova, în cazul căreia efectele nu au fost numai pozitive, lansând propunerea de a elabora și implementa politici naționale complexe de securitate [209, p. 43], ținând cont de sistemul și normele funcționale în plan regional și internațional de securitate, inclusiv cele elaborate și promovate de ONU și PNUD, NATO sau UE, cum ar fi normele și principiile securității umane. Opinăm că globalizarea nu are un efect doar imediat, iar transformările sociale și politice pe care le generează își fac simțită prezența, mai cu seamă, pe termen lung, transformând din temelie atât mentalitățile, practicile, dar și instituțiile și organismele sociale în astfel de state consumatoare de securitate cum ar fi Republica Moldova. Considerăm că domeniul securității umane poate deveni prioritar în cazul unor astfel de state cu condiția dominației sociopolitice pe plan intern a modelelor generate de cele mai performante societăți de pe mapamond cu un înalt grad al calității vieții și valorificării rezultatelor democratizării.

Un interes sporit l-a manifestat politologul Gh. Mereuță pentru subiectul globalizării surselor sociopolitice de amenințare la adresa securității naționale și europene, menționând că „totuși majoritatea amenințărilor sociale au sursa în interiorul statelor. Ele se produc pe fondul nemulțumirilor sociale de orice natură. Nerezolvarea sau tergiversarea soluționării conflictelor de muncă, a conflictelor interetnice sau interconfesionale constituie tot atâtea surse de amenințare la adresa securității naționale” [210, p. 39]. Pe lângă amenințările de natură socială, au fost amintite și cele economice, ecologice și politice, cu referință directă la conceptul de securitate umană. Prin urmare, opinăm că multiplele tipuri și surse de amenințare la adresa securității determină și implicarea a unui număr tot mai mare a specialiștilor din diverse sfere de activitate umană, nu doar militari sau ofițeri de securitate, pentru a reuși contracararea acestora în condiții optime.

Cercetarea căilor de ameliorare calitativă a vieții omului devine o preocupare extrem de oportună în vederea conferirii unui traiect socialmente benefic, util și pozitiv aplicării noilor cunoștințe din domeniile bioeticii și securității umane în practica securitară și politică modernă, în viața publică, în contextul cursului firesc al dezvoltării științelor sociale și politice la etapa contemporană, al evoluției societății umane în ultimă instanță, în condițiile necesității stringente a redimensionării priorităților civilizației contemporane în

perspectiva depășirii sustenabile a crizei globale, asigurând un standard optimal al securității umane, al demnității omului și al respectării libertăților sale fundamentale.

2.2. Conceptualizarea politologică a securității umane în unele state est-europene

Conceptul securității umane a fost lansat în circuitul informațional socio-academic, după cum s-a remarcat, la începutul anilor '90, iar pentru prima dată a fost amintit într-un act normativ internațional în anul 1994 când a fost dat publicității Raportul asupra dezvoltării umane a Organizației Națiunilor Unite. Evenimentul în cauză a fost precedat de numeroase dezbateri la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 în comunitatea științifică referitor la rolul ființei umane în studiile de securitate, teoria și practica dezvoltării durabile și a drepturilor omului, dar și în cadrul studiilor de pace care au luat amploare după evenimentele internaționale din anii '70 ai sec. XX, precum criza din Caraibe, războiul din Vietnam, mișcările sociale din Franța și SUA etc.

În spațiul științific și spiritual est-european concepția securității umane devine la fel de răspândită în ultima perioada ca și pe întreg globul, ca efect al mai multor procese geopolitice și securitare, dar și academice sau științifice. Astfel, în comunitatea științifică românească, concepția securității umane devine din ce în ce mai populară pe parcursul ultimelor două decenii, dar interesul major al teoreticienilor și practicienilor din domeniu a fost instigat în mare parte de procesul de aderare a României la Alianța Nord-Atlantică. E adevărat că o mare parte din cercetătorii români preocupați de subiectul securității umane, co-raportat cu alte tipuri de securitate sau cu procesul globalizării, sunt militari de profesie sau proveniți din sistemul apărării naționale. Vom evidenția, în acest sens, contribuțiile unor asemenea personalități științifice ca: M.M. Neag, T. Frunzeti, A. Carpinski, C. Moștofle, D. Dungaciu, I. Leucea, B. Ștefanachi, T. Cearapin, I. Chifu, G. Homotescu, S. Boncu, Gh. Toma, S. Petrescu, A.V. David, C.-Gh. Balaban, E. Bădălan, E. Străuțiu, L. Culda, Al. Kiș, A. Cîrdei, L. Bojor, I. Pâlșoiu, R. Marinescu, A. Rațiu, I. Crăciun, L. Ispas, Al. Sarcinschi, C. Negoescu, F. Funieru, O. Antonescu, R. Enache, V. Vasiu, C.-D. Răducu, S.-P. Grecu, Șt. Bumbuc, M. Pricopi, C. Negoescu, I. Cucu, M. Cosma, N. Munteanu, M.-V. Antonescu, H.-T. Crișan, A. Iancu. Aportul deosebit al comunității științifice românești la promovarea securității umane a fost marcat și la scară mondială, o bună parte dintre personalitățile științifice amintite mai sus făcând parte din numeroase comisii și grupuri de lucru atât în structurile ONU și UE, cât și în cele ale NATO.

Comunitatea științifică din Federația Rusă, având un potențial intelectual și creativ important, comparabil cu cele mai dezvoltate societăți de pe Terra, a contribuit decisiv și în contextul studiilor de securitate umană. Spre deosebire de tendința mondială și vest-europeană, unde majoritatea cercetătorilor implicați în domeniul studiului securității umane provin din domeniile militar, logistic și ale științelor vieții și de mediu, cei mai importanți cercetători ruși, care au avut un cuvânt greu de spus în dezvoltarea concepției

securității umane pe plan mondial și național, reprezintă științele umanistice și cele sociale: filosofia vieții, etica, filosofia științei, sociologia, teoria informației sau științele juridice. În acest context, merită subliniată contribuția unor astfel de cercetători ca: A.D. Ursul, R.G. Ianovski, N.A. Kosolapov, V.V. Serebriakov, M. I. Dzliev, A. L. Romanovici, V. N. Kuznetsov, D.E. Kaliujnaia, D.G. Baluev, A.A. Prohojev, A.A. Satsuta, N.N. Terehova, T.V. Vladimirova, A.P. Romanova, E.A. Popov, Z.Z. Biktimirova, E. Seifula Ogly Izzatdust, V.V. Balahonski, E.S. Kalina, O.A. Kolotkina, D. Borisov, A. A. Mishcericov și alții. În același context ideatic se înscriu și cercetătorii din Ucraina care sunt preocupați de domeniul securității umane, printre care s-au făcut remarcăți nu doar adepți ai promovării drepturilor omului, dar și biochimisti, biologi și geneticieni, care tratează problematica securității umane în contextul consumului de către om a tot mai multe produse și organisme modificate genetic. Astfel, vom sublinia aportul unor asemenea cercetători ucraineni cum sunt: D.V. Zercalov, O. Kharlamov, M. Bondarenko, G. Kharlamova.

În urma studiului surselor bibliografice ale autorilor est-europeni interesați de domeniul securității, și în special al securității umane, se evidențiază faptul că foarte des acest subiect al securității umane a constituit unul analizat colateral și în contextul altor preocupări științifice, ceea ce denotă un interes încă scăzut al comunității academice din zona est-europeană, spre deosebire de comunitatea științifică mondială, și mai ales spre deosebire de organizațiile mondiale, pentru aplicabilitatea practică a concepției securității umane în prevenirea și soluționarea crizelor, conflictelor și amenințărilor securitare de pe întregul mapamond, cu afectarea persoanelor, a integrității și intereselor lor. În calitate de excepție de la cele menționate, concepția securității umane în mediul academic din România, spre exemplu, a avut un ecou mai important în contextul proceselor sociale, economice și politice prin care a trecut societatea română în ultimele două decenii, atunci când a aderat la Uniunea Europeană și NATO. Anume aceste tendințe comune și năzuințe ale majorității societății și clasei politice românești au generat un șir de dispute printre cercetătorii din diverse domenii academice în vederea elaborării unor politici sustenabile și adecvate pentru viitorul societății.

Printre cei mai de seamă oameni de știință din România care primii au reacționat la schimbările produse în domeniul studiilor de securitate după lansarea conceptului de securitate umană și angajarea societății și instituțiilor statului în cursa pentru integrarea României în diverse structuri economice, politice și de securitate regionale, a fost cercetătorul S. Boncu care în 1995 subliniază schimbarea accentului în procesul de asigurare a securității europene către protecția individului și comunității, aducând în discuție astfel de provocări și amenințări de securitate pe continent cum ar fi agresiunea informațională asupra persoanei umane, penetrația culturală în comunități, migrația cu efecte destabilizatoare [211, p. 79]. În contextul amplificării în ultimele două decenii a pericolelor de destabilizare umanitară la scară mondială și promovării conceptului de securitate umană care subliniază rolul și importanța persoanei umane în agenda de securitate internațională, se atestă o confirmare a presupunerilor făcute de S. Boncu.

Un cercetător cu renume în sfera studiilor de securitate este profesorul C. Moștoflei, care a stat la izvoarele școlii românești în acest domeniu, subliniind deosebita prioritate a promovării dezideratelor umaniste în procesul de asigurare a securității în sec. XXI cu sprijinul institutelor puterii politice și al armatei [212, p. 42]. Considerăm că se detașează vădit în activitatea de asigurare a securității eforturile pentru a crea condiții optime și speciale pentru dezvoltarea persoanei umane a cărei valoare nu poate fi doar instrumentală ca resursă umană, ci devine una cu finalitate intrinsecă, un ultim scop atât al asigurării securității naționale, cât și al bunei funcționări a statului.

Un alt autor important din arealul românesc este E. Bădălan care s-a evidențiat ca un cercetător profund al fenomenului schimbării vectorilor în politicile și strategiile de securitate la sfârșitul sec. XX [213, p. 59]. Fiind militar de carieră, preocupat de fortificarea securității naționale, subliniază necesitatea adoptării unei abordări mai extinse asupra securității, în care preocupările pentru bunăstarea societății și persoanelor primează. Cu toate că, în viziunea acestui autor, sectorul de securitate trebuie să fie dominat în continuare de structuri specializate militare și de informații, ceea ce deviază parțial de la concepția consacrată a securității umane, în care componenta militară este redusă semnificativ ca importanță. Din aceeași perspectivă, notoriul cercetător militar român T. Frunzeti, împreună cu E. Bădălan, s-a manifestat printr-un studiu deosebit de valoros, publicat în 2003, referitor la analiza diversității de tendințe și forțe din cadrul mediului de securitate european [214, p. 81]. Autorii lucrării cercetează cele mai importante trenduri în domeniul securității, subliniind specificul european al conceptului, ce vine să valorifice cu precădere patrimoniul uman, economic și cultural al societății. Însă tendințele și centrele de forță, în studiile europene de securitate aduse în discuție de către autori, au necesitat completări importante nu doar din perspectiva pericolelor terorismului (după atentatele de la New York din septembrie 2001), dar și a schimbărilor climaterice și amenințărilor tehnologice de ultimă oră. Lucrarea „Globalizarea securității”, editată în anul 2006 de către T. Frunzeti, vine să sublinieze specificul structurii agendei contemporane de securitate în contextul procesului contemporan al globalizării [215, p. 70]. Cu toate acestea, opinăm că provocările securitare ale globalizării sunt cu atât mai ample cu cât afectează mai profund persoana umană, comunitățile sociale, cu toate că e important de ținut cont și de avantajele globalizării pentru promovarea securității inter-civilizaționale și inter-confesionale ca parte a securității umane. În același context, cercetătorul L. Culda se referă la specificul global al sistemului contemporan al asigurării securității internaționale, mai ales la posibilitățile și mijloacele prin care securitatea centrată pe om, poate și trebuie promovată în epoca globalizării pentru a constitui un mecanism viabil și general-benefic [216, p. 47]. Estimăm că globalizarea eforturilor comunității internaționale de asigurare a securității reprezintă un proces complex și neunivoc, iar concepția securității umane poate induce un element de constanță și constitui un reper în acest proces, prin prioritizarea valorilor și dezideratelor în activitatea de securizare, prin centrarea pe persoana umană în comparație cu interesele naționale ale statelor sau cu nevoia lor

de promovare și dominație internațională.

Înainte de aderarea României la NATO în martie 2004, cercetătorii T. Cearapin, G. Homotescu și Gh. Toma publică în 2003 un studiu referitor la importanța și necesitatea adoptării de către România a sistemului colectiv de apărare și securitate cu o importantă componentă de activități non-militare, axate pe fortificarea democrației, a sistemului de prevenire a pericolelor de mediu, a combaterii corupției și subdezvoltării [217, p. 281]. Propunerile autorilor au avut un impact semnificativ asupra adaptării politicilor de securitate ale României la noile realități cu care se confrunta țara la acel moment și a instigat interesul mediului academic non-militar pentru problemele de securitate, în special pentru concepția securității umane ca parte a strategiei naționale de securitate într-un sistem colectiv de apărare. Mai târziu, în 2006, cercetătorul Gh. Toma propune noi soluții și perspective de adaptare a concepției securității naționale a României la nou-formatele arhitecturi de securitate internațională, ținând cont de nevoile urgente de modernizare a societății și edificării statului de drept [218, p. 25]. Un subiect similar a fost abordat de cercetătorul C.-Gh. Balaban, în vederea determinării rolului României, imediat după aderarea la NATO, în contextul sistemului global de asigurare a securității [219, p. 19]. Autorul remarcă efortul susținut al României, atât legislativ, economico-financiar, cât și tehnico-logistic, de a se adapta schimbărilor metodologice și teoretico-practice, survenite la nivel mondial la începutul mileniului în domeniul securității, mai cu seamă prin implementarea amplă a concepției securității umane. Cu toate acestea, considerăm că combaterea corupției, creșterea bunăstării cetățenilor nu au urmat imediat după aderarea la NATO, ci s-au lăsat așteptate încă o perioadă de timp din motive de lipsă a coeziunii și voinței politice.

Un cercetător de referință din România în domeniul securității umane este Al. Sarcinschi. Interesul său constant pentru domeniul dat de mai bine de un deceniu, reflectat în numeroase studii, materiale didactice și monografii, cuprinde asemenea componente ale concepției în cauză cum sunt: calitatea vieții ca indicator al securității umane [220, p. 130], aspecte nonmilitare ale securității cu accent pe bunăstare, echitate socială și protecția sustenabilă a mediului [221, p. 7], metodologia, mecanismele și instituțiile de promovare a securității umane [222, p. 21]. O operă cu un impact major în comunitatea academică însă l-a avut volumul său intitulat „Vulnerabilitate, risc, amenințare. Securitatea ca reprezentare psihosocială”, editat în 2007 [223, p. 53], în care sunt amintite diversele aspecte pe care le capătă securitatea în contextul accentuării necesității conștientizării și percepției individuale a stării sale de securitate de fiecare persoană în parte. Cu toate că abordarea securității umane de către acest cercetător este una deplină și conformă cu elaborările de top din domeniu la nivel mondial, estimăm că evenimentele din ultima perioadă impun necesitatea de a o completa cu noi date în baza unor relevante studii caz, precum dificultățile de asigurare a securității persoanelor în zonele de conflict local sau managementul proceselor de migrație a refugiaților din regiunile cu pericol sporit de aplicare a violenței contra populației civile.

Cercetătorul român I. Chifu, al cărui interes academic este adânc ancorat în studiul și identificarea problemelor de securitate în regiunea est-europeană în raport cu sistemul euroatlantic de asigurare a securității, analizează în detaliu riscurile, provocările și amenințările securitare specifice Republicii Moldova menționând ca una dintre soluții la criza de securitate în care se află statul nostru este edificarea unui „acces egal la șanse și oportunități, ca și a unei legislații anticorupție bazată pe definirea conflictului de interese și controlul averilor funcționarilor publici de orice rang, declararea intereselor de către oamenii în funcții publice și retragerea din afaceri sau abținerea de la decizii ce intră în conflict cu interesele statului” [224, p. 78]. Prin urmare, vom conchide că problemele de securitate umană primează în cercetarea acestui autor, fiind estimate ca elemente prioritare pentru îmbunătățirea climatului general de securitate, atât în astfel de state mici ca Republica Moldova, cât și în plan regional.

R. Marinescu presupune că problematica dezvoltării aplicative a instrumentelor de promovare și implementare a principiilor securității umane este una foarte importantă pentru România, mai ales din perspectiva parcursului său european [225, p. 190]. După aderarea țării la UE la 1 ianuarie 2007, accesul său nelimitat la setul complet de instrumente al Uniunii Europene de fortificare a securității persoanei și de progres social a necesitat o regândire temeinică a politicilor interne în diverse domenii cum sunt asigurările sociale și de sănătate, democratizarea și transparența decizională, facilitarea activității de întreprinzător etc. Prin implementarea know-how-ului UE în domeniul stabilizării și gestionării crizei economice și sociale în contextul inițiativei europene pentru democrație și drepturile omului, se preconiza realizarea unor progrese substanțiale rapide în domeniul securității umane și fortificării societății civile în România. Însă, vom aprecia că experiența României din ultima perioadă de timp a arătat că instrumentele și mecanismele de îmbunătățire a securității umane, precum cele din UE, elaborate pentru statele membre, devin și mai funcționale cu condiția unui climat global și regional de cooperare, ca premisă pentru atenuarea presiunilor distructive externe care să instige forțe interne către instabilitate și neacceptare a politicilor de reforme ale guvernelor angajate pe calea progresului.

Cercetătorul S. Petrescu lansează o dispută academică pe marginea unor asemenea subiecte cum sunt definirea și conținutul amenințărilor de securitate, dintre care subliniază impactul și amploarea celor ce țin de securitatea umană, și anume: subdezvoltarea, sărăcia, migrația ilegală, conflictele locale și regionale, falimentul autorității de stat [226, p. 154]. Considerăm că în condițiile unei evoluții rapide a conceptului de securitate umană și de extindere a acestuia în toate sferele vieții sociale, problematica vulnerabilităților și pericolelor trebuie să fie completată cu noi perspective: aspectul ecologic al securității omului, caracterul epuizabil al resurselor naturale pe Terra și specificul resursofag al economiei contemporane, ceea ce, pe termen mediu și lung, subminează dezvoltarea umană a generațiilor viitoare.

Strategiile și politicile de securitate preocupă în mod special pe cercetătorul A. V. David [227, p. 104]. În procesul extrem de rapid al evoluției și modificării conceptuale a paradigmei de securitate în perioada

„postrăzboi rece”, securitatea umană se coagulează într-o tendință specifică în studiile de securitate. Totuși, vom opina că multitudinea de concepții și doctrine de securitate nu pot asigura securitatea efectivă a comunității umane și omului, decât atunci când sunt implementate în contextul diminuării maxime a instabilității politico-economice și a unor procese globale cu impact regional și local, cu caracter socialmente benefic și pozitiv, generate conștient de forțe sociopolitice notorii.

Un capitol aparte în studiul securității umane îi aparține omului de știință român M.M. Neag de la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu, fiind preocupat de astfel de aspecte, precum impactul crizei globale asupra securității umane [228, p. 68], sau corelația concepției date cu problematica societății civile, pe care a cercetat-o împreună cu O. Antonescu într-un studiu amplu [229, p. 17]. La fel, a studiat diverse aspecte referitoare la implicarea organismelor internaționale în asigurarea securității umane, în special aportul NATO la dezvoltarea atât a conceptului, cât și a practicilor specifice [230, p. 39], contribuția ONU la promovarea securității umane pe plan mondial a fost studiată împreună cu M. Pricopi [231, p. 8]. Un subiect special printre lucrările profesorului M. Neag îl are preocuparea pentru asigurarea securității umane în condiții de conflict și postconflict, în procesul de păstrare și edificare a păcii [232, p. 212], iar, împreună cu Șt. Bumbuc, a cercetat multiple aspecte ce țin de amenințările de securitate umană în situațiile de criză [233, p. 139]. Contribuția lui M.M. Neag la dezvoltarea concepției securității umane rămâne a fi una importantă din perspectiva elaborării și completării problematicii date cu noi aspecte relevante [234, p. 15], iar preocuparea sa pentru domeniul reformării continui și managementului (guvernanței) sectorului de securitate umană este una constantă și valoroasă [235, p. 64]. Din punctul nostru de vedere, abordarea lui M.M. Neag a concepției securității umane este una complexă și importantă din perspectiva dezvoltării unei școli distincte în studiile de securitate umană în România, care a fost continuată și susținută de numeroși discipoli. Cu toate acestea, vom opina că se remarcă preocuparea sa deosebită pentru domeniul securității umane în strictă concordanță cu abordarea oficială propusă de NATO, cu importante influențe teoretice ale școlii realismului geopolitic.

Un alt cercetător român, preocupat de fenomenul securității umane, este profesorul I. Pâlșoiu care își aduce contribuția sa la conceptualizarea vulnerabilităților și amenințărilor de securitate umană [236, p. 38]. Menționăm că în studiul său este subliniat caracterul multidimensional al acestui tip de amenințări și sunt profund analizate originile unor astfel de fenomene nocive pentru sistemul de securitate ca terorismul, traficul de ființe umane, războiul informațional etc. Totuși I. Pâlșoiu concepe securitatea umană mai mult ca un fenomen geopolitic, iar aspectele legate de percepția individuală a stării de securitate, bunăstarea personală a cetățeanului, extinderea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului pot completa concepția sa cu privire la securitatea umană.

Un important cercetător sibian, în sfera de interese academice a căruia intră și problematica securității umane, este profesorul E. Străuțiu. Securitatea umană, în viziunea sa, cuprinde multiple domenii și subiecte

sociale și politice, printre care: rolul INTERPOL-ului în asigurarea securității umane [237, p. 27], perspective istorice de aplicare a modelului tradițional al securității umane în comunitățile etno-culturale [238, p. 144], politicile și instituțiile de securitate în regiunea transnistreană a Republicii Moldova [239, p. 114], aspecte de securitate urbană cu riscurile aferente, ca elemente ale securității umane [240, p. 411], dar și domeniul teoriilor și practicilor occidentale referitoare la securitatea de mediu ca parte a securității umane [241, p. 268]. Constatăm că aria tematică diversă și impresionantă a studiilor sale în care este repusă în valoare securitatea umană, demonstrează argumentat potențialul teoretico-metodologic enorm al concepției date. Pentru o mai clară înțelegere și aplicare ulterioară a modelelor elaborate în alte studii similare, se impune o sistematizare a abordării securității umane a profesorului E. Străuțiu, precum și o completare a acesteia nu doar prin relevarea rolului aspectelor instituționale ale asigurării securității umane în contextul sistemului mondial de securitate, dar și ale celor geopolitice, din perspectiva intereselor naționale, ce se manifestă, mai des, ca un impediment în promovarea securității personale prin subordonarea acestora securității statelor.

Un cercetător român relevant pentru domeniul studiului securității umane este I. Crăciun de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, preocupată cu precădere de aspectul moral și normativ al problematicei în cauză. În acest context, se evidențiază studiul său asupra provocărilor etice ale securității umane în condițiile globalizării [242, p. 34], unde sunt subliniate dilemele și aspectele controversate amplificate de procesul de globalizare, pe care le implică implementarea concepției securității umane în societatea contemporană. O altă preocupare de a sa se referă la importanța educației și moralei pentru succesul implementării acestei concepții, în special, în România postcomunistă [243, p. 33]. Însă, ne exprimăm convingerea că în cadrul discursului dat devine necesară precizarea că eficiența concepției securității umane într-un mediu social în tranziție, cum este cel românesc la etapa actuală, este direct proporțională cu gradul de corelare a politicilor naționale cu tendințele mondiale și regionale de depășire a crizei globale multidimensionale.

Etica intervențiilor umanitare și problematica moralității acțiunilor de restabilire a păcii în zonele de conflict sunt analizate de către I. Crăciun, împreună cu cercetătorul R. Enache, prin prisma fortificării securității umane în acele regiuni [244, p. 152]. Apreciem că intervențiile umanitare în zonele de conflict în care se atestă abuzuri contra populației civile, nu sunt sancționate de Consiliul de Securitate al ONU, nici agreeate de comunitatea internațională. Deși pot avea intenții nobile și morale, opinăm că acestea comportă o serie de dileme etice referitor la: capacitatea și obligația morală ale unui subiect al dreptului internațional de a interveni, suveranitatea autorităților locale în teritoriul lor național, interesele populației afectate de conflict, privată de drepturi fundamentale și condamnată la subdezvoltare și lipsuri.

Etica acțiunilor teroriste și corelația cu imperativele securității umane, în viziunea cercetătoarei I. Crăciun, devine un subiect relevant în contextul necesității conceptualizării fenomenului terorismului și a

diminuării impactului său pentru cetățeanul simplu [245, p. 219]. Considerăm că motivația morală și religioasă adesea este văzută a fi cauza recurgerii la actul terorist, ca decizie personală, în scop de promovare a unor idealuri și convingeri ideologice, iar costurile umane tragice și irecuperabile ale unor astfel de acțiuni sunt doar un mijloc de a da amploare și de a mediatiza cât mai mult acțiunea, ceea ce implică nu doar o dimensiune juridică în analiza situației, ci mai ales dimensiunea etică cu referință la mentalitatea agresorului raportată la cea socială. Continuând analiza subiectului corelației terorismului cu problematica securității umane, cercetătorii R. Enache și V. Vasiliu subliniază că acest fenomen nociv și deosebit de periculos al terorismului ce destabilizează societatea, inclusiv în regiuni dezvoltate din lume, se numără printre primele amenințări societale la adresa securității persoanei [246, p. 559]. Totuși, vom opina că se cere a fi remarcat faptul că în condițiile create, securitatea umană reprezintă o abordare conceptuală de combatere și descurajare nu doar a acțiunilor teroriste în sine, dar și a cauzelor și motivațiilor economice, religioase, civilizaționale, politico-ideologice etc. ale acestui flagel sociopolitic contemporan.

Profesorul D. Dungăciu completează studiile de securitate din spațiul românesc cu aportul său deosebit la analiza specificului asigurării securității naționale în epoca postmodernă, caracterizată prin eclectism și combinarea unor elemente complexe și uneori incompatibile, subliniind importanța deosebită a națiunii ca formă de organizare a vieții în comun în acest proces [247, p. 201]. Autorul menționează că siguranța și securitatea comună a Europei poate fi amplificată prin ocrotirea multiplicității identităților naționale, dar și prin susținerea identității comunitare și etnice a cetățeanului, iar democrația și drepturile omului, precum și secularizarea statului și a societății, constituie esența sistemului de asigurare a supremației culturii și civilizației europene pe parcursul ultimelor secole. Considerăm că securitatea umană, prin urmare, devine și un simbol civilizațional prin care se dorește o apropiere și nu o dezbinare dintre culturi, moduri de viață, religii etc.

Un alt centru academic din România care lasă o amprentă distinctă în studiile de securitate cu implicare și impact asupra concepției securității umane este cel din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. În acest sens, se evidențiază o serie de cercetători, printre care este profesorul A. Carpinski care propune abordarea problematicii securității umane în contextul culturii recunoașterii [248, p. 137]. Vom opina că această perspectivă reprezintă o reflecție filosofico-politică, o cercetare hermeneutică și analiză conceptuală ce se referă la legătura dintre securitatea umană și cultura recunoașterii, pledând pentru modelul politicului cu „fața umană” cu scopul de a umaniza puterea politică și modul de gestionare echitabilă a resurselor umane și naturale [248, p. 207]. În continuarea ideilor menționate, profesorul A. Carpinski propune noi conținuturi pentru sintagma de securitate umană, dorind ridicarea acestuia la nivel de set practic de tehnici, ghid metodologic de transformare a ideilor progresiste în acțiuni eficiente în beneficiul întregii societăți [249, p. 43]. Estimăm că securizarea interpersonală și autosecurizarea, în contextul concepției empirico-analitice a

securității umane, printre alte elaborări valoroase, reprezintă noțiuni prin care profesorul A. Carpinski contribuie la diversificarea conținutului concepției, recurgând la metode fenomenologice și gnoseologice, considerând că securitatea umană la ora actuală necesită o regândire profundă, căci reprezintă nu mai mult decât o sintagmă prea vagă pentru a putea fi aplicată eficient și conform planurilor și așteptărilor societății, comunității științifice și organismelor internaționale specializate, intrând astfel în discordanță cu o serie de autori de referință, inclusiv din cadrul școlii de studii de securitate de la Copenhaga, cum ar fi B. Buzan.

Un alt cercetător ieșean cu o contribuție semnificativă în domeniul cercetării fenomenului securității umane este B. Ștefanachi, care subliniază raportul și interdependența dintre securitatea umană, dezvoltarea umană și globalizare [250, p. 21]. Ne exprimăm convingerea că incursiunea sa teoretică și metodologică în istoricul dezvoltării noțiunii de securitate umană, în paralel cu amplificarea efectelor globalizării, este deosebit de actual în contextul proceselor mondiale și transformărilor organismelor internaționale. Analizând premisele de înțelegere a conceptului dat, B. Ștefanachi presupune că „securitatea umană se legitimează în universul conceptual contemporan în primul rând prin dimensiunile etice și normative pe care le implică” [251, p. 103], confirmând astfel legătura specială și deosebită dintre aspectele morale și securitatea umană ca teorie și practică cu intenții mobilizatoare și transformatoare pentru societatea umană contemporană, confruntată cu o criză mondială polidimensională de proporții. O altă semnificație conferită securității umane de către B. Ștefanachi vizează configurarea acesteia într-un nou cadru de analiză a problemelor globale [252, p. 20]. În așa fel, după aprecierea noastră, securitatea umană prefigurează formarea unor alternative de analiză a fenomenelor și proceselor sociopolitice contemporane la modelele analitice și abordările tradiționale realiste și liberale în studiile de securitate. Totuși securitatea umană rămâne o concepție cu perspective de a fi îmbunătățită, completată și diversificată, prin adaptarea ei la evenimentele și noile tendințe teoretice care îi vor determina evoluția ulterioară.

I. Leucea, o cercetătoare din Cluj-Napoca, se impune în mediul academic românesc cu o lucrare deosebită, publicată în 2013 și intitulată „Constructivism și securitate umană”, în care se analizează perspectivele de completare a conceptului securității umane cu noi aspecte și input-uri din perspectiva abordării constructiviste în studiile contemporane de securitate [253, p. 48]. Aspectele identitare, atât naționale, cât și umane sau personale, problemele de violență structurală la adresa persoanei umane și comunității reprezintă cele mai vulnerabile fațete în procesul de funcționare și aplicare a concepției securității umane, în opinia I. Leucea. Cu toate acestea, considerăm că varianta extinsă a concepției presupune apelul iminent la factorul moral și argumentarea etică a acțiunilor de securizare umană, care vor deveni din ce în ce mai prezente în politicile și activitățile publice locale, regionale și internaționale.

Școala securității umane din Sibiu, la evoluția căreia a adus o contribuție deosebit de mare profesorul M.-M. Neag, este dezvoltată și prin eforturile unor astfel de cercetători ca: A. Rațiu, L. Ispas, M. Pricopi, care

împreună elaborează o perspectivă integrată de securitate umană aplicată în acțiunile de restabilire a păcii în situațiile de după conflict [254, p. 281]. Perspectiva expusă vine în sprijinul acțiunilor de *peacebuilding* în zonele de conflict, care se cer a fi direcționate către promovarea securității personale prin restabilirea unui nivel de viață acceptabil, a libertății și democrației comunitare etc. În același context, cercetătorul A. Rațiu subliniază necesitatea de a coordona instrumentele militare cu cele nonmilitare de gestionare a situațiilor postconflict [255, p. 223]. Vom opina că dezideratul de asigurare a securității persoanei umane, inclusiv în contextul managementului conflictelor și a etapelor postconflict, trebuie să rămână unul dominant din perspectiva restabilirii unei stări sustenabile de securitate pentru individ în plan comunitar și local.

Cercetătorul L. Ispas se referă la problematica securității umane din perspectiva combaterii sărăciei în contextul strategiilor de dezvoltare durabilă [256, p. 207]. Cu toate că problematica dezvoltării durabile reprezintă o concepție, la fel ca cea a securității umane, cu un mecanism de implementare încă nefinalizat și insuficient de elaborat, impactul acestora în procesul de combatere a sărăciei și subdezvoltării în cele mai vulnerabile regiuni de pe planetă este maximizat și valorificat substanțial prin diverse programe locale, cu susținerea organismelor internaționale, în special a Națiunilor Unite. Același cercetător, împreună cu I. Cucu, contribuie la studiul multidimensionalității și polivalenței teoretice și aplicative a securității umane prin punerea în discuție a diversității semantice și interdisciplinare a noțiunii [257, p. 288]. În ciuda multitudinii sensurilor și abordărilor, apreciem că securitatea umană, ca o concepție exhaustivă cu privire la siguranța persoanei umane, posedă o istorie nu prea îndelungată, dar fiind din ce în ce mai populară și referențială atât în mediul academic, cât și în cel politic.

O altă incursiune teoretică în cercetarea conceptului de securitate umană e întreprinsă de cercetătorii L. Ispas, A. Cîrdei și C. Negoescu, în contextul evoluției teoriei cu privire la relațiile internaționale, în care se menționează un șir de abordări ale securității internaționale în raport cu imperativele securității umane [258, p. 16]. Constatăm că se atestă un proces complex, în acest sens, de adaptare și interconectare a concepției securității umane la valorile realismului politic în relațiile internaționale, pe de o parte, iar, pe de alta, o umanizare a majorității concepțiilor dominante cu privire la relațiile internaționale, sub impactul proceselor globale și a tendințelor sociale definitorii, cum ar fi cele pentru extinderea drepturilor omului, pentru egalitatea și nediscriminarea diverselor categorii sociale.

A. Cîrdei subliniază importanța aspectului ecologic al securității umane prin prisma analizei amenințărilor de acest gen, comparându-le, ca amploare și impact, cu pericolul terorismului [259, p. 258]. Se propun două căi posibile de strategii de management al riscurilor de mediu cu impact asupra securității umane, și anume: limitarea efectului degradant asupra mediului a activității umane prin programe de popularizare și prin stimularea unui comportament ecologic al oamenilor, de asemenea și profilaxia și limitarea impactului distrugător pentru om a dezastrelor naturale prin creșterea gradului de protecție civilă a populației. Cercetătorii

A. Cîrdei, împreună cu L. Bojor, reiterează aceste aspecte într-o altă lucrare referitor la impactul major al schimbărilor climaterice asupra sistemului de protecție a persoanei umane [260, p. 96]. Cu toată multitudinea de argumente aduse de către autori în sprijinul primordialității importanței schimbărilor climatice pentru securitatea umană comparativ cu alte surse de insecuritate, estimăm că e necesar de subliniat caracterul sistemic și interdependent al amenințărilor, pericolelor și vulnerabilităților în structura de asigurare a securității umane în epoca globalizării.

Aceiași cercetători sibieni L. Bojor și A. Cîrdei, într-un alt articol, analizează perspectivele de implementare a concepției securității umane în contextul conflictelor hibride contemporane și al violenței atacului acestora asupra integrității personale [261, p. 236]. În așa fel, vom constata că conflictele sau războaiele de tip noi sau hibride, fiind caracterizate prin utilizarea combinată în contextul acțiunilor ofensive a capacităților militare, de dezinformare și a armelor biologice sau climaterice, creează dificultăți suplimentare în vederea atingerii scopurilor declarate de securizare a persoanei umane.

L. Bojor și M. Cosma tratează problematica securității internaționale din ultimele decenii ca fiind în concordanță cu obiectivul securității umane [262, p. 59]. După aprecierea noastră, deși evenimentele de pe arena internațională în general, și din estul Europei în mod prioritar, induc unele îndoieli referitor la renunțarea totală a celor mai influente state la abordările realiste, bazate pe forță militară brută, în relațiile internaționale, cu toate că agenda internațională diplomatică, sub impactul ONU mai mult și a UE, include din ce în ce mai multe subiecte legate de promovarea dezideratelor de securitate umană.

Cercetătorul Al. Kiș s-a impus recent în mediul academic cu un studiu referitor la problematica securității umane în contextul adaptării politicilor de securitate națională la imperativele de securitate colectivă ale NATO în care amintește impedimentele de adaptare și dificultățile de eficientizare a forțelor specializate naționale [263, p. 49]. Prin urmare, vom sublinia că rolul NATO în promovarea dezideratelor de securitate umană se dovedește a fi unul crucial în contextul corelației directe și din ce în ce mai strânse dintre abordarea NATO referitor la securitatea umană și cea a ONU. Un discurs asemănător se regăsește în lucrarea semnată de M.-V. Antonescu prin care se argumentează că diplomația din statele democratice de pe mapamond în ultimele decenii promovează concepția securității umane, răspândind valorile și principiile specifice acesteia [264, p. 440]. Vom opina că securitatea internațională și promovarea intereselor naționale pe plan extern, fiind subiecte de interes primordial pentru serviciile diplomatice contemporane ale statelor dezvoltate, cu mici diferențe determinate de specificul național al țării pe care o reprezintă, pot fi realizabile în condițiile unei cooperări mai intense, iar tematica securității umane, ca un set de standarde și obiective de realizat, constituie o bază viabilă și acceptabilă de discuții și consens.

O perspectivă nouă asupra securității umane propune cercetătoarea N. A.-M. Munteanu, referindu-se la importanța comunicării mediatice în contextul stabilizării sociopolitice în regiunile de conflict, cu impact

asupra securității cetățenilor [265, p. 475]. În consecință, menționăm că suportul mediatic, informarea adecvată a populației și furnizarea datelor corecte pentru autorități în cadrul operațiunilor de menținere a păcii în zonele de conflict se dovedesc a fi elemente inerente unei colaborări benefice și utile dintre forțele de menținere a păcii cu populația ce necesită protecție și ajutor, în vederea stabilizării situației și securizării populației civile.

Aspectele demografice, diverse implicații nocive ale violenței în familie și comportamentul familial, precum și politica de gen în contextul imperativelor securității umane, au fost analizate de cercetătoarea C.-D. Răducu, care a subliniat valoarea abordării specifice securității umane în a conceptualiza și a înțelege, a combate și a contracara amenințările ce afectează persoanele în calitate de victime și care-i pot transforma în surse de violență și insecuritate pentru alții [266, p. 164]. Totodată, apreciem că devine fundamental important de remarcat că aspectele de gen sunt elemente de nelipsit în politicile contemporane de echitate socială și nediscriminare ca parte a securității umane.

S.-P. Grecu analizează îndeaproape procesele de democratizare în statele est-europene în corelație cu progresul securității umane în baza cazului României [267, p. 138]. Astfel, se constată că securitatea umană este complementară procesului de democratizare și poate fi fortificată și amplificată prin aderarea la organizații de securitate internaționale. Totodată, ne exprimăm convingerea că rolul conjuncturii internaționale și sprijinul aliaților devine crucial în susținerea reformelor de politici interne și de corelare a legislației și practicilor sociale cu dezideratele securității umane.

Cercetătorul H.-T. Crișan reiterează importanța tandemului dintre progresul în domeniul drepturilor fundamentale ale omului și fortificarea securității umane [268, p. 78]. Drepturile individuale ale persoanei considerăm că devin sprijinul principal al succesului promovării securității umane care devine, în acest context, un drept moral individual, fundamental important pentru fiecare ființă umană și o cerință minimă pentru dezvoltarea personală. Suveranitatea, ca responsabilitate socială și a statului în fața persoanei umane care vine să completeze problematica dezvoltării umane, a fost analizată de către cercetătoarea A. Iancu [269, p. 117]. În viziunea noastră, soluționarea conflictelor locale și regionale prin prisma responsabilității de a acorda asistență umanitară oferă o nouă perspectivă asupra securității umane axată pe conceptul de *responsabilitate de a proteja*. Iar suveranitatea statelor pe teritoriul cărora au loc conflicte violente ce periclitează securitatea persoanelor, implicit, au responsabilitatea de a apela la ajutorul extern în contextul paradigmei constructivismului social referitor la securitatea internațională.

În spațiul de limbă rusă, la fel se atestă un interes semnificativ pentru problematica securității umane, mai mult în plan filosofic, decât militar, sociologic sau politologic. Această incursiune și abordare specifică filosofico-metodologică și culturologic-civilizațională asupra fenomenului securității în sens extins, precum și referitor la securitatea umană, în mod particular, reprezintă un aspect deosebit și o caracteristică specială a cercetărilor în domeniul securității în spațiul de limbă rusă, spre deosebire de cel anglofon sau din România,

unde studiile de securitate sunt dominate de reprezentanți ai domeniului militar, care sunt capabile să genereze și să producă un număr impunător de cercetări de o calitate înaltă asupra domeniilor nonmilitare ale securității sau vizând aspecte umanitare și sociopolitice ale fenomenului în cauză. Astfel, un important reprezentant al mediului academic de limbă rusă interesat de problematica dată este N.A. Kosolapov, un cercetător din domeniul relațiilor internaționale și un analist al proceselor geopolitice multidimensionale, incluzând asemenea laturi ale acestor procese cum cel economic, militar, diplomatic etc. Acest autor remarcă încă în anul 1992 caracterul complex al sistemelor de asigurare a securității în perioada „postrăzboi rece”, care, inevitabil, includea și dimensiunea umană, socială, ecologică și culturală [270, p. 3]. Cu toate că acest studiu a fost publicat încă în perioada când paradigma securității umane se afla în plin proces de elaborare și cristalizare ca un domeniu distinct în cadrul studiilor de securitate, dar și în cadrul preocupării practice de asigurare a securității interne și internaționale, cercetătorul rus N.A. Kosolapov identifică și analizează populația civilă în sens larg, mai cu seamă persoanele cu vulnerabilități fizice, psihice, economice și sociale (copiii, femeile, bătrânii, persoanele cu dezabilități etc.), ca fiind categoria socială cea mai vulnerabilă în cadrul conflictelor contemporane, ce se soldează inevitabil cu violență, distrugeri și pagube umane, economice, a infrastructurii sociale și a bunăstării.

Cercetătorii ruși V.V. Serebriakov și R. G. Ianovski, într-un studiu din anul 1996, se detașează prin analiza aspectelor sociale ale securității, subliniind importanța factorului uman pentru stabilitatea sistemelor internaționale și a statelor [271, p. 298]. Se propune spre analiză problematica și specificul metodologiei cercetării securității sociale cu referință, inclusiv la securitatea persoanei umane, deși accentul principal este plasat pe influența procesului de globalizare asupra asigurării securității internaționale. R.G. Ianovski dezvoltă acest subiect într-o monografie, publicată în 1999, referitor la schimbările globale ale climei și impactul acestora asupra securității sociale [272, p. 124]. Din punctul nostru de vedere, discursul acestui autor sprijină ideea că schimbările globale climaterice sunt interdependente cu procesele sociale și se determină reciproc, considerând că procesele globale care modifică principiile și modelele cunoscute ale vieții umane impun niște standarde și priorități de securitate pentru societatea contemporană și generațiile viitoare. În acest context, opinăm că securitatea personală a cetățeanului devine o parte componentă a securității sociale și comunitare – obiect prioritar al eforturilor și acțiunilor de asigurare a securității.

În anul 2001 apare un studiu exhaustiv referitor la aspectele teoretico-metodologice ale securității aparținând unor asemenea cercetători ca M. I. Dzliev, A. L. Romanovici și academicianul A.D. Ursul [273, p. 30]. Subiectul securității umane este analizat din perspectiva și în contextul necesității dezvoltării sustenabile a societății. Astfel, apreciem că se atestă o deplasare a accentului, în viziunea acestor autori, de la necesitatea asigurării unei bunăstări pentru persoana umană și apărării intereselor sale primare, către asigurarea unui viitor pentru omenire în ansamblu, în condiții de optimă securitate, bunăstare și dezvoltare.

Academicianul A.D. Ursul a contribuit mult la dezvoltarea studiilor de securitate în spațiul de limbă rusă, fiind parte integrantă și a comunității academice din Republica Moldova. Un studiu teoretic de al său, publicat în 2008, se referă la natura și esența fenomenului de securitate [274, p. 16]. Autorul subliniază faptul că acest fenomen al securității este, prin esență, profund uman și este generat de necesitatea omului și comunității, societății în ansamblu, de amplificarea sentimentului de siguranță și a eliminării tuturor pericolelor și amenințărilor potențiale. Conchidem că aspectele globale ale securității la fel sunt relevate de cercetător în contextul în care securitatea nu poate fi durabilă într-un mediu nesigur cu potențial mare de escaladare a pericolelor, crizelor și conflictelor. Prin urmare, opinăm că îmbunătățirea profilactică a mediului social, economic și politic contribuie la amplificarea securității la nivel global, nu doar în anumite regiuni izolate de pe planetă. Un alt studiu al acestui cercetător vizează conexiunea evoluționismului universal și a problemelor de securitate [275, p. 24]. Astfel sunt relevate aspectele umane și civilizaționale ale fenomenului securității, ca fiind unul peren și profund caracteristic comunității umane pe tot parcursul istoriei sale. Un studiu al cercetătorului A.D. Ursul elucidează aspectul ecologic al securității, fiind publicat în anul 2011 [276, p. 199], în care dezvoltarea durabilă este percepută ca un pilon principal al securității globale, iar aspectul ecologic – un domeniu-cheie a dezvoltării durabile cu repercusiune directă asupra calității vieții omului. Cu toată acestea, considerăm că aspectul degradării ecologice ca amenințare la adresa securității este perceput de autor mai degrabă ca un fenomen mondial din perspectiva cauzelor sale și mai puțin ca o dramă individuală, reieșind din efectele sale la nivelul persoanei umane. Într-o altă lucrare dedicată perspectivelor edificării unui viitor sigur în contextul diversificării paradigmei dezvoltării durabile, acad. A.D. Ursul subliniază corelația proporțională directă dintre evoluția sustenabilă a omenirii în perspectivă și gradul securității umane care va fi instituit în societatea viitorului [277, p. 861]. La fel, problematica interdependenței dintre securitate și dezvoltarea durabilă a fost analizat într-un alt studiu semnat de acad. A.D. Ursul și D.E. Kaliujnaia, publicat în anul 2016 [278, p. 180]. În acest fel, se promovează și se fundamentează propunerea referitor la necesitatea instituirii unor structuri și mecanisme de dirijare globală pentru garantarea unei coeziuni și coordonări eficiente, de un nivel mult mai înalt decât sistemele contemporane de organizații internaționale mondiale și regionale. În viziunea noastră, sub acest aspect al eficientizării coordonării statelor și organizațiilor internaționale în vederea realizării politicilor de securitate și de promovare a dezvoltării durabile, autorii minimizează, într-o anumită măsură, importanța și rolul persoanei umane în structura mecanismelor de elaborare, implementare, evaluare, monitorizare și menținere a standardelor înalte în procesul de dezvoltare durabilă pe mapamond.

Z.Z. Biktimirova se remarcă în studiile cu privire la securitatea umană prin reiterarea rolului securității în evoluția concepției de dezvoltare a omului [279, p. 139]. Potrivit autoarei, dezvoltarea omului este direct legată de asigurarea securității lui, iar concepția dată constant face referință la necesitatea siguranței umane. Totuși, trebuie de subliniat că evoluția omului a determinat și dezvoltarea modalităților conceptuale și tehnologice de

asigurare a securității individului și colectivității. În anul 2003, V. N. Kuznetsov publică un studiu amplu în domeniul sociologiei securității [280, p. 307], în care sunt evidențiate perspectivele sociale și umane ale fenomenului securității. Dar abordarea sociologică a securității, relevată de către V. N. Kuznetsov, din punctul nostru de vedere, diminuează importanța aspectelor subiective ce țin de percepția individuală și colectivă a siguranței și securității, în comparație cu informația obiectivă și măsurabilă referitor la securitate.

Un proeminent cercetător rus care a contribuit substanțial la evoluția conceptului de securitate umană este politologul D.G. Baluev de la Universitatea Stat din Nijni Novgorod care, la început de mileniu, analizează rolul securității umane în contextul geopoliticii [281, p. 93]. Profesorul Baluev, într-un studiu de al său din anul 2002, releva că securitatea umană se află într-o dependență strânsă cu domeniului politicii mondiale și geopoliticii contemporane. Astfel, ne exprimăm convingerea că se pune accentul pe impactul acestei concepții asupra evoluției relațiilor internaționale din perspectiva reorientării intereselor naționale ale principalelor actori internaționali. Vom opina că insuficiența reflectării acestei concepții a securității umane în documentele și actele juridice specializate din Federația Rusă, precum și dominația abordării securității naționale centrate pe apărarea intereselor de stat, mai cu seamă pe cale militară, sunt principalele dificultăți de promovare a securității umane în Federația Rusă. Un alt studiu al lui D.G. Baluev reflectă nivelul de popularitate a concepției securității umane în cercetările politologice contemporane [282]. În cadrul acestui studiu se încearcă o popularizare a abordării date în rândurile politologilor ruși, prin care să fie înlocuită și modernizată atitudinea oamenilor de știință din spațiul de limbă rusă asupra problematicei securității în cel mai larg sens al termenului și prin atragerea unei atenții deosebite persoanei umane și intereselor acesteia ca subiect fundamental al eforturilor de asigurare a securității. Raportul dintre securitatea personală și cea de stat este analizat temeinic în studiul profesorului Baluev [283, p. 57]. Mai cu seamă, în studiu sunt subliniate aspectele ce țin de relațiile internaționale și interstatale. Importanța acestui autor pentru evoluția domeniului securității umane în Federația Rusă este deosebit de valoros, cu atât mai mult în contextul disonanței concepției și strategiei oficiale a securității naționale a statului față de opiniile comunității științifice și academice ruse.

Juristul E.S. Kalina tratează conceptul de securitate în contextul drepturilor fundamentale ale omului [284, p. 9]. Dreptul la securitate a persoanei umane poate fi recunoscut de comunitatea științifică în contextul necesității individului uman de a-și asigura integritatea și interesele. Însă conceptul cu privire la securitatea umană constituie o noțiune mult mai extinsă, cuprinzând drepturile omului în corelație cu perspectivele de dezvoltare a omului. Cercetătorul O.A. Kolotkina analizează, la fel, din perspectivă juridică problematica dreptului persoanei umane la siguranță și securitate [285, p. 112]. Multiple aspecte legate de reflectarea acestui drept fundamental al omului în constituțiile lumii și în cea a Federației Ruse reprezintă esența acestui studiu. Considerăm că se cere evidențiat faptul că dreptul la securitate a cetățeanului nu poate fi asigurat nici de către stat, nici de societate în condițiile încălcării flagrante a altor drepturi fundamentale ale omului, acestea făcând

parte dintr-un sistem de interdependențe și corelații, tentativa în unele state autoritate și nedemocratice de asigurare a unor drepturi fundamentale, cum sunt cele economice, din contul altora, precum cele politice, fiind mereu sortită eșecului.

Un studiu valoros în domeniul securității umane a fost elaborat în anul 2006 de către cercetătorul A.A. Prohojev referitor la corelația dintre teoria dezvoltării și securitatea indivizilor umani și a comunităților [286, p. 29]. Astfel, au fost subliniate punctele de tangență dintre aceste elemente drept condiții obligatorii ale bunăstării persoanelor și societății în ansamblu. Cu toate că securitatea socială diferă de cea umană în structura sa și în metodele de asigurare a acesteia, pe când A.A. Prohojev, în viziunea noastră, tratează în acest studiu securitatea ca o stare sustenabilă pentru dezvoltarea celor două subiecte ale proceselor securitare: persoana umană și societatea ca fiind foarte apropiate și complementare.

În spațiul de limbă rusă se evidențiază o serie de cercetători care analizează problematica securității umane în contextul și în raport cu asigurarea securității naționale. Astfel, un cercetător important în acest sens este politologul E. Seifula Ogly Izzatdust care studiază securitatea națională a Federației Ruse, subliniind aspectul uman [287, p. 47]. În acest studiu amplu sunt relevate impedimentele instituționale și de mentalitate care creează dificultăți în promovarea securității umane în această țară. Dar, inclusiv într-un spațiu politic autoritar dominat de preocuparea asigurării securității naționale prin mijloace militare, această abordare fiind instituită la nivel de politică de stat, vom opina că comunitatea științifică are datoria să atenționeze societatea civilă și opinia publică, în măsura posibilităților și prin mijloacele disponibile, asupra necesității asigurării securității persoanei umane pe lângă cea națională. Într-un context similar, cercetătorul A.A. Satsuta analizează securitatea națională din perspectiva proceselor sociale. În viziunea sa, securitatea națională reprezintă unul dintre fenomenele și procesele sociale care au însoțit evoluția omenirii pe tot parcursul acesteia, iar securitatea persoanei umane putea fi asigurată doar într-un cadru social în care pericolele și amenințările sunt reduse maximal posibil, în funcție de conjunctura internă și externă, de nivelul de civilizație și de dezvoltare tehnologică a sociumului [288, p. 39]. Remarcând toate aceste aspecte, considerăm că A.A. Satsuta nu întreprinde efortul, în măsura cuvenită, de a analiza comparativ și calitativ concepția securității umane și cea a securității naționale, înțeleasă mai mult ca asigurare contra pericolelor externe.

Un studiu din anul 2012 al cercetătorului N.N. Terehova relevă necesitatea edificării unui sistem specializat în asigurarea securității persoanei umane în structura generală a securității naționale, pe exemplul Federației Ruse [289, p. 146]. Securitatea națională, în plan teoretic, trebuie să fie asigurată, potrivit autorului, prin formarea unor sisteme distincte de promovare a siguranței și securității elementelor-cheie din societate, printre care omul, cu necesitățile și interesele sale, trebuie să se poziționeze în centrul sistemului de asigurare a securității naționale. Totuși, vom reitera că realitățile din Federația Rusă indică asupra stadiului incipient în care se află procesul de edificare a unor mecanisme și instituții viabile de asigurare a securității umane, în sensul

clasic al termenului, reieșind din calitatea cadrului normativ-juridic existent, dar și din analize pertinente ale tendurilor sociale și politice ce se manifestă în acel spațiu.

Problematica securității a fost analizată din diverse perspective de către cercetătorul T.V. Vladimirova care studiază problematica securității din perspectivă filosofico-sinergetică într-un șir de lucrări. Astfel, ordinea socială, după părerea acestui autor, poate fi asigurată doar prin fortificarea securității, pe de o parte [290, p. 21]. Pe de altă parte, ordinea socială pentru fiecare persoană umană reprezintă o valoare în sine [291, p. 75]. Din punctul nostru de vedere, autorul pretinde că interesele individului uman, precum și cele sociale nu pot fi apărute în alt mod decât prin implicarea statului, ceea ce reprezintă o opinie combătută prin concepția securității umane asigurare nu doar la nivel instituțiilor statului, ci și prin diverse mecanisme locale și comunitare, care sunt monitorizate și la nivel internațional de organisme specializate. Autorul analizează abordarea structurală și sinergetică asupra fenomenului securității ca un element capabil să genereze stabilitate ordinii sociale cu condiția amplificării deviației în cadrul acestui fenomen [292, p. 16]. În viziunea noastră însă, securitatea devine un sistem social compus din relații sociale, oameni, instituții etc., iar deviația, din perspectivă sinergetică, conferă o plasticitate acestui sistem și o adaptabilitate mai mare la necesitățile sociumului. Într-o altă lucrare, este cercetată problematica securității informaționale din perspectiva naturii sale sociale, în care se menționează că principalele riscuri pentru om în era tehnologiilor înalte se conțin în posibilitățile extinse de manipulare informațională a individului prin intermediul rețelelor de socializare sau exploatând necesitatea permanentă a naturii umane în noi informații și date [293, p. 199]. Considerăm că securitatea umană în epoca tehnologiilor comunicaționale de vârf poate și trebuie să țină cont de aceste pericole și vulnerabilități sporite, totodată, trebuie luate în calcul și avantajele și oportunitățile deosebite ce apar în acest context, legate mai ales de transparentizarea și democratizarea spațiului public prin accesul facil la utilizarea tehnologiilor moderne.

Din perspectiva filosofiei sociale, profesorul A.P. Romanova, împreună cu V.O. Marmilova de la Universitatea de Stat din Astrahan, cercetează securitatea culturală ca un aspect de o importanță crucială pentru securitatea umană, aducând în discuție problematica securității spirituale [294, p. 88]. În accepțiunea autorilor, securitatea culturală (cultural safety) trebuie înțeleasă mai mult ca element component al asigurării identității personale a cetățeanului, iar securitatea spirituală face conexiunea dintre spațiul public și cel intim al persoanei pe care le plasează într-un context asigurat de orice intervenții perturbatoare negative. Sociologul E.A. Popov cercetează problematica securității spirituale ca parte a securității umane din perspectiva necesității interconectării vieții materiale și a celei spirituale a persoanei umane și a asigurării unei bune inter-funcționări a acestora ca un tot întreg [295, p. 110]. Prin urmare, apreciem că ipoteza după care securitatea socială și cea spirituală a persoanei umane și a societății reprezintă două laturi ale securității naționale, iar riscul principal, ca un posibil impediment în asigurarea securității umane, este refuzul conștientizat sau nu al individului uman de a confrunta direct amenințările. Cu toate că viața spirituală a persoanei ține de domeniul vieții private, ea

determină în ultimă instanță comportamentul social al persoanei, precum și atitudinile sale și percepția față de securitatea proprie și cea a comunității. Un alt cercetător care se face remarcant cu un studiu al fenomenului securității umane din perspectivă filosofică este V.V. Balahonski, interesat îndeosebi de fundamentele sinergetice și informaționale ale procesului de asigurare a securității sociale și individuale [296, p. 21]. Autorul promovează ideea potrivit căreia securitatea reprezintă un scop suprem al statalității, protecția societății și persoanei umane la fel fiind pusă în seama statului. Vom propune ideea potrivit căreia concepția securității umane în contextul ultimelor elaborări în acest domeniu, analizată inclusiv sub aspect filosofic, este capabilă să contribuie substanțial la evoluția filosofiei sociale și antropologiei în vederea accentuării aspectului securitar în studiile despre om și societate.

Din perspectiva relațiilor internaționale contemporane, conceptul securității umane este studiat de către cercetătorul D. Borisov care semnalează o discrepanță semnificativă din ce în ce mai mare a rolului acestui concept în practica internațională, pe de o parte, și în teoria relațiilor internaționale, pe de altă [297, p. 80]. Din punctul nostru de vedere, în ciuda fenomenului remarcant, se prefigurează o adaptare a strategiilor securității naționale a statelor democratizate și active pe plan internațional la principiile concepției securității umane, deși acest proces este destul de prelungit în timp pe motiv că necesită o schimbare produsă la nivelul mentalităților sociale care vor determina, la rândul lor, schimbări ale cadrului normativ, atât național, cât și internațional.

Un cercetător tânăr din Federația Rusă, A. A. Mishcerikov, este preocupat de problematica securității umane în plan teoretic și practic, în contextul progresului tehnologiilor informaționale contemporane [298, p. 19]. Acest cercetător relevă în lucrarea sa rolul statului, al societății civile și al personalității umane în formarea sistemului comun de asigurare a securității, subliniind posibilitățile și riscurile de apariție a conflictelor în societate ce ar afecta libertatea și securitatea persoanei umane în condițiile unei societăți informaționale ce tinde să extindă controlul său deplin asupra personalității cetățenilor, reducând spațiul libertății lor. În acest context, în disonanță cu A. A. Mishcerikov, considerăm că securitatea umană stabilește ca prioritate asigurarea intereselor persoanei în fața intereselor statului, perceput ca garant al acestor drepturi ale omului, pe lângă alte instituții și organisme ale societății civile, cele de pe plan internațional etc., iar progresul tehnologiilor informaționale contemporane nu doar amplifică riscurile pentru libertatea și spațiul privat al persoanei umane, dar mai și contribuie la valorificarea unor oportunități importante pentru fortificarea securității umane, în special cele legate de informare mai exactă, comunicare mai rapidă și mai calitativă, învățare mai profundă etc. În contextul dat este important de menționat că în Republica Moldova spre exemplu, a avansat mult în domeniul implementării tehnologiilor informaționale contemporane, conform Raportul național de dezvoltare umană pentru anii 2015-2016. Astfel, „contribuția sectorului ICT la PIB în 2015 a constituit 8%, iar penetrarea serviciilor Internet a fost de 64%. Jumătate din populație - 1.946.111 cetățeni sunt utilizatori de Internet. Cei mai mulți dintre aceștia sunt utilizatori frecvenți ai Internetului, ei fiind conectați la Internet de viteză. Conform

ultimelor date, ponderea abonaților care accesau Internetul prin fibră optică era de 55,6%, în baza tehnologiilor xDSL - 37,1%, prin cablu coaxial - 6,9% și în baza altor tehnologii - 0,4%” [24, p. 92].

În Ucraina, problematica securității umane devine la fel din ce în ce mai populară în comunitatea academică. Un important cercetător din Ucraina al fenomenului securității umane este D.V. Zerkalov care este preocupat mai ales de aspectul corelației factorului comunitar și social al securității umane în raport cu drepturile persoanei umane [299, p. 283]. Discursul său pornește de la problematica securității naționale, tratată din perspectiva securității sociumului și a persoanei umane ca parte a acestuia. Conchidem că aspecte legate de securitatea și asistența socială acordată cetățeanului, la fel sunt analizate de acest autor, în contextul analizei asistenței sociale a diverselor pături și categorii sociale. Deducem că, cu tot efortul întreprins de autor, perspectiva dominantă adoptată în lucrare este concentrată pe abordarea specifică dreptului internațional asupra asigurărilor sociale și reglementărilor internaționale în domeniu. Un loc special în lucrarea dată ocupă partea factologică, conținând referințe directe la fapte și evenimente elucidate în mass-media ce atestă nivelul de încălcare a drepturilor fundamentale ale omului în Ucraina.

O perspectivă diferită asupra securității umane o promovează cercetătorii ucraineni O. Kharlamov, M. Bondarenko și G. Kharlamova. Astfel, un important aspect al abordării securității umane specifice acestor autori din Ucraina îl constituie siguranța alimentară și, în mod deosebit, securitatea consumatorilor de produse modificate genetic. În așa fel, se promovează ideea potrivit căreia spectrul de amenințări la adresa securității umane trebuie completat cu cele de natură tehnologică ce se referă la producerea și consumul de organisme și produse modificate genetic [300, p. 115]. Potrivit autorilor, nanotehnologiile de producere a unor noi substanțe și materiale trebuie puse în serviciul societății în perspectiva de a asigura securitatea persoanei umane care poate deveni un agent activ de securizare a spațiului public prin liberul acces la utilizarea acestor tehnologii. Totodată, ne exprimăm convingerea că este important de remarcat faptul că nanotehnologiile nu doar pot oferi noi posibilități și modalități de asigurare a securității umane, dar pot deveni și sursa unor noi pericole și amenințări la adresa securității persoanelor, fiind necesară o adaptare la noile realități ale cadrului normativ și ale practicilor sociale.

Prin urmare, problematica securității umane raportată la elementului etic, în spațiul sociocivilizațional est-european, poartă un caracter eclectic și foarte diversificat. Acest lucru are loc sub impactul multitudinii de opțiuni geopolitice, al diversității de resurse (umane, naturale, economice, militare etc.), de strategii de dezvoltare pe termen lung specifice statelor din această zonă a Europei. Cu toate diferențele semnalate, atât cercetătorii de limbă rusă, cât și cei ucraineni sau români consideră concepția securității umane ca având un caracter profund moral și echitabil, fiind o orientare importantă și de viitor în studiile de securitate, mai cu seamă în contextul procesului globalizării, inclusiv a sistemului de securitate internațională, a economiei mondiale și relațiilor externe.

2.3. Concluzii la capitolul 2

Concepția securității umane și teoria bioetică denotă o tendință de apropiere metodologico-obiectuală a intereselor lor de cercetare, precum și o certă perspectivă de conlucrăre și interconectare pe viitor, reieșind din analiza literaturii de specialitate, inclusiv a celei din Republica Moldova, în cadrul investigației date:

1. Studiile științifice realizate demonstrează că atât cercetătorii, cât și analiștii din regiunea est-europeană, inclusiv din Republica Moldova, au acordat mai puțină atenție aspectelor de conexiune a domeniilor bioeticii cu securitatea umană, capabile să se ranforseze reciproc, atât metodologic, cât și logistic, pentru a obține o dezvoltare mai sustenabilă, mai rapidă și mai profundă a societății, inclusiv din Republica Moldova, în beneficiul persoanei umane. Cercetătorii și-au canalizat însă eforturile în special pe dimensiunile ce țin de corelația securității umane cu fenomenul globalizării în contextul evoluției sferei securității naționale în perioada „postrăzboi rece”, ori pe interconectarea bioeticii cu sectorul biomedical, dar nu îndeajuns cu teoriile sociopolitice și economice referitor la progresul și dezvoltarea globală durabilă a omenirii, după cum propovăduia fondatorul acestei concepții V.R. Potter.
2. Securitatea umană și bioetica, drept domenii complementare de activitate umană, în sens practic, ambele cu implicare în spațiul politicului, pot căpăta diverse noi caracteristici în dependență de situație și context, reieșind din setul de așteptări sociale față de acestea în vederea asanării sustenabile a crizei globale, inclusiv a manifestărilor ei locale în Republica Moldova în diverse sfere ale vieții umane și sociale, utilizând întregul spectru de metode și pârgii disponibile. În contextul cercetării de față s-a constatat că atât disciplina securității umane, cât și teoria bioetică includ suficiente elaborări metodice și conceptuale, sisteme de principii și abordări pentru a contribui substanțial la accelerarea și amplificarea cantitativă și calitativă a valorificării practice a rezultatelor acumulate în domeniul teoretico-aplicativ al dezvoltării durabile, lansat de două decenii în urmă.
3. Identificarea unor posibilități și modalități eficiente de depășire a crizei globale în condiții sustenabile și optime de securitate și bunăstare pentru persoana umană, prin dezvoltarea capacităților de cercetare și aplicare a cunoștințelor în viața de zi cu zi cu privire la securitatea persoanei și a biosferei, educarea caracteristicilor și virtuților etico-morale ale persoanei și comunităților, cultivarea metodelor și tehnologiilor sociale de dirijare și management societal, devin cele mai importante sarcini de realizat ale concepției securității umane și ale domeniului bioeticii ca științe ale supraviețuirii în condițiile crizei globale, ancorate adânc în contextul critic sociocivilizațional contemporan.

3. BIOETICA ÎN PROCESUL DE ASIGURARE A SECURITĂȚII UMANE ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII

În acest capitolul se analizează procesul de asigurare a securității umane în condițiile globalizării și rolul bioeticii în acest context, fiind subliniate căile de realizare a transformărilor globale în contextul procesului de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane. Investigațiile sunt îndreptate cu precădere spre punerea în lumină a proceselor actuale de reconfigurare a pozițiilor și de redimensionare a domeniului bioeticii în contextul elaborării mecanismelor de asigurare a securității persoanei umane și a omenirii în întregime. Se reliefează aportul cercetătorilor și a experienței sociopolitice acumulate în spațiul est-european referitor la domeniul implementării metodologiei bioetice în procesul de asigurare a securității umane. Se cercetează sub aspect comparativ fenomenul bioeticii din perspectiva diverselor trasee de dezvoltare a acestui domeniu. Sunt analizate procesele de formare ale multiplelor modele socioculturale ale bioeticii. Fenomenul securității umane și al bioeticii este analizat din perspectiva politizării și a impactului crizei globale, subliniindu-se importanța strategiilor globale de securizare umană. Se analizează în termeni politologici, dar și din perspectivă securitară, problematica omului în contextul edificării bioeticii, fiind abordate diverse aspecte specifice acestui subiect în interconexiune istorică și teoretico-metodologică. Se investighează multiple abordări ale fenomenului eugenic pe parcursul evoluției sale istorice și metodologice, la fel și aportul Clubului de la Roma la fundamentarea strategiei de securitate umană.

3.1. Bioetica și strategia globală de securizare umană

Cu toate că problematica bunăstării civilizației umane în condiții de siguranță și respectare a drepturilor și libertăților persoanei se remarcă a fi o preocupare mai veche în istoria gândirii umane, considerăm că paradigma securității umane a reușit să aducă un suflu nou în studiile de securitate abia în ultimele 2-3 decenii, transformând și înlocuind concepția dominantă, de sorginte realistă, a securității statului într-o lume haotică, unde numai forța militară poate asigura o protecție adevărată.

Vom constata că încă în perioada antică se pun bazele preocupării omului pentru siguranța sa individuală bazată pe reiterarea drepturilor persoanei. Codul lui Hammurabi (aprox. anul 1760 î.e.n.), spre exemplu, se referea la faptul că oamenii nu pot fi privați de proprietăți, nu pot fi torturați sau înrobiți fără de a fi judecați în conformitate cu normele timpului. Din punctul nostru de vedere, preocuparea pentru binele persoanei, libertățile sale și respectul pentru ființa umană au constituit subiecte fundamentale pentru gânditorii din Grecia Antică, întâi de toate pentru Socrate, Platon și Aristotel, care au pus bazele sistemului democratic de luare a deciziilor, bazat pe respectul votului liber al majorității cetățenilor. Acești importanți filosofi ai antichității au fundamentat principiile culturii și civilizației mondiale, făcând referință și la necesitatea respectării drepturilor omului, a proprietății private și libertății de exprimare. Cu toate că, modelul democrației

directe grecești antice diminua importanța participării politice, în majoritatea cazurilor, a sclavilor și femeilor, precum și cetățenilor fără de avere sau a celor suferinzi. Apreciem că majoritatea filosofilor clasici ai Greciei Antice promovau dezideratul binelui comun, înțelegând ființa umană în genere, cetățeanul în mod particular, ca fiind o ființă eminentamente socială, una elevată și educată, cu veleități morale și intelectuale deosebite, în contextul mediului istoric de atunci.

Preocuparea gânditorilor antici pentru problematica securității și libertățile persoanei poate fi exemplificată și prin Legea romană a celor XII table (451 î.e.n.), unde sunt menționate un șir de drepturi ale omului, cum ar fi dreptul cetățeanului de a fi fericit, pe lângă dreptul la o judecată corectă, dreptul la proprietate, la libertate. Iar filosofii stoici latini promova egalitatea și echitatea dintre oameni, diminuând rolul social al diferențelor de clasă socială sau a nivelul bunăstării personale. În fapt, prin cuceririle Imperiului Roman s-au promovat și standardele civilizaționale legate de drepturile persoanei, echitate și respect pentru justiție. Și în perioada Evului Mediu au fost numeroase exemple de interes deosebit în gândirea timpului pentru problematica libertăților cetățenești, a nevoii de siguranță și spiritualitate. Spre sfârșitul Evului Mediu, în anul 1215 apare în Anglia „Magna Charta” – un document juridic al timpului, o normă cu caracter constituțional ce conținea prevederi exprese pentru a reduce exercitarea absolută a puterii, legiferând drepturile nobilimii și bisericii, dar și a oamenilor simpli. Subliniem că în gândirea civică, filosofică și juridică modernă se fac remarcate un șir de exemple ale preocupării majore pentru problematica dezvoltării societății umane, a drepturilor și libertăților individuale în contextul securității. Astfel, în sec. XVII, în anul 1679, în Anglia, a apărut Legea Habeas Corpus, ce prevedea procedura stabilirii vinovăției în cazul acuzațiilor de crimă sau fărădelege, în cadrul unui proces de judecată al unui tribunal ca instituție specializată în domeniul drepturilor, unica care putea dispune aplicarea unei pedepse, în caz de constatare a vinei. Iar în perioada revoluției burgheze din Anglia (1688-1689) s-a încercat o reglementare constituțională a supremației legii dar și promovarea drepturilor individuale fundamentale prin adoptarea Declarației Drepturilor, un act ce se referea și la separarea puterilor în stat, limita atribuțiile și puterile regelui.

În epoca Iluminismului, drepturile și libertățile omului, concepția dezvoltării sociale și personale, bazată pe educație și cultură, capătă o amploare nemaivăzută până atunci. Astfel, în 1787 este adoptată Constituția Statelor Unite ale Americii în baza Declarației de Independență a SUA (1776). Un alt document foarte important care promovează dezideratul drepturilor omului a fost Carta Libertăților Publice din SUA ce apare în 1791. În paralel, în Europa, în urma revoluției burgheze, este emisă în anul 1789 Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din Franța – unde, în cel mai complet mod, până la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948, este promovat conceptul drepturilor și libertăților fundamentale. Această Declarație face referință la egalitatea între toate ființele umane, la libertatea de exprimare, la libertatea religiei și cea confesională, dar și dreptul de a alege și a fi ales în structurile de guvernământ.

În gândirea politică contemporană, problematica siguranței personale și drepturilor individului uman înregistrează o evoluție permanentă pe întreaga durată a acestei perioade istorice. În 1865, președintele SUA Abraham Lincoln a promulgat Legea de organizare a unui biroului pentru sclavii eliberați, pentru susținerea materială a acestora, abolind sclavia ca rezultat al războiului de secesiune.

După aprecierea autorului, drepturile omului au fost promovate în statele din vestul Europei, către sfârșitul sec. XIX, mai cu seamă datorită unor personalități marcante. În acest sens, este emblematic cazul scriitorului Emile Zola care a determinat masele să susțină înființarea Ligii Drepturilor Omului din Franța la 4 iunie 1898. Începutul sec. XX a fost profund marcat de cele două războaie mondiale care au însemnat o involuție a principiilor securității persoanei, respectului pentru bunăstarea acestuia și libertățile sale. Cu toate acestea, considerăm că după încheierea Primului Război Mondial se pun bazele unor organizații mondiale importante referitor la subiectul în discuție și care vor pune bazele unor tradiții frumoase în acest domeniu. Astfel, în anul 1919 a fost fondată Organizația Internațională a Muncii (OIM) ca parte a negocierilor de pace după încheierea Primului Război Mondial. Iar în anul 1920, în urma Conferinței de Pace de la Paris, care a pus capăt Primului Război Mondial, a fost înființată Liga Națiunilor sau Societatea Națiunilor – o organizație mondială interguvernamentală și precursora Organizației Națiunilor Unite, cu un rol esențial în promovarea drepturilor omului sub aspect al dreptului internațional și de reglementare a litigiilor internaționale. Aceasta a fost prima organizație internațională de securitate, având obiectivul principal să mențină pacea la scară mondială printr-un sistem de securitate colectivă, prin dezarmare, rezolvarea diferendelor internaționale prin negociere și arbitraj. Liga Națiunilor se preocupa de asemenea probleme ca echitatea față de muncitori și condițiile de muncă a acestora, protejarea minorităților, traficul de persoane și droguri, sănătatea mondială, comercializarea armelor etc.

După estimările noastre, drepturile sociale ale omului și securitatea personală, formarea unei societăți a bunăstării, au constituit un obiectiv major al politicianilor din statele democratice în contextul necesității ieșirii omenirii din Marea criză economică din anii 1929-1933. Astfel că, politica „New Deal”-ului lui Fr. D. Roosevelt, lansată în 1932, a promovat recuperarea economică și reforma sistemului financiar, dar și ajutor pentru șomeri și săraci. În perioada celui de al Doilea Război Mondial și ca urmare a extinderii teritoriale fulminante a ideologiilor autoritare și nedemocratice, a fost inițiat un document important - Carta Atlanticului (Atlantic Charter), de către președintele SUA, F. D. Roosevelt și premierul britanic W. Churchill în august, 1941. Importanța acestui act constă în faptul că promova drepturile și libertățile cetățenești cum ar fi dreptul la siguranța personală și comunitară, libertatea credinței, dreptul persoanei la un trai demn etc.

Crearea în anul 1945 a Organizației Națiunilor Unite, prin semnarea la San Francisco (SUA) pe 26 iunie 1945, a Cărții ONU de către 50 de state, cu scopul de a preveni pe viitor, prin cooperare internațională, conflictele armate, iar mai apoi, adoptarea la 10 decembrie 1948 a Declarației Universale a Drepturilor

Omului, au constituit poate cele mai importante pagini de până acum ale istoriei contemporane de promovare a modelului unei societăți a bunăstării bazate pe respect pentru drepturile omului și securitate. Pe bună dreptate, Declarația Universală a Drepturilor Omului este considerată prima reglementare juridică internațională cu caracter universal prin care au fost promovate principii, valori și criterii de respectare a individului și a libertăților sale civile, economice, sociale, politice ori culturale. Valoarea inegalabilă a Declarației a fost subliniată de reglementările juridice care au venit să o completeze pe parcurs cum ar fi: Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1965), Convenția internațională asupra drepturilor politice și civile (1966), Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (1979), Convenția împotriva torturii (1984), Convenția împotriva Apartheid-ului (1985) și altele. În viziunea autorului, perioada postbelică a constituit o importantă etapă în consolidarea dezideratului protecției persoanei, drepturilor și securității sale, mai cu seamă în regiunea vestului Europei și Americii de Nord. Astfel că, concomitent cu adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului și formării Organizației Națiunilor Unite, în anul 1949 a fost creat Consiliul Europei, întrunind la început 10 state fondatoare. Acest for regional a fost edificat în vederea promovării libertăților democratice și drepturilor omului, precum și a cooperării dintre statele europene. În contextul realizării acestor obiective, la Roma în anul 1950 a fost adoptată Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Prin acest document se asigura respectarea drepturilor fundamentale ale omului și promovarea bunăstării și securității individuale. O importanță deosebită, în a doua jumătate a sec. XX, în contextul promovării securității umane și a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, a fost acordat subiectului protecției copilului. În acest context, în anul 1959 a fost adoptată Declarația ONU cu privire la drepturile copilului, anul 1979 a fost declarat de către ONU Anul internațional al Copilului, iar peste 10 ani, în 1989, a fost adoptată Convenția drepturilor copilului. După sfârșitul „războiului rece” și începerea unei noi ere în conștientizarea pericolelor globale și, mai ales, după identificarea unui set de soluții de ieșire din criza globală, considerăm că subiectul securității și libertăților umane a început să capete noi aspecte inedite.

O pagină deosebit de importantă în acest context a fost scrisă la Conferința Organizației Națiunilor Unite referitor la Mediu și Dezvoltare, care a avut loc la Rio de Janeiro în iunie 1992, unde la 14 iunie 1992 a fost adoptată Declarația cu privire la mediu și dezvoltare, în care se stipula expres importanța susținerii colective a dezvoltării umane, a necesității încetării conflictelor armate, susținerii eforturilor societății umane la scară mondială pentru păstrarea unui mediu înconjurător sustenabil și a unor condiții acceptabile pentru fortificarea sănătății oamenilor și a unui nivel înalt al calității vieții lor. Corelația dintre mediu și dezvoltare umană, pe lângă Declarația de la Rio de Janeiro, a fost pusă și la baza altor două acte de o importanță crucială din ultimele decenii: Protocolul de la Kyoto (semnat în 1997, intrat în vigoare în 2005) și Acordul de la Paris (aprobat la 12 decembrie 2015, intrat în vigoare la 4 noiembrie 2016). Cu toate că, Protocolul de la Kyoto avea ca scop crearea unui cadru legal internațional mult mai funcțional prin asumarea unor obiective nobile,

cuantificabile și realiste de către statele semnatare, de reducere până în perioada 2008-2012 a emisiilor de gaze cu efect de seră cu 5,2% față de perioada anului 1990, printre statele importante care nu au ratificat acest protocol s-au regăsit și SUA, responsabile pentru mai mult de 40% din totalul emisiilor de gaze de seră la acel moment. O eschivare asemănătoare a SUA de la responsabilitățile sale ecologice majore față de comunitatea internațională a avut loc și după semnarea Acordului de la Paris - un tratat în temeiul Convenției-cadru a ONU privind schimbările climatice ce-și propune să reglementeze reducerea emisiilor de dioxid de carbon din anul 2020, fiind și un plan de acțiune pentru limitarea încălzirii globale la 1,5°C.

În iunie 1993 are loc o altă manifestație emblematică pentru dezvoltarea acestui domeniu - Conferința Mondială a Drepturilor Omului la care a fost adoptată Declarația de la Viena, precum și Planul de acțiuni în domeniul drepturilor omului. Ca urmare a Declarației aprobate, statele semnatare, printre care și Republica Moldova, adoptă planuri naționale de acțiuni în domeniul respectiv. În următorul an, Republica Moldova a adoptat noua Constituție (1994) în care au fost reflectate principiile de bază din Declarația de la Viena în domeniul drepturilor omului, iar în decembrie 2001 Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Hotărârea cu privire la crearea Comitetului coordonator pentru elaborarea și realizarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului. La cererea Guvernului Republicii Moldova, în ianuarie 2002, PNUD a lansat Proiectul „Susținere la elaborarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova”, ca urmare Republica Moldova a fost selectată în calitate de stat-pilot în cadrul Programului Global HURIST (Consolidarea drepturilor omului), realizată în comun de PNUD și de Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului al ONU. În consecință, prin Hotărârea Parlamentului nr. 415 din 24.10.2003 a fost aprobat Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008, iar prin Hotărârea Parlamentului nr. 90 din 12.05.2011 - pentru anii 2011-2014. Evaluând impactul practic al acestor planuri de acțiuni, experții naționali și internaționali, inclusiv reprezentând Oficiului Consiliului Europei în Republica Moldova, au concluzionat la finele anului 2015 că „PNADO 2004-2008 a fost realizat în proporție de 60%, iar PNADO 2011-2014 a fost realizat în proporție de 80%. Respectiv, este necesară continuarea implementării acestor acțiuni, sau regăsirii acestora în noul proiect al PNADO...” [301].

Pe plan național, menționăm că problematica respectării libertăților fundamentale și securității umane este monitorizată îndeaproape de un șir de reprezentanțe ale diverselor organizații ale ONU în Republica Moldova precum: Oficiul Înaltului Comisariat pentru Drepturile Omului al ONU (OHCHR), Oficiul Organizației Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură (UNESCO), Misiunea Organizației Internaționale a Muncii (OIM) în Republica Moldova, Oficiul Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), Reprezentanța Fondului Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite (UNICEF). De asemenea, funcționează reprezentanțe ale unor asemenea organizații regionale precum: Oficiul Consiliului Europei (CE) în Republica Moldova, Misiunea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE).

Conchidem că, scopul principal al lansării acestei noțiuni a securității umane, emanat de sfera studiilor de securitate, a fost de a depăși limitele impuse conceptualizării fenomenului securității de sensul militar tradițional al ei. Noul sens al securității umane extinde către un nivel superior înțelegerea fenomenului în cauză, prezentându-l ca pe unul multidimensional ce cuprinde securitatea economică, alimentară, a sănătății, a mediului, securitatea personală, politică, a comunității. Astfel că, primele referințe la securitatea umană le găsim corelate cu problematica drepturilor omului ce s-a aflat în atenția ONU încă de la formarea acestei organizații mondiale, începând cu adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948, unde în articolul 3 este prevăzut că „orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”.

Dacă e să analizăm în detaliu concepția securității umane, considerăm că este important de remarcat că noțiunea dată poartă un caracter eminamente sintetic și complementar cu cel puțin alte două concepte cum este cea a drepturilor omului, pe de o parte, iar, pe de altă parte, problematica dezvoltării umane. Împreună, cele trei noțiuni: *securitatea umană*, *drepturile omului* și *dezvoltarea umană* reprezintă un complex conceptual armonios destinat elucidării și explicării proceselor de evoluție și transformare a omului în contextul lumii contemporane, cu toate provocările, pericolele, și amenințările pe care le comportă pentru persoana umană. Fără securitate umană, drepturile omului și dezvoltarea pierd din conținut și nu mai pot atinge obiectivul pentru care au fost propuse – crearea unui mediu adecvat de evoluție atât pentru persoana umană, cât și pentru comunitățile de oameni. Dintr-o altă perspectivă, apreciem că asigurarea unei securități umane și a drepturilor omului în afara paradigmei dezvoltării reprezintă o ocupație inutilă cramponată de o situație statică și lipsită de sustenabilitate. La fel și realizarea unei dezvoltări umane și a securității individului uman fără un nivel adecvat al asigurării respectării drepturilor omului, devine desuetă din moment ce drepturile și libertățile individuale sunt considerate mai puțin importante sau secundare celor comunitare, prioritatea fiind pusă pe securitatea și dezvoltarea statului în detrimentul și din contul cetățeanului. Din punctul nostru de vedere, dintre cele trei elemente organic legate: *securitatea umană*, *drepturile omului* și *dezvoltarea umană*, primul dintre care apare cel mai târziu în circuitul informațional social și academic, cronologic vorbind. Securitatea umană, de fapt, a venit să desăvârșească concepția progresului civilizației umane contemporane, bazată pe bunăstare, toleranță și libertăți individuale. Generalizând, constatăm că securitatea umană tinde să cuprindă celelalte noțiuni, transformându-le decisiv, în conformitate cu prioritatea siguranței și sustenabilității eforturilor de realizare a progresului. Astfel că, toate cele trei elemente: securitatea umană, drepturile omului și dezvoltarea umană devin parte a unei concepții unice a dezvoltării sigure și libere. În aceeași ordine de idei, fostul Secretar General al ONU K. Annan s-a pronunțat că nu ne vom putea bucura de securitate fără dezvoltare, nu ne vom putea bucura de dezvoltare fără securitate, și nici de una dintre ele fără respect pentru drepturile omului [302]. Cu alte cuvinte, reiterăm că triumviratul celor 3 concepte reprezintă cheia succesului strategiei progresului și bunăstării umanității la scară globală. Totodată, este important de remarcat că concepția securității umane nu diminuează

din actualitatea securității statului.

Potrivit Raportului „*Human Security Now*”, lansat de Comisia pentru Securitate Umană a ONU în 2003, se susține la pct. 6 că ambele concepte devin complementare fortificându-se reciproc, fiecare devenind dependent de celălalt concept, deoarece ambele vizează aceleași cauze ale insecurității, cu excepția că securitatea umană implică în procesul de soluționare a provocărilor de securitate nu doar instituțiile specializate ale statului, ca în cazul securității de stat, dar și comunitățile locale, organisme internaționale, societatea civilă [19]. În contextul studiului referitor la securitatea omului, interesul permanent al științei și filosofiei pentru îmbunătățirea calitativă atât a vieții sociumului, cât și a vieții individului uman, se constată a fi o preocupare importantă pe parcursul întregii istorii a umanității din antichitate până azi. În context, Aristotel în operele sale „*De animalibus historia*” și „*Politica*” a dezvoltat ideea cu privire la „*zoon politikon*”, F. Nietzsche a contribuit decisiv la elaborarea conceptului antroposofic de „supraom” în opera sa „*Așa grăit-a Zarathustra*” etc.

Problema îmbunătățirii calității omului, a creșterii și sporirii artificiale, prin tehnici și tertipuri biomedicale și bio-ingineresti a capacităților sale naturale, „fabricarea” omului din elemente componente primare, din organe prelevate de la alți indivizi umani sau alte specii de mamifere ori cultivate artificial, cu scopul de a-i conferi abilități și forțe specifice cât mai aproape de un oarecare ideal al individului uman, fie în sfera estetică, fie în cea intelectuală, a comunicării paranormale sau în domeniul exercitării puterii politice asupra întregii omeniri prin potențialul suprauman, provenit dintr-o viziune strategică extraordinară de a adopta și implementa decizii politice cu un impact extraordinar, au preocupat în egală măsură și scriitorii, oamenii de artă. În accepțiunea autorului, un apogeu al gândirii artistice și științifice referitoare la identificarea posibilităților și căilor probabile de creare a supraomului a fost atins în sec. XIX, la începutul epocii contemporane, în perioadă când progresul științific și elaborările geniale ale oamenilor de știință din domenii ca biologia, chimia, fizica, au determinat un salt tehnologic nemaivăzut până atunci. Tot în acea perioadă încep să apară și teorii filosofice, deducții științifice, dar și opere artistice care au panicat opinia publică, având ca scop atenționarea societății umane cu privire la rezultatele imprevizibile și dezastruoase la scară mondială, ale posibilității scăpării de sub control a experimentelor implicând subiecți umani, precum romanul „*Frankenstein*” (1818) aparținând scriitoarei britanice M. Shelley [303], care reia în așa fel mitul Golem-ului, roman ce a fost mai târziu ecranizat și reprodus de nenumărate ori, producând de fapt un efect invers decât cel scontat de către autori și public prin provocarea comunității științifice și clasei politice să reacționeze nu prin moralizarea și raționalizarea acțiunilor lor întreprinse anterior și de sporire a securității omului și societății, a controlului asupra viitoarelor proiecte sociale și de cercetare, ci prin intensificarea amplitudinii pericolelor tehnice și antropogene, prin sporirea cercetărilor periculoase biofizice, nucleare, biomedicale și antropologice, ca număr și nivel ridicat al riscului, generând în rezultat, pe plan global, o concurență total illogică și irațională pe termen lung, de natură tehnologică, mai cu seamă în domeniul elaborării noilor tipuri de armament de distrugere în

masă, de asemenea o confruntare în sfera resurselor naturale în genere, dar mai ales a celor energetice, culminând cu cele două războaie mondiale din sec. XX, soldate cu jertfe și suferințe umane enorme, inclusiv în Republica Moldova. De fapt, conchidem că ideile cu privire la crearea pe cale artificială, prin intervenția omului de știință, a unui individ perfect care să răspundă rigorilor timpului său, ideal adaptat la ritmurile sporite ale vieții în perioada industrializării totale, susținute și prin numeroase teorii biologiste prin care se exacerba nejustificat importanța elementului biologic din natura umană pentru progresul omenirii și civilizației, precum teoria darwinismului social, igiena biologică, teoria selecției și sterilizării eugenice și mai ales rasismul, a continuat la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX, să constituie un subiect prioritar pentru oamenii de știință în cercetările lor din domeniile biomedicale cele mai avansate la acea vreme, ca genetica umană, referitor la tehnicile de diagnosticare, ginecologice și chirurgicale noi, metodele de inseminare umană artificială (intravaginală, intracervicală sau intrauterină). Considerăm că acesta a devenit un subiect prioritar și pentru politicieni în discursurile lor, manifestat inclusiv prin strategiile adoptate la nivel local și național, racordate la recomandările oamenilor de știință.

Spre exemplu, un caz aparte în acest sens îl constituie Charles Davenport, profesor de biologie la Harvard, fiind unul dintre liderii mișcării eugeniste din SUA care a fost implicat direct în sterilizarea a peste 60000 de persoane, în mare parte de culoare sau cu diverse handicapuri. Această politică eugenică a fost promovată prin activitățile Biroului statistic de eugenie din SUA - „Eugenics Record Office”, înființat în anul 1910 și finanțat direct, până la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, de către M. Harriman (văduva baronului de căi ferate E.H. Harriman), dar și de către familia Rockefeller prin intermediul Institutului Carnegie, instituit încă în 1898, prin laboratorul de igienă genetică „Cold Spring Harbor”, iar din 1904 și prin intermediul unui program eugenic similar pe lângă Carnegie Institute of Washington. În aceste instituții se elaborau principiile și pilonii fundamentali ai politicii eugenice de îmbunătățire a speciei umane aplicată în SUA unde, către anul 1927, în peste 25 de state au fost adoptate legi eugenice speciale cu privire la sterilizarea forțată a persoanelor de culoare și eutanasierea celor cu handicap în baza deciziilor curții, politici care în sens direct au influențat abordările teoretice și strategiile demografice aplicate în Europa începând cu a doua jumătate a sec. XIX [304, p. 228].

Din punctul nostru de vedere, la începutul sec. XX, aceste abordări de origine darwinistă, eugenice și rasiale au devenit ideologii de stat și doctrine sociopolitice dominante până la mijlocul sec. XX, mai ales pe fondalul dezvoltării rapide a unor regimuri autoritare și totalitare ca cel sovietic în URSS, cel nazist în Germania hitleristă și cel fascist în Italia. În contextul evoluției culturilor personalității liderilor totalitari – V. Lenin, A. Hitler, I. Stalin, B. Mussolini, aceștia au fost declarați de către comunitatea științifică a timpului său, aservită intereselor politice ale momentului, drept supraomeni sau *homo sapiens futuris* – prototipi ai oamenilor viitorului, atribuindu-le calități intelectuale și psiho-neurologice supraomenești. În acest context este

bine știut faptul că A. Hitler recunoștea, în opera sa „Mein Kampf” (1924), teoriile înaintate de către celebrii eugenști și rasiști americani, precum Th. Hunt Morgan, M. Grant etc., ca fiind sursa principală de inspirație pentru politica sa de exterminare a reprezentanților raselor inferioare - pe evrei și romei, teorii care au constituit baza ideologică a celui de al III-lea Reich.

În URSS, de asemenea, menționăm că au fost demarate cercetări sociogenetice importante referitor la implementarea politicii bolșevice pentru îmbunătățirea eredității, ai căror promotori au fost fondatorii unor instituții specializate: Iu. Filipchenko (la Petrograd) și N. Koltsov (la Moscova). În așa fel, ultimul dintre cei doi amintiți mai sus, în anul 1918, a fondat Institutul de biologie experimentală (ajutat de Al. Serebrovsky, S. Levit etc.), unde se efectuau încrucișarea omului și maimuței, sterilizări forțate experimentale, investigații asupra creierului uman etc., fiind o instituție interdisciplinară la interferența dintre genetică, antropologie experimentală, biomedicină, demografie, igienă rasială sau eugenie, axat în principal pe elaborarea și transpunerea în practică a celui mai amplu program eugenic din tânăra țară a sovietelor cu privire la însemințarea umană artificială, vizând posibilitățile cele mai eficiente de transmitere oamenilor din generațiile viitoare, apreciați ca simple instrumente umane fără drept de replică în edificarea viitorului om de tip sovietic, a intelectului superior al cărui purtător era recunoscut ca fiind V. Lenin, cât și un număr extrem de redus de revoluționari – tovarăși ai liderului bolșevic, capacitățile mentale ale căruia erau estimate ca fiind egale cu ale cel puțin 100 de persoane de nivel intelectual mediu, ipoteză infirmată oficial de cercetătorii sovietici nu mai devreme de sfârșitul anilor '60 ai sec. XX [305, p. 7].

Potrivit autorului tezei, în perioada imediat premergătoare celui de al Doilea Război Mondial, ca și în timpul acelei conflagrații militare globale de amploare inegalabilă pe Terra, au fost implementate numeroase proiecte eugenice de „igienizare rasială” și prin acestea au fost admise crime odioase de transpunere în practică a celor mai inumane experimente biomedicale și antropologice asupra omului cu scopul acumulării de cunoștințe și posibilități practice de intervenție în natura umană cu scopul modificării acesteia după bunul plac al elitelor sociopolitice. Din cauza demoralizării și dezumanizării totale a teoriilor de formare artificială a unor oameni superiori, implementate de naziști în lagărele de concentrare, opinăm că eugenia, de asemenea, pierde din popularitate. Ca rezultat, vor apărea noi teorii ce vor prelua în mare parte, ideile premergătorilor și fondatorilor teoriilor eugenice din sec. XIX, cu scopul organizării și controlului asupra creșterii demografice a numărului populației planetei, dar și în anumite regiuni ale acesteia, cu scopul eficientizării sistemului de ocrotire a sănătății și de protecției a sănătății publice a populației. Astfel că, în a doua jumătate a sec. XX, în SUA și Europa de Vest, apare teoria planificării familiale în locul igienei rasiale și sterilizării sau teoria biologiei sociale în locul darwinismului social, precum și asemenea teorii și termeni ca transumanismul, control asupra creșterii numărului populației, supraviețuirea omenirii, conservarea populațională, environmentalismul etc. În aplicarea acestor concepții noi erau atrași, în perioada imediat postbelică, sute de

specialiști naziști: medici și antropologi ce au servit sistemul dat până la sfârșitul anilor '70 - începutul anilor '80 ai sec. XX în vederea implementării acestor proiecte și elaborării sistemelor bio-militare ca, de exemplu al armelor biologice sau climatologice etc. Lista specialiștilor naziști includea spre exemplu pe J. Mengele, supranumit „îngerul morții” sau profesorul O. Freiherr von Verschuer, director al „Kaiser-Wilhelm-Institut für Anthropologie, menschliche Erblehre, und Eugenik”, bine cunoscuți după experimentele oribile pe care le-au efectuat pe oamenii încarcerați în acest scop și care a inițiat și condus odioasele „selecții” ale evreilor deportați din toată Europa la lagărul nazist de concentrare de la Auschwitz-Birkenau [306, p. 731].

Considerăm că elaborarea omului nou, a unei societăți formată din indivizi umani superiori celor care populează planeta Pământ, se preconiza de către eugeniști ca fiind posibilă doar în contextul unei dictaturi a științei de natură „soft”, în calitate de sistem sociopolitic de organizare a colectivităților umane bazat pe puterea rațiunii și logică, adevăr științific și calcul, pronostic și planificare, sub patronajul nemijlocit al unei oligarhii elitiste, al cărei scop primordial nu este doar menținerea acestei poziții dominante față de restul umanității, ci regenerarea și dezvoltarea permanentă a speciei umane pentru a mări șansele omului de a supraviețui și a dăinui pe Terra. În contextul dat teoriile eugeniste au constituit un catalizator important pentru numeroase discuții contradictorii în perioada respectivă în spațiul vest-european și nord-american generând astfel de opere ca romanul „1984” (1948), aparținând lui G. Orwell [307], sau utopia „Brave New World” (Minunata lume nouă - 1931), scrisă de Al. Huxley [308], lucrare realizată în mare parte sub influența fratelui său - biologul Julian Huxley (fondatorul transumanismului). Ideile fraților Huxley au stat la baza formării binecunoscutei mișcări sociale și intelectuale „Potențialul Uman”, continuatoarea mișcării „New Age” care își punea ca scop asocierea și coagularea unei mase critice suficiente de oameni aparținând elitelor naționale, precum și realizarea transformării acestor indivizi umani în ființe superioare și evolute, capabile să genereze o transformare benefică radicală la nivel global și să-și asume răspunderea sociopolitică pentru o astfel de metamorfoză a societății umane. Acest sistem dictatorial, în baza principiilor și legităților științifice, se pronostica să se producă dacă nu la scară globală prin intermediul organismelor mondiale existente, ceea ce este realizabil mai greu din cauza eterogenității culturilor, modelelor sociopolitice funcționale și nivelului diferit de dezvoltare și progres civilizațional, intelectual și științifico-tehnologic, dar nu în ultimul rând datorat inexistenței unui sistem politic și electoral integru și efectiv la scară globală, atunci la scară regională sau locală sub impactul și ca rezultat al promovării eficiente a unor astfel de abordări, inclusiv prin mecanisme democratice, participative și pe larg acceptate de către populația în prealabil informată, pregătită și educată corespunzător, pentru a conferi o mai mare legitimitate și sustenabilitate unui astfel de regim dictatorial al științei asupra sociumului.

După estimarea autorului, în ultimele decenii, se face remarcată, în contextul extinderii problematicei bioetice și creșterii importanței politice și macrosociale ale aspectelor biomedicale ale progresului tehnologic și

științific, conexiunea dintre teoria eugenică și doctrina neoliberală, dând naștere unei noi tendințe contemporane - *eugenia liberală*, care exercită o influență semnificativă atât asupra oamenilor de știință, asupra clasei politice și a celor ce participă la adoptarea deciziilor sociopolitice, cât și asupra opiniei publice largi. La etapa actuală de promovare și sporire a importanței eugeniei și eugeniștilor și prezenței acestora din urmă în funcțiile sociale și politice cheie, în cadrul proceselor decizionale și manageriale, inclusiv la cel mai înalt nivel mondial, considerăm că teoreticienii și practicienii eugeniști liberali se confruntă, mai cu seamă, cu problema accepțiunii de către masele largi ale populației a dezideratelor și idealurilor tradiționale eugeniste, modificate și actualizate sub impactul priorităților omenirii de la începutul sec. XXI, legate de cele mai stringente probleme globale. Aceste probleme globale vizează criza mondială pluridimensională, degradarea ecologică a stării planetei ca rezultat al impactului nociv al factorilor antropogeni, pericolul tot mai mare al unei catastrofe de natură atomică de proporții care pot depăși limitele planetare. Vom opina că o importanță deosebită pentru promovarea contemporană a eugeniei o are și influența idealurilor și valorilor liberale concentrate în jurul libertăților și drepturilor persoanei ca entitate centrală și măsură a valabilității și confirmării aplicabilității practice a construcțiilor teoretice de modernizare a societății contemporane și de organizare cât mai rațională a biosferei, conformă necesităților și intereselor umane. Din punctul nostru de vedere, astfel se recurge la un șir de metode și căi de persuasiune a opiniei publice, a comunității științifice în întregimea ei, a politicianilor din opoziție etc., incluzând remedii și posibilități de influență asupra voinței și facultăților intelectuale personale și de grup de natură farmacologică, sociopsihologică, comunicațional-informativă etc., în vederea realizării dezideratelor eugeniste amintite, care ar presupune o înrăutățire a situației individuale, o degradare simțitoare a nivelului de viață a fiecăruia, însă cu scopul atingerii unui ideal suprem cum ar fi supraviețuirea speciei umane prin păstrarea șanselor generațiilor viitoare de oameni la un mediu sănătos de viață, accesul acestora la resursele naturale epuizabile în viitor.

După constatarea autorului, în perioada postbelică, numeroase cercetări biomedicale și experimente au fost întreprinse cu scopul îmbunătățirii speciei umane în sensul global, dar și al creșterii capacităților individuale ale persoanei. De cele mai multe ori, asemenea experimente erau însoțite de încălcări flagrante ale normelor moralității generale sau a principiilor eticii profesionale medicale sau a omului de știință. De asemenea, subliniem că sunt multe cazuri de încălcare a legislației naționale, inclusiv în Republica Moldova, și a convențiilor internaționale adoptate după constatarea unor fapte referitoare la atitudinea degradantă față de persoana implicată în cercetarea biomedicală. Însă cel mai grav rămâne faptul că majoritatea experimentelor biomedicale ce au ca scop găsirea unor remedii medicale sau farmacologice noi, sporirea capacităților umane individuale sau implementarea unor proiecte eugenice și de optimizare a planificării demografice în contextul sistemului de sănătate publică, sunt secretizate de către guvernele naționale, mai ales de către acelea care nu se conformează normelor democratice și de transparentizare a actului guvernării. Astfel că, de exemplu, în SUA

(unul dintre statele cu cel mai mare număr de cercetări biomedicale și cel mai mare grad de protecție a subiecților cercetărilor, cu un nivel superior de transparență sociopolitică), potrivit unor statistici oficiale date publicității de către Congresul SUA, în perioada dintre 1910 și 2000 s-au produs peste 20 mii de cercetări experimentale, secretizate la momentul efectuării acestora.

În viziunea autorului, dintre acestea cele mai notorii și mai inumane, dar care au avut un impact major asupra ajustării sistemului de securitate umană, juridic și bioetic mondial și național din SUA, au fost astfel de cercetări biomedicale ca experimentul Tuskegee, care s-a implementat pe parcursul a 40 de ani în perioada dintre 1932 și 1972, constând în infectarea a peste 400 bărbați de culoare cu sifilis, nefiind izolați corespunzător, neacordându-se acestora o asistență medicală minimă, pentru a putea fi observați „cât mai veridic” în mediul lor firesc de viață, în vederea acumulării informației cu caracter științific despre evoluția acestei maladii. În urma acestui experiment au decedat câteva sute de persoane nevinovate și neinformate dintre bărbații infectați, soțiile, copiii și alte rude ale acestora, iar efectele experimentului se resimt și în prezent. Abia în 1997, președintele Bill Clinton și-a cerut public scuze pentru ceea ce s-a întâmplat la Tuskegee [309, p. 281]. Un alt caz cutremurător din istoria SUA a constituit experimentul armelor biologice în metrourile din New York în anul 1968 sub patronajul Pentagonului, în care au fost implicați spitale civile care constatau efectele acestor agenți biologici nocivi asupra organismului uman, atunci fiind afectați peste un milion de oameni. În contextul celor menționate, celebrul filosof și laureat al premiului Nobel, B. Russell, în lucrarea sa „The Impact of Science on Society”, publicată pentru prima dată în 1952 [310, p. 52], evidențiază probabilitatea inevitabilă a diferențierii intelectuale, ocupaționale, economice, dar și biologice a elitelor conducătoare de restul populației care poate ajunge chiar să devină aproape o separare dintre specii diferite [310, p. 49].

Totodată, considerăm că metodele farmacologice și medicale, dar și dieta specială, administrate din fragedă copilărie, pot fi niște metode eficiente de inducere a unei obediențe și ascultări a grupului celor mulți și guvernați față de guvernanții superiori până și din punct de vedere biomedical, ceea ce constituie un aspect de o importanță organică pentru buna funcționare a sistemului dictaturii științei și tehnologiei într-o societate eficientă și rațională [310, p. 62]. Cu toate acestea, vom opina că, prin prisma valorilor și principiilor bioetice aplicate la fenomenul politic, dar și prin prisma celor mai importante acte internaționale, cum e Codul de la Nürnberg (1947) sau Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), prin prisma convențiilor regionale, cum sunt acelea adoptate de Comunitatea Europeană prin intermediul Consiliului Europei, precum Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale (1950), Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, Convenția privind drepturile omului și biomedicina (1997) etc., preocuparea primordială a comunității mondiale trebuie să se refere direct la respectarea securității umane, a drepturilor omului și la formarea unor condiții de bunăstare accesibile pentru toți, în concordanță directă cu principiile bioetice ale echității și justiției,

descurajând eficient încercările și tentativele elitiste de limitare a accesului democratic al persoanelor la puterea politică și funcțiile decizionale în societate, la fel și relațiile sau tendințele ce vin să monopolizeze exercitarea atribuțiilor de administrare și conducere socială.

În plan local de exemplu, apreciem că sub aspectul respectării drepturilor omului, în Republica Moldova se atestă o oarecare discriminare în funcție de gen, mai cu seamă în vederea accederii femeilor în funcții de coordonare, astfel, potrivit studiului *Profilul femeilor în procesul decizional (pe unele domenii profesionale)* „în funcțiile de conducere de nivel superior femeile constituie 37%, iar în cadrul celor cu statut special și celor de demnitate publică - 26,4% și 13,8%, [311, p. 34]. Potrivit studiului, nici repartizarea femeilor după sectoarele ocupaționale nu este uniformă: „femeile rămân a fi concentrate într-o proporție semnificativă în cadrul sectoarelor sociale (sănătate, protecție socială, educație, cultură), acestea fiind sub-reprezentate în cadrul domeniilor precum: diplomația (7,7%); administrarea vamală (28,2%); organele de drept (43%); ordinea și securitatea publică (17,1%), apărarea și securitatea națională (47,2% în cadrul funcțiilor publice și 20% în cadrul efectivului cu grade militare), știința și dezvoltarea (48%)” [311, p. 34].

Un aport important la promovarea politicilor demografice, precum și a valorilor bioetice în acord cu principiile eugeniei liberale, în a II-a jumătate a sec. XX, l-a avut Clubul de la Roma, constituit în 1968 de către cercetătorul scoțian Al. King și A. Peccei, industriaș, fost președinte al companiei de construcție a automobilelor „Fiat”, care a fost interesat în mod profund de ideile eugenice și de îmbunătățire a capacităților și calităților umane [312, p. 259]. Această organizație ne-guvernamentală apolitică constituie și până în prezent un important pol formator al politicilor și strategiilor la cel mai global nivel posibil. Dacă scopul inițial al acestei organizații a oamenilor de afaceri de nivelul cel mai superior posibil, reprezentând interesele economice și industriale ale unei părți impunătoare a tagmei elitare din domeniul economic, a fost promovarea și soluționarea optimală a celor mai complexe probleme legate de industria națională și internațională, de comerțul mondial și accesul la resursele naturale, atunci primele concluzii reflectate în primul raport realizat în 1972 al acestei organizații, intitulat *Limitele Creșterii*, aparținând lui D. Meadows de la „Massachusetts Institute of Technology”, ce s-a vândut în 30 milioane de exemplare, fiind tradus în peste 30 limbi, a relevat în primul rând problemele grave și perspectivele neliniștitoare pentru omenire pe termen mediu și lung, cu privire la degradarea biosferei planetei Pământ, fiind apreciată ca cea mai bine vândută carte despre mediul înconjurător până în prezent. În raportul dat, se menționa că dacă se mențin tendințele de creștere de până la acel moment, ale populației mondiale, ale industrializării, contaminării și poluării mediului ambiant, ale producției de alimente și risipei, epuizării resurselor naturale, Terra va atinge limitele creșterii în următorii 100 de ani, iar rezultatul cel mai probabil va fi o scădere bruscă, haotică și scăpată de sub controlul guvernelor naționale și monitorizării organismelor internaționale, atât a populației, cât și a capacității industriale mondiale [313, p. 307]. Cu toate că, deplina moralitate și justificarea etică a recurgerii la metodele propuse de către

membrii Clubului de la Roma, mai ales în problema depășirii crizei demografice de creștere necontrolată a populației, ce vizau reducerea numărului locuitorilor Terrei, considerăm că au fost și continuă să fie puse la îndoială, fiind catalogate ca prea radicale și, într-o anumită măsură, inumane.

Colaborarea dintre Clubul de la Roma cu Institutul Tehnologic din Massachusetts a devenit o soluție de succes privind fundamentarea teoretică și expertizarea tehnică a soluțiilor identificate pe parcursul a mai bine de 40 de ani la cele mai fundamentale și grave amenințări la adresa viitorului prosper și sigur al civilizației umane, Institutul Tehnologic din Massachusetts, devenind între timp un centru academic de notorietate mondială și de coagulare a potențialului societății civile de pe toate continentele în variate domenii ce țin de aspecte aplicative din domeniul științelor vieții, celor tehnice, dar și al științelor sociale, politice și umanistice, precum și o instituție de frunte în ceea ce privește promovarea și edificarea bioeticii ca una dintre modalitățile cele mai eficiente de elaborare a metodologiei de realizare a supraviețuirii omenirii prin dezvoltare durabilă.

În anul 1973 Clubul de la Roma a inițiat proiectul „Regionalized and Adaptive Model of the Global World System” [314, p. 131], în cadrul căruia se examina în termeni macrosistemici întregul tablou al lumii și se atrăgea atenția asupra unei inevitabile crize generale cu implicații politice, sociale și economice, prin care se propunea un plan de împărțire a țărilor lumii în zece regiuni pe criterii socioeconomice pentru a realiza un progres cât mai vizibil și mai rapid în diverse domenii, în dependență de cele mai grave pericole și amenințări pentru zona respectivă. Potrivit proiectului propus, regiunile socioeconomice planificate de a fi constituite erau următoarele: 1. SUA, Canada și Mexic 2. Uniunea Europeană 3. Japonia 4. Australia, Noua Zeelandă, Africa de Sud, Israel și Insulele Pacificului 5. Europa de Răsărit 6. America Latină, Centrală și de Sud 7. Africa de Nord și Orientul Mijlociu 8. Africa Centrală 9. Asia de Sud și de Sud-est 10. Asia Centrală. Aceste 10 zone socioeconomice se preconiza să fie conduse de către un singur guvern global care să le coordoneze eficient și rațional. În anul 1992, la 17 decembrie, prima regiune socioeconomică dintre cele 10 a luat ființă prin semnarea acordului dintre SUA, Mexic și Canada care au inițiat astfel colaborarea în cadrul NAFTA (North American Free Trade Area). Cea de a doua regiune socioeconomică a fost înființată în urma reorganizării Comunităților Europene, prin intrarea în vigoare la 1 noiembrie 1993 a Tratatului de la Maastricht – actul constitutiv al Uniunii Europene. În așa fel, la momentul de față, trei din cele 10 regiuni socioeconomice activează în regim funcțional, în acord cu planul propus de regionalizare a mapamondului. La faimoasa conferință a Națiunilor Unite de la Rio de Janeiro din iunie 1992, Clubul de la Roma a propus spre aprobare generală un raport intitulat „Viitorul nostru comun”, numit și „Raportul Comisiei Brundtland”, convocată de către Statele Unite ale Americii în anul 1987 cu scopul de a examina degradarea la scară globală a mediului ambiant, în care se fundamenta o nouă abordare a progresului mondial în perioada de criză – teoria Dezvoltării Durabile, ce a lăsat o amprentă adâncă asupra evoluției științelor sociale, a științelor și tehnologiei în genere, asupra priorităților economice, ecologice și sociopolitice mondiale, regionale și naționale, constând în găsirea

unor căi de convoluție dintre economie și natură, dintre societatea consumistă și echilibrul mediului ambiant.

Acest raport, care a influențat crucial lucrările conferinței date a Națiunilor Unite de la Rio de Janeiro din iunie 1992, a vizat opt aspecte de bază ca și componente ale conceptului propus de Dezvoltare Durabilă: 1. Capitalul de resurse. În acest context a fost propusă în perspectiva substituirii indicatorului depășit al produsul național (intern) brut, o nouă noțiune a „produsului verde național” de evaluare a stării de dezvoltare a unui stat, excluzând resursele ne-regenerabile din posesia sa, ca fiind de o importanță planetară și nu doar națională, pentru a evita cazurile de achitare a datoriilor de către statele subdezvoltate cu acest gen de resurse naturale. 2. Energia încorporată disponibilă desemnând toată energia de care e nevoie pentru a produce, transporta sau asambla un material sau o resursă. 3. Comunitatea globală ce vizează educarea unei responsabilități socioeconomice de nivel mai înalt la scară mondială. 4. Noua economie bazată pe informare adecvată și responsabilitate în fața consecințelor ecologice și sociale generate. 5. Regenerabilitatea prevede înlocuirea și substituirea resurselor ne-regenerabile și limitate cu cele regenerabile și mai puțin costisitoare, atât economic, cât și ecologic și social. 6. Înțelepciunea rustică tradițională a devenit o sursă de inspirație și potențial de evitare a posibilelor eșecuri în edificarea sistemelor economice și sociale locale, reieșind din caracterul deja verificat și testat în timp și în confruntările cu diverse procese și calamități naturale a modurilor, modelelor și abordărilor tradiționale locale. 7. Modernizarea instituțională a instituțiilor sociale locale ca reproducere a celor mai de succes metode și modalități de depășire a situațiilor critice asemănătoare din alte regiuni. 8. Tehnologia constituie o sursă fundamentală de progres în condițiile dezvoltării acesteia conform ultimelor elaborări științifice disponibile, numită și tehnologie „High-tech”, și aplicării corespunzătoare a acesteia în corelație cu necesitățile reale ale comunității, fără de exagerări inutile care, la rândul, lor posedă un oarecare potențial de a genera probleme locale, dar și globale, de un grad mai înalt de complexitate [315, p. 218].

În opinia noastră, concluzia de bază a activității Clubului de la Roma, în contextul aportului acestei organizații la formarea și edificarea teoriei bioetice cu aplicare în sfera politicului, s-a axa în principal pe identificarea cauzelor de bază a crizei mondiale multiaspectuale, printre care se înscriu: risipa irațională a resurselor naturale, a rezervelor energetice ale planetei, mai cu seamă a resurselor neregenerabile, datorită specificului energofag al industriei și economiei mondiale; discrepanța tot mai accelerată dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, invers proporțională cu consumul de bunuri și resurse naturale; precum și ritmurile tot mai accelerate de creștere demografică a numărului populației Terrei. Mai cu seamă, probleme demografice se agravează în țările cele mai sărace și subdezvoltate, procese care nu poate fi supuse unui control efectiv și strict nici la nivel național sau regional, și cu atât mai mult la nivel mondial, ceea ce inevitabil va conduce în scurt timp la suprapopularea planetei Pământ până la limitele imposibilității coabitării unui număr atât de mare de oameni pe o suprafață limitată, acutizarea crizei ecologice, a crizei alimentare și, în consecință, a degradării bruște și ireversibile a calității vieții pe Terra. Aceste tendințe pot genera revolte și

conflagrații mondiale cu rezultat letal pentru civilizația umană contemporană, dat fiind accesul lărgit și necondiționat al multor state, inclusiv ale celor mai sărace, fiind și nedemocratice, agresive din punct de vedere militar, la tehnologiile de fabricare a armelor nucleare, biologice sau climatologice. Totodată, considerăm că încă de la primele rapoarte publicate, la începutul activității sale, Clubul de la Roma a propus un șir de soluții viabile și strategice vizând raționalitatea și interesul omenirii în efectuarea unor investiții masive în educație – în creșterea nivelului de alfabetizare și a culturii generale a populației Terrei, în modernizarea sistemului de sănătate, aceștia fiind factori-cheie în soluționarea problemelor globale ce amenință cu dispariția omenirii, la nivelul actual de evoluție a acesteia. De asemenea, ne exprimăm convingerea că Clubul de la Roma a contribuit decisiv la conceptualizarea problematicii globalizării, evidențiind două aspecte de o importanță crucială ale acestui proces complex, ce se află într-o contradicție organică, de soluționarea căreia va depinde securitatea și viitorul omenirii. În primul rând, a fost relevat caracterul epuizabil al resurselor naturale accesibile pământurilor la etapa dată de dezvoltare tehnologică, la fel și caracterul limitat, fragil și irepetabil al spațiului locuibil pe planeta Pământ și a mediului ambiant. În același timp, reieșind din fundamentele care stau la baza economiei, politicii și naturii umane, până la urmă, s-a constatat că dorințele, ambițiile sau tendințele de consum al resurselor sunt nelimitate, generând o criză sistemică de proporții globale, în momentul în care trendul de creștere accelerată a nevoilor de consum se stopează și diminuează, în consecință, ca rezultat al caracterului limitat al potențialului planetei de a face față la aceste cerințe și nevoi ale societății umane.

Din punctul nostru de vedere, din situația creată pot fi modelate două ieșiri posibile. Prima - de mobilizare tehnologică și științifică a societății umane de extindere către alte resurse naturale de origine extraterestră pentru a face față nevoii de consum a omenirii în permanentă creștere, ceea ce este destul de puțin probabil în viitorul previzibil, dat fiind nivelul actual incipient și experimental al dezvoltării tehnologice a civilizației umane în direcția dată și, mai cu seamă, problemele globale cu care se confruntă omenirea azi. Al doilea scenariu de evoluție a situației presupune adoptarea, la scară planetară, a unui alt tip de mentalitate, morală și atitudine față de unica sursă de resurse necesare vieții, față de planeta Pământ, față de biosferă ca locație optimală pentru viața umană, față de mediul ambiant ca și condiție de bază pentru un trai sănătos și sustenabil, dar și față de propriile tendințe de consum irațional și risipă a oricărui tip de resurse ale naturii, inclusiv față de resursa umană, față de potențialul persoanei de a genera abordări noi, inedite și soluții inventive, inteligente și ingenioase care, cu timpul, foarte probabil că va deveni resursa de bază pentru progresul și saltul tehnologic și mental necesar omenirii pentru depășirea impasului global în care se află.

În viziunea autorului, transformarea naturii omului, a caracterului său specific și a comportamentului său în societate, a reacțiilor și motivațiilor sale psihice, adaptarea sa biologică în baza unor mutații genetice, toate aceste aspecte s-au accelerat sub impactul schimbărilor climaterice și de mediu, inclusiv în Republica Moldova, îngrijorând substanțial comunitatea științifică și cea internațională care, în consecință, încearcă să

identifice atât cauzele care au dus la o astfel de situație, cât și căile posibile de ameliorare a acesteia, precum și implementarea unor mecanisme eficiente de protecție a omenirii pe viitor contra unor astfel de excese.

În acest sens, în baza unor ipoteze științifice și filosofice, cum sunt cele aparținând filosofului și medicului altruist german A. Schweitzer, referitoare la teoria sa privind „evlavia față de Viață” sau omului de știință, filantropului și medicului suedez A. Munthe, ori cercetătorului și filosofului ecologist american Al. Leopold cu noua sa „etică a solului”, lansate încă în perioada interbelică, a fost elaborată și concepția Constituției Ecologice a Pământului de către un grup de ecologiști est-europeni în frunte cu acad. Iu. Tunytsea, membru al Academiei de Științe din Ucraina, care încă la celebrul Summit ONU de la Rio de Janeiro din 1992 a înaintat concepția dată [316, p. 212]. Această Constituție Ecologică a Pământului, potrivit cercetătorului ucrainean E. I. Semeniuk, a fost concepută ca un instrument juridic internațional, de o importanță și caracter fundamental, pentru protecția securității ecologice, a promovării concepțiilor dezvoltării durabile și a supraviețuirii civilizației umane în cadrul ecosistemului unic al Pământului, inclusiv spațiul cosmic până la înălțimea orbitelor stațiilor cosmice și sateliților spațiali artificiali [317, p. 2]. Cu toate că, concepția Constituției Ecologice a Pământului are un caracter și specific global și universal, ea totuși se originează în principiile și valorile bioetice, care promovează omul ca rațiune și măsură a succesului politicilor și strategiilor [318, p. 415]. Astfel că una dintre sarcinile fundamentale ale Constituției Ecologice a Pământului constă în a identifica, a stabili, cât mai clar posibil și a consfinți, în plan legal, statutul juridic al omului ca cetățean al planetei, menționează E. I. Semeniuk [317, p. 7].

Considerăm că datorită naturii cvasi-utopiste a unui astfel de act juridic universal, cu orientare, mai mult, către producerea unor efecte economice globale, natură ce este greu de combătut și modificat radical chiar și printr-un sistem metodologic eficient și bine elaborat de transpunere în practică a dezideratelor concepției, în perspectiva adoptării și recunoașterii acesteia pe plan mondial, Se impune totuși o racordare a acestei concepții la întreg spectrul de priorități sociale și politice ale omenirii la momentul de față, precum și la realitățile geopolitice contemporane, care vin inevitabil să introducă corectările de rigoare, transformând, în consecință, concepția Constituției Ecologice a Pământului mai mult într-o convenție internațională politico-juridică, forțând-o să renunțe, într-o anumită măsură, la rigurozitatea argumentelor științifice și pur juridice, la care făceau referință autorii ei.

3.2. Asigurarea securității umane în contextul evoluției bioeticii

Cauzele apariției conceptelor de „securitate umană” și „bioetică” sunt apropiate și interdependente. Din altă perspectivă, termenul de securitate umană a fost generat, în principal, de necesitatea redimensionării conceptului de securitate prin accentuarea rolului deosebit al individului uman în procesul de asigurare a securității, iar în cazul bioeticii, sursa de bază în procesul său de apariție și fundamentare a constatat în

necesitatea găsirii unor soluții viabile la criza globală contemporană prin inițierea redimensionării elementului etico-moral ca unul fundamental în cadrul relațiilor dintre individ – societate – natură. Considerăm că, sub aspect aplicativ, atât bioetica, cât și securitatea umană contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră în plan mondial: definirea perspectivelor sistemului internațional și al civilizației umane în ansamblu de a contracara efectele negative ale crizei globale, abordată la nivelul însușirilor sale structurale propriu-zise, dar și la cel al factorilor sociali și politici interni, cu raporturile lor multidimensionale și complexe pe care le posedă și le dezvoltă.

Analizând comparativ evoluția bioeticii în spațiul occidental (vest-european și nord-american) – acolo unde acest fenomen unic pentru civilizația modernă a și apărut, cu extinderea și promovarea bioeticii în alte zone ale lumii, cum e cea est-europeană, în spațiul preponderent musulman, budist sau pe continentul african, se impune o evidențiere a încărcăturii axiologice și praxiologice a bioeticii occidentale, fondată pe valori civilizaționale creștine și liberale [30, p. 6]. În acest sens, remarcăm că bioetica occidentală vine cu un aparat juridic și metodologic minuțios elaborat în comparație cu alte abordări bioetice, ce fac referință în principal la sistemul tradițional al culturii și/sau religiei de care este atașat. Cu toate carențele pe deplin întemeiate, referindu-se în principal la îndepărtarea de sensul original al bioeticii conferit de către fondatorul acesteia – V.R. Potter, drept o știință globală a supraviețuirii omenirii [319, p. 18], modelul civilizator occidental al bioeticii se detașează de departe ca unul dominant în comunitatea contemporană a bioeticienilor, marginalizând într-un anumit fel celelalte abordări în domeniul bioeticii cum ar fi modelele de tip *socio-biologic* în cadrul cărora standardele de moralitate sunt dictate de normele biologice, abordările ce predomină în cadrul teoriilor bioetice religioase: în cea creștină (catolică, ortodoxă, protestantă), în bioetica musulmană, în cea budistă etc. Cu toate acestea, conchidem că modele bioetice de tip *utilitarist*, promovând valorile pragmatismului și consecințialismului în relațiile bioetice, precum și de tip *liberal-radical*, referindu-se la extinderea maximală a permisibilității, nedepășind limita libertății individuale ale celorlalți, modele prezente în spațiul civilizațional occidental, constituie în principal, etape graduale și foarte importante ale dezvoltării conștiinței sociale, inclusiv politice și morale, în sfera bioeticii. Aceste două modele menționate determină evoluția unui nou format civilizațional de sorginte occidentală în bioetică. Cele două modele aduse în discuție converg și se transformă sub impactul dominării principiului autonomiei individului uman în întreg arealul vestic, într-un model calitativ nou - *modelul personalist* al bioeticii, care promovează cu succes primordialitatea necesității și opțiunii individuale personale a omului implicat în diverse relații bioetice, ceea ce determină și generează un cadru superior normativ-etic și juridic în urma maximizării în norma morală a importanței actului de responsabilizare și civism [320, p. 11].

Concepția occidentală în bioetică, promovând personalismul ca și criteriu de referință uniformizant și generalizator al diversității de abordări și viziuni, devine sprijin și promotor principal al valorilor bioetice pe

plan mondial, sub impactul unui potențial superior (financiar, uman, dar și politico-geostrategic) în spațiul occidental, comparativ cu resursele disponibile în alte spații socioculturale. În rezultat, modul de abordare occidental al problemelor bioetice devine dominant, atât în plan teoretic, cât și practic, creând premise și pentru promovarea (și impunerea) modului occidental de viață, a valorilor socioeconomice și politice de tip occidental ca un pilon de bază și pârghie eficientă ale accelerării procesului globalizării. Spre exemplu, în spațiul est-european, unde mai puțin au fost sprijinite financiar și logistic direcțiile noi, specifice bioeticii occidentale ca etică biomedicală, apărută ca o emanație a modelului sociocultural utilitarist, dar și a celui liberal-radical, promovate de asemenea personalități notorii în domeniul științei occidentale ca A. Hellegers, T. Beauchamp, J. Childress și alții [321, p. 9], se atestă o fidelitate remarcabilă a cercurilor academice pentru ideile și principiile bioetice concepute și lansate de V.R. Potter [7, p. 102]. Însă, din lipsă cronică de resurse și suport logistic, în acest spațiu est-european implicațiile practice ale bioeticii au rămas a fi modeste și simbolice comparativ cu spațiul vest-european și nord-american, și anume la capitolele legate de formarea unei *conștiințe bioetice* în societate, înființarea și buna funcționare a organismelor bioetice de control și expertiză specializată sau popularizarea principiilor și normelor bioetice în societate, dar și în mediile profesionale specializate, printre practicieni: medicii, agronomii, zootehnicienii, biologii, geneticienii etc. Pe când în Vest, modelul occidental s-a manifestat ca unul de compromis în care acțiunea concretă, progresul social evident este condiționat de o anumită adaptare a teoriei bioeticii înțeleasă ca set de cunoștințe globale, la praxisul concret, transformând întregul spectru al problemelor de ordin bioetic, începând cu cele cotidiene (avort, contracepție, transplant, eutanasiu etc.), cu care se confruntă cetățeanul în viața de zi cu zi, terminând cu problemele bioetice soluționabile doar la nivel sociopolitic național și internațional (încălzirea globală, terorismul, epuizarea resurselor naturale etc.).

Astfel, menționăm că în estul european, dominat de prelungitul proces al tranziției socioeconomice, dar și de o criză socială valorică și morală profundă, unde lipsesc instituții și mecanisme bioetice eficiente, bioetica continuă să fie percepută încă de majoritatea societății și mai puțin în mediul academic, nu ca unul dintre cele mai eficiente instrumente care pot fi puse azi la dispoziția guvernanților și societății pentru depășirea crizei globale și asigurării securității persoanei, prin soluționarea unor probleme bioetice concrete, dar ca o utopie frumoasă dar irealizabilă [322, p. 59]. În alt context de idei, considerăm că doctrina utilitaristă, aflată tradițional într-un raport dihotomic cu concepția deontologică kantiană, formând împreună paradigma evoluției dialectice a mentalității moderne, se extinde plenar în spațiul bioetic la primele etape de evoluție a acestei concepții și practici sociale globalizante. Cu toate acestea, conchidem că utilitarismul în bioetică este condamnat la critici dure la etapele următoare ale dezvoltării teoriei și practicii bioetice, din moment ce contravine unor piloni fundamentali ai acestei teorii, cum ar fi valoarea universală a omului, a biosferei sau a vieții, în cel mai larg sens posibil al conceptului, aspecte care nu pot fi reduse la valențele lor conjuncturale sau

să fie tratate doar ca mijloace și căi de atingere ale unor idealuri globale cum ar fi binele comun, securitatea de grup ori bunăstarea socială în detrimentul celor individuale, promovate la rândul lor la rang de scopuri în sine în cadrul concepției eudemoniste, criticată și combătută prin imperativul categoric, teoria moralității kantiene. Consecințialismul (consequentialism) și pragmatismul, ca teorii filosofico-morale, ce completeau utilitarismului spre soluționarea diverselor dileme și discrepante interioare, la fel au fost marginalizate de ultimele trenduri de dezvoltare a bioeticii contemporane, pe motiv că ar diminua semnificativ caracterul universalizant al concepției și practicii bioetice. Constatăm că modelul sociocultural utilitarist al bioeticii e unul periferic și aplicat doar în cazuri izolate, în care problemele moral-strategice care pot apărea în procesul de soluționare a diferendelor bioetice nu posedă un potențial critic de destabilizare a balanței și armoniei socio-naturale, investită prin racordarea la mentalitatea, conceptele și modelele procedural-aplicative ale bioeticii globale.

Înțelegerea și conștientizarea mai bună prin studierea mai aprofundată a cauzelor și particularităților de evoluție a concepțiilor civilizației umane destinate salvagărdării ei, nu poate fi decât încurajată cu o și mai mare ardoare, din moment ce termenul disponibil găsirii soluțiilor la diversele aspecte și componente ale crizei globale este tot mai scurt, exercitând presiuni tot mai mari asupra proceselor decizionale și de cercetare. În consecință, considerăm că un număr important de investigații au fost întreprinse în vederea analizei evoluției pe etape a bioeticii ca fenomen civilizațional și domeniu interdisciplinar de cunoștințe, în dependență de arealul de răspândire a acestei concepții, dar și în funcție de contextul cultural, religios, civilizațional și valoric al societății în care este promovată o anumită abordare sau tip de bioetică.

Un interes deosebit din această perspectivă îl trezește studiul cercetătorului moldovean T. N. Țirdea prin care se fundamentează abordarea evoluției bioeticii atât în plan teoretico-metodologic, cât și practic, din perspectiva traseelor istorico-noționale a dezvoltării sale de la apariție până la începutul deceniului doi al sec. XXI. Acest studiu al profesorului T. N. Țirdea reprezintă o analiză eminentă filosofică, or deducțiile care se vor întreprinde în lucrarea de față vor porni de la aceste premise filosofice ale clasificării și identificării modelelor teoretico-metodologice ale bioeticii, dar vor avea implicații exclusiv sociopolitice în contextul importanței tot mai mari a bioeticii în multiple domenii ale activității umane. În cadrul studiului întreprins de cercetător, se prefigurează cinci trasee conceptual-noționale referitoare la evoluția bioeticii în diverse medii socio-economice și ideologico-politice, dintre care doar două au reușit să se realizeze ca și modele metodologice ale bioeticii, potrivit autorului. În opinia noastră însă, analizând dezvoltarea bioeticii pe parcursul întregii sale istorii, și mai cu seamă, evoluția proceselor sociopolitice în decursul timpului, precum și a ideilor precursore apariției bioeticii, a surselor sale de inspirație și mobilizare teoretico-metodologică, dar și praxiologică, se evidențiază în principal un singur criteriu fundamental al bioeticii, cel al recunoașterii pericolului global ca fiind unul de o importanță capitală pentru istoria de mai departe a omenirii și de mobilizare plenară în vederea acordării unui suport și sprijin eficient și determinant acordat societății

contemporane pentru depășirea crizei mondiale în vederea supraviețuirii sustenabile a omenirii. În baza acestui criteriu, diversele abordări din cadrul teoriei și practicii bioetice se poziționează și se coagulează în două mari grupuri care dau naștere unor sisteme paradigmale de cercetare a problematicii bioeticii și de aplicare a cunoștințelor acumulate în cadrul unor modele bioetice praxiologice, ca și în activități cu caracter bioetic, inclusiv pentru asigurarea securității omului.

Dacă în viziunea profesorului T. N. Țirdea, cele două trasee de evoluție, identificate în opera fondatorului bioeticii, oncologului american de origine olandeză V.R. Potter, atât concepția sa din perioada timpurie, constituind traseul 1 [323, p. 8], caracterizat printr-un specific futurologic și postmodern conferit de către ilustrul cercetător american și definit ca „bioetica – o punte spre viitor”, cât și traseul istorico-noțional 5, conceput ca „bioetică globală” [323, p. 16], converg către o singură abordare (ca model al bioeticii, în plan sociopolitic), în baza criteriului fundamental de departajare a modelelor bioetice, enunțat mai sus. Așa încât, atât în plan socio-civilizațional praxiologic, teoretico-metodologic, dar mai cu seamă sub aspect sociopolitic, se remarcă o evoluție firească a aceleiași concepții a lui V.R. Potter, din perioada timpurie a edificării bioeticii, atunci când se considera în mod romantic că bioetica drept etică biologică vine să ofere cadrul conceptual și spiritual pentru realizarea bioetizării tuturor aspectelor și componentelor sociumului pentru atingerea obiectivului existențial suprem - depășirea crizei globale și supraviețuirea omenirii în cele mai bune condiții, până în perioada matură, cea a bioeticii globale, atunci când bioetica a devenit, în viziunea ilustrului său fondator, un instrument de protecție contra expansiunii și ieșirii de sub control a cunoștințelor periculoase care duc inevitabil, în cazul absenței unui cadru instituțional și normativ adecvat, la dezintegrarea și degradarea definitivă a societății, soldată în final cu dispariția totală a civilizației umane contemporane. În acest context, modelul bioeticii în viziune potteriană nu este doar o „bioetică interpretată în sens larg al cuvântului, o etică extinsă și asupra vietății” identificată cu al doilea model teoretic în baza traseului al cincilea evidențiat de către T. N. Țirdea [323, p. 17], ci mai mult decât atât - se manifestă ca o piesă de rezistență în arsenalul de cunoștințe și deprinderi, abilități și procedee al comunității umane mondiale în efortul său de identificare a resurselor, de elaborare a sistemului social al viitorului, de implementare practică a strategiei de depășire a crizei multidimensionale cu caracter global și, în final, de realizare a unei treceri fără perturbații majore la nivelul calității vieții și modului de trai tradițional, către perioada post-criză și deci de supraviețuire sustenabilă a omului pe Terra.

Deși V.R. Potter presupunea că bioetica globală, fundamentată de către acest om de știință în perioada târzie a activității sale, „reorientează la 180 de grade”, etica sa biologică [323, p.16-17], elaborată în primele sale lucrări referitoare la fundamentarea bioeticii, considerăm că devine evident că omul de știință american de talie mondială a edificat un sistem propriu cu caracter integru de cunoștințe referitoare la supraviețuirea civilizației umane prin intermediul bioeticii ca un mecanism și oportunitate pe care o are acum omenirea ca

rezultat al evoluției și progresului său spiritual, intelectual-științific și tehnologic. Sistemul bioetic al lui V.R. Potter, evoluat de la stadiul de „înțelepciune biologică” la cel al bioeticii globale se cristalizează într-un singur model sociopolitic al bioeticii – cel al primării imperativului salvagădării sustenabile și calitative, acceptabile, apreciable și valorizabile a omului pe Terra [31, p. 74].

Noțiunea de „supraviețuire acceptabilă”, prezentă la V.R. Potter ca o finalitate și scop intrinsec al teoriei și practicii bioetice și reconceptualizată de profesorul T. N. Țirdea în contextul paradigmatelor biosferocentrismului și coevoluționismului dintre societate și natură, vine azi să desemneze un conținut îmbogățit și extins, referindu-se pe lângă supraviețuirea fizică, corporală și biologică a individului uman, și la o perspectivă sustenabilă de supraviețuire a colectivităților umane în biosferă, în limitele convenite de comun acord și acceptate în mod democratic de majoritatea membrilor acestora, în corelație cu standardele etico-morale referitoare la demnitatea, auto-estimarea omului, ca și la nivelul și calitatea vieții lui [322, p. 58]. În acest context, estimăm că conceptul de supraviețuire inacceptabilă se dorește a fi unul integrant, incluzând condiții de securitate organic importante pentru persoana umană nu doar pentru a-și continua existența biologică o perioadă până la dispariția sa totală, ci și pentru a deschide pentru om noi perspective de progres și dezvoltare în cadrul și împreună cu mediul său firesc de viață - biosfera.

Pe de altă parte, traseele evidențiate de către profesorul T. N. Țirdea în plan strict filosofic, ca fiind neconforme cu concepția bioetică potteriană, definite ca trasee istorico-noționale vest-european și nord-american, bazate pe principiile doctrinare ale liberalismului, promovând asemenea valori ca individualismul ce stă la baza principiului bioetic al autonomiei, în viziunea sa, nu au ajuns să constituie un model al bioeticii, căci „în ambele trasee conceptuale (nord-american și vest-european) nu s-a atins nivelul filosofico-metodologic al analizei principiilor bioeticii, nu s-a analizat metodologia eticii în dezvoltarea sa – de la metodologia conceptuală și normativă până la cea biocentristă” [323, p. 15]. Cu toate că, în plan sociopolitic, aceste două trasee de evoluție a teoriei și practicii bioetice diferă substanțial în abordarea unor probleme-cheie în spațiul sociocivilizațional contemporan prin identificarea unor principii fundamentale diferite, fiind comune doar în promovarea principiului autonomiei [323, p. 14], apreciem că din perspectiva problematicii elaborării și implementării metodologiei de depășire a crizei globale multidimensionale se poziționează în contrafort cu bioetica potteriană, diminuând importanța și amploarea pericolelor și amenințărilor globale la adresa existenței omului pe planeta Pământ, dar promovând în schimb o strategie de bioetizare a sociumului cu pași mici, dar concreți, prin instituționalizarea și standardizarea bioetică a spațiului sociocivilizațional contemporan, concentrându-se cu precădere asupra edificării unui mediu de securitate și siguranță a individului uman în contextul progresului tehnologiilor și cunoștințelor științifice de avangardă care sunt capabile să deschidă în fața omenirii oportunități nemaivăzute, dar care vor vulnerabiliza societatea, dezarmonizând relațiile sociale. În accepțiunea autorului, dezechilibrul ecologic și environmental din perspectiva bioetică comună nord-

americană și vest-europeană, este perceput cu precădere ca o sursă de instabilitate și posibilă degradare a mediului social și a relațiilor interumane. Deci, această perspectivă bioetică comună vine să formeze un model bioetic comun, mai cu seamă în virtutea unor motive de ordin sociopolitic, reieșind din criteriul bioetic fundamental al salvagădării omenirii, pus la îndoială de o bună parte a comunității bioeticienilor din vest. Motivația principală a acestora reiese dintr-o ierarhizare și structurare eronată a valorilor și priorităților contemporane nu doar pentru statele din Occident, aflate în niște condiții oarecum de bunăstare și stabilitate privilegiate comparativ cu restul lumii, ci pentru omenire în întregimea ei. Totuși, continuitatea axiologică și rigurozitatea fundamentării teoretice, dar mai ales abnegația și plenitudinea efortului de transformare practică a sociumului în concordanță cu principiile bioetice specifice acelei comunități științifice cu suportul clasei politice și a opiniei publice, ne determină să considerăm abordarea occidentală din cadrul bioeticii ca fiind încadrată într-un model sociopolitic distinct, constituind o structură mentală și instituțională cu caracter bioetic, care devine tot mai răspândită în lume, în diverse cercuri ce intră în contact cu problematica bioetică.

Atât bioetica lui T.L. Beauchamp și J.F. Childress [321, p. 8], evaluată ca fiind specifică mai cu seamă spațiului nord-american și redusă la arealul eticii biomedicale [323, p. 10], cât și bioetica vest-europeană, având un specific social-echitabil, de solidaritate comunitară, în comparație cu cea nord americană ultra-individualistă, elaborată mai mult în mod teoretic și academic, în urma implementării unui proiect internațional „Principiile etice de bază în bioetica și biodreptul european” cu participarea cercetătorilor din domeniu din 22 de state ale Europei, decât dezvoltată în mod firesc, în urma unor procese socio-istorice obiective durabile [323, p. 14], converg către o abordare similară față de principalele probleme bioetice din cadrul dezbaterilor academice de specialitate. În sens civilizațional, dar și în plan sociopolitic și geostrategic, constatăm că bioetica elaborată în centrele de cercetare din Europa de Vest reprezintă o variantă modernizată și evoluată a bioeticii nord-americane, prin adaptarea la sistemul socio-axiologic specific spațiului civilizațional european, reieșind din conjunctura ecologică, psihosocială, geopolitică creată la acel moment, precum și din potențialul intelectual, valoric, cultural și economic de care dispunea comunitatea statelor europene. În acest context se remarcă o tangență persistentă a dezvoltării bioeticii, în termenii concepției traseelor istorico-noționale, propusă de către profesorul T.N. Țirdea [324, p. 11], cu evoluția geopolitică a relațiilor internaționale. Vom conchide că formarea unui spațiu civilizațional comun dintre țările partenere din vestul Europei și cele nord-americane în perioada postbelică, reflectat în domenii diverse cum e cel economic, diplomatic, al securității militare, sociale, energetice, monetare etc., au determinat și alimentează continuu formarea și existența unei mentalități bioetice similare în cele două spații geografice, de pe cele două continente, separate de Oceanul Atlantic.

După estimarea autorului, potențialul economic, tehnologic, financiar, militar, politic etc. al spațiului comun vest-european și nord-american determină, în mare măsură, dominarea în cadrul comunității bioeticienilor a acestui model sociopolitic al bioeticii, numit simbolic model occidental. Iar aprofundarea crizei

valorilor din spațiul civilizației occidentale, declanșat la începutul mileniului trei, inevitabil va determina o revizuire a fundamentelor modelului occidental al bioeticii (nord-american și vest-european) prin aderarea și împărtășirea principiilor și bazelor metodologice ale modelului potterian, lăsat oarecum în umbră în prezent, din motive pragmatice și utilitariste, care vor constitui chiar ele rațiunile și catalizatorii revenirii comunității bioetice mondiale, dar și a întregii societăți la originile teoretice ale bioeticii, structurate și delimitate de către V.R. Potter acum mai bine de 40 de ani. În așa fel, considerăm că delimitarea și aprofundarea, consolidarea și fundamentarea tot mai ample a celor două modele sociopolitice ale bioeticii, ce persistă în comunitatea bioetica contemporană, vin să contribuie totuși, cu multă măiestrie și cizelare profesionistă, la o creștere mai mare a importanței sociale a bioeticii. Pe de o parte, vom opina că modelul potterian promovează concepția priorității supraviețuirii omenirii și a metodologiei de salvagardare globală a civilizației umane, iar, pe de altă parte, modelul occidental al bioeticii tinde să minimizeze riscurile și pericolele securitare generate de criza globală, diminuând importanța necesității supraviețuirii sustenabile a omenirii și reorientând societatea contemporană către alte priorități și valori cu caracter bioetic non-global, cum ar fi securitatea personală, autonomia, demnitatea, interesele omului etc. Astfel, creșterea importanței sociale a bioeticii avem certitudinea că este determinată de amplificarea rolului social al instituțiilor bioetice, antrenate în activități de control și certificare, dar și prin aportul comunității academice din domeniu, aflată într-o permanentă dezvoltare dialectică. În rezultat, se atestă o contrapunere, dar și o colaborare a celor două modele sociopolitice ale bioeticii în perspectiva edificării unui viitor mai bun și mai sigur pentru om și omenire, generând o dezvoltare dialectică, influențată decisiv de evoluția proceselor sociale, a proceselor climaterice și ambientale, a impactului antropogen asupra evoluției unui șir întreg de procese în natură, precum și de reconștientizarea și evoluția aspectelor morale ale corelației dintre biosferă, natură, pe de o parte, și societatea umană, pe de alta.

În baza analizei comparative de mai sus a diversității de trasee istorico-conceptuale de dezvoltare a bioeticii în decursul istoriei sale de mai bine de 45 de ani, se remarcă astfel un șir de personalități, savanți și gânditori de talie mondială care au promovat această disciplină de cercetare și domeniu practic al activității umane cu scopul de a apropia sfârșitul crizei globale și de a asigura securitatea omului și a umanității. În această ordine de idei, se fac remarcați, pe lângă fondatorul bioeticii – V.R. Potter, și profesorul american P. Singer [325; 326], care a stat la baza constituirii comunității și asociației internaționale de bioetică [327], profesorul britanic J. Harris [328; 329], care continuă să lase o amprentă adâncă în conștiința bioeticienilor la scară mondială alături de cercetătorul danez S. Holm [330; 331], care dezvoltă conceptele și noțiunile de bază ale acestei științe [332], T.L. Beachamp și J.F. Childress [321], care rămân niște personalități de referință în domeniul fundamentării teoretico-metodologice a bioeticii, Fr. Fukuyama, cercetătorul care aduce discursul politologic în spațiul bioeticii, abordând problematica interculturală ca amenințare la adresa democrației tradiționale [333], D. von Engelhardt și Tr. H. Engelhardt jr. [334; 335; 336], cei care propulsează bioetica pe

noi culmi științifice, reușind să combine această disciplină cu alte domenii ale spiritualității umane în contextul progresului tehnologic [337], D. Callahan - cercetătorul care a readus domeniul bioeticii globale în circuitul informațional academic [338], după o lungă perioadă de uitare a originilor bioeticii potteriene, așa încât se fundamenta că bioetica trebuie să recapete caracterul său global, transnațional și transcultural și să determine consolidarea conștiinței morale a societății [339, p. 41]. De asemenea, un important aport la dezvoltarea bioeticii l-au adus și J. Breck prin reconsiderarea fenomenului vieții [340], sau R. Macklin [341], prin implicarea plină în procesele educaționale în domeniul bioeticii și în elaborarea principiilor teoretice ale normelor juridice internaționale din domeniu [342]. R.M. Veatch a rămas în istoria bioeticii mondiale prin definirea modelelor bio-culturale în relația medicală [343], iar finlandezul M. Häyry continuă să fundamenteze bazele bioeticii filosofice cu implicații metodologice în științele umanistice și sociale [41; 344]. Cercetătorul german H. Jonas a depus un efort deosebit pentru a remodela bioetica în conformitate cu specificul civilizațional european, îmbogățind-o cu noi elaborări metodologice, principii și valori fundamentale [345]. Un rol important în dezvoltarea bioeticii în Europa l-a avut și școala italiană de bioetică unde se includ un șir de cercetători cu renume mondial precum: P. Cavasini care, în calitate sa de preot, a fost preocupat de problematica bioetică în legătură cu dilemele tradiționale legate de viața și condiția umană [346; 347; 348], F. D'Onofrio și R. Giunta au conferit bioeticii un plus de umanism și noblețe în abordarea problematicii specifice prin aspectele legate de eutanasiu, avort sau transplantul de organe [349], E. Sgreccia și V. Tambone au elaborat una dintre cele mai pe larg acceptate concepții de predare a bioeticii pentru cele mai diverse categorii sociale [350], iar L. Lucas Ramón s-a aprofundat cu abnegație în problemele corporalității umane și a antropologiei în contextul problemelor specifice bioeticii [351].

În plan autohton, se remarcă școala de bioetică din Republica Moldova care activează deja peste 25 de ani, dominată mai bine de două decenii de ideile și lucrările fondatorului acesteia, profesorul T.N. Țirdea, care a conferit o traiectorie multiaspectuală studiilor întreprinse în Republica Moldova asupra fenomenului bioeticii prin eforturile teoretice ale reprezentanților școlii date, poziționate în principal în incinta Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, dar și la alte instituții de învățământ superior și de cercetare din țară și de peste hotare [352, p. 21]. Profesorul T.N. Țirdea dezvoltă cu multă măiestrie, o serie de aspecte metodologice și fundamentale pentru cercetarea bioetică, cum ar fi problematica noosferică și de supraviețuire a omenirii în contextul bioeticii, un domeniu nou pentru știința bioetică la scară mondială – bioetica socială [353, p. 95-96; 354, p. 6]. În cadrul școlii autohtone, de asemenea s-au făcut vizibili un număr mare de cercetători. Astfel că o contribuție originală la studiul bioeticii a adus-o profesorul V. Ojovanu, care tratează acest concept ca o valoare în contextul celor general-umane și medicale [355, p. 268]. Cercetătorul A. Eșanu tratează problemele bioeticii din perspectiva proceselor de globalizare [356, p. 443]. Un important aport în constituirea școlii autohtone de bioetică l-au avut D. Nisteanu și P. Berlinschi care au contribuit la dezvoltarea

teoretică a multiplelor aspecte bioetice aplicate unor ramuri concrete ale cercetărilor biomedicale în corelație cu problematica existenței umane [357, p. 82]. R. Gramma, studiază problemele bioeticii din perspectiva lor educațională, adaptate la învățământul universitar medical, precum și din perspectiva progresului tehnico-științific și a eticii cercetării biomedicale cu implicarea subiecților umani [358, p. 195]. A. Paladi dezvoltă tematica antropologică în contextul cercetărilor bioetic, iar împreună cu T.N. Țirdea subliniază perspectiva biosferocentristă de evoluție a eticii contemporane [359, p. 35]. În același context, L. Bostan, este interesată de subiectul problematicii bioeticii în contextul asigurării securității [360, p. 395]. V. Leancă este preocupată de problematica rolului intelectului social și noosferic în supraviețuirea omenirii, pe când A. Marin de cercetarea bioeticii ca fenomen din perspectivă antropologică și epistemologică. I. Banari dezvoltă tematica bioeticii în contextul valorilor creștine [361, p. 89-90]. Cercetătoarea D. Cobzac investighează intens subiectul eticii ambientale în raport cu bioetica, fiind o tematică de un interes aplicativ nu doar pentru bioetica autohtonă. Aportul școlii de bioetică din Republica Moldova este înalt apreciat la nivel internațional, reprezentanții căreia sunt periodic prezenți la cele mai prestigioase conferințe din lume și din regiunea sud-est europeană organizate în domeniul bioeticii. Nivelul actual al dezvoltării bioeticii în Republica Moldova, mai cu seamă ca domeniu teoretic de cercetare, a atins performanțe notabile în comparație cu dezvoltarea disciplinei bioetice în țările vecine și din spațiul est-european, ținând cont și de potențialul uman mai redus al Republicii Moldova cu o populație de zeci de ori mai mică, în unele cazuri.

Spre deosebire de nivelul de dezvoltare a aspectului teoretic al bioeticii în Republica Moldova, în plan practic și concret normele bioetice și ale eticii medicale se respectă într-o măsură redusă în Republica Moldova, chiar în viziunea lucrătorilor medicali. Acest lucru reiese dintr-un sondaj de opinie realizat mai 2014 V. Federiuc pe un eșantion de 80 de farmaciști din orașul Chișinău și expus în studiul *Promovarea etică a medicamentelor: abordări și reglementări actuale*: „Fiind întrebați dacă practica farmaceutică din Republica Moldova respectă principiile etice 1,82 % din respondenți au răspuns: Da; 9,10 % din respondenți au răspuns: Nu; 72,4 % din respondenți au răspuns: Parțial” [362, p. 37].

În România s-au afirmat câteva centre importante de cercetare în domeniul bioeticii, cum e cel afiliat la UMF „Gh. T. Popa” din Iași, de departe fiind unul dintre cele mai performante și mai prolific, atât ca număr de cercetători, cât și ca vastitate a tematicii abordate, centrul de bioetică de pe lângă Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, cel de pe lângă Facultatea de Medicină „Victor Papilian” din Sibiu și din cadrul UMF „Carol Davila” din București. În acest context, s-au remarcat, prin lucrări publicate, următorii cercetători: Gh. Scripcaru care, împreună cu V. Astărăstoae, C. Scripcaru și A. Ciucă, elaborează un șir de lucrări cu referință la fundamentarea teoretico-metodologică a domeniului bioeticii și, mai cu seamă, a aspectelor biomedicale ale acestora [35; 363; 364; 365]. Profesorul V. Astărăstoae se manifestă ca un organizator excelent și fondator al școlii de bioetică de la Iași, publicând numeroase lucrări de referință, în colaborare cu C. Gavrilovici, A.B.

Triff, L. Cocora L., B. Ioan, O. Stoica, lucrările lor fiind axate în principal pe elucidarea diverselor dileme la interferența dintre bioetica clinică și alte domenii sociale [366; 367; 368; 369; 370]. La Iași și Suceava, se disting asemenea cercetători ai fenomenului bioetic ca A. Sandu și D. Cojocaru, care analizează fenomenul bioeticii în contextul studiului transmodernității [371], accentuând caracterul tranzitoriul al acestei concepții. Cercetătorii A. Sandu și A. Caras studiază domeniul biologiei sintetice și al nanotehnologiilor în raport cu dilemele bioeticii creștine [372]. Totodată, cercetătorul A. Sandu propune o aplicare largă a disciplinei bioetice, analizând îndeosebi provocările postmoderne în context bioetic, teoretizând problematica demnității speciei umane [373]. Pe de altă parte, același autor se lansează în studiul bioetic al problematicii migrației din perspectiva filosofică a reconceptualizării toleranței și reinventării terorismului [374]. Cu toate acestea, menționăm că teza cercetătorului A. Sandu referitor la aprecierea problemei refugiaților și emigranților ca fiind cea mai importantă problemă, inclusiv (bio)etică, în contextul expansiunii influenței organizației teroriste Statul Islamic, poate fi pusă la îndoială, în contextul în care valurile de emigranți și refugiați reprezintă nu o cauză, ci mai mult un efect al situației create în zonă cu implicarea teroriștilor, dar și cu concursul celor mai influente puteri, atât de pe Terra (SUA, state din UE), cât și din regiune (Federația Rusă, Turcia, Iranul). Profesorul C. Maximilian împreună cu Șt. M. Milcu și S. Poenaru, s-au remarcat prin studii cu referință la dezvoltarea aspectelor teoretice și general civilizaționale ale fenomenului bioeticii [375]. Iar profesorul S. Morar de la facultatea de medicină din Sibiu, a cercetat diverse aspecte bioetice în perspectiva legalizării eutanasiei [376]. Profesorul I. Chirilă de la centrul de bioetică din Cluj-Napoca, împreună cu un colectiv de autori (L. Gavrilă, C. Gavrilovici, A. Băndoiu), analizează tangențele dintre diverse tipuri de bioetică, cum ar fi cea clinică și cea creștin-ortodoxă [377].

Un alt autor original – A. B. Triff, dezvoltă tematica eutanasiei în contextul bioeticii și al principiilor creștine, dar și a practicii eugenice [378]. Colectivul de autori format din I. Zanc și I. Lupu [379], elaborează și aprofundează un șir de aspecte metodologice ale bioeticii medicale ca și C. Gavrilovici [380]. B. Ioan se aprofundează în multiple teme cum sunt bioetica și societatea civilă [34], aspecte istorico-civilizaționale de evoluției a bioeticii împreună cu alți colegi [381]. Subiectul eticii cercetării tot mai des este abordat în cadrul discursului bioetic de către un șir de autori [382; 383]. Astfel, O. Stîngă, împreună cu I.M. Antonesi și A.I. Toma, cercetează un șir de aspecte juridico-morale referitoare la aceste proceduri de investigație cum ar fi: specificul acordului informat pentru subiecții umani implicați [384]. Cu toate acestea, considerăm că este important de apreciat că în România domină modelul vest-european al bioeticii și nu se atrage o atenție mare dezvoltării bioeticii globale, dar nici altor subramuri ale bioeticii în contextul edificării unui mecanism eficient pentru depășirea crizei globale.

În Ucraina, domeniul cercetării bioeticii la fel este unul foarte popular și apreciat la cel mai înalt nivel al Academiei Naționale de Științe, fiind organizate anual simpozioane și congrese naționale cu participare

internațională, fiind patronate de un șir de foruri științifice și politice executive din țară. Astfel, fiind bine aspectate și reprezentate din punct de vedere a prezenței cercetătorilor în domeniul bioeticii, asemenea centre universitare cum sunt cele din Kiev, Harkov, Odesa, Lvov etc. Printre cei mai cunoscuți cercetători din domeniul bioeticii din Ucraina vom menționa pe acad. V. Kulinichenko, aportul căruia este unul enorm la promovarea bioeticii în Ucraina, lucrările sale acoperind o tematică foarte vastă, de la bioetica clinică la problematica comitetelor de bioetică [385; 386; 387]. S. Pustovit (Vekovshinina) se impune printr-un șir de lucrări fundamentale de renaștere și repunere în valoare a moștenirii potteriene, și anume a bioeticii globale [388; 389]. Acad. V. Zaporozhan s-a detașat printr-o abordare largă a problematicii bioeticii, mai cu seamă cu referință la aspectele clinice ale biomedicinii, dar și abordând aspecte inedite legate de tematica bioeticii în contextul paradigmei supraviețuirii omenirii [390]. Un reprezentant de seamă a comunității universitare din Harkov, profesorul V. Cheshko s-a impus printr-o cercetare minuțioasă în problema biopoliticii și a corelației dintre bioetică și politică în contextul crizei științei [52; 53]. Cercetătoarea D.-G. Tereshkevich, de la Universitatea de Medicină din Lvov, promovează ideea instituirii unui sistem eficient al expertizei bioetice în cadrul sistemului de ocrotire a sănătății [391]. Caracterizând în cel mai larg sens, bioetica în Ucraina se remarcă printr-un nivel înalt al realizărilor teoretice, care, totuși, încă cu greu sunt implementate în practica cotidiană a societății, în cadrul diverselor subsisteme sociale, după cum ar fi cel al ocrotirii sănătății sau cel al evaluării și monitorizării cercetărilor biomedicale.

Dezvoltarea bioeticii în Belarus a atins un nivel important de răspândire, în pofida mediului sociopolitic defavorabil promovării drepturilor fundamentale ale omului. Cu toate acestea, a fost instituit un sistem eficient în cadrul Ministerului Ocrotirii Sănătății de monitorizare a intervențiilor medicale și de organizare a testărilor clinice. În plan teoretic, bioetica a fost promovată în cadrul programelor internaționale, precum cel organizat de UNESCO, și a fost implementat, mai ales, aspectul educațional al acestei discipline. Printre cercetătorii cei mai cunoscuți se înscrie T. V. Mishatkina, care a dezvoltat domeniul bioeticii în raport cu etica ecologică și cu problematica umanismului [392; 393], I. S. Iaskevich, care a promovat aspectele teoretice ale bioeticii în contextul dezvoltării științei contemporane [394; 395]. În linii generale, subliniem că e important de menționat aspectul potterian al bioeticii promovate în Belarus, unde se accentuează sensul larg al disciplinei, caracterul global al ei, destinată să promoveze salvagardarea omenirii în perioada crizei mondiale.

În Federația Rusă, domeniul bioeticii cunoaște o dezvoltare neunivocă și polidimensională, constituind, inclusiv, un subiect de dezbateri politice, mai ales în contextul promovării problematicii apărării drepturilor fundamentale ale omului, fiind promovat insistent atât de comunitatea academică autohtonă, cât și prin intermediul unor organizații internaționale de prestigiu ca UNESCO, OMS, numeroase fonduri guvernamentale americane etc. Dintre cei mai cunoscuți cercetători care se ocupă nemijlocit de problematica bioetică în Rusia se distinge B. Yiudin, care în decursul a câtorva decenii a conlucrat cu ONU în vederea

reflectării intereselor și specificului viziunii bioetice din Rusia în actele juridice adoptate la nivel internațional. De asemenea, cercetătorul a promovat bioetica și principiile sale în școala medicală autohtonă, reflectând într-un număr mare de publicații problemele cu care se confruntă bioetica în Rusia [396; 397; 398]. Un al nime de prestigiu pentru bioetica din Rusia este și cel al profesorului P. Tichtenko, care plenar a urmărit să dezvolte această disciplină în cât mai multe centre universitare din țară împreună cu B. Yudin [399; 400]. Elaborările sale teoretice au fost centrate în mod special pe problematica expansiunii biotehnologiilor în contextul bioeticii [54; 401]. Un aport important la promovarea aspectelor bioeticii în contextul eticii științei l-a adus I. Frolov [402], iar A. Ogurtsov s-a remarcat prin aducerea în atenția comunității academice autohtone a aspectelor axiologice ale bioeticii [403]. I. Siluianova promovează prin lucrările sale aspectele spiritual-religioase ale bioeticii, contribuind la dezvoltarea ei ca un institut etic independent [404], iar O. Kubar se dedică unei cercetări comparative complexe a domeniului eticii cercetării, intuind o mare dilemă și vulnerabilitate pentru populația fostului spațiu sovietic în fața companiilor farmaceutice internaționale ce tind să efectueze studii clinice în condițiile unui vid juridic și normativ în domeniu [405]. Astfel, vom opina că, deși comunitatea academică din Federația Rusă posedă un important potențial intelectual, lasă mult de dorit aspectele ce țin de implementarea la diverse niveluri, a normelor și principiilor bioetice în practica cotidiană și în procesul decizional, precum și în cel al asigurării securității umane.

După estimarea autorului, neliniștea, îngrijorarea, temerile sau frica umană au determinat apariția disciplinei bioeticii ca domeniu nou de prevenire și o replică pe măsură la cele mai globale amenințări și pericole, tot așa cum curiozitatea și interesul instinctual pentru nou și necunoscut au dat naștere științei, ca preocupare firească individuală și, mai apoi, ca sferă de activitate umană, actualmente dominantă în spectrul priorităților de avangardă ale societății contemporane, sau tot așa cum mirarea, uimirea, contemplarea fenomenelor naturale sub impactul impresiilor și emoțiilor, îndoiala și scepticismul au trezit în om interesul pentru filosofare, stând la originea filosofiei ca remediu între necunoscutul atotcuprinzător și nevoia sociumului de definire a fenomenelor naturii înconjurătoare sau a naturii umane. În așa fel, bioetica, în stadiul său contemporan de evoluție, constatăm că reprezintă un fenomen complex și multilateral structurat în dependență de numeroși factori printre care se evidențiază criteriul securitar, cultural, cel religios, factorul demografic, criteriul potențialului intelectual-metodologic, factorul doctrinar, factorul geografic, cel geopolitic etc. Cu toate acestea, se detașează ca importanță în delimitarea diverselor tipuri de abordări în cadrul bioeticii – criteriul civilizațional-geografic și factorul economico-politic ca elemente de bază care au influențat decisiv fenomenul bioetic și continuă să exercite o presiune enormă în delimitarea și ierarhizarea priorităților, valorilor și obiectivelor care sunt adesea trasate de către elitele politice, economice sau cultural-religioase în fața comunității bioeticienilor și a colectivelor de cercetători în perspectiva elaborării unor ghiduri, strategii sau modele de comportament și acțiune/reacțiune în contextul apariției unor situații critice, ca și în virtutea unor

prognoze de evoluție a societății umane nu prea optimiste atât pe termen mediu, cât și pe termen lung. În mod evident, în contextul proceselor globale actuale, inclusiv de asigurare a securității umane, bioetica în genere, dar mai cu seamă cea elaborată în centrele de cercetare din estul Europei, se găsește în plin proces de transformare și tranziție de la stadiul său romantic de evoluție la etapa edificării sale și, deci, maturizării treptate teoretico-metodologice și aplicative.

Cu toate acestea, considerăm că tot mai insistent bioetica se manifestă și se impune în mediul comunitar, profesional, securitar și politico-juridic mai mult decât o normă, ci mai degrabă un cenz moral al acțiunilor și manifestărilor publice, promovat de imperativele și prioritățile civilizaționale ce stau în fața omenirii, care se integrează plenar și gradual, în comportamentul social atât al maselor, cât și al guvernanților. Astfel că bioetica tinde să ocupe o nișă socială și științifică mult râvnită de către un șir de concepții și construcții ideatice concurente, și anume cea a formării direcționării, determinării, influențării și dirijării evoluției conștiinței sociale contemporane, a modelului social dominant și optimal, din punct de vedere al salvării sustenabile a omenirii în condiții de securitate, în perioada scăpării de sub control a crizei globale polidimensionale.

3.3. Politizarea dimensiunii bioetice a securității umane

Depășirea crizei globale contemporane va deveni posibilă nu doar prin implicarea componentei spiritual-morale, dar și a unui șir de forțe politice, sociale și profesionale, precum și numeroase mecanisme sociopolitice și tehnologice. În acest context, asigurarea securității umane, lupta pentru puterea politică, promovarea și lobby-ul intereselor corporative, personale și colective, participarea cetățenilor în procesele de adoptare și implementare a deciziilor politice, devin, tot mai evident, elemente sociopolitice fundamentale în procesul de elaborare a strategiilor și algoritmilor de depășire a crizei mondiale, determinate înainte de toate de degradarea atitudinii morale a omului față de sine însuși și față de natura înconjurătoare. Securitatea, în cel mai vast sens, ca preocupare umană tradițională, atât la nivel individual, cât și, mai ales, la nivel macrosocial, denotă un vădit caracter reactiv. Considerăm că preocuparea pentru securitate, ca fenomen și ca stare de echilibru sistemic durabil, apare concomitent cu conștientizarea pericolelor și / sau a amenințărilor din partea naturii, a diferitor grupuri sociopolitice sau altor factori, de origine fie intrasistemică sau extrasistemică.

Politizarea problematicii securității, în general, și a securității umane, în mod special, semnifică expunerea sub raport politic a fenomenului securitar, mai cu seamă a valențelor pe care le capătă acest fenomen la etapa contemporană, în contextul creșterii importanței persoanei umane și a intereselor sale în cadrul acestui fenomen. Totodată, politizarea dimensiunii bioetice a securității umane, creează premise fundamentate pentru extinderea și dezvoltarea conceptuală și aplicativă a teoriei și practicii securității umane în plan politic, prin îmbogățirea acesteia cu metodologia și praxisul bioeticii. În contextul dat, vom reitera ideile

politologilor V. Juc și V. Ungureanu expuse în lucrarea „Fundamentarea și instituționalizarea securității naționale a Republicii Moldova: aspecte istoriografice și teoretico-metodologice” [169, p. 15], potrivit cărora, în pofida unei multitudini de definiții politologice și sensuri interdisciplinare ale categoriei de securitate, existente în literatura de specialitate și în actele normativ-juridice internaționale și naționale ale diferitor state ale lumii, în prezent nu există o definiție clară și unanim acceptată a acestei noțiuni, nici o concepție dominantă referitor la căile cele mai eficiente și sustenabile de asigurare a securității.

O dovadă clară a impactului major al politicului asupra fenomenului securitar reprezintă baza teoretico-metodologică a concepției securității, aparținând școlii de la Copenhaga și principalilor reprezentanți ai ei – B. Buzan, O. Waever și J. de Wilde, care sunt adepții largirii sferei de definire a fenomenului securității, dincolo de reperele sale sociopolitice tradiționale și esența sa defensivă. Acești politologi au evidențiat cinci sectoare noi specifice acestui fenomen, și anume: cel militar, politic, economic, societal și de mediu, care sunt principalele aspecte ce determină și caracterizează amplu securitatea colectivităților umane [103, p. 31]. Viziunea dată a făcut posibilă identificarea și clasificarea mai exactă a amenințărilor și vulnerabilităților, a permis cercetarea mai minuțioasă a naturii și specificului acestora, precum și politizarea fenomenului securitar în întregime. Reieșind din specificul acestei abordări ce se referă la deconstrucția fenomenului securității pe sectoare distincte, se presupune că securitatea militară operează cu amenințările armate și vizează vulnerabilitățile interne ale statului în domeniul defensiv, iar securitatea politică include aspecte legate de democratizare și de calitatea guvernării. Din punctul nostru de vedere, politizarea securității este în directă corelație cu securitatea politică ca sector al complexului fenomen securitar și ține de stabilitatea sistemelor politice, a regimurilor de guvernământ și se referă la amenințările de securitate ce provin din specificul doctrinar-ideologic dominant în societate, dar și la vulnerabilități instituționale și funcționale ale comunității și statului. Pe când, sectorul securitar economic, în viziunea reprezentanților școlii de la Copenhaga, ține de amenințări și riscuri pentru bunăstarea populației, dar și de vulnerabilități economice ale societății, ca răspândirea fenomenului sărăciei, a subdezvoltării, a lipsei sau insuficienței de resurse naturale, energetice sau financiare. Securitatea mediului, strict legată de domeniul precedent, cel economic, vizează amenințări pentru societate ce provin din natură, din starea ecologică a ei, totodată, operând și cu vulnerabilități interne și limite logistice și de mentalitate care împiedică societatea și generațiile viitoare să beneficieze de un mediu înconjurător sustenabil și calitativ. Însă sectorul securității societale, așa după cum a fost conceput de B. Buzan, s-a dovedit a fi cel mai aproape de concepția securității umane, pe lângă sectorul securității politice, însemnând stabilitate comunitară, dezvoltare a tradițiilor de cultură și civilizație, a institutelor democratice și de familie, vizând riscuri provenite din insuficiența determinării identitare ori din conflicte interetnice sau religioase, referindu-se și la un șir de vulnerabilități interne similare, la amenințări externe cu scopul de a contrapune diverse grupuri sociale. Cu toate diferențele dintre sectoarele sus-menționate ale securității, în concepția școlii

de la Copenhaga, acestea se află într-o permanentă interdependență organică și funcțională, determinând, astfel, o mai mare eficiență și coordonare a eforturilor de stabilizare și securizare.

Politologul N. Dolghin, într-o incursiune teoretică din cadrul lucrării „Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă”, amintește că tipologizarea amenințărilor conform cu sectoarele securității: fie militare, politice, economice, societale, de mediu sau de alt fel, sunt determinate, întâi de toate, de variația și multitudinea planurilor vieții umane în care aceasta se manifestă în mod firesc [406, p. 17]. Ne exprimăm convingerea că această idee poate avea sens doar în contextul în care viața umană este privită din perspectiva securității persoanei, din cea a riscurilor și amenințărilor care pot viza în mod exclusiv, ființa umană în deplinul sens al acestui termen. De fapt, constatăm că disputa teoretică referitor la obiectul eforturilor și acțiunilor de asigurare a securității, în contextul politizării fenomenului securitar, continuă și în cadrul cercetărilor contemporane, pendulând între trei piloni de bază în condițiile politizării securității. Acestea reprezintă subiecte ale căror securitate se impune a fi asigurată: sistemul internațional, statul cu atributele sale și persoana umană.

În ultimă instanță, dispută referitor la politizarea securității în sensul identificării obiectului care se cere a fi protejat, este influențată de perspectiva politologică, metodologică și doctrinară ce este pusă la baza studiilor și analizelor de securitate. Politologul K. Booth, de exemplu, se întreabă tranșant „care este obiectul de referință principal – statele sau oamenii? Securitatea cui anume este pe prim plan?” [407, p. 16]. Reprezentanții școlii de la Copenhaga, de exemplu, consideră că între cele trei subiecte ale securizării (sistemul relațiilor internaționale, statele sau persoanele), nu este identificat unul care să primeze pe termen lung, ci există un echilibru dintre ele, securitatea cărora se completează și se fortifică reciproc ca o extindere firească a fenomenului politizării securității. Din punctul nostru de vedere, alegerea obiectului acțiunilor de asigurare a securității, din perspectiva acestei concepții, depinde de valorizarea politică care i se conferă de societate, opinia publică sau de comunitatea internațională. Totuși, în accepțiunea lui B. Buzan, statul reprezintă veriga care este capabilă să facă legătura cu celelalte subiecte ale securității, deoarece doar statul poate forma politici de asigurare a securității și, deci o poate politiza, tot statul fiind exponentul securității, care, general vorbind, poate fi numai relativă, dar nu absolută [103, p. 34].

În același context, cercetătorul Al. Roșca, în lucrarea sa „Algoritmi ai tranziției: aspecte social-filozofice”, remarcă corelația organică, dinamică și interdependentă dintre Stat, Societate și Individ care a persistat de-a lungul secolelor în științele politice ca un subiect fundamental pentru înțelegerea naturii controversate și complexe a fenomenelor sociale, subliniind și specificul sistemic al acestei triade [63, p. 26]. Vom opina că studiile de securitate, făcând parte din domeniul cercetărilor politologice, sunt axate inevitabil pe procesul de politizare a securității și pe investigarea acestei conexiuni organice dintre persoana umană și stat cu legăturile sale internaționale pe plan regional și mondial.

Școala de la Copenhaga a contribuit decisiv la extinderea conceptului de securitate în perioada contemporană, contribuind la politizarea fenomenului securitar, spre deosebire de școala tradiționalistă în domeniul cercetării securității, ca fenomen izolat și situațional. Concepția, lansată de reprezentanții școlii de la Copenhaga, privind securitatea societală, fiind definită ca unul dintre cele cinci sectoare ale securității, a generat noi perspective și abordări în studiile de securitate. Concomitent, apreciem că domeniul securității a trecut printr-un profund proces de reconceptualizare în contextul creșterii și amplificării impactului politicului, securitatea fiind înțeleasă ca un anumit tip de politică cu valențe aplicative și modernizante, făcând posibilă distingerea dintre securizare și politizare. În acest domeniu aplicativ al concepțiilor de securitate, contribuția școlii de la Copenhaga a fost definitorie pe multe decenii înainte, determinând elaborarea strategiilor contemporane de securitate a blocurilor politice, a organizațiilor internaționale și statelor, bazate pe principii conceptual noi în practica asigurării securității [104, p. 53]. În viziunea autorului, concepția securității umane a constituit un derivat din concepția constructivistă a securității care trebuie să fie axată, potrivit reprezentanților acestui curent în studiile de securitate, pe interesele individuale ale persoanei umane și nu pe interesele comunității sau ale statului. Această concepție a securității umane se remarcă prin definirea celor două planuri de bază ale sale: libertatea de necesități și libertatea de frică, și trasează, de fapt, obiectivele bioeticii în domeniul politicii ce se referă la promovarea acestor deziderate. În acest fel se realizează politizarea dimensiunii bioetice a securității umane. De exemplu, libertatea de necesități devine un obiectiv de realizat, ca o stare în care necesitățile specifice persoanei umane, cele fiziologice, spirituale și sociopolitice, nu vor mai constitui un impediment în progresul său personal sau o sursă de insecuritate pentru individul uman în mediul social. Libertatea de frică însă, se manifestă ca o stare psihoemotivă prin care individul uman este scutit de grija și frica viitorului prin politici sustenabile și raționale, echitabile și participative.

În contextul în care politizarea securității umane, ca un set de metode de asigurare a bunăstării persoanei umane, devine un instrument de amplificare a impactului acestor practici în societatea contemporană, vom remarca că întreaga problematică a securității umane reprezintă un subiect ce este tratat situațional, din perspectivă aplicativă, în concordanță sau în tandem cu un șir de condiții argumentate. În orice caz, considerăm că subiectele abordate din perspectiva securității umane vin să sublinieze primatul concentrării pe individ a eforturilor de asigurare a securității, în raport cu securitatea comunității sau a statului, în condițiile în care cele din urmă ar depinde organic de nivelul asigurării securității persoanei umane ca componentă referențială pentru socium, comunitate sau stat, nu neapărat și invers, atunci când percepția subiectivă a (in)securității de către individul uman poate fi generată de multiple cauze, printre care se pot regăsi (in)securitatea comunitară sau de stat.

Actualmente, procesul de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane determină ca numeroase fonduri să fie alocate pentru a direcționa și a adapta bioetica drept teorie, dar și ca practică, la prioritățile

securitare, politice și socioeconomice, identificate și ierarhizate de către elitele guvernante, atât prin cele mai importante organisme internaționale, cât și prin intermediul impunătoarelor fonduri private, adesea anonime sau foarte temeinic camuflate și dispersate în societate. Aceste activități de politizare sunt direcționate către o elaborare mai minuțioasă din punct de vedere teoretico-metodologic a conținutului bioeticii ca disciplină academică, precum și către înființarea și buna funcționare a unei diversități de instituții și organizații specializate, cu sarcini bioetice în societate.

Procesul de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane generează situația când organizațiile bioetice specializate sunt sprijinite de importante forțe politice, sociale, academice și intelectuale, dar și de către opinia publică și societatea civilă, forțe care sunt pregătite și menținute în cadrul unui curs bine determinat prin diverse metode și tertipuri de influențare precum: surse mass-media, sprijinirea organizațiilor societății civile, implicarea unor formatori de opinie importanți în circuitul informațional de idei și valori specific direcției promovate etc. Din punctul nostru de vedere, în contextul cercetării procesului de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane și a politicii de securitate, bioetica poate fi abordată dintr-un spectru mai vast de perspective. Astfel că, dintr-un anumit punct de vedere, bioetica se impune ca o continuare, o extensiune a eticii generale în cadrul raportului cu teoria și practica politică, perspectivă în care bioetica se remarcă drept o nouă abordare moral-filosofică a existenței și priorităților umanității referindu-se expres la necesitatea iminentă de depășire a crizei globale prin instituirea unui sistem viabil de asigurare a securității umane în acord cu metodologia bioetică. Prin astfel de eforturi, se evită degradarea nivelului de trai a populației și evitarea consecințelor catastrofale pentru omenire. Politizarea dimensiunii bioetice a securității umane, atât sub aspect teoretic, dar și ca activitate socială aplicativă, de o importanță crucială pentru autoorganizarea societății umane, devine un element fundamental în promovarea dezideratelor de redimensionare a vieții sociumului în raport cu natura și mediul ambiant, cu biosfera și viul în cel mai larg sens al termenilor, prin inițierea, implementarea și promovarea unor politici strategice specializate pe domenii înguste, centrate pe securizare umană, menite să apropie imperativul general-civilizațional de edificarea noosferei prin bioetizarea tuturor practicilor sociale fără vreo excepție.

Dimensiunea bioetică a securității umane, la nivel global, și mai cu seamă prin forma sa politică și politizată de manifestare, vine să sensibilizeze comunitatea umană cu privire la pericolele iminente și deja inevitabile, îndeplinindu-și funcțiile sale de avertizare și atenționare, și prin aceasta perturbând ordinea mondială și amenințând un șir de interese ale unor actori importanți de pe scena economică și politică mondială, determinându-i să organizeze mișcări sociale, proteste și manifestații importante, să renunțe la sistemele deja create, bine calibrate și pe deplin funcționale de exploatare a resurselor mondiale, de acumulare a veniturilor și profiturilor în baza amplificării discrepantei sociale dintre regiunile, țările și persoanele sărace și cele bogate. În acest sens, bioetica este supusă, la scară globală, unor acțiuni de discreditare și marginalizare

intenționată de către adepții vechilor și depășitelor metodologii și paradigme ale progresului resursofag mondial, bazat pe un consumism irațional, în detrimentul bunăstării celor mulți, a asigurării unor standarde acceptabile a securității umane în perspectiva supraviețuirii omenirii în condiții demne.

După aprecierea noastră, în decursul întregii sale istorii, bioetica cu ușurință se poate încadra în grupul acelor științe și teorii, influențate cel mai mult de factorul politic și ideologic, cum sunt științele sociale și politice, genetica, teoria eugenică, rasismul, etologia, teoria darwinismului social, sociobiologismul, teoria și practica planificării familiale etc. Este evidentă legătura strânsă dintre bioetică și doctrinele sociopolitice ca reflecție a unor viziuni și concepții generale cu privire la dezvoltarea și asigurarea securității societății umane. Se remarcă o corelație strânsă între evoluția doctrinelor și ideologiilor sociopolitice și dezvoltarea unor abordări și modele socioculturale în cadrul domeniului bioeticii. Astfel că revirimentul liberalismului clasic și trecerea sa în forma neoliberalismului social sau instituțional au generat apariția, printre bioeticieni și teoreticienii acestei discipline, a unei tendințe de permisivitate extremă referitoare la libertatea decizională a persoanei umane implicate în relațiile bioetice. Setul de libertăți ale persoanei umane în contextul modelului liberal-radical al bioeticii implică dreptul omului de a se autoresponsabiliza în sensul autoconferirii statutului de autoritate supremă de referință și aprobare a corectitudinii acțiunilor și deciziilor bioetice [408, p. 68], precum și de a se autoconsidera pilonul central al sistemului de valori, printre care valorile și necesitățile sale securitare individuale ar constitui niște imperative primordiale și de departe cele mai importante în comparație cu prioritățile, valorile și nevoile securitare ale sociumului, astfel intervenind o discrepanță conceptuală categorică din punctul de vedere al condiției omului ca ființă socială, care, în contextul expansiunii modelului sociocultural radical-liberal, devine un element social hiperindividualizat și distructiv pentru socium, într-un anume fel. Astfel, ne exprimăm convingerea că pentru o persoană umană ancorată adânc în modelul sociocultural radical-liberal al bioeticii, mediul social devine unul secundar ca importanță și ca referință, iar capacitatea și abilitatea sa individuală de autocontrol, de testare și adaptare a valorilor securitare și principiilor de comportare devin suprasolicitate. În cadrul relațiilor bioetice, modelul liberal-radical impune o responsabilizare maximă a persoanei umane. Ceilalți actori și participanți în relațiile bioetice: cercetătorul, politicianul, medicul, tehnocratul etc., se reduc doar la a sprijini capacitatea individului de asumare a consecințelor pentru deciziile luate, de a se autoresponsabiliza ca pacient, ca subiect al cercetărilor biomedicale sau psihosociale, ori ca obiect al politicilor și strategiilor publice.

Evaluăm, deci, că, în nu prea îndelungata sa istorie, bioetica a traversat un șir de etape de dezvoltare și diversificare, fiind în strânsă legătură cu procesul de politizare a manifestării sale în plan securitar. Mai mult decât atât, apreciind că bioetica azi reprezintă o structură disciplinară neomogenă, atât conceptual-metodologic, cât și ca fenomen politico-socio-civilizațional, se impune o delimitare etapizată a evoluției fiecărei dintre cele cinci trasee de dezvoltare a acestei discipline, asemenea celei promovate de importantul teoretician moldovean

al fenomenului bioetic T. N. Țirdea [323, p. 7]. Cu toate acestea, spre exemplu, autoarea finlandeză T. Takala, referindu-se la abordarea occidentală în bioetică, specifică 3 etape distincte în evoluția bioeticii în funcție de raportarea ei ca și concepție, ca practică distinctă, dar și ca disciplină academică la angajarea acesteia în viața politică, prin politizarea ei permanentă, în concordanță cu felul de expunere a mesajului bioetic în spațiul politic și public, dar și de manifestare a activismului membrilor ONG-urilor, ai altor instituții cu caracter bioetic în contextul activităților sociopolitice [409, p. 215]. Astfel, cercetătoarea finlandeză T. Takala distinge etapa *copilăriei*, a *adolescenței* și *maturității* prin care trece inevitabil și domeniul bioeticii. În acest sens, la etapa *copilăriei*, bioeticienii dădeau dovadă de multă naivitate în abordarea proceselor sociopolitice și de politizare a bioeticii, în contextul unor tatonări și a testării trăinicieii relațiilor dintre structurile bioetice guvernamentale de expertizare, supraveghere și control, ca și dintre organismele bioetice ne-guvernamentale cu importanții factori de decizie din sfera politicului.

La etapa *adolescenței*, teoreticienii, dar și practicienii din domeniul bioeticii au înregistrat progrese deosebite în procesul politizării bioeticii, din perspectiva impunerii bioeticii în spațiul securitar, sociopolitic și public a problematicei specifice domeniului bioeticii, precum și a abordărilor consacrate în vederea oferirii unor răspunsuri și soluții viabile atât pentru clasa politică, cât și pentru opinia publică, tot mai mult alertată de către propagarea perspectivelor alarmiste referitoare la amplificarea crizei globale. În perioada de față, estimată ca fiind tocmai etapa *adolescenței*, bioetica s-a dovedit a fi o disciplină didactico-teoretică, dar și un domeniu practico-aplicativ foarte mobil și adaptabil la diversele sisteme sociopolitice cu valori și principii adesea peste măsură de diverse, reușind să se impună ca o modalitate eficientă în lupta cu criza mondială, beneficiind din plin de politizarea sa, accentuând mai ales avantajele pe care și le atribuie bioetica și bioeticienii de pe urma procesului contemporan de politizare a bioeticii.

La etapa *maturizării* însă, o etapă care inevitabil va urma în viitorul cel mai apropiat, bioetica se va confrunta cu un caracter agresiv al politizării sale, având de înfruntat un feedback acerb de presiuni sociopolitice, ca reacție la strategiile, activitățile și acțiunile de lobby sociopolitic, întreprinse de numeroși activiști apolitici din domeniul bioeticii din perioadele anterioare – a tinereții și adolescenței. Așa încât, în contextul amplificării politizării sale, bioetica, în perioada contemporană, este pusă în fața unor dileme de ordin sociopolitic și strategic, care cer recurgerea la un șir de compromisuri cu elita politică, cu diverse forțe politice, cu valorile sociopolitice consumiste, dar și cu perspectiva individualistă și utilitaristă, referitoare la realizarea câștigurilor și capitalurilor sociale, economice sau politice în urma utilizării iraționale și iresponsabile în fața generațiilor următoare, a resurselor naturale, economice, umane, intelectuale, sociopolitice etc., disponibilizate și puse actualmente la dispoziția comunității bioetice mondiale de către elita politică, socială și economică compromisă, în mare parte, resurse care pot fi deturnate de comunitatea bioetică și valorificate în numele scopului final bioeticii globale potteriene – salvagardarea sustenabilă a omenirii.

Vom opina că acest model al diferențierii etapizate a politizării bioeticii coordonat cu etapele maturizării sale ca teorie, ca practică, dar și ca comunitate a bioeticienilor, poate fi aplicat cu ușurință celor mai diverse modele bioetice sociocivilizaționale. Astfel, se impune constatarea că bioetica elaborată în centrele de cercetare din Europa de Est, cu toate particularitățile și specificul său caracteristic, atât de ordin intern de organizare și conceptualizare, cât și de ordin extern, referitor la conjunctura economico-socială nefavorabilă, impedimentele și animozitățile politico-geostrategice etc., spre deosebire de bioetica occidentală, se găsește abia la etapa trecerii de la stadiul de copilărie (dezvoltare preponderent teoretică) la cel al tinereții. Într-o manieră similară se manifestă și particularitatea politizării bioeticii în Europa de Est, atestându-se în acest areal geografic, mișcări politice și sociale tot mai active în sfera asigurării securității umane și drepturilor omului, a consumatorilor, pacienților care abordează problematica bioetică și încearcă să exercite o tot mai mare influență asupra deciziilor sociopolitice din acest domeniu.

Pentru o mai clară reliefare a procesului de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane, este binevenită analiza corelației bioeticii cu concepția securității umane. Astfel, ne exprimăm convingerea că bioetica poate fi concepută, în contextul relației sale cu securitatea, drept o emanație și consecință a progresului științific și tehnologic care induce în tandemul bine structurat dintre etica generală ca un set special de norme morale, pe de o parte, și politică drept un șir de acțiuni cu caracter macrosocial de conducere și dirijare a colectivităților umane, pe de altă parte, un element de modernizare și progres fără de care sectorul de securitate ar fi rămas departe de cele mai noi și mai inventive elaborări a intelectului uman, inclusiv în materie de concepții morale și despre lume sau tehnologii moderne.

Din altă perspectivă, considerăm că politizarea dimensiunii bioetice a securității umane vizează și implicarea plinară a bioeticii în corelația sa cu securitatea prin evidențierea și chiar absolutizarea pe alocuri a elementului biologic ca fiind de o importanță crucială în vederea formării și constituirii unui caracter sustenabil al progresului și evoluției civilizației umane pe viitor prin redimensionarea condiției și substanței viului ca unic element fundamental. Drept rezultat al procesului de revalorizare și reconsiderare sociopolitică a importanței factorului biologic pentru conștientului social, teoria bioetică, în combinație cu concepția securității umane, pot fi capabile să confere un impuls politic nou și o traiectorie corectă, stabilă și verosimilă procesului de politizare a bioeticii și contextul dezvoltării societății contemporane, generând, totodată, sau intervenind radical în redimensionarea unor asemenea elaborări teoretice noi cu consecințe și implicații practico-aplicative ca biopolitica, bioguvernarea, biodreptul, bioarta etc.

În aceste condiții, reiterăm că din perspectiva asigurării unei dezvoltări durabile și a securității funcțional-sistemică a sociumului în vederea depășirii crizei globale pluridimensionale, precum și în contextul redimensionării concepției general-sociale cu privire la viu, la biosferă, la natură și la locul omului în ea, relația tradițională dintre etică și politic se transformă firesc în corelația apropiată tangențial dintre bioetică și sectorul

de securitate ca noi forme de inter-relaționare în vederea îmbunătățirii și optimizării funcționării sociumului în ansamblul său, dar și a individului în mod particular, adaptate condițiilor extreme și critice impuse de către destabilizarea globală în dezvoltarea de mai departe a civilizației umane la etapa contemporană.

Conchidem că dacă sensul primordial al confruntării și interpunerii sporadice și nonsistemice de altfel, a politicului cu etica, reprezintă nevoia conștientizată de a legitima, de a justifica și de a conferi o încărcătură morală, de conținut sau logico-explicativă actului și acțiunii politice în vederea acceptării sociale a acestora sau în contextul autojustificării de către actorii politici ce au recurs la acele acțiuni sau activități politice, în perspectiva depășirii mustrărilor de conștiință sau a dilemelor morale, sensul principal al raportului dintre bioetică și securitate devine identificarea explicită a metodelor și posibilităților de conlucrare sinergetică dintre natură pe de o parte, și potențialul de precauție al societății de a se proteja contra pericolelor, pe de altă parte.

Procesul de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane poate fi posibil de realizat prin exponenții săi politici, prin suprastructura sociopolitică dotată cu funcții de dirijare strategică a corpului social, suprastructură a cărei conținut este eminent moral, perfect racordat la principiile și normele bioetice în condițiile necesității securizării umane și depășirii crizei globale. În așa fel, ne exprimăm convingerea că în contextul corelației dintre bioetică și securitate, ca tandem ce vine să substituie organic relația tradițională adesea disfuncțională și dezechilibrată dintre morală și politic, autoritatea politică cu funcții în domeniul asigurării securității, prin politizare tinde să comaseze și statutul de autoritate morală.

Ca o continuare firească a procesului de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane, puterea politică are menirea și tendința de a se impune în socium prin forță și raționalitatea normelor (bio)etice cu consecințe și finalități de asanare politico-morală a întregului spectru de subsisteme sociale integrante și interdependente. În așa fel, apreciem că bioetica, drept teorie generalizantă a concordării acțiunii sociopolitice cu principiile, valorile, imperativele și normele morale cu referință la Viu, în scopul asigurării securității dezvoltării sociale și umane, în condițiile crizei globale pluridimensionale, are menirea să introducă într-un mod armonios și organic acceptabil, în relația dintre morală și politică nu doar un suflu nou și actualizat, dictat de necesitățile cele mai fundamentale ale societății umane la etapa contemporană de dezvoltare ca asigurarea securității sale, în condițiile degradării irecuperabile, atât a mediului înconjurător, cât și a resurselor naturale și umane, a calității vieții în proporțiile de până la declanșarea crizei, dar și o nouă viziune radical modificată și inovativă, menită să ridice la un nou nivel raportul dintre politică și morală, în sens teoretic. Pe când, în plan practic, bioetica tinde să revigoreze relația clasei politice, a elitelor ce veghează la asigurarea securității general-sistemice, cu normele, principiile sau valorile morale care primează și determină, dar și prefigurează istorico-conceptual, într-o măsură covârșitoare, normele juridice.

În contextul dat, considerăm că apariția și progresul concepției biopolitice a fost, este și rămâne ca fiind de o importanță crucială pentru evoluția și dezvoltarea bioeticii ca teorie interdisciplinară, dar și ca

fenomen sociocivilizațional complex ce tinde tot mai mult să marcheze toate domeniile vieții sociale fără de excepție, în contextul adaptării fenomenului politic la prioritățile securitare impuse de criza globală polidimensională, de pregătirea și dirijarea societății umane către stadiul său noosferic de dezvoltare.

Concepția biopolitică, prin definiție, este o dovadă și o formă de politizare a preocupărilor științifice pentru problemele etice legate de viete, de depășirea consecințelor nefaste ale crizei globale prin elaborarea unor noi concepții securitare cu referință la ființa umană. Vom opina că teoria biopolitică a statului a prefigurat politizarea studiilor de bioetică nu doar prin evidențierea elementului biologic în contextul schimbărilor ce au început să se producă drept efect al primelor semne ale crizei globale, ci și a rolului elementului politic în contextul necesității elaborării unor noi teorii pentru a soluționa problemele tot mai evidente ale crizei globale. Aceste cercetări bioetice care vor prelua o bună parte din moștenirea biopoliticii, vor apărea abia către deceniul opt al secolului trecut prin reevaluarea fundamentelor morale în raportul cu viața și viul.

Din punctul de vedere al autorului, concepția biopolitică, în contrast cu teoria bioetică ce a bulversat-o din temelii, apare ca o teorie organicistă asupra statului în relație cu cetățenii săi ca ființe biologice în primul rând, încă la începutul sec. XX sub influența cercetătorului suedez J. R. Kjellén (autor și al conceptului de geopolitică) și preluată cu succes în abordările politizate de sorginte nazistă și fascistă, cu referință la modelele de inginerie socială bazate pe diferența biologică dintre indivizi, precum și la aspectele biologice ale domeniului guvernării [410, p. 25]. Biopolitica în perioada interbelică, a continuat să se dezvolte sub impactul politizării științei și a exagerărilor, denaturării și exacerbarii nefirești și inumane a concepției inițiale referitor la importanța factorului biologic în cadrul fenomenului politic, așa încât M. Roberts, în opera sa intitulată „Biopolitics” și publicată în 1938, considera sistemul politic mondial ca o asociere liberă de celule și colonii protozoare, reducând fenomenele sociale și politice la reacțiile biochimice și procesele biologice fundamentale într-o epocă în care normele morale erau neglijate flagrant la nivel guvernamental, începând cu în cele mai importante state ale lumii la acel moment [411, p. 109].

Vom estima că teoria biopolitică a suferit o redimensionare conceptuală profundă la începutul anilor '60 ai sec. XX, când L. K. Caldwell [412, p. 3] a reintrodus acest termen în circuitul informațional academic pe care-l concepea ca pe un domeniu de cercetare a comportamentului politic ce reduce legitățile și fenomenele sociopolitice la cele biologice.

În a doua jumătate a anilor '70 ai secolului trecut, odată cu apariția și dezvoltarea bioeticii, M. Foucault a contribuit substanțial la completarea concepției biopolitice pe care o înțelegea ca putere socială și politică exercitată asupra formelor de viață, dezvoltând termenul de bioputere [413, p. 54].

Opinăm că o etapă nouă în evoluția biopoliticii a urmat după evenimentele tragice din 11 septembrie 2001 din SUA, când biopolitica, în condițiile politizării comunității științifice occidentale, a furnizat o gamă variată de explicații și noi abordări socio-politologice. În acest context, M. Hardt și A. Negri dezvoltă o serie de

concepții politologice opuse noțiunii de bioputere care domina până atunci teoria biopolitică, inversând raportul dintre factorii ce exercită puterea politică, prin recurgerea la un set de calitative și mecanisme bio-psiho-sociale, referindu-se, în principal, la asemenea fenomene cum ar fi utilizarea vieții și corporalității umane ca arme în cadrul actelor teroriste suicidale [414, p. 249].

Astfel încât, azi putem, cu siguranță, vorbi despre câteva direcții sau școli bine structurate și delimitate în cadrul acestei concepții a biopoliticii, separare începută ca o instituționalizare disciplinară a domeniului în cauză, concomitent cu lansarea teoriei bioetice ca știință a viitorului aparținând lui V.R. Potter.

În așa mod se distinge: a) școala americană (L. K. Caldwell, R. D. Masters [415], A. Somit [416]); b) școala franceză (M. Foucault); c) școala germană de biopolitică (H. Flor, W. Tennesmann [417], P. Mayer); d) școala olandeză (V. S.E. Falger [418], J. van der Dennen [419]); e) concepția biopolitică grecească (A. Vlavianos-Arvanitis [420, p. 52], președintele-fondator al Organizației Internaționale de Biopolitică cu sediul la Atena); f) direcția rusă în studiile de biopolitică (A.V. Oleksin [421], V.S. Stepanov [422]).

Cu toate afinitățile și asemănările în dezvoltare care există dintre cele două domenii de cercetare – biopolitica și bioetica, concepția bioetică, de departe, se impune ca un element determinant pentru dezvoltarea biopoliticii pe viitor. Or, segmentul cel mai vulnerabil al concepției biopolitice a constituit dintotdeauna excesul de politizare, dar și aspectul moral insuficient de bine elaborat și fundamentat, precum și nevoia acestei teorii biopolitice de a se auto-determina din punct de vedere etico-conceptual, cu referință la cele mai importante componente ale sale ca atitudinea față de viață, față de raportul omului cu biosfera, valoarea și importanța vieții etc., în contextul dominării periodice a diverselor paradigme etico-morale. Din motivele date, teoria biopoliticii a și ajuns, în repetate rânduri, să fie manipulată de către cele mai diverse elite sociopolitice și militare, ca un proces distorsionat de politizare a acestei concepții, pentru a promova diverse interese și construcții teoretice, contrare binelui comun pe termen lung, care în timp s-au dovedit falimentare, atât pentru cei ce le promovau, cât și pentru omenire în ansamblu, după cum a fost concepția sociobiologismului, a rasismului, selecției artificiale a omului prin mijloace medico-genetice sau concepția eugenică etc.

În viziunea noastră, în virtutea naturii specificului concepției biopolitice, care este axat pe scoaterea în evidență a elementului biologic în contextul fenomenelor, relațiilor și proceselor sociopolitice, pe parcursul timpului s-au întreprins, cu un îndoielnic succes, numeroase încercări de a poziționa întreaga teorie într-o albie etico-filosofică pozitivă, constructivă și general-utilă pentru comunitatea umană, într-o perspectivă lungă de timp, în vederea oferirii acesteia unui mecanism teoretic și metodologic viabil și eficient în vederea soluționării problemelor sociopolitice.

În contextul politizării sale de-a lungul timpului, cu toate că a supraviețuit numeroaselor cataclisme sociale, unui șir de revoluții politice, tehnologice și științifice, considerăm că biopolitica și-a dovedit incapacitatea sa parțială de a formula o replică la cea mai gravă amenințare securitară la adresa omenirii –

pericolul dispariției întregii civilizații umane în urma scăpării de sub control și escaladării crizei globale multiaspectuale.

În acest context, vom remarca că, încă de la începutul apariției bioeticii ca domeniu științific separat, fundamentat de V.R. Potter, biopolitica în principal tinde să evite pe cât e posibil, din cauza unui clivaj conceptual și a limitelor structurale, subiectul pericolului global în contextul necesității redefinirii raportului dintre om și natură, dintre societatea umană și biosferă. Or, domeniul politic și, mai ales, cel securitar, reiterăm că devine unul de o importanță prioritară atât sub aspectul investigației teoretice, dar mai cu seamă ca sferă practică a acțiunii concrete, în perspectiva elaborării și implementării strategiei de asigurare a bunăstării și securității comunității umane în perioada depășirii sustenabile a crizei globale.

În contextul procesului continuu de politizare tot mai evidentă și mai profundă a dimensiunii bioetice a securității umane, subliniem că se prefigurează nevoia de a identifica un nou domeniu care să înlocuiască segmentar și punctual concepția biopolitică, în ariile de tangență cu problematica crizei globale, care să pornească de la premise bioetice și fundamente morale bine elaborate și ancorate în prioritățile sociumului contemporan, pentru a impune practicienilor din sfera politicului, un cadru competitiv și lucrativ de activitate, în vederea atingerii unor performanțe mult așteptate și necesare în perspectiva realizării unei dirijări eficiente a societății către o viață demnă, calitativă și pe larg acceptată de către generațiile de mâine, în perioada de după depășirea crizei globale. Astfel se definește funcția de bază a noului domeniu de studiu – bioetica politică, ce se regăsește în contextul sistemului de științe politice și sociale, dar nu ca disciplină umanistă și filosofică, în virtutea așteptărilor comunității academice și societății față de un astfel de domeniu al cunoștințelor științifice cu caracter practic și aplicativ care predomină actualmente în societatea umană.

3.4. Concluzii la capitolul 3

Procesul de asigurare a securității umane în condițiile globalizării impune societății contemporane noi rigori de sorginte bioetică:

1. Problemele bioetice referitoare la astfel de aspecte ca moartea, viața, drepturile vietăților și ale omului ca specie biologică, sunt utilizate cu precădere în scopuri politice și securitare în cadrul unor fenomene tradiționale sociopolitice ca lupta pentru putere, procesele de promovare a grupurilor și facțiunilor sociopolitice, a ideologiilor și concepțiilor doctrinare, în cadrul mecanismelor caracteristice PR-ului politic.
2. Numai aspectele etice ale problemelor vehiculate în cadrul discursurilor, strategiilor și acțiunii sociopolitice sunt în stare să indice asupra surselor de soluționare a conflictelor politice, a dilemelor și crizelor sociale, oferind o minimă protecție socio-instituțională cu implicații psiho-morale cetățenilor simpli contra manipularilor politice abuzive și în exces, utilizând problemele bioetice și amenințările la adresa securității, cu un înalt grad de emotivitate.

3. Edificarea, adoptarea și implementarea unei strategii globale de securizare a persoanei umane și a omenirii poate fi o soluție de restabilire a ordinii și bunăstării pe mapamond, prin aplicarea mecanismelor de dezvoltare durabilă. În acest context, rolul bioeticii devine unul crucial, ea fiind o resursă importantă pentru restabilirea echilibrului mondial, alături de alte mecanisme similare ca intelectualizarea, scientizarea sau sinergetizarea sociumului contemporan.
4. Tandemul strategic dintre bioetică și securitate în vederea depășirii crizei globale, este unul prioritar, căci bioetica devine mai eficientă, mai practică prin politic, iar politicul devine, prin colaborarea cu bioetica, mai aproape de necesitățile cele mai importante și vitale ale umanității.
5. Ca urmare a progresului tehnico-științific, omenirea a obținut accesul la un șir de tehnologii biomedicale capabile să modifice din temelii fundamentele socio-civilizaționale, biosociale și spiritual-morale ale societății contemporane. Omul, prin condiția sa de catalizator al valorilor materiale și spirituale, a devenit, în consecință, nu doar o măsură a succesului implementării noilor politici de transformare a sociumului în conformitate cu teoriile eugeniste și biologiste, dar și un obiect important al eforturilor de revigorare morală, promovate prin teoria bioetică.
6. Stimularea artificială a sporirii potențialului uman, în contextul valoric al diverselor sisteme normativ-etice, pe parcursul ultimelor secole nu a reușit să își demonstreze pe deplin raționalitatea și consistența. Ba chiar dimpotrivă, în majoritatea cazurilor, politicile și strategiile ce prevedeau o intervenție activă în procesele biosociale și demografice, fără să țină cont de trendurile modificărilor biologice naturale survenite la om în urma contactului său cu mediul ambiant, s-au dovedit a fi greșite în timp, prin rezultatele înregistrate, ceea ce a dus la condamnări publice ale unor astfel de concepții ca rasismul, darwinismul social, selecția eugenică, igiena biologică a rasei sau etniei etc. Pe când, modificările capacităților umane survenite ca urmare a proceselor firești de adaptare, acumulare biologică și interiorizare naturală a deprinderilor și capacităților, s-au dovedit a fi foarte utile omului, mai cu seamă în perioadele și momentele critice pe care le-a avut de depășit.
7. În baza analizei procesului de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane, deducem că există o nevoie impetuoasă de o combinație armonioasă dintre politicile și strategiile de securitate și cele bioetice, promovate instituțional de către structurile de stat și prin eforturile individuale ale omului, în funcție de capacitățile și potențialul său înăscut sau format pe parcursul vieții, în perspectiva de a spori șansele de succes în implementarea politicilor de securitate cu referință la cele mai importante principii bioetice, în vederea depășirii crizei globale ce amenință civilizația umană.

4. BIOETICA ȘI SECURITATEA UMANĂ

ÎN CONTEXTUL PRIORITĂȚILOR SOCIOPOLITICE CONTEMPORANE

Noua disciplină bioetică și politologică – bioetica politică, vine să deschidă noi orizonturi conceptuale, metodologice și aplicative în vederea identificării și implementării noilor modele de organizare a sociumului și politicului, de dirijare și conducere a societății în perspectiva de a soluționa eficient și sustenabil dilemele morale de ordin bioetic apărute în perioada crizei globale. În contextul unei din ce în ce mai importante interdependențe și întrepătrunderi dintre bioetică și securitatea umană la nivelul practicilor de modernizare a societății în vederea pregătii acesteia pentru depășirea crizei globale, se prefigurează o comasare și la nivel metodologico-teoretic dintre concepția bioetică și a securității umane, generând un domeniu nou de cunoștințe cu finalitate aplicativă – bioetica politică. Acțiunea de asigurare a securității inevitabil existența unui context social, a unei rețele de relații și raporturi interumane, inter- și intrasocietale, este tot mai mult supusă unui proces de bioetizare din ce în ce mai intensivă, alături de alte aspecte ale politicului și sociumului. Natura și esența fenomenului bioetizării și securizării sferei sociopolitice ca manifestare logică și legică în sfera politicului, similar cu bioetizarea întregii vieți sociale, vor constitui, la fel, subiectul prioritar al analizelor din capitolul de față. Expresii ale bioetizării sferei securității pot fi extrem de diverse, inclusiv în Republica Moldova. Investigația din acest capitol are drept scop elucidarea cauzelor și consecințelor bioetizării procesului securizării, prin prisma transformărilor și diversității de modalități de manifestare a acestui tip de comportament relațional cu scopul asigurării securității în context sociopolitic larg. Biosecuritatea, înțeleasă ca un domeniu practic de protecție și apărare a societății umane contra abuzurilor și exceselor de ordin biomedico-tehnologic, se definește în plan teoretic ca noțiune fundamentală a concepției bioeticii politice ce vine să confere stabilitate și vigoare construcțiilor teoretice și aplicărilor practice din cadrul acestei discipline. Aceste aspecte vor fi analizate în capitolul dat.

4.1. Rolul bioeticii politice în asigurarea securității ființei umane

În vederea realizării obiectivului de depășire a crizei mondiale și de asigurare a supraviețuirii omenirii în condițiile date, sunt antrenate importante forțe atât intelectuale, de elaborare teoretică a planului și programului de ieșire din criza globală, cât și forțe cu caracter aplicativ de implementare a strategiilor date. Din acest punct de vedere, se remarcă domeniul bioeticii ca „o punte către viitor”, fondat acum mai bine de 45 de ani de către biologul american Van Rensselaer Potter, în calitate de set special de cunoștințe științifice și practici pentru realizarea depășirii crizei mondiale prin revizuirea fundamentelor morale ale relațiilor societății umane cu natura înconjurătoare [31, p. 72]. Considerăm că alături de calea și metoda bioetică de realizare a depășirii sustenabile a crizei globale de către umanitate se mai amintește de potențialul pozitiv și creativ al procesului de scientizare a practicilor publice de guvernare, de gestionare a afacerilor etc., precum și de astfel de căi de

combateră a crizei mondiale ca intelectualizarea societății – creșterea ponderii și rolului social al intelectualității, sau securizarea proceselor sociale prin sporirea gradului de protecție și securitate a colectivităților umane și omului în contextul dezvoltării tehnologiilor și cunoștințelor potențial periculoase.

Din punctul nostru de vedere, în condițiile aprofundării aspectelor sistemice ale crizei globale cu referință la sistemul de gestionare și conducere socială, a devenit necesară fundamentarea unei noi branșe a științei și practicii bioetice în vederea oferirii unei mai bune oportunități pentru omenire de a depăși criza mondială. Acest domeniu – bioetica politică – reprezintă o nouă dimensiune inovațională a bioeticii și o modalitate eficientă de edificare și implementare a teoriei securității umane și practicii supraviețuirii omului. Există un șir de abordări și direcții de investigare în cercetarea bioetică, cum e bioetica globală, bioetica clinică, etica cercetării biomedicale, bioetica socială etc. Spre deosebire de aceste branșe ale domeniului bioetic, interesate de cercetarea unor subiecte speciale, bioetica politică se axează cu precădere pe abordarea cea mai generală a diferitelor aspecte, implicații sau consecințe politice ale relațiilor dintre societatea umană și natură, implicând ființe vii, viața în genere, dar și spațiul biosferei unde acest fenomen al vieții, irepetabil în univers, poate fi posibil. Un schimb permanent de informații, metodologie și know-how dintre bioetica politică și alte ramuri ale bioeticii devine de o importanță crucială în perspectiva fortificării și consolidării impactului social al bioeticii [423, p. 105].

Cu toate acestea, subliniem că se atestă unele relații favorizate și mai apropiate dintre anumite ramuri ale bioeticii, ce se cristalizează cu timpul în anumite grupuri de științe bioetice în funcție de preocupările, interesele și specificul obiectului de cercetare. În contextul relațiilor dintre diverse branșe ale domeniului bioeticii se impun trei valori-criterii în funcție de care ramurile bioeticii pot fi poziționate în spectrul domeniului bioeticii: 1. supraviețuirea omului ca valoare bioetică, 2. moralitatea ca și criteriu bioetic de bază și 3. viața ca valoare fundamentală pentru teoria și practica bioetică (*Anexa I*). În funcție de echilibrarea și/sau predominarea unora dintre aceste trei valori-criterii în cadrul fiecărei branșe ale bioeticii se impune o delimitare a locului fiecăruia dintre domeniile bioeticii în context schematic și consolidarea unor relații și contacte prioritare dintre anumite ramuri ale bioeticii în detrimentul apropiierii cu altele. Astfel, spre exemplu, bioetica clinică tinde mai mult către apărarea și promovarea vieții ca valoare definitorie, distanțându-se de criteriul supraviețuirii omului sau de cel al moralității, devenind foarte apropiată de științele medicale [424, p. 20]. Domeniul eticii în cercetarea biomedicală ca branșă a bioeticii se axează cu precădere pe setul de norme morale, prescripții regulamentare și standarde legale în contextul asigurării securității personale și apărării drepturilor și intereselor subiecților umani în cadrul cercetărilor biomedicale, neglijând într-o anumită măsură aspectele biologice ale vieții ca fiind un aspect prea tehnic, sau supraviețuirea omului ca fiind un criteriu prea abstract, tinzând către o apropiere de științele juridice mai mult. În acest context, bioetica politică se axează pe supraviețuirea omenirii ca obiectiv final al eforturilor sale, distanțându-se într-o anumită măsură de criteriul moralității și

de cel al vieții, ca fiind mai puțin aplicative în contextul promovării strategiilor de gestionare a sociumului. Spre deosebire de cele trei exemple descrise anterior ca fiind poziționate la extreme, care sunt axate pe una dintre cele trei valori-criterii ale domeniului bioeticii, se distinge sfera bioeticii globale, fondată potrivit principiilor lui V.R. Potter, ca fiind una dintre ramurile bioeticii care echilibrează armonios toate cele trei valori bioetice: supraviețuirea omului pe Terra, viața și moralitatea, poziționându-se echidistant față de acestea. Printre multitudinea de ramuri și direcții de cercetare din sfera bioeticii se pot remarca și alte domenii ca fiind apropiate de unele dintre aceste valori-criterii, gravitând în jurul acestora. Schema dată de tipologizare a ramurilor bioeticii contribuie astfel la formarea unor categorii de domenii bioetice, în vederea aprofundării specializării acestor discipline și delimitării mai stricte a obiectului lor de cercetare.

În viziunea autorului, structura crizei mondiale poliaspectuale contemporane, ca preocupare prioritară și obiect principal al acțiunilor de combatere din cadrul bioeticii politice, ca extensiune funcțională a domeniului eticii biologice globale în spațiul bioetizării acțiunii politice, se axează cu precădere pe individul uman, pe asigurarea securității sale, dar și pe formațiunile și grupurile sociale constituite din persoane individualizate, fiind evidențiate necesitățile și particularitățile acestora în raport cu alte elemente. Specificul grupurilor sociale este în directă concordanță cu mediul firesc de viață caracteristic omului, ca subiecte ale relațiilor și raporturilor morale, printre care componenta biomedicală tinde să devină una dominantă în virtutea priorităților și trendurilor de dezvoltare a preocupărilor și de reorientare a interesului omenirii în perioada conștientizării pericolelor și mobilizării în vederea depășirii crizei globale. Astfel se vor evidenția trei grupuri principale de probleme globale ca elemente componente ale crizei mondiale: 1. *probleme globale antroposociale*, 2. *probleme socio-naturale* și 3. *probleme globale inter-societale*.

Categoria problemelor antropo-sociale de departe tinde să domine în cadrul structurii crizei globale multiaspectuale față de celelalte tipuri de probleme globale, care se dovedesc a fi cel mai des generate și amplificate de factorul uman. Dacă grupul de probleme socio-naturale include astfel de aspecte regretabile și nocive, constituind niște riscuri de securitate pentru existența viitoare a omenirii ce apar în urma contactului dintre societatea umană și natură, precum degradarea ecologică a stării mediului ambiant, irosirea irațională a resurselor naturale etc., atunci segmentul de probleme globale antropo-sociale ce se manifestă ca riscuri de securitate în corelația etico-dezvoltațională dintre individul uman și societatea sau comunitatea din care face parte, incluzând aspecte demografice referitoare la scăderea de sub controlul sociopolitic a proceselor de creștere a numărului populației, sau procesele migraționiste ce tind să submineze bunăstarea și echilibrul general în domeniul social și cel politico-economic pe Terra, ori degradarea sistemelor de ocrotire a sănătății și de educație, se evidențiază ca fiind unicul factor cardinal de sprijin al balanței stabilității în cadrul raportului dintre civilizația umană și natură, în contextul inevitabilității identificării și urmăririi căii coevoluționiste în dezvoltarea celor două laturi ale existenței vieții terestre – societatea și biosfera. Considerăm că degenerarea

situației și ruperea echilibrului unei evoluții moderate în contextul degradării și înrăutățirii stării demografice inevitabil va produce o amplificare a tuturor problemelor socio-naturale și agravarea inerentă de exemplu, a stării mediului ambiant și rezervei de resurse naturale a Planetei. Aceeași legătură cauzală de dependență se va atesta în cazul corelației dintre categoria de probleme globale antropo-sociale și cele inter-sociale, referitoare la numeroasele conflicte și animozități dintre culturi, religii, dintre state ca actori cu pondere semnificativă pe arena internațională, între diverse interese naționale etc., care cel mai des se transformă în confruntări violente și chiar cu un important potențial letal pentru întreaga omenire, în contextul dezvoltării vertiginoase pe parcursul ultimului secol a unor astfel de tehnologii militare cum sunt cele biologice, atomice, nucleare, climaterice etc. Vom opina că ieșirea de sub controlul guvernamental al fenomenelor antropo-sociale, cum e degradarea nivelului culturii generale în societate, amplificarea analfabetismului, discordanța funcțională dintre oferta sistemului educațional și necesitățile reale ale omului contemporan, falimentul sistemului medical și de asistență socială în contextul ritmurilor galopante ale migrației internaționale și ratei natalității în cele mai sărace regiuni de pe glob, unele din aceste aspecte fiind caracteristice și pentru Republica Moldova, vor genera inevitabil conflicte violente inter-sociale ce vor avea ca rezultat masacrarea sau decesul din cauze socio-medicale a unui număr semnificativ de persoane din rândurile populației planetei. Astfel că grupul de probleme și riscuri securitare de origine antropo-socială, printre care se înscriu și aspectele migraționiste, potrivit profesorilor V. Moraru și V. Moșneaga, se dovedește a fi o importantă piesă componentă în structura crizei globale multidimensionale, de buna gestionare a căreia, inclusiv în Republica Moldova, va depinde găsierea și aplicarea soluțiilor optime în vederea depășirii crizei contemporane [425, p. 215].

În opinia autorului, creșterea rolului bioeticii politice ca un domeniu aplicativ nou al vieții sociale este determinat în mare parte de obiectul său specific de interes, ca preocupare practică și studiu teoretic, referindu-se nemijlocit la activitatea de gestionare a sociumului în contextul sporirii importanței sociale a problematicei bioetice, la acțiunea de presiune politică a factorilor de decizie asupra instituțiilor bioetice și viceversa, dar și asupra conștiinței bioetice la nivel social și individual. De asemenea, constatăm că bioetica politică este axată pe cercetarea impactului comunităților profesionale și științifice asupra procesului de elaborare și implementare a deciziei sociopolitice cu implicații în sfera bioetică. În calitate de disciplină teoretică, apreciem că bioetica politică este fondată pe cele mai ample teorii, concepte, principii și categorii referitoare la viața politică în condițiile crizei globale multidimensionale și necesității iminente de revizuire a normelor și principiilor morale, care pledează pentru apărarea și promovarea drepturilor ființei umane, pentru păstrarea bunăstării mediului ambiant. Fenomenele și instituțiile politice, cum e conceptul de putere politică, partidele politice, grupurile de presiune și de interese, instituțiile autorităților publice în context bioetic, toate reprezintă obiectul de studiu al bioeticii politice în vederea contribuției sale la edificarea unei colaborări coevolutive și armonioase dintre societate și biosferă.

Din punctul nostru de vedere, se remarcă în principal două categorii de cauze și premise obiective care stau la baza fundamentării acestei noi discipline a bioeticii politice: 1. *Adaptarea teoriei și practicii bioetice* la prioritățile și condițiile sociopolitice existente și 2. *Bioetizarea politicului* prin sporirea importanței cunoștințelor, principiilor și valorilor bioetice în contextul activităților sociopolitice, prin implementarea acestora în viața politică națională și internațională (*Anexa 2*).

Adaptarea teoriei bioeticii și principiilor sale de comportament, bună funcționare și activitate la cele mai de perspectivă trenduri ale vieții social-politice și agendei de securitate, în special la cele care vin să valorizeze și să aprecieze în mod deosebit rolul caracteristicilor și condițiilor biologice (genotipice și fenotipice) ale indivizilor umani de a-și atinge scopuri politice și a obține avantaje socioeconomice în conexiune directă cu puterea politică, de asemenea constituie niște piloni de importanță fundamentală ale bioeticii politice ca domeniu specific de cercetare.

Bioetizarea vieții politice se referă la subordonarea voinței politice, strategiilor și politicilor sociale, la imperativele globale bioetice de importanță maximală pentru viitorul omenirii. De asemenea, considerăm că procesul de bioetizare este determinat de implementarea modelelor bioetice ce propagă și promovează supraviețuirea omului ca valoare și imperativ suprem pentru civilizația contemporană, inclusiv prin procesele decizionale, securitare și relaționale dintre societate, pe de o parte, și natură, biosferă, pe de alta, prin substituirea și modernizarea abordărilor, valorilor și atitudinilor vechi noncoevolutive și inechitabile cu altele mai adecvate necesităților de depășire a crizei globale prin inițierea unor relații armonioase și reciproc avantajoase dintre om și mediu [426, p. 261].

În viziunea noastră, în condițiile unei necesități stringente a societății contemporane de a soluționa criza globală multiaspectuală, se produce în mod sistemic o evaluare, prioritizare și ierarhizare atât a cauzelor, cât și a gravității impactului global al elementelor sale componente, printre care setul de probleme și riscuri securitare de origine demografică se evidențiază, în cazul soluționării lor pozitive, prin capacitatea de a influența direct în sensul diminuării intensității celorlalte probleme globale. Alături de creșterea numărului populației la scară planetară, menționăm că problematica strămutării migraționale a unor importante secțiuni și straturi populaționale, proces în care este implicată activ și Republica Moldova, se dovedește a fi un aspect-cheie în definirea caracteristicilor, delimitarea ariei specifice și identificarea căilor de atenuare a impactului global ale altor probleme globale stringente, precum cele ce țin de păstrarea mediului ambiant, de utilizarea rațională a resurselor naturale sau care sunt în corelare directă cu dezvoltarea și aplicarea tehnologiilor militare nucleare. Aceste probleme, prin nesoluționarea lor promptă deja la etapa actuală a evoluției lor, amenință direct întreaga omenire cu degradarea dramatică a nivelului de trai și, mai apoi, cu perturbarea vieții pe Terra în cel mai radical mod.

Migrația, cu diversele sale tipuri și forme, devine o amenințare globală pentru omenire în contextul

creșterii nivelului haosului și dezorganizării sistemului social atât la nivel național, regional, dar și internațional [427, p. 238]. Conchidem că diminuarea capacității de control sau chiar lipsa temporară și periodică a acesteia, din partea guvernelor statelor lumii sau instituțiilor mondiale de monitorizare a proceselor demografice este unul dintre cele mai grave efecte ale creșterii/scăderii bruște a nivelului migrației și repartizării neuniforme și disproporționate în consecință, a populației pe suprafața Terrei. În contextul intensificării migrației și a imposibilității acesteia de a fi controlată managerial și pronosticată științific, potrivit prof. V. Moraru și acad. Gh. Rusnac, se reduce semnificativ potențialul de organizare a instituțiilor statului, ceea ce e caracteristic și pentru Republica Moldova în ultimele decenii, a sistemului internațional de guvernare și dirijare a societății umane în ansamblul ei, la fel și capacitatea puterii și a autorităților naționale și internaționale de a reacționa prompt și eficient la apariția sau agravarea treptată a întregului spectru al problemelor sociale, securitare, economice sau politice. În acest context, astfel de domenii precum: accesul cetățeanului la educație, alfabetizare, la obținerea unui nivel minim de cultură generală, la asistență socială și medicală; producția, comercializarea de alimente și mărfuri de primă necesitate, dar și accesul liber și egal al oamenilor la acestea; participarea democratică a cetățenilor la scrutinele electorale și implicarea lor în diverse procese sociopolitice locale; integrarea migranților în comunitățile de destinație etc., sunt cele mai vulnerabile și pot fi supuse cel mai mult proceselor de destabilizare și pericolelor de degradare, făcând extrem de dificilă sarcina autorităților de a asigura buna lor funcționare în continuare [428, p. 40].

După aprecierea noastră, problematica migrației populației, ca fenomen demografic și securitar, devine un subiect al cercetării teoretice pluridimensionale și multidisciplinare, investigat cu un interes din ce în ce mai mare, inclusiv în Republica Moldova. Cauza interesului sporit pentru acest domeniu constă în posibilitatea identificării și implementării unor soluții practice eficiente de exercitare a funcției conducerii în societatea contemporană. Astfel, devine evidentă în ultimul timp preocuparea factorilor locali și internaționali de decizii referitor la restabilirea controlului asupra proceselor migraționiste care, în condițiile amplificării lor necontrolate, pot intensifica și spori efectul destabilizator, atât la nivel microsocial, a comunităților locale și grupurilor sociale, cât și la cel macrosocial, al civilizației umane în ansamblu [429, p. 95].

De exemplu, în același context, cercetătorii V. Moraru și V. Moșneaga, studiind diversele aspecte și implicații ale proceselor migraționale, utilizând inclusiv astfel de metode cum e comparația datelor statistice, au ajuns la concluzia că „migrația se constituie astăzi, se pare, într-una din cele mai ostentative provocări cu care se confruntă societatea contemporană, iar ponderea acestui fenomen în viața de fiecare zi și pentru o perspectivă previzibilă generează, pe de o parte, o legitimă îngrijorare, pe de altă parte, determină necesitatea supunerii acestui fenomen unei examinări atente. Datele statistice denotă faptul că migrația reprezintă un fenomen de dimensiune mondială, cu evidente implicații politice, sociale și economice” [430, p. 113]. Astfel, cercetătorii sus-numiți confirmă caracterul global al problemei migrației în condițiile contemporane, precum și

impactul semnificativ nu doar în sfera socială, dar și în domeniul adoptării și implementării deciziilor economico-politice. Dar, totodată, în contextul corelației strânse cu alte probleme globale, inclusiv cele din categoria problemelor demografice, considerăm că fenomenul intensificării proceselor migraționale se prezintă ca unul foarte original, pe motiv că poate fi atât o cauză importantă generatoare a unui șir de aspecte și efecte critice ce pot provoca crize în diverse domenii ale vieții sociale, cât și un rezultat al escaladării și degenerării problemelor globale care prin efecte violente și distrugătoare, însoțite de panică, provoacă populația la schimbarea locului de trai, migrarea către alte locuri, retragerea din fața pericolelor iminente, din teamă pentru integritatea și bunăstarea proprie, cât și din necesitatea asigurării securității personale și de grup.

Din perspectiva unei cercetări mai calitative și eficiente a problematicii migrației, în vederea atingerii scopurilor menționate, considerăm că devine crucială diversificarea și consolidarea aparatului metodologic aplicat în cadrul acestui gen de investigații. În acest context devine importantă lărgirea și îmbogățirea metodologiei de cercetare mai ales din contul și pe seama unor domenii de cercetare noi, interdisciplinare și cu specific postneclasic, cum e cel al bioeticii. Metodele bioetice de investigație științifică, în viziunea cercetătorului T.N.Țirdea, posedă un potențial semnificativ de activizare și coagulare a potențialului și eficienței metodelor tradiționale din cadrul științelor sociale, în cazul combinării armonioase și inter-completării acestor abordări metodologice principal orientate către modele funcționale diferite de elaborare a strategiei metodologice în cercetare [431, p. 35].

Spre deosebire de tendința dominantă din cadrul metodologiei bioetice bazată pe principilism, constând din aplicarea, coordonarea și ralierea imperativelor, valorilor, principiilor și normelor bioetice în cadrul cercetării științifice în raport cu obiectul investigat, conchidem că metodologia specifică bioeticii politice capătă caracteristici pozitivistice de investigare măsurabilă, verificabilă și orientată către un rezultat imediat. Din această perspectivă a dominantei metodologice, se confirmă odată în plus că direcțiile și trendurile de dezvoltare pe care le adoptă disciplina bioeticii ca știință și practică ce se situează la interferența dintre reflecția filozofico-morală și domeniul biologiei, sunt fundamental diferite de cele pe care le înregistrează bioetica politică, ce manifestă semne și afinități pentru încadrarea acestei sfere de cercetare în categoria disciplinelor sociopolitice, cu tendința clară de a se detașa nu doar obiectual, dar și metodologic de domeniul bioeticii, apropiindu-se organic și funcțional tot mai mult de științele politice.

În viziunea autorului, în perspectiva fortificării aparatului metodologic aplicat în cadrul studiului migrației și evaluării riscurilor securitare din acest sector, noua disciplină a bioeticii politice, orientată din punctul de vedere al obiectului său specific de cercetare către investigația rolului și impactului elementului moral în cadrul corelației sferelor politice și securitare cu condiția biologică și medicală, dintre viața sociopolitică și ritmurile, etapele de evoluție a biosferei, este capabilă să furnizeze un set de procedee și tehnici metodologice oportune și necesare pentru o cercetare, expertizare și o analiză etico-morală mai amănunțită,

mai exactă și mai utilă din punctul de vedere al aplicabilității practice a recomandărilor făcute, a fenomenelor migraționiste în contextul proceselor sociopolitice, influențate în mod cardinal de imperativele biosociale contemporane, precum stringența soluționării problemei supraviețuirii sustenabile a omenirii în condițiile crizei mondiale, a depășirii problemelor globale etc.

Diversele etape, stadii și forme ale proceselor migraționale, cauzele și consecințele, impactul acestora asupra altor laturi ale vieții umane atât la nivel individual, cât și la nivel social, considerăm că necesită o abordare și o atenție deosebită și, oarecum specială, în contextul aplicării metodologiei bioeticii politice în procesul de cercetare a fenomenului migrației, caracteristic și pentru Republica Moldova. Aportul teoretic și practic al bioeticii politice la îmbunătățirea gestionării proceselor migraționiste, alături de alte ramuri ale științei și filosofiei, constă în primul rând în suportul acordat, opiniei publice, societății civile și comunității umane în întregimea ei, de către cercetătorii din acest domeniu nou și specific al științei politice contemporane, dar și reprezentând întreaga comunitate academică, la conștientizarea, sporirea atenției și alertarea cu privire atât la schimbările structurale ale migrației moderne, cât și referitor la impactul său securitar și importanța sa crescândă în contextul altor procese sociale contemporane. În acest sens, profesorii V. Moraru și V. Moșneaga, importanți cercetători ai fenomenelor migraționiste, remarcă că „fenomenul global al migrației apare marcat de noi trăsături semnificative, și, într-o mare măsură, conștientizate, ceea ce oferă anumite premise pentru gestionarea adecvată a proceselor migraționale” [430, p. 115]. Or, subliniem că conștientizarea esenței fenomenului migrațional și părților sale componente, dar și a celor mai grave probleme generate de procesele migrației, devine o primă, dar fundamentală etapă în vederea inițierii promovării tendințelor de moralizare și umanizare ale fenomenului dat și prin aceasta, în perspectiva realizării și atingerii obiectivelor de eficientizare și sustenabilizare a gestionării multiplelor aspecte ale migrației prin soluționarea impedimentelor, clivajelor și barierelor sociale pe care le ridică.

Bunăoară, una dintre multiplele fațete negative ale migrației ce afectează direct tineretul este cea a remitențelor de peste hotare, problemă cercetată în cadrul studiului *Evaluarea legăturilor dintre educație, formare și migrația forței de muncă în Republica Moldova*, publicat în 2013. Autorii cercetării concluzionează că remitențele afectează semnificativ nu doar accesul la educație, dar și intențiile de angajare și activismul civic al tinerilor din Republica Moldova: „în gospodăriile care dispuneau de mijloace bănești din exterior, ponderea persoanelor inactive, în ultimele 12 luni, era cu circa 10% mai mare, decât în gospodăriile care nu au primit bani din afară (45,7% în comparație cu 35,0% respectiv)” [432, p. 84]. Prin urmare, ne exprimăm convingerea că migrația poate altera prin remitențe activismul și interesul persoanelor pentru viața publică: economică și politică.

Fenomenul migrației, în condițiile unei presiuni tot mai importante a procesului contemporan de globalizare și în contextul amplificării riscurilor securitare la nivel mondial și local, capătă noi trăsături în

concordanță cu specificul schimbărilor ce se produc la nivelul cel mai general de percepție a esenței fenomenului social. După aprecierea noastră, procesele migraționiste, ce au căpătat o cu totul altă semnificație odată cu declanșarea revoluției tehnico-științifice și cu amplificarea progresului tehnologic, comportă un set de particularități fundamentale, care cercetate în parte, pot contribui decisiv la dezvoltarea inclusiv metodologică a cunoștințelor științifice cu privire la migrație în contextul gestionării problemelor globale ce tind să amenințe omenirea cu dispariția ei. Astfel, profesorii V. Moraru și V. Moșneaga identifică un șir de particularități specifice proceselor migraționiste contemporane, realizând și o ierarhizare a acestor trăsături ale fenomenului migrației în vederea delimitării cadrului tematic:

„- factorul globalizării, care anulează distanțele, facilitând mobilitatea populației din orice loc în orice parte a lumii;

- regionalizarea migrației: direcționarea prevalentă a mobilității originarilor din America Latină spre SUA, celor din estul Europei și din nordul Africii spre țările Uniunii Europene, fluxurile migraționale intense în interiorul Asiei etc.

- accelerarea cantitativă: la scara mondială au fost înregistrate 75 de milioane de migranți în anul 1965, 120 de milioane – în anul 1990; 175 de milioane – în anul 2000; mai mult de 200 de milioane în primul deceniu al sec. al XXI-lea;

- aprofundarea implicațiilor politice, economice și sociale în cadrul proceselor migraționale;

- internaționalizarea continuă a activității economice și financiare;

- migrația, determinată de căutarea unui loc de muncă, drept o tendință în continuă fortificare: între imigrare și sfera muncii se constată o reală simbioză;

- sporirea componentei feminine a migrației;

- manifestarea pronunțată a imigrației ilegale;

- afirmarea elementelor migrației circulatorii;

- multitudinea cauzelor migrației, accentuarea exodului forțat al populației din cauza sărăciei, războaielor, conflictelor etnice ș.a.

- diversificarea motivației pentru migrare” [430, p. 115].

Din punctul nostru de vedere, contribuția bioeticii politice poate fi diferită în contextul cercetării diverselor elemente ale fenomenului migrației, în funcție de scopul specific al cercetării, dar și în dependență de relevanța domeniului bioeticii politice pentru cercetarea particularității și specificului componentei migraționale. Astfel că, în condițiile unei transformări profunde atât a esenței, cât și a formei proceselor migraționale, estimăm că se atestă o reducere a actualității modelului binar al migrației, incluzând forma permanentă și temporară. Acest model tot mai des este înlocuit de un alt model al migrației circulatorii, mult mai apropiat de esența globalizării, reflectând noi provocări securitare, referindu-se la caracterul interactiv și

circular al fluxurilor migraționale, care încetează să mai fie strict legate de polii clar identificați ai originii și destinației finale ale acestor fluxuri, intervenind în mod definitoriu o multitudine de direcții spre care tinde migrantul, fiind motivat în mod fluctuant de diverși factori și cauze care se substituie reciproc, determinând o transformare mult mai radicală și mai rapidă a mentalității și valorilor subiectului uman al proceselor migraționiste. Vom opina că bioetica politică reușește să se interpună în cadrul cercetării elementelor migrației circulante prin abordarea sa moralizatoare referitoare la cauzele, procesul în sine și efectele pe termen scurt și lung de timp ale migrației, în contextul persistării și intensificării amplitudinii dilemelor etice determinate de diverse condiții biomedicale, transpuse în spațiul sociopolitic, referitoare, în multe cazuri, la procesul de adoptare și implementare a deciziilor colective.

În consecință, considerăm că fenomenul migrației a devenit, în perioada industrializării sociumului, unul mult mai complex și organic interconectat cu diverse aspecte economice, politice, securitare și socio-civilizaționale, comparativ cu perioadele istorice anterioare. În continuare, în perioada post-industrială, evoluția și amplificarea fenomenelor migraționale se presupune că vor fi corelate și direct proporționale nu doar cu dezvoltarea și adaptarea internă în cadrul domeniilor economic, politic, securitar sau social în concordanță cu tendințele globaliste de uniformizare de exemplu, ci, mai ales, cu intensificarea ritmurilor macrosistemice de transformare radicală a societății umane, care nu poate evita astfel de procese de o vitală importanță în depășirea crizei globale, precum bioetizarea nu doar a diverselor subsisteme societale, dar și a civilizației umane în cel mai larg sens al său, în vederea realizării unui salt calitativ în dezvoltarea mentalității sale, a sistemului său de valori, a mecanismelor sale etico-morale de depășire a celor mai critice dileme existențiale, cum sunt cele declanșate de criza globală contemporană.

După aprecierea autorului, bioetizarea sferei politicii ca fenomen specific domeniului de cercetare al bioeticii politice, în contextul aplicării și extinderii aparatului teoretic specifice acesteia, în studii și investigații cantitative și calitative referitoare la fenomenele migraționiste, capătă tot mai mult valențe și semnificații metodologice. Bioetizarea sociopolitică drept metodă de cercetare în contextul interesului academic pentru elucidarea diverselor aspecte ale migrației, tinde să contribuie la o cercetare mai aprofundată a tuturor particularităților specifice proceselor migraționiste contemporane amintite mai sus, prin promovarea și evidențierea importanței factorului moral în corelare cu condiția biomedicală în contextul proceselor sociopolitice contemporane. Din punctul nostru de vedere, bioetizarea fenomenelor și proceselor sociopolitice vine să ordoneze și să ierarhizeze metodologic tot complexul de elemente și trăsături ale proceselor migraționale de exemplu, într-un nou sistem de valori și priorități în conformitate cu criteriile și imperativele bioeticii globale de realizare a obiectivului supraviețuirii sustenabile a omului contemporan din perioada crizei globale, de transferare a acestuia într-un context ambiental, cultural și tehnologic optimal viitor, constituit prin forța conjuncturilor, dar și printr-o coordonare sinergetică a acțiunii și voinței întregii omeniri, în contextul

anulării și soluționării premiselor și condițiilor care au stat la baza apariției, amplificării și escaladării crizei globale, printr-o regenerare spirituală și renaștere morală a omului viitorului în armonie cu natura înconjurătoare, cu mediul ambiant și biosfera. Vom opina că fenomenele și procesele migraționiste, ca niște componente foarte importante ale problematicei crizei globale, necesare de depășit și soluționat prin găsirea răspunsului optim la dilemele civilizaționale și securitare ale contemporaneității, sunt strâns legate de obiectivul bioetic al salvagărdării și asigurării securității, atât a fiecărei ființe umane în parte, cât și a omenirii în ansamblu.

Totuși, constatăm că obiectivul suprem de supraviețuire calitativă a omenirii în totalitatea ei, fără a neglija aspectele diversității culturale, etnice, religioase etc. împreună cu supraviețuirea întregii biosfere, în toată biodiversitatea ei, rămâne a fi un obiectiv maxim de realizat, dincolo de orice fel de apartenențe, atât pentru comunitatea civilă (oameni de știință, opinie publică, businessmeni etc., care au tendința să intervină în spațiul public pentru a-și promova părerile personale și de a-și urmări interesele private) cât și pentru societatea politică (politicieni și funcționari ce au datoria să urmărească interesul public).

În viziunea autorului, încă din perioada antică, primele încercări de stabilire a regulilor de bază și principiilor discursului și gândirii politice erau strâns legate de problematica moralității, a normelor etice, a noțiunilor de Bine și Rău. Dacă în antichitate acest cuplu tematic dintre politică și morală avea un caracter asistemic, conjunctural și non-integru, necesitând o permanentă referire la alte aspecte ale vieții sociale, atunci în perioadele următoare de dezvoltare a gândirii morale și politice se profilează un domeniu distinct și interdependent al politicului în raport cu morala, care devine treptat un cenz al calității actului politic și de guvernare și un criteriu al sustenabilității teoriilor politologice, iar mai târziu și a celor securitare. Cu toate acestea, doar în ultima perioadă în care omenirea se confruntă cu riscuri securitare extreme și cu o reală amenințare cu dispariția, în contextul amplificării crizei mondiale, morala în raport cu politica obține și noi aspecte metodologice, precum și funcții de verificare a veridicității, aplicabilității și utilității teoriilor politice.

Criza mondială, având un caracter complex și multi-aspectual, considerăm că a impus în discursul politologic contemporan diverse modalități noi și originale de evaluare și autoevaluare a importanței și amplitudinii teoriilor politice în vederea edificării unui noi sistem sociopolitic de natură noosferică, în care morala, ca practică, dar și teoria moralei devin elemente, căi și modalități inevitabile în edificarea unei strategii viabile de supraviețuire a omenirii, de soluționare a celor mai stringente probleme securitare și de reșezare a vieții sociopolitice în perioadă de după depășirea crizei, în contextul necesității unei recuperări valorice, dar și socio-psiho-emoționale rapide și atingerii unui nivel acceptabil al calității vieții în noile condiții ale ordinii nu doar mondiale, dar și universale.

Din punctul nostru de vedere, în condițiile reevaluării și resetării raporturilor societății umane cu natura și spațiul său de viață, cu biosfera și mediul ambiant, în vederea stabilirii unui model coevolutiv dintre om și

biosferă, în sens sociopolitic, morala deschide noi oportunități de adaptare, soluționare și aplanare a divergențelor și discrepanțelor în cadrul societății umane, în cadrul comunității internaționale, cu privire la viitoarele modalități de gestionare și abordare a crizei mondiale în perspectiva obținerii unui model corect și armonios de raportare a comunității umane la natură.

Conchidem că corelația dintre vietate, morală și politic în contextul expansiunii vertiginoase în spațiul luptei politice a biotehnologiilor de ultimă oră creează suficiente premise pentru reconsiderarea într-o perspectivă previzibilă în timp a caracteristicilor de bază ale celor mai fundamentale principii ale organizării societății umane. Vom opina că interdependența și interconexiunea dintre aceste trei elemente determinatorii pentru sistemele sociopolitice contemporane impun noi valori și noi abordări ale importanței și rolului omului și societății pentru natură și biosferă. Totodată, în contextul schimbărilor la nivelul noilor perspective și ideologii politice, celor securitare din mediul ambiant și natura înconjurătoare [433, p. 47], precum și a transformărilor de ordin concepțional și moral în socium, *unitatea acestor patru elemente: vietate, morală, securitate și politică* se profilează a fi principiul determinat al bioeticii politice, concepută ca o nouă disciplină de cercetare și aplicare practică ce vine să revalorifice și să reseteze prioritățile securitare ale omului contemporan în contextul noilor realități, inedite atât ca amploare a crizei ecologice, a schimbărilor climaterice. Idei similare au fost remarcate și de R. Garner [434, p. 169], ce vizau modificări și mutații biologice și la nivel genetic a naturii umane, dar și ca atitudine și reacție față de aceste fenomene în mentalitatea colectivă, inclusiv potrivit cercetătorului britanic D. Roberts. Potrivit acestuia din urmă, în mentalitatea colectivă conștiința morală se evidențiază printr-o mai mare flexibilitate și adaptare, impunând noi tipuri de comportament și soluții atât la nivel micro-politic, individual, cât și la nivel macropolitic global [152, p. 38].

Potrivit autorului, există multiple aspecte legate de problematica reprezentativității în diverse branșe ale bioeticii. Balanța reflectării proporționale este flagrant încălcată în multiple cazuri, atât în ceea ce privește corespunderea legislației internaționale nevoilor reale ale subiecților dreptului internațional, statelor și organizațiilor regionale, dar și în cazul dreptului național, puternic influențat de către diverși factori de interese care întâlnesc probleme reale și suficient de complicate pentru a corespunde pe deplin spectrului de necesități, inclusiv securitare și de protejare, mai ales ale persoanelor vulnerabile, grupurilor defavorizate, care întâmpină dificultăți de articulare a intereselor lor. Reprezentativitatea proporțională suferă distorsionări semnificative și în cazul adoptării și promovării politicilor și strategiilor destinate îmbunătățirii stării persoanelor din grupurile de risc sporit și defavorizate, sau referitoare la indivizii afectați și sensibili la posibile abuzuri în probleme de bioetică. Menționăm că în cadrul bioeticii politice, reprezentativitatea devine un subiect de importanță capitală pentru funcționalitatea practică și aplicabilitatea teoriei bioeticii politice. În aceste condiții, reprezentativitatea devine pentru bioetica politică un principiu fundamental și un criteriu de evaluare a succesului transpunerii în practică a elaborărilor teoretice în acest domeniu.

Potrivit estimării autorului, *principiul reprezentativității al bioeticii politice*, ca fundament teoretic al acesteia, vine să stabilească în mod imperativ criteriul echitabil al accesului la procesul decizional al diverșilor factori sociali, organic interesați de implicațiile aplicative ale deciziilor, politicilor sau strategiilor adoptate.

Considerăm că în cazul deciziilor și legislației internaționale, reprezentativitatea capătă o semnificație deosebită, reieșind din importanța asigurării accesului nerestricționat al statelor mai puțin importante pe plan internațional la procesul decizional de formare a strategiilor și adoptare a politicilor, mai cu seamă a celor de securitate, pentru promovarea mai eficientă a propriilor interese în concordanță cu necesitățile și interesele naționale. Acest lucru poate fi realizat în baza contracarării mai multor factori destabilizatori, cum ar fi limitarea profesionalismului evaluativ, imposibilitatea identificării corecte a propriilor interese și prioritizarea lor ierarhică etc.

Principiul priorității adoptării deciziilor se manifestă ca o piesă componentă importantă în mecanismul de funcționare a bioeticii politice. Prioritizarea obiectivelor și deciziilor proxime spre a fi adoptate după o dezbatere se identifică a fi una dintre cele mai complexe aspecte ale structurării obiectului de cercetare, în cazul dezvoltării teoriilor, sau a alegerii corecte a ordinii de sistematizare a priorităților aplicative în funcție de stringența securitară, în cazul implementării practice a obiectivelor trasate. Principiul dat poate deveni unul de o importanță crucială pentru întreaga bioetică, atât în forma sa teoretică, cât și în aspectul său practic, date fiind importanța și încărcătura sa metodologică.

După aprecierea noastră, problema autonomiei în bioetica politică devine un subiect puternic influențat de specificul aplicativ și socialmente orientat al disciplinei. Autonomizarea acțiunii politice în contextul expansiunii bioeticii în sfera politicului se configurează a fi o tematică puțin studiată de către specialiști. Cu toate acestea, vom remarca că în cadrul bioeticii politice, categoria de „autonomie” poate căpăta sensuri foarte diverse și netradiționale, fiind una fundamentală pentru acest domeniu nou al științei, noțiune folosită cu precădere în analiza aspectelor morale ale corelației dintre deciziile politice adoptate, necesități securitare, comportamentul sociopolitic al actorilor individuali și instituțional, și subiectele specifice bioeticii, precum transplantul de organe, problematica mamei-surogat, avortul, inseminarea artificială, clonarea (inclusiv umană), manipulațiile genetice de laborator, aplicarea tehnologiilor biomedicale în diverse sfere ale vieții sociale, securitare și politice etc.

Mecanismul bioetic de realizare a principiului autonomiei constă din aplicarea procedurii acordului informat, pe lângă alte modalități de promovare a acestuia. Pe lângă dezbaterile deja tradiționale referitoare la capacitatea subiectului protejat de a înțelege adecvat și de a proceda în consecință în mod corect, în conformitate cu informația furnizată în cadrul procesului de informare și obținere a acordului, din punctul de vedere al dilemelor bioetice și justificării importanței procedurii acordului informat, analizând procedura dată cu scopul de protejare a autonomiei individuale de decizie în condițiile provocărilor securitare contemporane,

vom evidenția două aspecte ce pot cauza perturbarea semnificației tradiționale și eficienței de implementare a acestui mecanism de sprijin al principiului bioetic al autonomiei: 1. Fundamentarea necesității și rațiunii de a obține acordul informat, care este permanent pus la îndoială în baza unor condiții de imposibilitate uneori, și 2. Eficiența și funcțiile inerente ale procesului de obținere a acordului informat, atât în contextul asistenței medicale, în cadrul cercetărilor științifice implicând subiecți umani, cât și în procesele sociale și politice contemporane legate de dreptul și posibilitatea cetățenilor vizați de a refuza participarea în continuare în investigație sau în orice alt proces sociopolitic în care au fost încadrați anterior în baza consimțământului lor propriu.

În cadrul bioeticii medicale și eticii cercetării ca branșe ale teoriei bioetice generale, procedura acordului informat, de regulă, tinde să confere o mai mare importanță intereselor individuale ale persoanei în fața intereselor comunității. Cu toate că există și unele excepții, interesul public prevalează peste interesele private și particulare ale individului prin mecanisme cum e acordul informat de tip deschis, adică fără a stipula condiții specifice concrete. Aceste condiții excepționale vin din imposibilitatea obținerii unui acord informat exhaustiv în virtutea specificului domeniului sau situației și generează un fel de acord semnat în varianta „albă”, care oferă medicului sau cercetătorului libertatea de a proceda în funcție de împrejurări, fiind ghidat mai cu seamă de bunul-simț și principiul responsabilității profesionale. Asemenea situații excepționale se întâlnesc mai des în astfel de domenii ca administrarea băncilor de date personale sau de material biologic, în sfera donării corpului sau organelor după deces în scopuri științifice sau din convingeri umaniste. În sfera administrării băncilor de date personale, de material biologic sau genetic, a băncilor de organe, este vital importantă participarea permanentă a subiecților donatori la proiectul în cauză și neabuzarea lor de prerogativa legală de sustragere benevolă din proiect, din motive personale. În caz contrar, întregul proiect al băncii de date sau material biologic, de organe și țesuturi etc., va falimenta, fără a dispune de o perspectivă pronosticabilă de dezvoltare, chiar și pe termen scurt. În cazul donării organelor sau a întregului corp după decesul constatat în mod legal, în vederea transplantării acestora sau a refolosirii lor în mod rațional și util, necesitatea încheierii acordului de tip deschis este dictată de imposibilitatea de predicție a survenirii momentului decesului, dar și a mai multor condiții de administrare a corpului sau organelor, în momentul încheierii formelor legale ale acordului informat.

În contextul de mai sus, estimăm că problemele bioetice stringente și cazurile ce conțin amenințări și riscuri potențiale dar semnificative ca amplasare la adresa securității subiecților implicați, inoculează opiniei publice, factorilor de decizie, o nouă atitudine și abordare permisivă față de problema priorității intereselor publice în fața celor individuale. Totuși, această problemă nu poate fi soluționată pe deplin și fără echivoc doar în contextul proceselor curative sau proiectelor de cercetare. Dilema dată a primordialității intereselor publice față de cele personale se referă prin excelență la acceptarea unor modele de comportament față de persoana

umană, care devin dominante în societate. Pe de altă parte, prioritatea interesului public în fața celui individual poate să submineze din temelie încrederea în echidistanța și corectitudinea procedurii acordului informat ca mecanism de protecție a persoanei contra abuzurilor sistemului, promovând o nouă paradigmă de abordare a acestui instrument de monitorizare a realizării interesului individual, radical diferită cu semnificația sa inițială.

Potrivit autorului, diferențierea dintre apropierea și comasarea bioeticii cu politicul și sfera securității în cele două planuri determinante: teoretic și practic, este sortită să crească în baza prezenței limitărilor funcționale și structurale, așa încât apropierea dintre teoria politică, cea securitară și teoria bioetică va evolua mult mai anevoios decât se manifestă comasarea practicilor bioetice cu cele securitare și politice. Această diferențiere este determinată de specificul și rigorile metodologice ale teoriei care e nevoie să posedă un anumit grad de autonomie în privința obiectului de studiu, metodologiei concret științifice, progresului și realizărilor în cadrul disciplinei teoretice. Iar apropierea dintre practicile bioetice și cele securitare și politice sunt determinate de necesitățile stringente securitare, identificate spre soluționare. Analizând posibila creștere a discrepanței dintre apropierea teoretică de cea practică a bioeticii cu sferile securității și politicului, vom menționa că se remarcă un handicap funcțional fundamental al teoriei în fața practicii, care mereu e pusă în situația de a se adapta imperativelor practice, teoretizând pe marginea lor, identificând diverse soluții.

În viziunea autorului, bioetica politică, fiind o disciplină nouă cu caracter sintetic, la interferența dintre două categorii importante de sisteme științifice: științele sociale și științele vieții, s-a manifestat din start ca o extensiune a bioeticii în arealul securitar și politic, având ca funcție primordială identificarea și aplicarea celor mai fundamentate și sustenabile modele și strategii de soluționare a spectrului larg de probleme specifice bioeticii cu implicare și influență în viața politică, vizând, în principal, soluționarea problemelor securitare.

Considerăm că în procesul de formare și edificare a bioeticii politice au jucat un rol important diverși factori, obiectivi și subiectivi, provenind atât din mediul aplicativ, al practicienilor în domeniul politicului, cât și din mediul teoreticienilor proceselor sociopolitice. Astfel, vom remarca un șir de premise care au determinat în final întrunirea condițiilor obiective pentru apariția bioeticii politice ca disciplină academică, dar și ca sferă practică de activitate. Printre acești factori determinanți se înscriu premisele:

- Istorice: apariția eugeniei și excesele ingineriei sociale și rasiale de exterminare a evreilor și romilor, experimentele inumane pe oameni, mai cu seamă în perioada celui de al Doilea Război Mondial, criza ecologică mondială intensificată în sec. XX, progresul tehnico-științific și dezvoltarea tehnologiilor biomedicale folosite inclusiv în sfera politică și în cea securitară, în cadrul luptei pentru putere și în creșterea longevității, a capacităților mentale, comunicaționale, estetice a elitelor sociopolitice, în contextul celor promovate și de cercetătorii A.B. Triff, V. Astărăstoaie, L. Cocora [378, p. 118].

- Juridice: adoptarea la nivel internațional a unui șir de acte internaționale (Codul de la Nürnberg (1947), Declarația universală a drepturilor Omului (ONU -1948), Declarația de la Helsinki (Asociația Medicală

Internațională – 1964), Convenția europeană de la Oviedo pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (1997) cu protocoalele sale adiționale, standardele CIOMS cu privire la cercetarea biomedicală implicând subiecți umani - Council for International Organizations of Medical Sciences: International Ethical Guidelines for Biomedical Research Involving Human Subjects (1982, 1993, 2002), Directiva 2001/20/CE a Parlamentului European și a CoE din 4 aprilie 2001, cu privire la aplicarea bunelor practici clinice în cazul efectuării de studii clinice pentru evaluarea produselor medicamentoase de uz uman etc.) referitoare la apărarea drepturilor omului, a drepturilor subiecților umani în cercetările biomedicale, privind reglementarea juridică internațională, referitoare la traficul de persoane, transplantarea organelor și țesuturilor, normativizarea practicilor ingineriei genetice și tehnologiilor ginecologice de reproducere in vitro etc.

- Sociale, securitare și politice: formarea unei noi conștiințe sociale privind protecția și securizarea naturii și a unei noi abordări ecologice și bioetice privind rolul omului în procesul de salvagardare a mediului ambiant. Dezvoltarea unor doctrine (ecologismul) cu privire la organizarea societății moderne și apariția unor mișcări civice, instituții și organizații sociopolitice promovare a valorilor ecologice și bioetice la nivel macrosocial, punându-le la baza funcționării societății contemporane. Declanșarea procesului bidirecțional de bioetizare a politicului, sferei securității și sociumului, pe de o parte, și adaptarea bioeticii priorităților sociale, securitare și politice, pe de alta.

- Antropologice: apariția și implicarea în viața sociopolitică a unor noi tipuri de persoane cu noi abordări și viziuni politice, economice, psihosociale, de mentalitate și cu noi tipuri de morală: „indigo”, „homo futuris”, încadrați în categoria mai largă de „homo bioeticus”.

- Economice: atingerea nivelului critic al discrepantei dintre nevoile crescânde de energie și resurse a industriei și posibilitățile tot mai mici ale planetei de a furniza resurse naturale, ceea ce duce la conflicte politice, diplomatice și militare pentru sferele de influență, zonele și teritoriile bogate în resurse.

- Ecologice: degradarea continuă a solului, apelor, aerului, a stratului de ozon al Terrei, reducerea biodiversității planetei, încălzirea globală etc., sub impactul industriei resursofage contemporane și factorilor antropogeni, cu repercusiuni grave asupra bunăstării populației unor state și chiar regiuni întregi, determinând apariția în agenda politică și electorală, la diverse niveluri, a problematicii ecologice și căilor de soluționare a acestei crize. Și în acest context, I. G. Barbour, în opera sa „Etica în era tehnologiilor”, pledează pentru instituirea unui sistem de management la nivel mondial special pentru redistribuirea rațională a resurselor naturale ca o moștenire comună a generației actuale a locuitorilor Terrei: „în cazul redistribuirii resurselor e nevoie un sistem asemănător cu cel al puterii executive locale care implementează deciziile adoptate la nivel de stat” [435, p. 345]. Cu toate că părea o idee simplă la timpul lansării sale acum mai bine de 20 de ani, instituirea unei monitorizări supra-guvernamentale asupra utilizării resurselor naturale se pare că este și azi o

propunere utopică provenită din comunitatea academică și științifică, ce afectează grav interesele economice consumiste ale unor astfel de state cu resurse naturale enorme precum: Federația Rusă, Brazilia, China, Arabia Saudită etc.

În opinia autorului, în contextul specificului său interdisciplinar de natură post-neclasică, bioetica politică posedă un potențial important în vederea sporirii calității analizei și cercetării politologice și conflictologice, prin aplicarea aparatului său metodologic în cadrul investigațional, prin prisma principiilor și categoriilor sale fundamentale. În acest context, *principiul interconexiunii organice a politicului și securității cu viul și etica*, reprezintă un fundament important al bioeticii politice ca domeniu de cercetare și de investigație științifică a realităților inedite de reacționare a factorilor de decizii și instituțiilor politice la provocările și pericolele de ordin securitar, biologic, tehnologic, ecologic, medical, dar și ca domeniu practico-aplicativ de avangardă ce presupune implementarea unor noi modele și abordări în viața publică și mai cu seamă în viața politică, implicând răspândirea valorilor bioeticii, modelelor bio-morale de abordare a celor mai largi aspecte ale sociumului.

În cadrul dezbaterilor sociopolitice contemporane, vom atesta aducerea în prim-planul preocupărilor alegătorilor, politicienilor, a societății în ansamblu, a problematicii ajustării cadrului normativ-legislativ, cât și a cadrului politic, la aspectele ce țin de condiția biologică a omului, la diversele aspecte în care problematica vieții, rolul vieții și drepturile sale, este repusă la un cu totul alt loc ca până acum, în contextul ansamblului priorităților sociale, economice, juridice și politice. Considerăm că elementul fundamental al reorientării vectorului politicii în sec. XXI constă în faptul că dezbaterile sociopolitice capătă un cu totul alt sens din perspectiva reducerii lor la confruntarea sistemelor de valori și la argumentarea supremației modelelor morale. Conchidem că competiția sistemelor etice devine un fel de chintesență a luptei politice în noile condiții când problemele vieții încep să depășească în importanță și impact macrosocial alte categorii de probleme din spațiul politic, încercând chiar să le înglobeze, atât la nivelul articulării lor, cât și la etapa formulării și aplicării soluțiilor.

În viziunea autorului, dezbaterile etice, confruntările dintre diversele modele și concepții morale vin să înlocuiască treptat, într-un cadru postmodern și post-industrial, discursul politic tradițional și dezbaterile politico-doctrinare clasice. În acest context, când atenția sociumului este redirecționată către aspectele bioetice ale vieții până și acțiunea politică sau preocupările securitare tind să-și modifice structura și natura lor internă, căci lupta pentru supremația socială și puterea politică se transformă treptat în impunere și promovare de noi norme și modele morale într-un cadru concurențial al concepțiilor etice, cu precădere vizând aspectele și condițiile vieții pe Terra, amenințările securitare ce provin din starea degradată a mediului ambiant și a biosferei, din posibilitățile de diminuare a ritmurilor de ofensivă a crizei ecologice, energetice, a resurselor naturale, cu scopul identificării și implementării strategiilor de supraviețuire a omului ca specie.

Ne exprimăm convingerea că unul dintre cele mai importante subiecte de interes pentru bioetica politică reprezintă procesul de luare a deciziilor sociopolitice în concordanță cu principiile bioetice și prioritățile securitare ce se manifestă și în alte sfere ale acestui domeniu cum sunt: bioetica globală, bioetica socială, bioetica clinică etc. Bioetica politică tinde a se manifesta ca o platformă eficientă pentru analiza și explicarea pozițiilor bioeticii față de realitățile securitare și sociopolitice care domină viața socială și preocupările politice ale omului contemporan.

Problematika priorității intereselor individului față de cele publice, față de interesul comunitar, în bioetica politică obține o semnificație deosebită datorită caracterului dublu pe care îl posedă în virtutea obiectivelor și misiunii sale în contextul elaborării unui set de măsuri și soluții viabile la criza contemporană, din perspectivă bioetică, dar și din cea a inovațiilor politologice, capabile să ofere omenirii o perspectivă de supraviețuire durabilă și de dezvoltare continuă, prin soluționarea amenințărilor de securitate. După aprecierea noastră, misiunea de bază a bioeticii politice constă, în principal, în a consolida și a optimiza corelația dintre Politic, Securitate, Viată și Morală în vederea obținerii unui salt calitativ nou în acest domeniu unic, care se bazează pe corelarea acestor patru domenii și subordonarea lor dezideratului noosferizării societății.

Stabilim că, în calitate de domeniu de cercetare și studiu, bioetica politică se concentrează asupra proceselor de bioetizare a instituțiilor și practicilor securitare și sociopolitice, având capacitatea de captare a influențelor sociopolitice din afară, adaptându-se acestor realități, la fel și imperativelor referitoare la necesitatea obținerii unor rezultate semnificative în beneficiul întregii societăți. Cu toate că o direcție clară în teoriile morale contemporane cu extensiune aplicativă în numeroase domenii de interes public și social, dar și în biomedicină sau alte domenii bio-naturale, denotă interesul sporit pentru individul uman, ca prioritate în fața beneficiului societății și a progresului tehnico-științific ca și premiză primordială a evoluției speciei umane în totalitatea sa. Bioetica politică, drept domeniu practic de promovare în sociumul a valorilor bioetice, este capabil să realizeze conexiunea dintre interesul individual și prioritățile publice, comunitare, păstrând echilibrul priorităților, deși primordialitatea interesului și bunăstării individului față de cel public se explică exclusiv prin importanța individului pentru societate ca totalitate de indivizi, bunăstarea sa colectivă fiind o condiție obligatorie dar insuficientă pentru a le asigura tuturor membrilor săi un nivel optimal de confort.

Este evident că în acest context al bioeticii politice, primordialitatea respectului pentru interesele individului uman în fața intereselor societății în general, corespunde în mod prioritar, cu configurația domeniilor securitar și politic de mâine, strâns legat de nivelul personal al adoptării deciziilor cu extensie largă în sfera politicului, precum și de conceptul de autonomie atât individuală cât și colectivă. Interesele individuale, protecția persoanei și interesul public pentru bunăstarea fiecărei ființe umane se înscrie perfect în cercul de preocupări, specific direcției umaniste în științele sociale și practica sociopolitică. Cu toate acestea, menționăm că bioetica, drept domeniu suprauman și universal, încearcă să extrapoleze specificul și calitățile umane,

conferindu-le și înnobilând cu ele alte ființe din natură și univers, chiar și elemente ale naturii ne-vii uneori, dar care sunt considerate a avea o importanță vitală pentru om, pentru mediul său de viață. În concordanță cu aceste tendințe bioetice, interesele înguste ale individului, prioritatea acestora față de cele colective care vin să sprijine bunăstarea individuală, capătă noi valențe în care individul, deși continuă să reprezinte un interes sporit din perspectiva modelelor morale din socium, totuși este privit ca parte componentă de neînlocuit, ca cel mai valoros element al biosferei, interesele sale fiind complementare în acest fel cu cele ale vieții în genere și cu cele ale vietăților din mediu. În contextul bioeticii politice, valoarea individului uman, prioritatea intereselor sale în fața celor sociale, se poate perpetua indubitabil, însă nu se poate menține la același nivel de exclusivitate și prioritate atunci când ne referim la viața altor ființe, la viață în genere ca și la biosferă și natură în cele mai vaste sensuri.

Conchidem că doar în raport cu societatea umană, dependentă de bunăstarea fiecărui individ uman, persoana poate avea prioritate și trebuie stimulată, ca în final societatea de mâine să reprezinte o comuniune de indivizi respectați și respectuoși. Doar în corelație cu natura, vietățile din natură, biosferă, individul uman capătă noi responsabilități, interesele sale fiind subordonate unor altor vectori decât celor personali și strict individuali. În aceste cazuri, individul uman obține dreptul și înalta onoare de a se poziționa față de natură și viață în cele mai largi sensuri, ca un protector și apărător, ca un factor de securizare, care nu poate face abstracție de multiplele posibilități care au menirea să-i maximizeze calitățile intelectuale, înțelepciunea și simțul responsabilității. De fapt, pătrunderea omului de mâine de acest sentiment al responsabilității poate și trebuie să-l transforme radical pe individul uman de mâine, sortit să-și schimbe din temelie modul său de viață, sistemul său de valori, viziunile sale cu privire la sensul vieții sale și al vieții pe Terra.

Potrivit autorului, există două căi principale de realizare a bioeticii politice și de impunere a acesteia ca și disciplină teoretico-metodologică, dar și ca domeniu practico-aplicativ, în vederea accelerării progresului social. Prima modalitate se referă în mod expres la procesul de *bioetizare* a politicului și sferei securității, identificată pentru prima dată de către cercetătorul T.N. Țîrdea în procesul definirii bioeticii sociale, ceea ce presupune o succesiune de acțiuni și activități care vin să racordeze practicile politice tradiționale cu imperativele și dezideratele bioetice, cum ar fi stabilirea unui climat coevolutiv dintre societate și natură, impunerea principiului biosferocentrismului în sferele politică și de securitate, în vederea racordării acțiunilor politice și securitare atât la nivelul comportamentului actorilor politici, a politicienilor, instituțiilor politice, cât și la nivelul adoptării unor decizii politice globale, a unor strategii și programe de acțiuni bine conturate și detaliate în vederea atingerii obiectivelor bioetice și de securitate umană în societate [436, p. 41].

O altă cale de maturizare și afirmare a bioeticii politice constă în *adaptarea* teoriilor și practicilor bioetice la ritmurile și tendințele contemporane ale progresului în domeniul politic și în sfera securității umane, la specificul și particularitățile vieții politice, ce capătă tot mai mult un caracter de sinteză și conexiune a

diverselor domenii sociale, pe de o parte, dar și a domeniilor sociale cu cele legate de natură, pe de altă parte. În consecință, remarcăm că bioetica politică capătă o semnificație atât în lumea științifică prin impunerea unor noi abordări și viziuni asupra celor mai acute probleme contemporane, cum ar fi cele la care caută soluții domeniul securității umane, cât și în lumea acțiunii sociopolitice cu caracter public ce are ca obiectiv configurarea și regândirea strategiilor fundamentale de dezvoltare și securizare a sociumului.

Potrivit estimării autorului, obiectivele de bază ale bioeticii politice, fiind într-un proces de cristalizare și definitivare, includ: reflectarea la un nivel structural inedit a noilor realități și procese bioetice prin prisma metodologiei specifice domeniului securității umane și științelor politice; sensibilizarea societății postmoderne în vederea intensificării includerii tot mai plene a problematicei bioetice în discursul, practica și acțiunea politică și securitară contemporană; oferirea unei baze consolidate pentru depășirea și soluționarea unor probleme stringente ce apar la interferența dintre diverse domenii de interes public sporit, precum politicul, securitatea umană și biotehnologiile sau sfera sporirii capacităților intelectuale și biologice ale factorilor politici de decizie sau presiune politică. În vederea intensificării importanței și rolului bioeticii politice în domeniile sale aplicative, dar și în cadrul sistemului de științe sociale în genere, la fel și printre științele filosofice pe de o parte, dar, pe de altă parte, în contextul sistemului de științe politice și studiilor de securitate, obiectivele și scopurile bioeticii politice continuă să fie adaptate și coordonate în funcție de poziționarea dinamică în cadrul acestor sisteme însăși a disciplinei date în vederea captării unei atenții sporite atât a opiniei publice, cât și a comunității științifice exprimată în variantă extinsă de cercetătorii americani J. D. Moreno și S. Berge [437].

Din punctul nostru de vedere, bioetica politică, fiind o parte componentă a bioeticii generale, în corelare dinamică cu bioetica socială, capătă înțelesul de disciplină ce studiază în mod prioritar aspectele morale ce apar la interferența dintre domeniul politicului, a sferei securității cu cele mai răspândite fenomene specifice lor ca lupta pentru putere, elaborarea, securizarea și implementarea deciziei politice cu problematicele specifice domeniului investigațiilor biomedicale. Bioetica politică obține o nouă semnificație și importanță odată cu aplicarea cunoștințelor bioetice în procesul complex de dirijare socială, de asigurare a securității și de reglementare a acțiunilor guvernanților și a celor guvernați în raport cu prioritățile biomorale globale, cum e supraviețuirea omenirii prin soluționarea crizei mondiale sau necesitatea de armonizare și moralizare a relațiilor dintre societatea contemporană și biosferă, de edificare a unui model coevolutiv de dezvoltare socială, economică, politică, securitară și spirituală, aplicabil la relația universală Om – Natură.

În viziunea autorului, categoria „bioetica politică” are cel puțin 2 înțelesuri semantice: un sens restrâns și altul larg. În sens îngust, bioetica politică întrunește numeroase aspecte etice observabile la interferența domeniului bio-medico-tehnologic cu diversitatea de fenomene și procese ce se produc în spațiul politico-securitar. Aceste aspecte specifice bioeticii politice, în sens îngust, se întrunesc din ce în ce mai des și devin tot mai violente și periculoase pentru sistemul social, în mod direct proporțional cu amplificarea fenomenelor

sociopolitice adverse cu specific asistemic și dezintegrator pentru bunele practici și relațiile armonioase din cadrul sistemului securitar și social-politic, ca o consecință a evoluției progresului tehnico-științific și a tergiversării soluționării dilemelor sistemului democratic pe fondalul perseverării promovării concurențiale a acestui model de guvernare în societatea contemporană în detrimentul altor forme de organizare, dirijare și guvernare a comunității umane sau contrar imperativelor sociumului, divergente întrucâtva față de valorile și principiile democrației tradiționale, dar pe deplin justificabile din perspectiva necesității de supraviețuire a omului în condițiile crizei globale.

În sens larg, constatăm că noțiunea „bioetica politică” vizează numeroase subiecte cu substrat moral ce țin de relația societății umane cu natură ambientală, în contextul unor norme de conduită și de relaționare securitar-politică atât la nivelul grupurilor a societății în întregime ei, cât și la scara individului uman, integrat în politic în calitate de administrator al puterii politice sau ca și participant în procesele politice arbitrare și tangențiale luptei de putere sau de exercitare a guvernării societății sau de asigurare a securității. În sens vast al termenului, bioetica politică vine să reglementeze la nivel macrosistemic, în cadrul practicilor politice și geostrategice internaționale relațiile și raporturile comunității internaționale sau a reprezentanților abilitați ai acesteia, cu biosfera și mediul ambiental, în concordanță cu sistemul moral, strict ierarhizat, incluzând valori, imperative și norme etice generale de fond, dar și procedurale subordonate scopului suprem de edificare a unui sistem social de organizare a potențialului uman pentru depășirea crizei mondiale poliaspectuale prin soluționarea celor mai grave probleme de ordin securitar.

Vom opina că diferențierea dintre norma bioetică în mod special, norma etică în mod general, de norma juridică, constă în lipsa unei sancțiuni formulate exact în cazul normelor etice și bioetice, în lipsa unei proceduri clare de aplicare a sancțiunii, ca și în caracterul cutumiar și tradițional al normelor etice și bioetice. Pe de altă parte, normele etice, din timpurile cele mai străvechi, poartă o formă interdictivă și negativă, pe când norma juridică pomește prin excelență de la o prescripție obligatorie cu referință la un set de valori sociale universale. Normele etice și bioetice, spre deosebire de cele juridice, se referă preponderent la o angrenare puternică în spațiu și timp a comportamentului uman, la o tratare preponderent personalizată și subiectivă a tendinței de aplicare procedurală a normei (bio)etice în condițiile globalizării, ca de exemplu în dependentă de un șir de factori menționați de către academicianul Al. Roșca [438, p. 229], atât conjuncturali, exteriori persoanei al cărei comportament poate fi clasificat în corelație cu standardele promovate de norma morală, cât și în funcție de factori educațional-civilizaționali, specifici persoanei concrete, modului său de percepere a realității sociale, nivelului său de integrare normativ-socială, mentalității sale, obișnuințelor și modelelor sale comportamentale subiective.

După estimarea autorului, normele bioetice promovează prioritatea relațiilor dintre om și natură, dintre grupul social, comunitatea, întreaga societate și mediul lor tradițional de trai. Spre deosebire de normele etice,

cele bioetice devin mai vaste în abordarea și evaluarea relațiilor și raporturilor pe care le poate stabili și întreține ființa umană, nu doar cu alte persoane, cu grupurile de oameni, dar și cu alte ființe din natură, chiar cu natura însăși, în ansamblul ei, percepută ca o entitate rațională și receptivă, capabilă de a reacționa și a se manifesta în conformitate cu interesele și caracterul, specificul său individual. În acest context, normele bioeticii politice, fiind mai clar direcționate către sfera securitară și social-politică, tind să reglementeze relațiile atât cele interumane, dintre persoană și grup, dintre grupuri, cât și dintre Om și biosferă, dintre societate și natură, cu implicare, consecințe sau manifestare în sfera politico-securitară. Normele bioeticii politice vizează direct evoluția și transformarea relațiilor politico-securitare ale persoanei și comunității umane, sub impactul perturbator la nivelul moralei tradiționale a noilor realități generate de progresul tehnologic în sfera biomedicală, sau ale celor survenite ca o consecință a transformărilor importante din mediul ambiant, care nu pot fi ignorate sau evitate, datorită amplitudinii lor, pericolelor și amenințărilor de securitate pe care le comportă, dar și datorită efectelor radicale posibile asupra fundamentelor tradiționale a societății.

În perspectiva anticipării unor obiecții și întrebări ale mediului academic legate de diferențierea domeniului eticii politice de cel al bioeticii politice este binevenită precizarea și identificarea cât mai concretă a sferelor de interes ale acestor două domenii, într-o măsură oarecare complementară din punct de vedere al originării abordărilor lor prioritare în spațiul preocupărilor pentru moralitate, dar care vin să reglementeze și să soluționeze în consecință probleme principal diferite.

Considerăm că fundamentarea bioeticii politice ca disciplină politologică reiese, în primul rând, din necesitatea studiului relațiilor, instituțiilor și proceselor politico-securitare în contextul evoluției realităților și fenomenelor bioetice, dar și prin diferențierea între etică în politică și bioetica politică.

În sens clasic, între etică și politică pot exista 3 situații standard: **a. excluderea eticii din politic;** **b. distorsionarea normelor etice tradiționale în context politic;** **c. funcționarea integrală a legăturilor etice în politic.** O altă fațetă originală poate fi prezența unei oarecare politici în contextul evoluției moralei, utilizarea politicii necesității de securitate drept catalizatori pentru revoluționarea planului moral al societății umane.

În percepția autorului, disciplina „bioetica politică” pornește de la premisa că bioetica, securitatea și politica pot interacționa, etica este prezentă și are un anumit rol în evoluția politicului ca și invers: politicul interacționează cu planul moralității individuale și sociale, lăsând o amprentă importantă asupra sistemului valorilor morale. Bioetica politicului și securității reiese firesc din interacțiunea acestor trei planuri: politicul, securitatea și bioetica, dând naștere unor noi relații și procese în aceste domenii precum: adaptarea bioeticii la realitățile securitare și politice și prioritățile, imperativele politico-securitare pe de o parte, iar pe de alta, generând o bioetizare a sferelor politicului și securității, a proceselor, instituțiilor, actorilor, conștiinței și culturii politico-securitare.

Astfel că, obiectul de studiu al bioeticii politice diferă radical și principal de preocupările și interesele

disciplinare ale eticii politice, fiind influențat în totalitate de structura acțiunilor și atitudinilor atât ale omului contemporan, dominat de artefactele biotehnologice din mediul cotidian, cât și ale comunității științifice, preocupată tot mai mult de intensificarea, pe de o parte, a capacităților și abilităților umane, iar, pe de altă parte, a potențialului de soluționare a dilemelor securitare și a crizei mondiale în care a fost adus sociumul tocmai în contextul progresului tehnologic și tehnico-științific. În timp ce subiectul principal de interes al eticii politice reprezintă relațiile și raporturile morale dintre actorii principali din aria politicului, corespunderea acestora normelor etice de comportament, bioetica politică este preocupată în principal de progresul comportamental și atitudinal al factorilor politici, de decizie, influență sau de putere, față de problematica specifică bioeticii, față de problemele acute cu caracter bioetic și securitar ce subminează radical fundamentele morale și tradițional-civilizaționale ale societății contemporane. De asemenea, bioetica politică, drept o disciplină academică, este axată pe dezvoltarea aparatului teoretico-metodologic al cercetării aspectelor de adaptare a teoriei bioeticii generale la imperativele politico-securitare ale momentului pe de o parte, iar, pe de altă parte, al investigării multiplelor aspecte ale fenomenului complex de *bioetizare* a proceselor, practicilor, instituțiilor, strategiilor, programelor și teoriilor securitare și politice.

Ca și în cazul oricărei alte discipline, menționăm că importanța bioeticii politice reiese firesc din totalitatea de funcții pe care le are acest domeniu atât în plan social, cât și în contextul sistemului de științe sociale. În perspectiva ofensivei bioetice în spațiul politic și social, prin transformarea acesteia într-o bioetică exclusiv politico-securitară, ce nu poate fi concepută altfel decât prin prisma mecanismelor și valorilor, priorităților și necesităților politico-securitare, se conturează un șir de funcții ale acesteia care vin să sublinieze noile sarcini ale bioeticii în forma sa politico-securitară. În acest context se evidențiază funcțiile:

1. Educarea și formarea clasei politice, a personalităților politice cu impact în spațiul public și al liderilor de opinie în vederea interiorizării valorilor și dezideratelor securitare și bioetice. Adaptarea cunoștințelor și deprinderilor politicienilor la necesitățile și imperativele contemporane de securitate, extinzându-și aria de acoperire peste astfel de probleme ca impactul sociopolitic și esența eutanasiei, a avortului, procreării în vitro, clonării, biotehnologiilor genetice, transplantării și comerțului de organe umane etc., aspecte amintite și într-un studiu din SUA rezultatele căruia au fost promovate de cercetătorii N. Gilman, J. Goldhammer și St. Weber [439, p. 51].
2. Funcția ideologică a bioeticii politice atât în spațiul social, cât și în colectivitățile umane interesate prioritar de securitate și politică, asigurarea securității umane, obținerea puterii politice, menținerea ei, de lupta politică și confruntarea doctrinară a ideilor politice se manifestă ca un generator de noi abordări a problematicii bioetice în spațiul public în genere, și în spațiul politico-securitar, în mod special. Funcția ideologică a bioeticii politice se profilează armonios, reieșind din caracterul metodologic al acestei discipline ce presupune formarea opiniei publice, direcționarea atenției acesteia către soluții și conceptualizări moderne și pluridisciplinare.

3. Funcția regulatorie a bioeticii politice, ca și catalizator de strategii și politici publice, vine să echilibreze și să anihileze numeroasele disensiuni atât în cadrul mediului academic, apărute din discrepanțele teoretice ale diverselor discipline, cât și în cadrul social în care puterea politică, din lipsă de soluții și răspunsuri fundamentate la astfel de probleme de securitate ca expansiunea bioterorismului și armelor biologice, extinderea biotehnologiilor de îmbunătățire a capacităților intelectuale și biologice asupra clasei dominante în societate, răspândirea necontrolată a modelelor deviate în socium, cum ar fi homosexualitatea, ca și alte aspecte contradictorii, subliniate de către G. J. Annas, recurge sau la represiuni și manifestări principial antidemocratice ori la convertirea la sistemul anti-valoric specific acestor deviații sociopolitice cu impact devastator pentru moralitatea, mentalitatea dar și existența fizică a societății umane pe viitor, încurajându-le și stimulându-le prin strategii și politici de stat și ale organismelor internaționale [440, p. 208].

După aprecierea noastră, necesitatea dimensiunii bioetice pentru analiza politologică și din sfera studiilor de securitate, pentru investigația politică în cel mai larg sens al cuvântului, a unor fenomene legate de reinterpretarea valorică a diverselor aspecte ce țin de viață pe care este necesar să le identificăm într-o perspectivă pragmatică, drept „fenomene bioetice”, constă în mod deosebit, în actualitatea nevoii cercetării politologice de modernizare prin extinderea metodologică și teoretică, incluzând și fenomenele bioetice cu un impact important, determinant chiar în unele aspecte, asupra acțiunii și teoriei politice contemporane. Componentele bioetică și securitară ale politicului ies tot mai mult în evidență și se impun la toate nivelurile politicului. Specificul studiului puterii politice și a fenomenelor care constituie conținutul acestei problematice, precum lupta pentru puterea politică, specificul exercitării puterii politice, limitarea puterii politice în vederea evitării monopolizării acesteia, separarea și controlul reciproc al ramurilor puterii politice în stat etc., toate aceste aspecte sunt reflectate și în teoria bioeticii politice și care pot fi soluționate, utilizând aparatul teoretico-metodologic specific bioeticii. În sens strict pragmatic, bioetica politică abordează fenomenul puterii politice, drept o oportunitate și context legic de a recurge la ultimele elaborări ale tehnologiilor biomedicale în vederea implementării și utilizării lor în cele mai variate forme atât pentru asigurarea securității umane, cât în cadrul luptei politice, în eficientizarea guvernării ca proces de exercitare a puterii politice.

Accesul tot mai facil și disponibilitatea nelimitată de a utiliza biotehnologiile moderne, inclusiv pe acele de nivel nano, situează elitele politice implicate în lupta pentru putere sau în procesul de exercitare a ei, pe o treaptă socială superioară. În contextul trendului care determină evoluția luptei politice și a actorilor politici implicați, se poate cu ușurință de presupus și prognozat ca discrepanța dintre elitele politice și restul populației va crește într-atât de mult în cât o eventuală segregare a societății umane în două categorii calitativ diferite din punct de vedere genotipic și fenotipic este ireversibilă. Deja de câțiva zeci de ani, încă din perioada de până la Primul Război Mondial, elitele politice din țările de avangardă în topul celor mai dezvoltate ale lumii, beneficiau de un regim separat și special de asistență medicală, sistem care a condus la apariția unor

instituții tehnologice superioare celor care prestează servicii și asistență medicală maselor largi ale populației. Aceste instituții specializate în deservirea elitelor politice vizează, mai mult, profilaxia, tratamentul și supravegherea medicală a stării de sănătate a demnitarilor cu funcții-cheie în administrare și a oamenilor de afaceri cu averi impunătoare. Există suficiente probe în istoria politică modernă când conducătorii de state (mai ales în cele mai puțin democratice, autoritare și totalitare) beneficiau de ultimele elaborări ale științei și industriei biomedicale, care păreau miraculoase pentru populația de rând. Totodată, cadrul normativ legal și moral al timpului permitea să se recurgă la diverse modalități amurale de exploatare a unui număr enorm de persoane neinformate, invocându-se secretul de stat, în procesul de testare și experimentare a acestor remedii.

Opinăm că impunerea bioeticii politice în contextul sistemului studiilor de securitate și științe politice prin potențialul său sporit de corelare a multiplelor valențe și aspecte specifice noilor realități biotehnologice, cu implicare în planul și viața politică, se va realiza în strânsă concordanță cu necesitățile aplicative atât ale științei contemporane, din ce în ce mai mult preocupată prioritar de subiectul depășirii problemelor de securitate și crizelor, cât și ale omenirii în genere, de a realiza un progres veritabil în găsirea unor căi viabile de soluționare a amenințărilor și problemelor securitare globale prin metode inter- și supra- disciplinare.

4.2. Securitatea umană în condițiile bioetizării politicului

Constatăm că amploarea și particularitățile bioetizării politicului, a sistemului de interese și influențe sociopolitice, dar în mod special a sectorului de securitate umană, se află într-o relație de interdependență nemijlocită cu specificul personalității și potențialului intelectual și creativ al fiecărui membru al comunității, semnificativ din punct de vedere politic, de a transforma și converti interesele, ambițiile și orgoliile sale individuale, expuse în spațiul politic, referitor la atitudinea sa față de viață, moarte, sănătate, față de ființele vii, biosferă, cât și față de componenta biosomatică a propriei sale existențe, față de propriul său corp biologic și necesitățile sale instinctuale, în interese general-sociale, vizând corelarea și coevoluția durabilă dintre natură și colectivitățile umane, societatea în întregime.

După aprecierea autorului, procesul global al bioetizării care vizează în mod direct implementarea principiilor, valorilor, a modului de viață și a concepției despre lumea înconjurătoare specific bioeticii în vederea elaborării unui nou tip de atitudini, mecanisme și instituții sociale, economice și politice cu scopul depășirii crizei globale, se răsfrânge nemijlocit asupra întregii societăți, asupra tuturor elementelor sale componente. Sfera politicului, în acest sens, nu este o excepție. Procesul global al bioetizării diverselor subsisteme ale politicului, dintre care sistemul de interese sociopolitice ce se evidențiază prin macro-importanța sa structural-aplicativă la nivelul altor sisteme sociale vitale, capătă noi semnificații și valențe în contextul unei stringente necesități de armonizare a impactului clasei politice, a actorilor politici activi, asupra reconștientizării de către întreaga societate a neconcordanței dintre cererea sa comună generalizată de consum,

în continuă creștere, cultivată în condițiile unei exploatare neevolutive și irațională a resurselor naturale, și potențialul tot mai limitat al mediului ambiant, al biosferei planetare.

Presupunem că în contextul bioetizării sferei politicului, dar mai cu seamă a domeniului asigurării securității, noțiunea apreciativă impersonală și generalizatoare, ca *factor de asigurare a securității*, devine o pârgie teoretico-metodologică importantă în vederea contribuției la soluționarea dilemelor morale care provin din specificul psihoemoțional al surselor generatoare de insecurități sociale și politice. În așa fel, devine posibilă o separare utilă a fenomenului sociopolitic în sine, a acțiunii de securizare, a bioetizării sferei securitare, de subtextul subiectivismului psihoemoțional, care distorsionează analiza cauzelor, efectelor, sarcinilor și rezultatelor bioetizării securității sociale și politice în vederea atingerii unui grad mai înalt de conceptualizare a fenomenului și de poziționare mai adecvată și firească a acestuia în cadrul spectrului și structurii acțiunilor sociale și politice.

În viziunea autorului, numeroasele aspecte legate de decizia politică în epoca bioetizării sociumului, concepută ca un act de opțiune și voință politică, specifică pentru un anumit mod de acțiune, adoptată în regim alternativ și prin alegerea din mai multe variante posibile în vederea soluționării unei probleme de interes politic, sunt strâns legate de procesul de asigurare a securității sistemice. Prin decizii politice finite înțelegem normele constituționale, legi adoptate de Parlament, politici și strategii publice, de stat, diverse acorduri și tratate (privind relațiile dintre state, pe plan extern), decizii (inclusiv judecătorești), hotărâri (emise de organe publice locale sau de autorități de stat), precum și strategii, poziții publice, puncte de vedere oficializate (elaborate de un partid sau de un grup de presiune). Decizia politică reflectă raporturile de putere și reprezintă rezultatul conflictelor și negocierilor dintre forțele sociale existente într-un sistem sociopolitic la un moment dat, dar și o consecință a raporturilor dintre factorii ce asigură securitatea și cei ce destabilizează sistemul.

Problematica democratizării decizionale revine în prim-planul atenției analiștilor și cercetătorilor fenomenelor securitare astfel încât punctul de vedere prezentat anterior îl găsim și în teoria tehnocratică susținută de K. Deutsch, conform căreia democratizarea decizională este o chestiune ce ține de perfecționarea comunicării politice și optimizarea tehnică a spațiului decizional.

Considerăm că evoluția procesului de bioetizare a domeniului securității, proces care este amplificat de creșterea importanței sociale a comunicării publice, a mass-mediei în contextul războiului hibrid și informațional, tot mai mult relevă și subliniază caracterul pluralist al raporturilor de asigurare a securității. Activitățile politice, printre care cele de guvernare, fiind în vizorul presei, devin mai vulnerabile la diverse influențe din afară și acest aspect este destul de prezent și în viața politică din Republica Moldova. Fenomenul dat este remarcat, de asemenea, de către profesorul V. Moraru care presupune că „... rolul exercitat de mass-media conferă o mai mare vizibilitate activității de guvernare, aceasta devenind mult mai susceptibilă de a fi supusă presiunilor” [441, p. 8]. Cu toate acestea, menționăm că ridicarea la un nivel mai înalt a importanței

normelor morale, și cu precădere ale celor bioetice, care se axează pe paradigma biosferocentristă și coevolutivă, conferă un grad mai mare de securitate sistemului, o stabilitate și viabilitate generală întregului sistem social, guvernarea fiind în cadrul acestui proces o componentă care devine mai flexibilă prin vulnerabilitate, generând chiar un nou tip de politică – cea a concordanței sinergetice cu scopul suprem de supraviețuire umană prin depășirea crizei globale.

În opinia autorului lucrării, devine indubitabilă creșterea rolului politic al mass-mediei ca mecanism și factor de securizare în diverse conflicte informaționale odată cu transparentizarea, democratizarea proceselor decizionale în contextul bioetizării întregului socium, atunci când forțele sociale nu doar conștientizează pericolele la adresa lor, ci și se transformă prin acțiune și coordonare raționalizată în factori generatori de securitate în sistem. În sensul raționalizării acțiunii sociale în plan strategic acționează și mass-media [442, p. 12].

Astfel, opinăm că în condițiile bioetizării sferei securității, tocmai funcția de influență exercitată asupra procesului decizional a comunicării mediatice (prin publicitate, propagandă), pe lângă multe altele, devine una dominantă și decisivă în vederea eficientizării acțiunii sociale la cel mai general nivel, prin fortificarea rolului de conducător al politicului în procesul de transformare a sociumului și adaptării sale organice la necesitățile perioadei de criză. În această ordine de idei, cercetătorul V. Moraru amintește că „... mijloacele de comunicare pot fi privite drept vehicule ale ideilor și ale obiectivelor social-politice, promotori ai schimbărilor (ori agenți ai păstrării *status quo*-ului), asigurând pluralismul participativ” [443, p. 3]. În așa fel, devine clar că sfera impactului sociopolitic al mass-mediei, ca promotoare a schimbărilor, reprezintă o arie vastă și un teren fertil pentru bioetizare, comunicarea mediatică transformându-se în epoca bioetizării într-un agent hiperactiv al acestui proces global.

În același context, opinăm că se impune deducția conform căreia comunicarea mediatică se îmbogățește substanțial sub impactul procesului de globalizare atât funcțional, cât și ca valență sociopolitică, depășind considerabil condiția sa din perioada de până la declanșarea și agravarea crizei globale, de simplu spațiu sau locație de confruntare a diverselor aspecte ale vieții contemporane, după cum amintea J. Lull: „Comunicarea este terenul de întâlnire conceptuală unde se intersectează relațiile interpersonale și inovațiile tehnologice, stimulentele politico-economice și ambițiile socioculturale, divertismentul ușor și informația serioasă, mediile ambiante locale și influențele globale, forma și conținutul, substanța și stilul” [444, p. 9].

În condițiile date, totuși mai multe tipuri de pericole securitare însoțesc creșterea rolului mass-mediei în perioada extensiunii procesului de globalizare echilibrat și contrabalansat de tendința la fel de globală de bioetizare a tuturor sferelor sociale, inclusiv a securității. Aici vom aminti de pericolul exagerărilor de diversă natură, printre care se evidențiază transformarea domeniului politic dintr-o suprastructură socială cu funcția sa de bază de dirijare a sociumului, în politică – spectacol, capabilă doar de manipulare, agitații și incitarea

spiritelor sociale, fără a deține un control real asupra evoluției strategice a corpului social, fiind total sterilă în a propune, a convinge și a implementa politici în beneficiul comun, ci reducându-se doar la a antagoniza diversele tabere și grupuri sociale, a incita opinia publică, contribuind decisiv la destabilizarea în final a sociumului și, deci, a îndepărtării colectivităților umane de scopul lor de edificare a unui viitor acceptabil pe Terra prin salvagardarea valorilor umane universale [445, p. 78].

Din perspectiva metodelor specifice epocii bioetizării, utilizate tot mai mult de diverși factori care își propun transformarea sistemului social prin racordarea mass-mediei la procesele sociopolitice contemporane, se evidențiază un șir de abordări originale. Astfel, considerăm că scandalul reprezintă un propulsor eficace al bioetizării sociale și politice, la fel și al domeniului securității, testat în mai multe sisteme politice avansate din punctul de vedere al racordării la principiile și prioritățile bioetice, prin dezvoltarea aspectelor juridice și a evoluției mentalității în societate în condițiile când progresul umanității se produce în salturi și depinde în mod crucial de reajustarea practicilor politice și juridice la necesitățile reale ale societății, inclusiv prin metode de securizare. Scandalurile în mass-media, amplificate prin diverse mecanisme sociale de transmitere a informației cum e zvonul, pot fi mai eficiente în cazurile unor conflicte de interese, dar pot afecta stabilitatea, echilibrul și securitatea macrosistemică.

Menționăm că problematica alarmelor false în contextul planificării scandalurilor care pot fi capabile de declanșarea unor transformări profunde ale sistemului de relații clientelare și a racordării acestora la principiile, normele și prioritățile bio-morale promovate de bioetică, devine un aspect controversat în practica dezvoltării evolutive bazate pe logica scandalului în domeniile socialmente sensibile, precum dezvoltarea aspectelor regulatorii și juridice în diverse sfere contradictorii și supuse unor pericole și amenințări de securitate umană, cum e sfera eticii cercetării, a certificării și evaluării profesionale, a domeniului decizional în genere etc.

Alarmerile false, în condițiile necesității organice a scandalurilor pentru eficientizarea funcționalității sistemului pentru promovarea politicilor și strategiilor, estimăm că constituie un segment vulnerabil al modelului de dezvoltare, bazat pe scandaluri declanșate și promovate prin mass-media ca mecanism de eliminare a elementelor ce denaturează și alterează sistemul din perspectiva corespunderii acestuia normelor democratice și priorităților securitare, generând ineficiență în activități și dezamăgire socială. Astfel, alarmerile false pot ajunge să submineze chiar ideea utilității acestei metode a scandalurilor de promovare a intereselor și politicilor, în așa fel impunându-se nevoia de combatere a cauzelor primare ale acestor alarme false la etapa inițierii scandalului social.

După aprecierea noastră, procesul de bioetizare a societății și a sferei securității umane se află în strânsă legătură cu mecanismul de transferare a modelului expertizării și evaluării etice în sfera politicului la nivelul proceselor de elaborare, implementare și monitorizare a funcționării deciziilor sociopolitice, aplicat la

etapa contemporană în domeniul cercetării științifice implicând subiecți umani, ce devine un aspect tot mai actual în contextul necesității civilizației umane contemporane de a se autoorganiza într-un mod cât mai eficient, în vederea depășirii crizei mondiale multidimensionale ce amenință omenirea tot mai clar și insistent cu dispariția ei totală de pe suprafața planetei. Astfel, pentru a atinge acest deziderat, se cere o fundamentare cât mai solidă a mecanismului de expertizare etică drept practică procedurală distinctă de celelalte practici de aplicare a normelor în relațiile interumane, ca și dintre individ și societate. Această abordare metodologică a profilaxiei diverselor excese etice, normative și procedurale care constă din evaluarea etică a fundamentelor și premiselor pentru adoptarea deciziilor sociopolitice prin prisma valorilor și principiilor teoretice de bază, dar și a drepturilor și libertăților subiecților la care aceste hotărâri decizionale, politici sau strategii se referă în mod direct sau a căror interese vizează în mod indirect prin circumstanțele create conjunctural, trebuie să se poziționeze din punctul de vedere al structurii sistemice a acțiunii practice de protecție a subiecților sociali (indivizi, grupuri, organizații și instituții, state, organisme internaționale și comunitatea internațională) la hotarul trecerii de la reflecția și discursul etico-teoretic la aplicarea juridică a prevederilor legale în practica cotidiană.

Stabilirea unui model al expertizării etice a deciziilor politice și supunerii politicilor și strategiilor de stat și internaționale unor procese de confruntare și concordare cu imperativele și normele morale general unificate spre a atinge un nivel pozitiv al acceptabilității sociale al politicilor și strategiilor promovate se impune ca fiind una dintre prioritățile în domeniul conducerii societății de mâine. Considerăm că modelul evaluării etice a proiectelor științifice, cu precădere din domeniul cercetării, implicând subiecți umani, poate și trebuie extins asupra altor domenii de investigație științifică, inclusiv în sfera științelor sociale sau în studiul specific științelor exacte și ale naturii ce pot avea repercusiuni asupra condiției de viață și sănătate a omului.

În viziunea autorului, importanța separării evaluării și aprecierii calității științifice a cercetărilor biomedicale de evaluare a calității etice și corespunderea investigației cerințelor internaționale în domeniul eticii cercetării devine o piatră de cotitură în dezvoltarea ulterioară a practicii aprobării etice a diverselor decizii, ce vine să afecteze multiple aspecte sociale, inclusiv evaluarea celor mai generale decizii cu caracter strategic, precum deciziile politice locale, naționale, regionale sau internaționale.

Vom estima că un control social eficient poate fi impus în domeniul aplicării tehnologiilor avansate în sfera securității și apărării prin stabilirea și instituționalizarea obligativității expertizării etice (similar cu expertizarea etică în cercetare) a proiectelor, programelor sau proiectelor sociale, politice, ecologice sau din domeniul securității cu implicații în sfera protecției integrității individuale, de grup, a statului sau regionale și internaționale. În acest context, expertizarea și evaluarea etică în domeniul cercetării, implicând subiecți umani, pot servi drept un proiect-pilot de testare a sustenabilității și viabilității sistemului de control social asupra aspectelor periculoase ale activității umane, în vederea extinderii cât mai largi a acțiunii acestui

mecanism de control asupra tuturor sferelor sociale, politice, economice etc., care prezintă interes și comportă un oarecare pericol pentru securitatea umană.

Vom opina că în cadrul evaluării etice a cercetărilor biomedicale de către comitetele de etică a cercetării (bioetice), devine o nevoie imperativă, în procesul de estimare etică și emitere a deciziei finale (sau intermediare, după caz), de a sublinia și încuraja dezbateră din cadrul organizației specializate și responsabile cu evaluarea etică, dar și dezbateră publică, să graviteze în jurul aspectelor etice, marginalizând intenționat discuțiile și rolul aspectelor de design și metodologie științifică în cercetare, deoarece, în mod natural, alte aspecte cum sunt cele metodologice și de elaborare a formatului investigației, menționate mai sus, tind să capteze atenția, timpul și efortul membrilor acestor comitete de etică, pe când problematica relevanței morale a proiectelor de cercetare devenind un aspect secundar și dependent de condițiile metodologice și de context. În consecință, extinderea practicii evaluării etice a diverselor decizii este pusă sub semnul întrebării, fiind subminată de limitele contextului în care aspectele etice se manifestă. În cazul în care subiectele și aspectele etice vor prima în comparație cu aspectele metodologice și de context, va deveni posibil un progres clar în domeniul creșterii calității evaluării etice, în domeniul creșterii calității profesionale a membrilor comitetelor de etică, dar și sub aspectul uniformizării și unificării principiilor și valorilor teoretice și a practicilor și procedurilor aplicative, spre extinderea și creșterea importanței sociale și macrosistemice a acestui gen de instituții, cum sunt comitetele de bioetică sau de etică a cercetării, precum și a proceselor sociale de reviriment etic, generate de răspândirea în spațiul științific, social, economic, politic, a evaluării etice.

Apreciem că soluționarea problemei supraviețuirii omenirii în condiții decente, asigurând toate premisele necesare pentru un nivel înalt de viață și de securitate umană al fiecărui individ, dar și al umanității în ansamblu, în perioadele ulterioare de după depășirea crizelor ce amenință civilizația contemporană, depinde în mare măsură de găsirea unei formule funcționale pentru stabilirea unui control social eficient, inclusiv prin diverse surse mass media, asupra procesului de dirijare socială, mai ales în cazul procesului managerial folosind tehnologii biologice și informaționale avansate, la care marea majoritate a populației nu are acces, spre a asigura o dezvoltare durabilă a întregii civilizații umane în condiții de echitate. Astfel, se poate remarca un șir de mecanisme ce se impun a fi puse în aplicare pentru realizarea acestui deziderat, aflându-se într-o interdependență sistemică. Democratizarea accesului la deciziile politice și sociale de importanță cardinală pentru societate, fortificarea sistemului juridic și de apărare a drepturilor și libertăților omului, creșterea importanței fundamentării științifice a procesului de guvernare și proiectelor sociopolitice, mecanisme importante dar care pe departe sunt depășite de rolul mediator în cadrul stabilirii unui control social eficient asupra procesului decizional din sfera sociopolitică, al fortificării și sprijinirii mass media ca a patra putere în stat și cel al expertizării etice a proiectelor, politicilor și strategiilor macrosociale propuse spre a fi implementate în practica socială de către clasa politică.

Potrivit autorului, tot mai mult, bioetica intervine din punct de vedere metodologic și teoretic, dar și în sens praxiologic în a explica diverse aspecte și subtilități, ne mai evidențiate cu atât de multă rigoare ca până acum, ale diverselor procese și fenomene sociale, printre care cele politice se înscriu plener în misiunea globală a acestui nou domeniu al științei, dar și al sferei aplicative, cea de elaborare, cizelare și furnizare a unui aparat și metodologii viabile și eficiente de depășire a problemelor globale, aspect subliniat și de cercetătorii A.D. Ursul, I. Rusandu și A. Capcelea, ca și componente structurale ale crizei mondiale contemporane, și prin asta – de asigurare a unei dezvoltări sustenabile și durabile a omenirii în perioada postcriză, sprijinind metodologic și instituțional continuitatea evolutivă a calității vieții civilizației contemporane [66, p. 51]. Estimăm că din perspectiva elaborărilor bioetice, diverse aspecte necesită a fi evidențiate și considerate ca primordiale în contextul adaptării sistemului sociopolitic contemporan și al sistemului securității umane la rigorile timpului și prioritățile stringente, inclusiv în Republica Moldova.

Din perspectiva teoriei sinergeticii, în cadrul oricărui sistem autoorganizat, inevitabil există și elemente entropice, de balansare, necesare unei funcționări durabile a sistemului, viziune promovată și de A. Suhanov [446, p. 16]. Contrabalansând orientarea organizată a informației, entropia socială, ca disfuncție a sistemului de organizare publică și, totodată, în calitate de componentă intrinsecă a sistemului social viabil autoorganizat este importantă, potrivit profesorului T. N. Țirdea, iar studiul diferitelor aspecte ale acesteia devine tot atât de necesar ca și cercetarea informației sociale, ca mobil organizatoric al progresului social [447, p. 26].

Din punctul nostru de vedere, furnizarea informației sociale cât mai exacte, mai operative și oportune, inclusiv cu ajutorul mediilor informatice computeriale, reprezintă antidotul degradării atât structural-organizaționale, cât și morale a sociumului, alături de bioetizarea intensivă a sociumului în genere, a sferei politicului și a domeniului decizional, în mod special, într-un mediu politic predominant entropic, haotic, cum este cel contemporan, supus unor constrângeri externe ca schimbarea climei, degradarea mediului ambiant până la o stare inacceptabilă, inutilizabil pentru un trai uman decent, în condiții de insuficiență a resurselor naturale în genere, a celor energetice în mod particular, fiind permanent bulversat de nenumărate crize și șocuri sociale interne în strânsă corelare cu fenomenele și procesele politice globale.

După aprecierea autorului, printre numeroasele funcții ale sistemului social se numără și funcția de preservare și perpetuare a sistemului, a stării sale durabile, precum și cea de optimizare, adică de perfecționare continuă a acestuia. Totodată, ca și orice alt organism viu, și organismul social are disfuncțiile sale, mai cu seama în perioada crizei globale care bulversează mersul firesc al proceselor sociale, și care foarte des îmbracă formele unor astfel de patologii social-politice, precum: terorismul, extremismul, criminalitatea politică, șantajul, corupția ș. a., ce slăbesc sistemul social global și contribuie la persistența accentuată a imperfecțiunii lui, contribuind la o și mai grabnică adâncire a crizei mondiale, extinsă astfel până la cele mai particulare aspecte pe plan local. Aceste disfuncții ale sistemului social au existat în toate timpurile, dar, paradoxal, tocmai

în perioada contemporană, perioada cea mai evoluată și avansată în istoria umanității, patologiile sociale, în special, terorismul, capătă o amploare extraordinară, în concordanță cu teoriile contemporane de echilibru cantitativ și calitativ dintre ordine și dezordine, informație și entropie. Grupurile sociale constituite și organizate în scopuri teroriste adesea recurg și la alte metode de intimidare socială și politică (șantaj, corupere, atentate, intimidări prin violență etc.), de aceea perspectiva analizei deductive a patologiilor sociale poate fi redusă la analiza problematicii terorismului și a influenței sale asupra metodelor, practicilor și procedurilor de elaborare, promovare și implementare a politicilor publice (public policymaking process), în condițiile necesității vitale de adaptare și racordare a întregului sistem sociopolitic la imperativele, valorile și principiile bioetice, ceea ce și presupune procesul de bioetizare a securității și politicului, cu scopul obținerii unor rezultate mult mai performante pe termen lung în plan geo-strategic, în vederea depășirii crizei mondiale [426, p. 262].

Termenul de „terorism” a apărut pentru prima dată cu 200 de ani în urmă, în suplimentul pentru anul 1798 al Dicționarului Academiei Franceze. Iar una dintre cele mai timpurii forme de manifestare a terorismului entropic, înregistrată istoriografic, reprezintă secta religioasă a sicarilor, care a activat în Palestina în sec. I e.n. Un comentator de politică externă american de notorietate, W. Laqueur, în una din operele sale consacrate fenomenului sociopolitic al terorismului, menționează că între anii 1937 și 1981 s-au dat 109 definiții acestui fenomen, dar niciuna dintre ele nu este suficient de cuprinzătoare. În Regatul Unit al Marii Britanii, stat care s-a confruntat pe parcursul sec. XX cu fenomenul terorismului entropic (terorismul iredentist irlandez) s-a recurs, în cadrul unei legi din 1974, la o astfel de definiție (evident nici aceasta perfectă) a fenomenului în cauză: „... folosirea violentei în scopuri politice, incluzând orice recurgere la violență în scopul de a plasa publicul sau orice grup din public într-o stare de frică” [448, p. 45]. Potrivit școlii politologice americane, termenul de „terorism” capătă mai multe înțelesuri, definiții și conceptualizări, dintre care se disting patru sensuri diferite. Astfel, primul dintre acestea este înțeles ca o acțiune violentă, direcționată contra populației civile, fără o țintă clară, acțiune menită să creeze haos și teamă în rândurile populației și în acest mod să afecteze siguranța și stabilitatea socială, să discrediteze imaginea guvernanților, care nu sunt capabili să asigure securitatea persoanei și prin urmare, un trai decent al populației.

A doua perspectivă asupra fenomenului terorismului destabilizator (în sens macrosistemic) poate căpăta sensul de violență contra reprezentanților puterii, adică a factorilor de decizie și a autorității publice (poliție, politicieni, diplomați), prin acțiuni de intimidare, șantaj, atentat cu scopul de a-i determina să recurgă la concesiuni în favoarea grupului terorist, a idealurilor și scopurilor propagate de grup. Această perspectivă a terorismului entropic, direcționată spre puterea oficială, avem certitudinea că poate căpăta o amploare și o imagine a unei mișcări revoluționare, care tinde să schimbe prin forță guvernarea de stat. Astfel, se poate crea confuzia dintre o perspectivă care cataloghează o persoană drept terorist și alta care evaluează acțiunile aceluiași individ ca pe ale unui luptător progresist pentru drepturile și libertățile omului, etniei, națiunii, statului

etc.

Autorul estimează că la nivelul politicii internaționale există un „terorism sponsorizat” de factori externi, care poate fi atât oficial, guvernamental, cât și neoficial, individual, de grup. Terorismul entropic ce ține de a treia categorie poate fi conceput drept un război partizan nedeclarat dintre state sau dintre niște grupuri de țări, exprimat prin terorism informațional, computerial, atentate contra autorităților, explozii și acțiuni criminale contra populației sau prin finanțarea unor grupări ilegale, separatiste, criminale, teroriste etc., toate urmărind scopul de a submina și de a slăbi siguranța națională.

Cea de a patra perspectivă apreciază drept teroriste și implicit, bazate pe principiul dezordinii și deci lipsite de viitor, regimurile nedemocratice, antipopulare, care prin acțiuni guvernamentale admit sau cauzează abuzuri de putere, constrâng libertatea și drepturile fundamentale ale propriilor cetățeni și prin aceasta terorizează populația [449, p. 542]. În perspectiva conceptualizării problematicei terorismului ca flagel ce subminează însăși existența pe viitor a civilizației umane au contribuit decisiv evenimentele din 11 septembrie 2001 din SUA, când în urma unor multiple atacuri puse la cale de organizații teroriste internaționale din lumea arabă cu avioane de cursă asupra unui șir de clădiri-simboluri ale măreției SUA în lume ca superputere, au decedat sute de victime civile. În acest sens, s-a declanșat un proces foarte periculos de extindere a unui tip total inuman și degradant pentru persoana umană de influențare a opiniei publice și deciziilor sociopolitice – terorismul suicidal. Potrivit statisticilor, în perioada dintre 1980 și 2003, această formă de terorism nu depășea 3% din structura terorismului internațional și local, pe când, începând cu acest punct de pornire care a constituit 11 septembrie 2001, ponderea terorismului suicidal în structura generală a formelor de terorism a depășit 50% în anul 2003 și se află în continuă creștere [450, p. 95]. Această tendință a deplasării accentelor din punctul de vedere al componenței și formelor terorismului în perioada contemporană poate fi explicată oarecum prin prisma bioeticii în condițiile degradării relațiilor interumane sau devalorizării și atitudinii disprețuitoare a omului contemporan față de propria corporalitate, față de personalitatea și esența și rolul ființei umane în sens universal [451, p. 266]. Considerăm că extinderea formei suicidale, mai cu seamă în cazul terorismului internațional, confirmă degradarea spirituală a conștiinței și mentalității civilizației contemporane care constituie esența și cauza crizei morale ca factor generator al degradării în celelalte domenii ale vieții umane individuale și vieții sociumului. În acest fel, o soluție viabilă la degradarea continuă a condiției umane, a valorii și ponderii omului în cadrul proceselor globale poate constitui bioetizarea sferei sociale în genere, a domeniului sociopolitic, dar mai cu seamă a sferei decizionale împreună cu sistemul de presiuni și influențe aferent acestuia, ceea ce ar presupune racordarea mentalității și practicilor specifice la valorile, imperativele, prioritățile și principiile bioetice, cum e principiul coevoluției dintre natură și societate, principiul biosferocentrismului, principiul autonomiei individului uman și a colectivităților aplicat în vederea implicării acestora în procesele ce-i vizează nemijlocit, confidențialitatea, acordul informat, principiul echității și justiției și altele.

Fără îndoială, această formă suicidală a terorismului amplifică specificul entropic și macrodestabilizator al terorismului pentru sistemul sociopolitic. Terorismul entropic ca problemă și piedică a funcționării organizate, în perioada amplificării crizei globale, a regimului democratic, fie sub forma sa internă, fie sub forma terorismului internațional, ca terorism politic sau de drept comun, indubitabil, se situează în sfera criminalității, cu atât mai mult în condițiile insecurității generale tot mai pregnante pentru întreaga societate contemporană, la care se formulează un șir de reacții constructive și soluții, printre care soluția bioetică pare a fi acceptată în principiu de majoritatea comunității științifice și elitelor sociopolitice de toate nivelurile. Problematica terorismului, ca expresie a unor idei politico-sociale extremiste, cu atât este mai relevantă pentru demersul științific politologic, dar și pentru discursul din cadrul opiniei publice, cu cât se perseverează în a face deosebiri tranșante în ceea ce privește îndepărtarea de pozițiile ideologice centriste, în contextul încadrării în spectrul „coloraturii” politice. În sfera ideologică extremistă se înscriu atitudini, poziții rigide, ireconciliabile care favorizează ceea ce G. Sartori numea „forță centrifugă” în viața politică, însemnând o clară amenințare pentru regimul democratic, ca și pentru securitatea și integritatea statului (teritorială, națională, informațională, civică) [452, p. 23; 453, p. 38-41]. Din punct de vedere ideatic, terorismul entropic, ca exprimare a extremismului, poate fi și o expunere a unei atitudini de opoziție social-politică. Constituind o contrapunere dialectică administrației oficializate, opoziția politico-socială în sens teoretico-clasic se situează pe platforma etică a dreptului natural al minorității politice, care presupune activitatea de a critica și controla majoritatea sociopolitică și de a susține o opoziție alternativă. Astfel, orice opoziție socială nu este doar tolerată, ci este și obligată, în virtutea împrejurărilor, să-și asume unele funcții în cadrul sistemului social-global, precum și în cadrul subsistemului politic, în mod expres. Cu toate acestea, se distinge opoziția „loială”, care adoptă o atitudine reformistă referitor la alternanța la putere în cadrul unor parametri constituționali, și opoziția „fundamentalistă”, care reprezintă cazul clasic al unei opoziții “din principiu”, extremiste și ireconciliabile, bazându-se pe transformarea radicală a sistemului social în genere și respingând cu desăvârșire orice negociere și consens [454, p. 397; 455, p. 224].

Potrivit autorului, ca fenomen marginal, din punctul de vedere al utilității și organizării optime general-globale, terorismului entropic se exprimă și ca procedeu extrem de condiționare a unor alegeri publice, soluții, decizii, strategii sociale, iar în foarte multe cazuri concrete, deși coordonat de o rețea întreagă de instituții și organizații, reprezintă un gest mai degrabă individual care este necesar de studiat într-un context potrivit, adică din perspectivă socio- sau psihopatologică. Cazurile de atentate în locurile aglomerate efectuate de către teroriști-kamikaze dotați cu material explozibil sau inflamabil nu sunt foarte rare în istoria civilizației contemporane, multe dintre ele soldându-se cu numeroase jertfe umane. Totuși actele de terorism ce destabilizează întregul sistem social se planifică și se organizează dificil și sunt acțiuni și inițiative, mai mult,

individuale. Având în vedere practica concretă înregistrată, se poate de conchis că cele mai odioase atentate au fost organizate de secte, de organizații extremiste mici, în cadrul unui cerc restrâns de persoane.

Încercând să clasificăm fenomenul terorismului perturbator, amintim de un terorism entropic intern ce seamănă teroare și frică printre populația civilă, care poate fi motivat ideologic, adică poate fi de dreapta sau de stânga, naționalist (cazul Spaniei – ETA, cazul Marii Britanii – IRA, Franța – separatismul corsican), separatist sau cu scopuri criminal-economice. Toate aceste forme influențează malefic factorii de decizie și în întregime sistemul social, slăbind autoritatea statului. În bibliografia de specialitate se amintește de grupările teroriste (gherile) transfrontaliere de sorginte comunistă din zona Asiei de Sud și de Sud-est, din Filipine, Cambodgia, Malaiezia, Vietnam, Laos, Thailanda. Cele din Vietnam, din anii '70, de exemplu, au constituit unul din motivele oficiale ale intervenției americane în această țară. În America Latină, de asemenea, există un focar de grupări teroriste și criminale, specializate în producerea și traficul de droguri. Potrivit unui raport anual privind problema terorismului al Departamentului de Stat al SUA, din 1998, 33% dintre acțiunile teroriste comise pe Glob au avut loc în Columbia cu implicarea FARC, iar anual, pe Terra, decedau din această cauză 300 de persoane. Una dintre cele mai complicate probleme pentru civilizația occidentală este terorismul fundamentalist islamist, și aceasta nu doar din motive religioase sau ideologice, ci mai mult din motive economice și financiare. Astfel, potrivit unui studiu al *Investigative Project on Terrorism*, rețeaua islamică a terorismului în anul 2015 acționa în 18 țări, iar numărul de atacuri teroriste în ultimul deceniu a crescut cu aproximativ 500% [456].

În viziunea autorului, pe lângă terorismul naționalist intern amintit mai sus care constituie o plagă socială, politică și economică majoră atât pentru țările pe care le afectează nemijlocit, cât și pentru omenire în genere, se remarcă terorismul internațional, caracterizat de cele mai odioase crime contra umanității, de acte teroriste de răsunet și de referință pentru întreaga evoluție a umanității, care determină tendințele și trendurile politicilor de combatere a criminalității în genere, deoarece în cadrul terorismului internațional se folosesc cele mai performante tehnologii militare, informaționale și de influențare și manipulare a conștiinței sociale, implicând războiul mediatic internațional. Aici vom aminti de astfel de atentate teroriste deosebit de sângeroase, precum cele puse la cale după 2010 de organizația teroristă Statul Islamic din Irak și Siria ce este deosebit de activă în Irak și Siria, autoproclamându-se califat islamic cu capitala la Raka, de al-Qaeda – o organizație militantă islamistă, fondată de O. bin Laden, inamicul numărul unu al SUA pe parcursul mai multor ani, organizație teroristă devenită „liderul mondial în organizarea atentatelor, autorul a circa 70 la sută din totalul de atacuri sinucigașe” [450, p. 97], cu atentatele din 11 septembrie 2001 din New York și Washington; Aum Shinrikyō cu un șir de atentate teroriste ca cel din metroul din Tokio din 20 martie 1995 cu gazul sarin și care a încercat, nu fără de succes, să procure elemente componente ale bombei atomice pentru a șantaja guvernele lumii; Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK) ce acționează regional în statele cu

populație kurdă din Orientul Apropiat, ce din 1984 a transformat Sud-estul anatolian turc, locuit în majoritate de kurzi, în teatrul unor lupte între rebelii kurzi din PKK și forțele de securitate turce, astfel ca această organizație, apreciată ca teroristă de majoritatea statelor lumii, a atacat interesele Turciei și pe kurzii bănuși de colaborare cu guvernul turc, adeseori folosindu-se de baze din Irak și Siria, conducătorul partidului, A. Öcalan, a fost arestat de autoritățile turce în 1999, fiind apoi judecat și condamnat pentru trădare; atentatul din vara 1972 de la Olimpiada de la München, Germania asupra delegației de olimpici ai Israelului, organizat de o rețea internațională de organizații teroriste și realizat de grupul terorist „Septembrie Negru” cu executanți în majoritatea lor fiind de origine arabă.

Considerăm că, de regulă, acțiunile teroriste de răsunet cum sunt cele menționate mai sus, organizate și executate de rețele internaționale de teroriști, determină pe mult timp înainte comportamentul guvernelor lumii și organizațiilor mondiale specializate în asigurarea securității internaționale în vederea combaterii eficiente a unor astfel de atentate. Aceste acte teroriste de rezonanță, soldate cu zeci sau sute de morți și mii de victime colaterale, au contribuit la reconștientizarea și reconceptualizarea valorilor fundamentale în societatea umană, adeseori teroriștii atingându-și scopul prin înspăimântarea și terorizarea populației civile, declanșând crize politice serioase la nivelul unui stat, determinând schimbarea de guvern și reorientarea cursului politicilor interne și externe, ceea ce inspiră teroriștii internaționali să continue misiunea ingrătă pe care și-au asumat-o, destabilizând și dezechilibrând sistemul de securitate mondială, sistemul sociopolitic și economic mondial.

Costurile economice ale terorismului sunt extrem de ridicate, astfel că numai SUA (până la atentatul din 11 septembrie 2001) alocă anual 5 mlrd. de dolari pentru combaterea acestei plăgi sociale numai pe teritoriul SUA [448, p. 50], iar după atentatele din 11 septembrie 2001, din unele surse, a crescut chiar de zeci de ori. Suma cheltuielilor se dublează dacă adăugăm costurile pentru protecția personală a oamenilor de afaceri și a structurilor economice private americane. Plus la aceasta, terorismul anual aduce prejudicii serioase turismului internațional, industriei petroliere, complexului energetic mondial, afectează grav economiile tuturor statelor lumii. Totuși, până în anul 2000 s-a înregistrat o micșorare a numărului actelor teroriste de la 600 în anii '60- '70 ai sec. al XX-lea până la 250 în anul 2000. După tragedia din 11 septembrie 2001 de la New York, apreciem că a început o nouă eră a terorismului, cu folosirea tehnologiilor de vârf, lansându-se o nouă percepție internațională a actului terorist, precum și a combaterii lui, a necesității coalizării contra acestui „rău materializat”.

Datorită difuzării operative a știrilor despre atentate și alte acte teroriste pe scară națională și internațională, terorismul entropic capătă o nouă amploare, astfel constituindu-se o nouă pârghe de influență și presiune asupra opiniei publice, de asemenea și asupra politicilor publice [44, p. 209]. Astfel, reiterăm că astăzi în condițiile crizei mondiale, problema terorismului destabilizator în plan macrosistemic, constituie o preocupare de securitate pentru toate statele lumii, în mod deosebit pentru comunitatea internațională, deoarece

acest flagel social capătă o amploare deosebită și este incomparabil cu posibilitățile de luptă contra lui ale fiecărui stat luat în parte. Actualmente, terorismul entropic și criminalitatea internațională devin factori perturbatori și parazitari fatali pentru întregul sistem al relațiilor internaționale.

Potrivit autorului, clasificarea separatismului ca terorism este una deja consacrată în literatura de specialitate și reprezintă un subiect larg dezbătut printre politologi, conflictologi, sociologi etc. Mai cu seamă, corelația dintre separatism și terorism se analizează de mai multe decenii în cadrul școlii politologice pluraliste. Spre exemplu, J.M. Shafritz, încă la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, vorbea de mai multe forme de terorism, printre care se încadrau plenar și regimurile sociopolitice care induceau teroare, opresiune și adoptau o atitudine inumană față de persoane, mai ales dacă le lipsea legitimitatea și recunoașterea internațională, precum regimurilor separatiste [449, p 542]. Și în alte lucrări mai recente se promovează aproximativ același punct de vedere, potrivit căruia orice mișcare separatistă trece inevitabil printr-o fază teroristă, generând fenomenul „terorismului separatist” care poate fi anihilat doar în cadrul unui sistem democratic și constructiv, ce transferă violența teroristă în spațiul dezbaterilor publice și soluțiilor politice [457, p. 121; 458, p. 108].

În ceea ce privește actualitatea și relevanța problematicei expansiunii terorismului pentru Republica Moldova, vom sublinia că statul nostru se confruntă deja de mai bine de două decenii cu problema separatismului transnistrean, care reprezintă un caz clasic de terorism entropic, din perspectiva școlii politologice pluraliste, prezentată mai sus. Regim separatist finanțat și sprijinit din exterior, pentru a dezorganiza situația internă, pentru a șantaja factorii de decizii, a teroriza opinia publică prin demoralizare, subminând eforturile Republicii Moldova de aderare la UE și periclitând orice tentativă de integrare plenară în comunitatea mondială prin atragerea de investiții în economia autohtonă. Cu regret, în pofida negocierilor continue în diverse formate dintre autoritățile de drept din Republica Moldova și cele autoprocimate, de-a lungul timpului după încetarea fazei fierbinți a conflictului de pe Nistru, nu s-a reușit pe deplin transferarea potențialului violent și a amenințărilor referitor la securitatea statului ce provin din partea autorităților separatiste, în planul discuțiilor și dezbaterilor constructive în vederea elaborării unui model de reintegrare în sistemul constituțional al Republicii Moldova a teritoriilor controlate de separatiști. Și acest eșec al clasei politice și al societății din Republica Moldova în întregime poate fi explicat în termenii paradigmei pluraliste, prin democratizarea și dezvoltarea insuficientă atât umană, cât și economică a societății noastre, condiție ce nu permite separatismului transnistrean, în cazul de față, să depășească faza sa teroristă, amenințătoare și violentă.

Considerăm că în așa fel, determinată, în principal, de subdezvoltare, Republica Moldova continuă să „găzduiască” filiale ale organizațiilor recunoscute pe plan mondial ca teroriste, spre exemplu PKK (Partidul Muncitorilor din Kurdistan) [459], în ciuda eforturilor autorităților de drept și serviciilor specializate autohtone de a monitoriza situația din regiune și din interiorul Republicii Moldova și de a acționa în consecință. Structurile criminale de pe teritoriul Republicii Moldova sunt interesate, cel mai des, de traficul drogurilor,

traficul de „carne vie” în vederea exploatării sexuale a persoanelor, a materialelor explozibile și a armamentului, actualmente aceste forme de destabilizare a situației interne din Republica Moldova fiind cele mai profitabile tipuri de business criminal [460]. La fel, în Republica Moldova își găsesc adăpost multe persoane căutate pentru săvârșirea de crime cu precădere în spațiul postsovietic slab securizat [461]. Proporții mari capătă și criminalitatea la scară largă în scopuri material-economice cum ar fi evaziunea fiscală, corupția la diferite niveluri ale administrației de stat din Republica Moldova, favorizată din și prin teritoriul din stânga Nistrului, necontrolat de autoritățile de drept. Separatismul, ca formă a terorismului entropic, criminalitatea internă și cea internațională aduc statului prejudicii enorme, fapt care se confirmă prin starea economică deplorabilă a societății din Republica Moldova, emigrația masivă a forței de muncă și a populației din Republica Moldova pe parcursul a mai bine de două decenii de la declararea independenței țării, perioadă în care și PIB-ul s-a redus cu peste 100%.

Prin urmare, se evidențiază acele tendințe și trenduri care există în domeniul identificării, conceptualizării și comprehensiunii teoretice a fenomenului terorismului sub toate formele în care se manifestă acesta la etapa contemporană a dezvoltării societății și în contextul acelor probleme grave cu care se confruntă. Este indubitabil că terorismul în ultimele decenii se înscrie în categoria celor mai grave probleme ce amenință securitatea umană, problemă care în cazul nesoluționării la timp și a scăpării acesteia de sub controlul autorităților abilitate, este capabilă să amenințe chiar și existența viitoare a omului pe Terra. În condițiile date, aparatul bioetic poate aplicat pentru a identifica soluții viabile și de a controla acest fenomen al terorismului în limitele moralului și al relației etice armonioase cu mediul ambiental, cu condiția umană bio-psiho-socială, în perspectiva depășirii întregului complex de probleme globale, îmbogățindu-ne cu încă o experiență extremă [462, p. 39]. Escaladarea amenințării la adresa securității sub toate planurile, începând de la securitatea personală a fiecărui individ luat în parte, a comunităților și grupurilor umane până la securitatea globală este determinată nemijlocit de creșterea gradului de vulnerabilitate a umanității în genere, dar și a subiecților dreptului internațional luați în parte, a statelor lumii, instituțiilor și organizațiilor reprezentative pentru puterea în stat, a comunităților umane în cel mai larg sens al conceptului. Astfel, doar o reconsiderare a priorităților, metodelor și strategiilor de implementare a acestora în vederea atingerii unei dezvoltări sustenabile macrosociale pe termen lung poate fi acel obiectiv, prin atingerea cărui să se diminueze substanțial impactul terorismului asupra destinului omenirii.

Potrivit numeroaselor surse, *biosecuritatea* capătă multiple sensuri și înțelesuri funcționale, în dependență de abordarea praxiologică și teoretică a perturbațiilor catastrofale din biosferă în perioada contemporană. Astfel că organizațiile regionale și internaționale tind să definească acest concept drept totalitate de măsuri luate pentru a reduce sau elimina riscurile potențiale ce pot apărea ca o consecință a utilizării organismelor modificate genetic, care ar putea avea efecte adverse asupra sănătății umane și asupra conservării

și utilizării durabile a diversității biologice. În alt context, biosecuritatea apare ca rezultat al eforturilor de reducere sau eliminare a riscurilor potențiale care pot apărea ca o consecință a utilizării biotehnologiei moderne și a produselor bioindustriale [463, p. 126].

Majoritatea convențiilor internaționale, ca elemente ale sistemului mondial și regional de cooperare privind biosecuritatea, vin să contribuie la asigurarea unui nivel adecvat de protecție pentru siguranța transferului, utilizării și manipulării cu OVMG (organisme vii modificate genetic), care dețin o combinație de material genetic, obținută prin intermediul biotehnologiei moderne, capabile de reproducere și / sau multiplicare și care ar putea avea efecte nefaste asupra conservării și utilizării durabile a diversității biologice, ținându-se cont de pericolele și riscurile pe care le pot prezenta pentru sănătatea umană, inclusiv în condițiile transferului transfrontalier neautorizat al acestora.

Potrivit autorului, nevoia de biosecuritate în perioada contemporană este generată de numeroasele amenințări și pericole pentru viața umană sau pentru echilibrul biosferei. Biotehnologia modernă a apărut relativ recent și poate conține unele necunoscute în privința interacțiunii dintre OVMG și mediul înconjurător. La fel, eventualele efecte negative asupra diversității biologice și potențialele pericole pentru sănătatea umană constituie subiecte controversate în prezent. Astfel, există riscul apariției unui impact negativ și destabilizant al noilor biotehnologii asupra unor elemente din faună sau floră, sau asupra mediului înconjurător în totalitate. Există îngrijorări reale ale specialiștilor care vizează comportamentul unor OVMG pentru a nu deveni specii invazive sau care periclitează stabilitatea materialului genetic nou format. Pericolul apariției unor maladii incurabile și pandemice, ce pot amenința cu dispariția întreaga specie umană, de asemenea fac parte din lista potențialelor subiecte de preocupare a cercetătorilor din domeniul biosecurității.

Înconjurată de numeroase amenințări la adresa securității sale, societatea umană, în plină criză pluridimensională, menționăm că se arată organic preocupată pentru realizarea eficientă a unei supraviețuiri durabile a omenirii într-un context noosferic, obiectiv pentru care se impune imperativ adaptarea problematicei biosecurității la necesitățile și provocările stringente ale societății contemporane și subordonarea preocupărilor pentru asigurarea biosecurității, cu scopul suprem – supraviețuirea calitativă a omului diverselor crize fără de precedent în istoria umanității. În acest context, biosferocentrismul, ca paradigmă fundamentală bioetică, vine să propună în ecuația edificării noosferice noi soluții viabile și să contribuie la stabilizarea vectorului dezvoltational în sfera optimizării atitudinii morale față de viete, de biosferă, incluzând și condițiile, mediul optim pentru existența vieții pe Terra. Totodată, și sistemul politic național și internațional, în faza depășirii crizelor, în corelație cu provocările și amenințările la adresa biosecurității globale, capătă noi valențe și funcții, în condițiile când organismele internaționale, sprijinite de structurile naționale de stat, sunt nevoite să se confrunte cu intensificarea dinamicii evoluției aliniere a echilibrului mondial, în calea atingerii stadiului durabil și noosferic în dezvoltarea sociumului [464, p. 104].

Vom opina că civilizația umană înregistrează o evoluție extraordinară a științei, tehnicii și tehnologiilor, mai cu seamă în ultimele decenii, dintre care se remarcă în mod deosebit progresul biotehnologiilor, geneticii, biomedicinei, domenii ce aduc în prim-plan preocupările vitale ale lui *Homo Sapiens* pentru o existență mai calitativă, dar și obsesia sa economică și tehnologică pentru exploatarea viului, a potențialului biologic, genetic, intelectual și mental al vietăților Terrei, inclusiv al său propriu [465, p. 87].

Considerăm că relația dintre biosferă și societatea contemporană, dominată de goană creșterii economice imediate, de valorile financiare percepute ca fiind absolute în calitate de substituent al vieții însăși, denotă un raport necoevolutiv, dăunător și reciproc distructiv dintre socium și natură, ce poate aduce doar prejudicii serioase pe termen lung, atât mediului ambiant, dar mai ales omului ca parte integrantă a naturii vii. Paradoxal, deși fiind parte integrantă a ei, omul contemporan ajunge să provoace natura la o competiție acerbă, pe care din start nu are nicio șansă să o câștige, pe motiv că natura, în sensul cel mai larg al termenului, se referă la multiplele aspecte și realități din mediul ambiental mai apropiat sau mai îndepărtat al omului, dar și la unele aspecte ce țin de structura și esența sa internă. Natura, în majoritatea cazurilor, rămâne imprevizibilă pentru om, continuă veșnic să constituie o necunoscută absolută, plină de surprize ce, foarte des, ridică în fața societății dileme existențiale complexe (calamități naturale, schimbări climaterice etc.), asociate, în numeroase cazuri, unor pericole supreme pentru om ca și specie biologică [7, p. 72].

Potrivit autorului, problematica securității și asigurării stabilității sistemice dintotdeauna era însoțită de preocuparea societății umane pentru studiul și prevenirea pericolelor, riscurilor și atacurilor la viabilitatea și sustenabilitatea sistemelor sociale, atât la nivel „micro”, cât și la nivel „macro” de organizare și funcționare.

Din punctul nostru de vedere, securitatea umană, ca și componentă a biosecurității, reprezintă o preocupare centrală în întreaga teorie a securității generale, pe motivul că anume securitatea umană poate să determine metodologic și strategic alte tipuri de securitate, ca și evoluția pe viitor a întregii sfere a asigurării securității. Pericolele pentru securitatea umană nu sunt exclusiv, imergent și inevitabil numai biologice, ci implică și influențează, într-o mare măsură, alte aspecte multiple ale problematicii securității umane care, tangențial, determină configurația ulterioară a nevoilor și priorităților din cadrul sferei securității omului.

Esența și obiectivul primordial al necesității asigurării securității, în general, și a biosecurității, în mod special, constituie tendința de asigurare a condițiilor optime pentru dezvoltare și progres în cadrul unui anumit sistem. Reformele, în general, sunt generatoare de progres pe motivul că în sistemele, ce sunt supuse permanent proceselor reformatoare, crește probabilitatea schimbărilor pozitive în comparație cu sistemele în care nu se promovează reformele și inevitabil, după stadiul de stagnare ajung să degradeze prin pierderea controlului asupra echilibrului și stabilității atât macrosistemice, generale, cât și microsistemice locale, la scara fiecărui element component. Rămân deschise câteva aspecte referitoare la stringența identificării scopurilor și obiectivelor schimbărilor reformatoare și referitor la ritmurile și amploarea acestor schimbări pentru evitarea

unei creșteri exagerate valorice și calitative, în cadrul căreia se acumulează o masă critică a re-acțiunii și dezechilibrului care aduce în final (după o perioadă de creștere vertiginoasă sau bum) la o descreștere semnificativă prin pierderea controlului asupra ritmurilor de creștere și, în consecință, contribuie decisiv la reducerea parțială sau totală a capacității de dirijare a dezvoltării sistemice. Identificarea scopurilor și obiectivelor schimbărilor întreprinse rămâne a fi o preocupare centrală a analiștilor și reprezentanților științei academice, cum ar fi J. Keane, alături de regândirea permanentă a formelor finale, destinației ultime, a trendurilor și direcțiilor de dezvoltare pe viitor [466, p 81].

În opinia autorului, securitatea ființelor biologice (vii) poate fi concepută și identificată, într-un anume sens, ca securitate biologică sau biosecuritate, și presupune o specializare mai îngustă și o abordare mai directă a problemelor legate de viu, viete și / sau viață. Asigurarea biosecurității se configurează a fi o preocupare prioritară pentru organizații ale societății civile în mod special, dar și pentru unele instituții internaționale și de stat precum: Ministerul Mediului (și a agențiilor acestuia în teritoriu), organe militare și represive, de anchetă, organe ale ministerelor de forță și de asigurare a ordinii de drept în stat ce veghează la respectarea legislației din domeniu și sunt responsabile pentru descurajarea comportamentelor ce atentează la echilibrul biosferic și la biosecuritatea atât a întregii societăți, cât și la cea a fiecărui cetățean.

Conchidem că biosecuritatea, totodată, poate constitui o preocupare teoretică, științifică ce vizează coordonarea dintre necesitățile, temerile individuale și sociale cu factorii biologici și naturali. De asemenea, biosecuritatea, ca teorie științifică, trebuie să fie preocupată de bunăstarea și procesul de asigurare a acesteia cu referire la ființele vii și natura vie (flora și fauna). Biosecuritatea presupune și un șir de politici și strategii de anihilare și descurajare a activității biopericuloase, ceea ce vizează setul complet de metode restrictive, pe lângă metodele de încurajare a comportamentelor individuale și sociale în vederea respectării principiilor impuse în mod imperativ, de iminența edificării sistemului de biosecuritate în societatea umană la scară globală, în vederea promovării valorilor ce țin de biosecuritate, a metodelor de relații dintre vieteți, dintre stat și om, în vederea promovării politicilor naționale și internaționale în vederea consolidării biosecurității societății în relație cu natura [467, p. 66].

În viziunea autorului, problematica potențialelor pericole și riscuri se evidențiază în cadrul problematicii biosecurității în mod deosebit. În acest sens, biopericolele se identifică și se definesc ca orice gen de pericole pentru viață. Problematika biosecurității este într-o concordanță apropiată cu tematica pericolelor pentru viață, în sensul cel mai larg posibil al cuvântului. Pericolele și amenințările pentru viete pot fi clasificate în funcție de numeroase criterii și sisteme de referință. În dependență de criteriul corelației dintre natură și societate, identificăm asemenea categorii de biopericole precum: pericole și amenințări socio-naturale; biopericole intersocietale, pericole biologice antroposociale. O eventuală clasificare a pericolelor și riscurilor ce pot atenta la echilibrul biosecurității sistemelor includ astfel de categorii precum: pericole din

interiorul sistemelor social-politice, pericole identice unor cataclisme naturale de intensitate și gravitate diferită, evaluate post-factum, foarte des, în baza amplitudinii dezastrelor cauzate.

De asemenea remarcăm că, în raport cu evoluția relațiilor sociumului cu mediul natural, biopericole ce provin din sistemul sociopolitic represiv, generate de o anumită doză de insecuritate la scara unui anumit stat, indusă de intenția autorităților de a controla mai bine populația proprie prin diverse tertipuri biopsihice sau campanii medico-biologice cu caracter obligatoriu pentru populație, dar care le pot crea anumite stări de vulnerabilitate și / sau dependență de autoritățile statului. Pericole biologice ce se referă la cataclisme naturale, fiind o altă categorie de biopericole, implică riscuri pentru starea biologică a vietăților terestre coroborate cu un șir de fenomene naturale violente cu impact nociv asupra stării acestor vietăți. Diverse cataclisme naturale cu urmări nocive sau chiar catastrofale atât pentru om, cât și pentru alte vietăți, pentru mediu și biosferă, se referă la aceeași categorie de biopericole.

Vom aprecia că pericolele socio-naturale pentru vietate și biosferă, ca mediu propice existenței și dezvoltării sale, conțin aspecte amenințătoare ce provin din degradarea relațiilor societății umane cu natura sau din deteriorarea raporturilor unor elemente sociale, luate în parte, cu mediul înconjurător. În acest context, amenințările ecologice în toată complexitatea lor, implicând degradarea solului, apei, aerului, a stratului de ozon al planetei etc. se impun ca fiind aspectele cele mai grave ale pericolelor socio-naturale, inclusiv pe plan local în Republica Moldova. O altă componentă inclusă în categoria pericolelor socio-naturale este degradarea bogăției de resurse ale planetei Pământ prin epuizarea lor, inclusiv potrivit cercetătoarei J. Voinov Kohler, utilizarea irațională a resurselor subsolului planetei, a resurselor de apă potabilă, a resurselor energetice tradiționale ce generează imediat o discrepanță semnificativă în plan economic, se prefigurează a deveni o premisă suficientă pentru declanșarea unei crize socioeconomice și, implicit, politice [468].

Categoria biopericolelor intersocietale considerăm că se referă la potențialul agresiv al conflictelor dintre state și sisteme politico-economico-sociale, luând forma atât a unor conflagrații la scară mondială, cât și a conflictelor minore militare și informaționale, a animozităților comercial-economice și tensiunilor etno-religioase locale, ce reprezintă o îngrijorare crescândă atât pentru guvernele statelor implicate în aceste diferende cât și pentru statele limitrofe unor conflicte locale minore sau pentru organizații mondiale ce își propun menținerea unui climat general de încredere reciprocă și stare de bună înțelegere dintre statele lumii, cum sunt ONU, OSCE etc. Unul dintre biopericolele intersocietale majore reprezintă amenințarea continuă a utilizării armelor nucleare, ce pun sub lovitură directă viața pe Terra, ce vine să pericliteze viitorul oricărei vietăți, inclusiv a omenirii în totalitatea ei și a fiecărui om în parte, indiferent de specific sau apartenență de grup. Armele biologice de asemenea reprezintă o amenințare reală la adresa vieții în general cu atât mai mult cu cât crește, odată cu progresul tehnico-științific, accesibilitatea acestora, inclusiv pentru diverse elemente antisociale ca terorismul local sau de stat.

Vom opina că biopericolele antroposociale, fiind în concordanță directă cu nivelul și stadiul de dezvoltare a societății, cât și a individului uman, conțin amenințări și riscuri serioase, inclusiv biologice, reieșind din diverse raporturi problematice în cadrul social, cauzate de unele limite și stări de vulnerabilitate a indivizilor umani în fața colectivelor sociale sau sistemelor sociumului, responsabile de asigurarea unor servicii și asistențe sociale, precum riscurile pe care le întrunește corelația dintre necesitățile medico-biologice ale individului și limitele sau potențialul redus al sistemelor de ocrotire a sănătății, a sistemului de protecție socială, necesitățile spiritual – educaționale ale individului și starea sistemului educațional, dar și discrepanța dintre necesitățile societății, cerințele imperative ale acesteia și posibilitățile biologicogenetico-medicale și educaționale ale omului.

Potrivit impactului lor asupra biosferei, asupra mediului natural, unde este posibilă viața pe planeta noastră, vom clasifica biopericolele în câteva categorii. În prima categorie sunt incluse riscurile ce amenință echilibrul întregii biosfere prin modificarea condițiilor și climatului necesar pentru perpetuarea vieții, în cazul în care se induce sau se influențează unul sau mai multe dintre parametrii biosferei până la stadiul când continuarea vieții devine imposibilă. O altă categorie o constituie pericolele biologice cu impact asupra unei regiuni geografice sau areal biologic ori asupra unei clase biologice ca și componentă a unui spațiu limitat. Cel mai des acest ultim tip de pericole capătă forma unui atac premeditat sau risc indus și provocat cu intenție ori a unui pericol admis prin imprudență cu impact important asupra stării mediului sau asupra unui element biologic al acestuia cum ar fi o specie sau clasă biologică sau care ar implica modificări și intervenții în lanțul natural de nutriție, înmulțire sau informare. O altă categorie de pericole pentru viață și viată constituie amenințările ce vizează indivizi sau specimene concrete din natura sălbatică, ce conțin un anumit risc la adresa integrității acestora, echilibrului sau perspectivelor de dezvoltare a lor pe viitor, ce impun o înrăutățire a stării lor fizice (de sănătate), sociale sau psihice (autoevaluativ). În acest context, se mai remarcă o pericolele biopsiho-sociale, cu referință exclusivă asupra omului ca și specie biologică, cu implicare asupra altor laturi vitale ale ființei sale, căci securitatea biopsihosocială reflectă exclusiv specificul ființei umane la care se referă și, implicit, formează conținutul deplin al noțiunii de „securitate umană” în totalitatea ei.

Conchidem că pericolele și riscurile ce amenință securitatea omului sunt complexe și poartă un caracter sintetic. Biopericolele induc numeroase riscuri pentru om, conceput ca și un complex biopsihosocial, ce amenință cu degradarea și stoparea dezvoltării omului în complex, pornind de la afectarea fenotipului său biologic, a stării sale de sănătate, a condiției fizice imediate, culminând cu modificările genotipice și mutațiile ereditare ce implică degenerarea stării pe termen lung a unui grup întreg de indivizi ce fac parte din specia umană, pe parcursul unui șir de generații. Condiția biologică determinantă pentru definirea individului uman poate cauza, la rândul său, degradarea condiției psihice și a celei sociale, însemnând o subdezvoltare și înapoiere a proceselor psihice individuale, ajungând până la stadiul unor reacții și reflexe biopsihice

rudimentare și subdezvoltate ce implică și o descreștere a condiției și importanței sociale a unor indivizi umani, incapabili, într-o astfel de stare vulnerabilă, de luptă și concurență în plan social [469, p. 104]. Considerăm că caracterul sintetic și complex al biopericolelor și, implicit, al tematicii biosecurității în general, precum și gradul, seriozitatea amenințărilor se evidențiază pregnant, mai ales în specificul sistemic și funcțional al pericolelor biologice și riscurilor pe care le poartă pentru alte sfere și aspecte ale vieții, în totalitatea și complexitatea ei, ce se găsesc într-o interdependență și corelație proporțională dinamică.

Autorul apreciază că securitatea umană, fiind preocuparea centrală în cadrul tematicii complexe și pluridimensionale a biosecurității, capătă noi aspecte în contextul abordării securitologice a edificării unei societăți bazate pe cunoaștere, a unei societăți renovate moral, refondate pe principii noosferice și bioetice. Cu toate că pericolele la adresa securității umane, bazându-se pe substratul biologic uman, implică alte diverse laturi ale vieții umane, acestea au repercusiuni grave asupra unui șir de alte aspecte vitale și tendințe bioculturale ale problematicii asigurării securității pentru dezvoltarea umană durabilă [470, p. 116].

În raport cu problematica biosecurității și a biopericolelor pentru viață, tot mai îngrijorător devine subiectul ce vizează aspectele de biosecuritate în concordanță cu subiectul bioterorismului, în calitate de subtip de acțiune teroristă ca manifestare nocivă pe plan sociopolitic și ca fenomen distructiv și inuman în esența sa ce presupune inducerea unei stări de frică și anxietate referitoare la o persoană, un grup bine determinat sau înspăimântarea unei societăți întregi în totalitatea ei, fără a o diferenția pe categorii, cu scopul final de a influența și determina deciziile ulterioare referitor la un anumit subiect sau pentru a determina un anumit comportament ulterior actului de bioterorism. Însă, spre deosebire de terorismul clasic, bioterorismul se caracterizează prin recurgerea la anumite metode și tehnici cu implicații biologice asupra ființei umane, cu impact distrugător asupra totalității de caracteristici specifice condiției biologice a corporalității umane. Cel mai des bioterorismul recurge la folosirea unor viruși sau agenți patogeni foarte activi, caracterizați printr-o acțiune rapidă și eficientă în vederea modificării stării biopsihice inițiale a persoanei pentru a induce starea letală, cel mai des, sau pentru a cauza anumite disfuncții sau pierderea de către persoană a controlului total sau parțial, pe o perioadă mai îndelungată sau scurtă de timp, asupra facultăților sale biologice, psihice și mentale, în dependență de scopul final al acțiunii bioteroriste și potențialul biotehnologic din dotarea agentului ce aplică aceste tehnici și procedee bioteroriste. Însă sunt binecunoscute cazurile când bioteroriștii își propuneau ca obiectiv inducerea stării de teroare unor mase largi ale populației prin amenințarea cu declanșarea unor epidemii în masă sau prin activarea unor agenți patogeni specifici unor maladii contagioase cu incidență sporită a mortalității persoanelor afectate. În acest context, se vor remarca un șir de forme de inducere a stării de teroare și frică la scară socială, prin utilizarea tehnicilor biotehnologice, întreprinse în perioada contemporană a dezvoltării tehnologiilor biologice și medicale de către diverși agenți și factori de control și decizie prin intermediul unor instituții și organizații din domeniul farmaceutic, medical sau sanitar ca

experimentele de noi substanțe biochimice și influența lor asupra necesității stabilirii controlului asupra comportamentului grupurilor umane largi sau inducerea artificială, premeditată a unor bacterii și viruși, alți agenți patogeni periculoși pentru viața și sănătatea umană sau a animalelor domestice ori a animalelor sălbatice de care depinde bunăstarea și securitatea ecologică, alimentară sau epidemiologică a oamenilor, cu scopul de a influența negativ și distructiv procesele demografice, precum cele de creștere a populației, cele de permutație a unor mase importante de oameni pentru a elibera teritorii și / sau resurse naturale, cum sunt cele de influență asupra natalității și mortalității, nașterilor copiilor cu mutații genetice și cu maladii ereditare în vederea dezavantajării biomedical-genetice pe viitor, a populației vizate prin actul bioterorist.

Avem certitudinea că bioterorismul, ca și orice alt gen de fenomen terorist, operează cu mijloace ofensive, arme sau modalități și sisteme de declanșare a proceselor devastatoare ce au menirea principală de a traduce în practică amenințările și riscurile care sunt făcute publice preventiv, ca și amploarea și caracterul posibilului impact, informații coroborate cu cunoștințele și experiența anterioară ale celor amenințați generează, de fapt, starea psihică de panică și frică paralizantă și, în final, situația de dependență psihoemotivă, care oferă amenințătorului terorist avantajul superiorității sale pe perioada deținerii mijlocului ofensiv, a armei, ce poate eventual cauza efectele de care îi este teamă celui amenințat. Armele bioteroriștilor, cel mai des, fac parte din categoria mijloacelor ofensive cu caracter biologic, arme bacteriologice care pot fi diferențiate după criteriul daunei cauzate sau a efectului generat. Astfel menționăm, ca o primă categorie, armele biologice letale ce au menirea de a cauza decesul individului sau grupului de indivizi implicați în acțiunile militare sau care sunt amenințați și terorizați [471, p. 116].

În viziunea autorului, un alt tip de armă biologică este cea care are ca efect anihilarea factorului uman și / sau reducerea activismului său funcțional pentru o perioadă anumită de timp în care se desfășoară acțiunea teroristă. În acest caz se presupune o scădere calitativă și aplicativă a anumitor facultăți și funcții fiziologice: motorii, emoționale, cognitiv-mentale, importante și relevante pentru evoluția evenimentului militar sau în vederea impunerii de terorist a comportamentului cerut. O altă categorie de arme biologice vor constitui cele ce au ca efect prevenirea unor manifestări militare și sociopolitice ale individului, grupului sau populației vizate prin acțiunea teroristă, prin intermediul unor efecte psiho-neurologice sau bio-intelectuale ce au ca obiectiv scăderea facultăților mentale ale factorilor de decizie, spre a contribui radical la apariția unor erori de judecată și evaluare în procesele decizionale. Considerăm că armele bacteriologice cu efect întârziat și impact distructiv pe termen lung asupra securității omului sunt o categorie de mijloace ofensive la care bioteroriștii pot recurge în cazul unor necesități neimEDIATE, de pregătire a terenului unei acțiuni teroriste ofensive rapide pe viitor. În acest context sunt cunoscute unele cazuri de utilizare a metodelor bacteriologice cauzatoare de efecte mutaționale la nivel cromozomial pentru inducerea artificială premeditată a unei alterații a materialului genetic al adversarilor. În această ordine de idei, promovată și de prof. T.N. Țîrdea, menționăm mijloacele biologice cu

efect de lungă durată ce își propun, ca obiectiv de bază, pregătirea condițiilor pentru o proximă intervenție și / sau investigație experimentală mai profundă a specificului populației sau a grupului oponent sau pentru o nouă etapă calitativă de influență sau cercetare, la care se recurge în calitate de metodă bioteroristă, în cazul unor măsuri planice riguroase a pregătirii speciale și prelucrării populaționale, cu scopul general de acumulare de informații de o importanță strategică pentru a deține controlul decisiv în cazul declanșării unei eventuale necesități de amenințare a adversarului [37, p. 80].

Cu siguranță, la armele biologice descrise mai sus recur nu doar bioteroriștii. Aceste mijloace biotehnologice ofensive se utilizează tot mai des în acțiunile militare obișnuite și devin o componentă inevitabilă în orice acțiune militară tradițională, fapt ce îngrijorează în mod deosebit, căci, în virtutea faptului că acțiunile militare pe Terra au loc zilnic, neîntrerupt, materialul biologic uman este supus unor fluxuri ofensive biotehnologice sporite, ce se amplifică odată cu progresul tehnico-științific, cu scopul distrugerii și degradării induse a structurii și funcțiilor biologice umane. Vom opina că pentru factorii militari și sociopolitici ce utilizează și recur la arme biologice, populația unei regiuni sau localități, populația Terrei, cel mai des, este percepută ca un cobai de laborator pentru cercetarea efectelor acestor metode și forme de intervenție umană în evoluția firească a diverselor procese ce au loc în cadrul materialului biologic și, în consecință, generează acumularea informației cu caracter științific, ce oferă noi posibilități pentru producerea unor arme cu amenințări biologice globale și mai sofisticate ca structură și efecte și, prin acest fapt, mai puțin controlabile, ce pot fi oricând folosite în detrimentul omenirii întregi.

Din punctul nostru de vedere, situația în care populația supusă unor astfel de experimente degradante pentru condiția și demnitatea umană, ce au loc, cel mai des, într-un vacuum informațional, fără de acordul celor supuși unor astfel de intervenții, deja întrunește suficiente condiții pentru definirea unui model de atitudine și comportament inuman și imoral de aplicare a violenței, inacceptabil din punct de vedere al teoriei și practicii bioetice. Acea populație umană este percepută de cei ce recur la astfel de metode biotehnologice, ca un fel de „cutie neagră”, caracterizată prin iluzia limitării planificate a efectelor nocive ale acestor arme, printr-o auto-amăgire cu privire la securitatea personală a acelor ce aplică aceste metode. În consecință, odată cu apariția armelor biologice capabile să afecteze inclusiv spațiul intergalactic, factorii ce recur la aplicarea armelor biologice, pentru a-și satisface interesele lor strategice și a-și atinge scopurile militare și geopolitice, încep să conștientizeze necesitatea izolării, cel puțin, a grupului sau populației vizate prin acest fel de intervenții, pentru a localiza și stopa efectele biologice nocive ale aplicării unor astfel de arme și manifestarea distructivă a unor astfel de experimente, mai ales dacă e vorba de unele urmări pe termen lung cu efecte mutațional-genetice profunde și ași proteja populația proprie de la intervenția similară a adversarilor militari și geostrategici.

În concluzie, amintim că biosecuritatea reprezintă atât o stare de echilibru al întregului spectru al

elementelor biologice din cadrul unui sistem, fie de nivel „macro” ca, de exemplu, biosfera sau la nivel „micro” cum ar fi individul uman, organismele inferioare omului sau chiar anumite sisteme componente ale acestor organisme. Dar, totodată, biosecuritatea implică o anumită percepție a totalității pericolelor și amenințărilor ce comportă riscuri biologice sau reprezintă ele însele anumite sisteme cu componente sau elemente biologice (armele biologice și biochimice sau biofizice) ce atentează la echilibrul altor sisteme decât cele biologice, dar care se regăsesc într-o interdependență de factorul și sistemele preponderent biologice ca sfera socială, sistemele geologice și geofizice, cele spirituale și intelectuale, de cultură, politice sau economice.

În consecință, problematica supraviețuirii omenirii prin bioetizarea tehnologiilor, prin edificarea unor standarde și normative ce ar promova caracterul inofensiv și prietenos mediului ambiant al biotehnologiilor viitorului, al inovațiilor potențiale, devine una prioritară pentru discursul public, inclusiv cu impact social și politic, și elaborările științifico-practice ale cercetătorilor provenind din diverse domenii, care sunt sortiți să colaboreze eficient spre atingerea într-un viitor previzibil a unui scop comun – elaborarea politicii și strategiei de supraviețuire durabilă și eficientă a comunității umane pe Terra și depășirii amenințării biopericolelor globale.

4.3. Concluzii la capitolul 4

Prioritățile sociopolitice contemporane determină apariția și promovarea unor noi deziderate și obiective de securitate umană în strânsă legătură cu normele bioetice:

1. Progresul tehnologic tinde să subordoneze și să distorsioneze raporturile tradiționale dintre actorii politici și sociali în domeniul securitar, mai cu seamă în condițiile procesului de bioetizare activă a întregului socium, în pofida intensificării unor manifestări asistemice și periferice, precum terorismul ca patologie socială. Soluționarea crizei mondiale actuale globale, în contextul edificării unui sistem sustenabil al securității umane cu aplicarea principiilor bioetice, reprezintă doar primul pas către o dezvoltare durabilă a societății umane.
2. Din arsenalul de metode și căi de depășire a crizei mondiale se desprind unele ce se pot dovedi mai eficiente și mai binevenite pentru atingerea scopului propus, ca edificarea societății inovaționale și informaționale, bioetizarea relațiilor sociale în interiorul sociumului, dar și în raport cu mediul ambiant, cu natura în genere, însă, pe departe, scientizarea și dezvoltarea biotehnologică a societății viitorului par a fi căile cu amploarea și rezonanța cea mai importantă pentru declanșarea mecanismului social al autoorganizării și asigurării continuității eforturilor pentru atingerea dezideratului final – supraviețuirea durabilă și calitativă a Omului.
3. În condițiile necesității depășirii crizei globale se impune fundamentarea unei noi discipline – bioetica politică, ce se va preocupa în mod prioritar de întregul spectru al aspectelor morale ale implicării bioeticului în mediul securitar și politic prin impunerea unor priorități ca necesitatea respectării viului, a naturii și omului ca parte integrantă a acesteia pentru a fi posibilă o dezvoltare sigură și sustenabilă a speciei umane pe Terra, dar și

a implicării politicului și a concepției securității umane în sfera bioeticii, prin redirectionarea și reajustarea scopurilor, mecanismelor și metodelor bioeticii în conformitate cu resursele reale disponibile și prioritățile și limitările securitare și politice ale momentului.

4. În contextul sistemului studiilor de securitate și științe politice, bioetica politică devine de o importanță sporită datorită arsenalului metodologic, capabilă să-l pună la dispoziția altor discipline pentru a conceptualiza și a studia cu o eficiență mult mai mare problematica specifică proceselor și instituțiilor politice în corelare cu schimbările și influențele contemporane, în mare parte legate de ofensiva tehnologică coroborată cu o diminuare galopantă continuă a rigurozității aplicării și controlului etic asupra acțiunii politice.

5. Fortificarea biosecurității devine o preocupare centrală în cadrul bioeticii politice, în vederea elaborării și cizelării mecanismelor de edificare a unui nou tip al societății umane pe timp de criză, în perspectiva pregătirii minuțioase a tuturor etapelor de depășire a pericolelor globale și, mai cu seamă, a asigurării unui nivel de viață decent al omului în perioada post-criză, comparabil cu nivelul de trai din timpul abundenței resurselor naturale și lipsei limitărilor libertăților individuale de cadrul natural biosferic din perioada de până la declanșarea crizei mondiale multidimensionale.

6. Biosecuritatea și biopericolele reprezintă niște concepte ce atrag tot mai mult atenția atât a oamenilor de știință, cât și a opiniei publice largi, îngrijorate de riscurile și amenințările la adresa mediului de viață, condițiilor de trai, în privința perspectivelor de dezvoltare și evoluție a omului ca specie biologică. Pericolele ce implică componenta biologică devin preocuparea centrală a sferei de cercetare referitoare la biosecuritate.

7. Bioetizarea sferei securității și a domeniului politicului, alături de bioetizarea tuturor activităților sociale, se manifestă foarte divers, în funcție de un șir de criterii printre care: amenințările la adresa securității, diverse caracteristici culturale, religioase, confesionale, instituționale sau morale tradiționale, specifice colectivităților. Însă bioetizarea, ca proces sociopolitic obiectiv, dă dovadă de un caracter imperativ și primordial al obiectivului suprem pentru întreaga omenire în condițiile necesității vitale de depășire a crizei globale multidimensionale în condiții de securitate maximală pentru persoana umană.

8. Bioetizarea vieții politice la nivel național sau internațional este sursa fundamentală a necesității de edificare a bioeticii politice, ca domeniu specific de cercetare a diverselor procese sociale, printre care și bioetizarea actorilor politici individuali, de grup sau corporativi, a factorilor umani din cadrul sistemului politic ca o consecință a bioetizării întregii societăți.

9. Aspectele ce țin de implementarea normelor, strategiilor și politicilor bioetice în numeroase domenii unde se utilizează biotehnologiile, ce vin să moralizeze, să normalizeze relațiile societății cu biosfera, au menirea generală de a formula un răspuns adecvat, o soluție viabilă la provocările și pericolul global ce amenință umanitatea contemporană.

5. ASPECTE BIOETICE ALE ASIGURĂRII SECURITĂȚII UMANE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

În capitol va fi analizat procesul de extindere a problematicii bioetice în contextul creșterii necesității de asigurare a securității umane în spațiul sociopolitic din RM. În primul subcapitol vor fi analizate multiaspectual diverse aspecte bioetice ale politicilor de securitate umană din RM. Multiple aspecte ce țin de asigurarea securității umane, personale și politice, ce se conțin în Strategia securității naționale a RM, vor fi supuse unei analize minuțioase în contextul necesității eficientizării politicilor de securitate în țara noastră, în concordanță cu normele și principiile bioetice. La fel, în primul subcapitol va fi aplicat aparatul teoretico-metodologic al bioeticii pentru a analiza mai pe larg problema aderării RM la UE, în baza Acordului de Asociere, intrat în vigoare din 01 septembrie 2014, va fi analizată problematica conflictului transnistrean din perspectiva identificării unor soluții prin aplicarea metodologiei bioetice. În cel de al doilea subcapitol vor fi relevate mai multe aspecte istorice, juridice și conceptuale legate de procedura expertizării bioetice și de realizare a controlului bioetic asupra unor domenii de maximă importanță pentru asigurarea securității umane, precum domeniul cercetărilor biomedicale, sfera sănătății publice din RM a organizării și eficientizării sistemului de comitete bioetice. În al doilea subcapitol va fi aplicată abordarea sistemico-algoritmă propusă de T. Parsons și elaborată de D. Easton, inclusiv în analiza discriminării în RM în contextul integrării sale europene și asigurării securității umane, prin adoptarea unor norme juridice noi, cum e Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității și altele. La final, se va înainta un șir de principii și criterii pentru crearea unui model de strategie bioetică a RM, în vederea fortificării securității umane în plan local.

5.1. Analiza politicii de securitate umană în Republica Moldova

din perspectivă metodologică și practico-aplicativă

Perspectiva bioetică, în calitate de o nouă abordare teoretico-metodologică, conferă noi valențe și aprecieri ale analizei contextului sociopolitic din RM, în special referitor la studiul aplicabilității și eficienței procedurilor de asigurare a securității umane și personale, dincolo de aspectele antropologice și civilizaționale evidente, specifice acestei abordări metodologice bioetice. Analiza și cercetarea problematicii asigurării securității umane în contextul aprofundării independenței statului și a securității naționale în condițiile atacurilor permanente la adresa acestor valori naționale, începând de la declararea independenței RM timp de mai bine de douăzeci de ani, poate fi și trebuie abordată dintr-o perspectivă politico-bioetică, în vederea identificării unor căi și posibilități sustenabile de contracarare eficientă a acestor provocări și destabilizări la adresa independenței și securității naționale a RM, dar și la adresa bunăstării populației acesteia și păcii civice interne în conformitate cu cadrul normativ în vigoare [472; 473].

Considerăm că problematica asocierii internaționale a RM reprezintă un subiect destul de controversat și disputat în comunitatea științifică din moment ce ridică numeroase întrebări referitoare la oportunitatea aplicării multiplelor scheme, perspective și abordări de evaluare a riscurilor, amenințărilor și beneficiilor pentru securitatea, stabilitatea și bunăstarea RM atât pe termen scurt, cât și pe termen mediu și lung. În general, subiectul configurării alianțelor interstatale, a subiecților dreptului internațional, supuși presiunilor și influențelor politice din interiorul sistemului lor politic național, dar și provenind din cadrul sistemului geopolitic internațional, se situează în proximitatea preocupărilor pentru legalitatea și moralitatea unor asemenea acțiuni de influențare a deciziilor politice de către un șir de factori (geo)politici. Astfel ca, asemenea aspecte, precum corelația dintre corectitudinea, moralitatea și legalitatea acțiunilor de presiune cu interesele sociopolitice, tot mai mult vor preocupa atât oamenii de știință din domeniul politologiei, cât și opinia publică și societatea civilă, vigilentă și atentă la orice pericol și amenințare la adresa bunei funcționări a mecanismului democratic ca un garant important al eficienței sistemelor politice și sociale, mai cu seamă în perioada crizei globale. În viziunea autorului, numeroase aspecte ce afectează potențial securitatea umană a populației RM devin preocupări majore în contextul alegerii strategice a vectorului politicii externe a statului nostru, în urma asocierii la unul dintre blocurile geopolitice existente. Concurența și rivalitatea, într-o anumită măsură, dintre aceste blocuri geostrategice, de care este atrasă RM, presupun un spectru diferit de beneficii și riscuri pentru populația țării. Prin urmare, constatăm că orice alegere a unuia din vectorii geopolitici existenți implică inevitabil un proces complex de evaluare și comparație a acestor oferte de riscuri / beneficii care, la rândul lor, nu constituie niște entități statice și rigide, ci se pot modifica dinamic în dependență de schimbările ce au loc atât pe scena relațiilor internaționale, cât și în funcție de modificările ce intervin periodic în viața politică internă a actorilor de pe această scenă. În contextul dat, RM, în calitatea sa de actor de o importanță relativ redusă pe arena internațională și regională, are, mai mult, tendința de a consuma securitate regională și internă, în termeni specifici și potrivit unei paradigme lansate în cadrul școlii de la Copenhaga [474], decât a genera și a exporta securitate către statele vecine, cu excepția scurtei perioade în care s-a produs o destabilizare dramatică a situației interne din Ucraina de la începutul anului 2014.

Din punctul nostru de vedere, RM, în contextul nevoii sale organice de stabilitate și restabilire a funcționalității autorităților de drept atât în plan extern, dar mai ales pe plan intern, peste întregul său teritoriu constituțional, poate și trebuie să profite de posibilitatea asocierii sale la blocurile politice internaționale care oferă o mai mare pondere a beneficiilor în raport cu riscurile asumate pentru țara noastră, în vederea soluționării celor mai grave probleme de securitate cu care se confruntă. Astfel, se detașează, în această ordine de idei, opțiunea asocierii RM la UE, a cărei ofertă include numeroase beneficii de modernizare, creștere a bunăstării, stabilității și de fortificare a securității, inclusiv umane, corelate cu riscuri reduse la nivelul de delegare a unor funcții de coordonare, oferite unor structuri comunitare. Totodată, este de remarcat faptul că

riscurile asocierii la UE, pentru un șir de state, foste republici ale URSS, din categoria cărora face parte și RM, includ și agravarea relațiilor bilaterale ale acestora cu Federația Rusă, ca promotoare a opțiunii vectoriale estice de asociere internațională, de care este interesată o bună parte a societății și clasei politice autohtone, categorie socială care percepe vectorul estic ca o alternativă celui european. În contextul nevoii acute de modernizare a RM, accesul la valorile, potențialul economico-social, mecanismele, instituțiile regionale, modelele și fondurile Uniunii Europene, concurează cu oportunitățile promovate în principal de Federația Rusă. Aproximarea de UE are tendința, în ultimele decenii, să genereze pentru RM un șir de amenințări și riscuri de destabilizare internă (socială, economică și politică, inclusiv prin manipulare mediatică, prin intermediul regiunii separatiste transnistrene, regiunii autonome găgăuze sau al unor forțe politice locale). În contextul amplificării în ultimul deceniu a confruntărilor hibride pe plan mondial, considerăm că miza amenințărilor și tentativelor de șantajare a autorităților de drept din RM, provenind de la promotorii politicilor integraționiste în spațiul estic, constă în a menține cât mai mult timp posibil RM ca satelit geopolitic al Federației Ruse, uneori chiar contrar intereselor sale naționale, inclusiv în detrimentul fortificării securității sale umane. Pentru atingerea acestor scopuri se recurge, cel mai des, la reanimarea unor mecanisme de manipulare în masă, se induce în societate o insatisfacție generală și frică ale populației de instabilitate sociopolitică și financiar-economică, frica de o eventuală escaladare armată a conflictului transnistrean, de subdezvoltare și sărăcie. Cel mai important factor în plan local pe care mizează agresorul în acest război hibrid, este menținerea nostalgiilor sociopolitice ale electoratului din RM pentru un regim autoritar și paternalist de tip sovietic, nostalgii care sunt exploatate periodic în interes geopolitic în scrutinele electorale, deci pe cale democratică dar cu scopuri regresive pentru populația autohtonă, în planul securității sale umane.

În viziunea autorului, în perspectiva evaluării riscurilor / beneficiilor, dar și a costurilor diverselor politici integraționiste potrivit celor doi vectori majori: EST-VEST, evaluare care poate fi aplicată doar cu participarea autorităților de drept din RM, e nevoie de remarcat faptul că modelul cel mai prielnic și favorabil pentru țara noastră pe termen mediu și lung în vederea fortificării securității umane, este cooperarea internațională în baza principiilor de paritate și echitate cu state de dimensiuni asemănătoare ale populației și teritoriului, state mici și medii, în curs de dezvoltare și de democratizare, care au reușit să obțină succese semnificative în domeniul securității umane. Iar un eventual scop al unei integrări de acest gen ar viza în principal fondarea și sprijinirea unui pol integraționist, semnificativ ca și potențial geostrategic, neneglijabil în politica internațională. În contextul existenței, în principal, a două oportunități vectoriale integraționiste pentru RM, transpuse generic în tendința de integrare în comunitatea estică sau vestică de state, specifice unei proxime orientări a politicii externe autohtone, asocierea la UE alături de cele 28 de state membre la momentul actual, se prezintă a fi varianta cea mai favorabilă și mai apropiată de interesele naționale ale RM, în perspectiva fortificării securității sale umane. Cu toate că, în cazul integrării europene, RM va fi în situația de a

coopera și cu state de talia Germaniei, Marii Britanii, Italiei, Spaniei sau Franței, care cu greu se încadrează în categoria statelor de mărime medie sau mică din lume, asemănătoare cu RM ca parametri cantitativi, potențial uman și geostrategic, resurse naturale disponibile, dar și ca structură a interesului național. Totuși, deoarece această categorie de state membre ale UE respectă pe deplin interesele, suveranitatea și specificul statelor membre mai mici ale UE, în virtutea unui sistem valoric comun, a necesității respectării principiilor democrației și a drepturilor fundamentale ale omului, interesele RM vor fi afectate nesemnificativ, așa încât beneficii integrării europene vor prevala față de eventualele dezavantaje. Pe de altă parte, o eventuală asociere asimetrică a RM pe direcția estică, cu o serie de state asemănătoare ca mărime cu RM din regiunea Caucazului sau Asiei Mijlocii, dar cu carențe majore la capitolul democratizare, respectul pentru libertăți și drepturi ale omului, cu un nivel scăzut de prosperitate socială și calitate a vieții umane, fiind dominate și dependente militar, politico-economic și energetic de Federația Rusă, avem certitudinea că nu corespunde modelului securității umane care este necesar de edificat în RM și fortificat prin mecanisme ale cooperării internaționale.

Autorul consideră că atuul de bază și rațiunea de a deveni parte a unei posibile coaliții de state cu dimensiuni și potențial politico-economic similar, cu istorie și valori cultural-civilizaționale comune, fiind apropiate ca vector evolutiv și structură a interesului național, în care s-ar înscrie organic Republica Moldova, ar constitui nevoia de restabilire a echității și corectitudinii între statele lumii ca subiecți ai politicii internaționale, determinând, de comun acord, statele mai importante pe plan internațional (SUA, China sau Federația Rusă etc.), să respecte și să ia în calcul interesele lor naționale, prin stoparea practicii nocive de contrapunere a intereselor granzilor geopolitici cu cele ale statelor mici, întâlnită cel mai des în cadrul relațiilor bilaterale, care, cel mai des, sunt dezavantajoase pentru statele cu un potențial vizibil mai redus. În condițiile date, argumentul moral poate deveni un instrument important în negocierile și discursul dus de către reprezentanții coalițiilor internaționale ale statelor mici și medii, precum RM, în relație cu fiecare stat important în plan regional, cu politici, strategii și interese geopolitice concrete și bine structurate în funcție de domeniul sau sectorul vizat, contrar intereselor strategice ale altor actori geopolitici.

Se impune deci, în opinia noastră, în perspectiva realizării dezideratelor de cooperare internațională eficientă a RM, elaborarea metodologiei de amplificare a potențialului geopolitic al statului pe două căi, în principal: 1. prin formarea sau aderarea la alianțe de state cu interese comune și 2. prin activizarea potențialului intern de creștere, în regiune, a importanței geostrategice a RM, recurgând la eficientizarea mecanismelor administrative ale statului prin diminuarea corupției și neprofesionalismului în cadrul procesului de guvernare, ca și în interiorul sistemului politic, prin sporirea autorității statului în rândurile celor mai diverse grupuri sociale, inclusiv prin abilitarea și fortificarea organelor de forță. Acest al doilea aspect este cu atât mai important cu cât eforturile de combatere a corupției în ultimii 20-25 de ani în RM au fost zădărnicate de numeroase crize sociopolitice, guvernamentale sau parlamentare. În acest context, devine relevant că, potrivit

Indicelui Perceperii Corupției estimat de către Transparency International, Republica Moldova a înregistrat o dinamică pozitivă de când a început să fie monitorizată de această organizație internațională în anul 1999, înregistrând pe parcurs atât căderi ale indicelui în perioadele de criză, cât și progrese [475]. Astfel că cel mai bun rezultat l-a avut în anul 2012 când s-a situat pe locul 94 din 178 de țări incluse în clasament, înregistrând un scor de 3,6 de puncte, iar cel mai prost scor și cea mai bruscă scădere a indicelui s-a înregistrat în 2002, aceasta fiind determinată de schimbările sociopolitice intervenite imediat după alegerile parlamentare din anul precedent: locul 93 din 102 țări, cu 2.1 puncte, față de locul 63 din 91 țări, cu 3.1 puncte în anul 2001 (*Anexa 3*). Creșterea Indicelui Perceperii Corupției în anul 2012 s-a datorat, în mare parte, unor schimbări pozitive în domeniul îmbunătățirii cadrului legal anticorupție când au fost adoptate modificări la Legea cu privire la conflictul de interese și Legea privind Codul de conduită a funcționarului public, precum și Strategia Națională Anticorupție pentru anii 2011-2015, au fost inițiate reformele în sistemul judiciar. Din păcate, progresul înregistrat în anul 2012 la capitolul percepției corupției de către populația Republicii Moldova nu a fost susținut și de acțiuni concrete ulterioare ale guvernării, dar a fost periclitat de numeroase scandaluri dintre partidele – componente ale alianței de guvernare, stagnarea reformelor sistemului judiciar, instabilitatea politică, ceea ce a și determinat o imagine defavorabilă a luptei cu corupția în RM și deci o ușoară scădere a Indicelui Perceperii Corupției în 2013, 2014, mai ales în 2015, 2016 și 2017.

După aprecierea noastră, promovarea unor principii de moralitate în relațiile internaționale, cum e principiul corectitudinii, echității, moralității, bunăstării globale, responsabilității guvernelor naționale pentru stabilitatea internațională, a principiului coevoluției statelor și națiunilor și prioritizării obiectivelor geopolitice, toți acești piloni ai unei politici internaționale durabile în interesul statelor mici pot ajuta asemenea țări ca RM să conteze pe plan internațional, iar prin asta să-și promoveze interesele sale naționale în concordanță cu cele ale statelor-partenere. În acest context, aderarea RM la UE înțelege, din perspectiva interesului nostru național, în primul rând ca o comunitate a statelor mici și mijlocii de pe mapamond, apropiate civilizațional, devenite influente în plan internațional prin eficiență, coordonare și profesionalism al elitelor de la conducere, coagulate în jurul unor valori universale, se detașează ca fiind o soluție viabilă la impasul relațiilor bilaterale internaționale ale RM cu statele vecine și partenerii regionali tradiționali, mult mai influenți și mai importanți pe plan internațional, ce tind să domine covârșitor relațiile internaționale cu statul nostru [476, p. 48].

Vom opina că moralizarea, astfel, se evidențiază ca un trend important în cadrul politicilor interne, dar și internaționale, și a relațiilor sociopolitice dintre diverși actori din cadrul sistemelor politice tradiționale, dintre care corelațiile și sistemele de presiuni și influențe reciproce dintre acești actori tind, de departe, să inducă necesitatea reglementării și stabilizării acestor tipuri de relații în conformitate cu niște norme, valori și principii de comun acceptate și respectate pentru a determina scoaterea conștientă și intenționată a relațiilor de inter-influențare politică din categoria celor suspicioase și dubioase, asupra cărora planează o imagine negativă și de

neîncredere tocmai din cauza lipsei unei reglementări stricte și a unei transparențe și clarități acceptabile de comunitate, fie națională sau internațională, după caz. În acest sens, domeniul influențelor și intereselor politice este unul reprezentativ și de interferență dintre sferele moralei și ale politicului, unde cel mai des se ridică problema corectitudinii sau a echității aplicării forței, puterii politice sau autorității asupra cetățeanului, a respectării intereselor sale personale, a drepturilor și libertăților sale fundamentale în contextul manifestării concurențiale a intereselor globale, naționale comunitare sau colective.

Din punctul nostru de vedere, moralitatea și moralizarea devine tendința de urmat și pentru RM în perspectiva apărării și promovării intereselor ei naționale, astfel că noi metode și metodologii se cer a fi aplicate în studiul problematicei asocierii internaționale a RM în contextul promovării valorilor specifice, a asigurării și respectării securității umane la scară mondială. Susținem că abordarea bioetică este una dintre acele abordări metodologice ce pot deschide noi perspective inclusiv asupra conceptualizării subiectului asocierilor și cooperării internaționale. În RM, problematica bioetică în contextul fortificării securității umane, a început să se manifeste, mai pregnant și mai univoc, în spațiul politic, odată cu intensificarea procesului de deschidere socială și politică a societății și clasei politice autohtone la tendințele și trendurile sociale și politice mondiale, determinate, în mare parte, de intensificarea proceselor mondiale, a problemelor globale și regionale cu care se confruntă inclusiv RM, alături de alte state ale lumii, dar și, concomitent, cu inițierea procesului de racordare a legislației interne la cea europeană, în perspectiva aderării RM la UE.

Potrivit autorului, paradigma bioetică, de la originile sale, se înrădăcește tradițional în problematica asigurării securității umane și supraviețuirii omenirii în ansamblul său, prin depășirea crizei mondiale și a pericolelor globale, punând accentul pe revigorarea morală și spirituală a comunităților umane, a individului luat în parte sau a omenirii în ansamblul ei, în vederea soluționării sustenabile a dilemelor biotehnologice și ecologice cu care se confruntă civilizația umană în mod continuu, încă de la primii săi pași pe calea progresului tehnico-științific [477, p. 41; 478, p. 99]. În pofida acestui fapt, perspectiva bioetică în plan politic și în cel al relațiilor internaționale, este capabilă să ofere o abordare, atât globală asupra metodelor mai eficiente de asigurare a bunăstării pe planetă, dar și a securității naționale și a independenței statelor cum ar fi RM, prin impunerea respectării unor standarde înalte în sfera securității umane, cât și o viziune îngustă, locală, de analiză, bazată strict pe concordanța normelor securității umane cu cele mai generale norme bioetice, dar și cu principiile și valorile bioeticii politice.

Considerăm bunăoară, din perspectiva implementării principiului bioetic al autonomiei, ca fundament universal al gândirii, mentalității și acțiunii bioetice cu scopul asigurării drepturilor umane, recunoscute pe plan mondial de către întreaga comunitate a cercetătorilor din domeniul bioeticii [479], că problematica independenței statului, a securității personale a cetățeanului și a celei naționale în RM, se prezintă a fi una extrem de disputată. Acest aspect se datorează caracterului mai mult decât simbolic al gradului asigurării

drepturilor omului în RM. La nivel de sistem politic, RM întâmpină dificultăți pe alocuri insurmontabile privind asigurarea implementării principiului autonomiei decizionale și acționale, fiind un sistem sociopolitic cu un grad sporit de vulnerabilitate la intervențiile și presiunile din exteriorul său. În acest context, RM posedă mecanisme și sisteme încă rudimentare de autoprotecție și imunizare contra numeroaselor încercări din exterior de influențare și determinare a deciziilor politice interne, chiar în pofida invocării în normele naționale și internaționale a imperativului non-imixtiunii în afacerile interne ca bază a unor relații bilaterale și multilaterale mutual benefice și armonioase dintre state, grupuri de state sau în cadrul unor organisme internaționale regionale sau mondiale.

Din punctul nostru de vedere, în contextul implementării principiului autonomiei în practica sociopolitică din RM cu scopul atingerii unui nivel mai înalt de (bio-) moralizare și a concordării cu normele bunului-simț a sferei politice autohtone, dar și a principalilor actori politici, a clasei politice în general, problematica asigurării securității umane se impune ca fiind un subiect de o maximă tensiune socială, datorat, în principal, provocărilor polivectoriale de origine atât internă, cât și externă față de sistemul sociopolitic al RM. Astfel, autonomia individuală a cetățeanului care pledează pentru democratizare în RM, odată îngrădită această condiție fundamentală, intimidată sau restricționată, generează instantaneu un conflict social cu aspecte interculturale. Acest fenomen poate avea loc, potrivit mai multor standarde de evaluare și analiză, dacă un spațiu social și civilizațional poate căpăta un caracter intercultural dacă implică o coexistență paralelă și comparabilă valoric (calitativ) și numeric (cantitativ) a mai multor culturi sau modele civilizaționale, când în spațiul respectiv conviețuiesc multiple etnii, ceea ce este caracteristic și RM în sec. XXI.

Totodată, vom preciza că principiul bioetic fundamental al autonomiei ca respect pentru persoana umană, trebuie interiorizat și ulterior aplicat atât în sens universal, în spiritul Raportului de la Belmont [480], unde acest principiu a fost formulat într-o variantă finită și practico-aplicativă, cât și în contextul particular al analizei politologice a fenomenelor sociopolitice în care este implicată RM, de exemplu, prin politica sa internă sau ca și actor pe scena politică internațională. Într-o perspectivă mult mai amplă decât simpla concepție a libertății omului, care totuși rămâne în centrul ei, paradigma bioetică a autonomiei reprezintă o temelie ideatică a persoanei de a judeca, estima, decide sau acționa în consecință, independent, suveran și totalmente bazându-se exclusiv pe propriul potențial nativ și dobândit, precum și pe forțele și puterile de decizie personale intelectuale și intuitive, de evaluare și pronosticare sau pe forța sa motrice de acțiune, în conformitate cu interesele, valorile, principiile sau prioritățile sale [52, p. 48]. Autonomia în cadrul teoriei, mentalității, ideologiei sau discursului bioetic devine fundamentul unui nou tip de civilizație umană bazată pe toleranță și onestitate, echitate și deliberare decizională, garantată prin forța rațiunii și puterea unui sistem robust de apărare a drepturilor și libertăților omului, de înfăptuire a justiției într-o societate în care primează dreptul, demnitatea, respectul pentru valoarea intrinsecă și importanța fiecărui individ [481].

În contextul dat, legislația RM, în mare parte, este una apreciată ca fiind echitabilă și promotoare a celor mai generale valori și norme caracteristice modelului contemporan al sistemului politic ce tinde către instaurarea dictaturii legii și a securității umane în societate, în avangardă cu *Constituția Republicii Moldova*, în care, încă în articolul 1, este menționat că „demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme” [482]. În aceste condiții, considerăm că respectarea suveranității și securității naționale în RM, în corelație cu principiul bioetic al autonomiei ca fundament al promovării dezideratelor securității umane, devine o condiție în sine pentru bioetizarea plenară a sferei sociopolitice autohtone, a domeniului elaborării și implementării deciziilor referitor la diverse aspecte ale politicii interne sau externe, în vederea ridicării nivelului de civilizare a sociumului în acord cu asemenea valori ca toleranța și echitatea, deschizând noi perspective de dezvoltare socială, cu repercusiuni inevitabile în toate sferele vieții, atât celei individuale, cât și vieții în comun. În contextul procesului de integrare europeană a RM, se presupune o apropiere de standardele și valorile etice care se preconizează a fi implementate în procesul de guvernare. Anume acest obiectiv îl urmărește Acordul de Asociere a RM cu UE, semnat la 27 iunie 2014, stipulând că reformarea administrației publice din RM va însemna și „promovarea valorilor etice în serviciul public” (articolul 22, litera e) [483].

Un alt principiu bioetic pe larg dezbătut atât în mediul academic, cât și în mediul practicienilor din domeniul bioeticii, care este în stare să aducă un aport substanțial de valoare la analiza importanței securității umane în contextul fortificării suveranității, independenței, dar și a securității de stat, inclusiv în RM, este cel al acordului informat. Potrivit spiritului acestui principiu bioetic, fiind transpus într-un mediu socio-politologic de reflecție și dezbateri, activitatea de informare a individului sau a comunității, care precede aprobarea și suportul său în procesul decizional, în vederea implementării diverselor politici și strategii, reprezintă elementul-cheie pentru sistemul politic autohton, pentru relansarea procesului democratizării, amplificat de cel al bioetizării sociopolitice, poziționat pe criterii de echitate, schimb nerestricționat de opinii și date, precum și pe încurajarea participării și implicării active în procesele sociopolitice decizionale și de aplicare a deciziilor adoptate, urmărind beneficiul comun. Totodată, suntem convinși că principiul bioetic al acordului informat este pe deplin aplicabil și în contextul eventualei adoptări de către autoritățile RM a unui curs extern contrar voinței, interesului poporului sau în condițiile neinformării depline a opiniei publice referitor la principalele decizii cu privire la politica externă a statului. Exemplificând, amintim de situația informării inadecvate a populației RM, potrivit unor analiști autohtoni, la momentul semnării la 27 iunie 2014 a Acordului de Asociere la UE, ratificat de Parlamentul RM la 2 iulie 2014. Potrivit lui V. Chivriga, expert al IDIS Viitorul, informarea este un element important al punerii în aplicare a Acordului de Asociere cu UE și al succesului integrării europene a RM: „Partea informativă, partea ce ține de diseminarea informației cred că este un element-cheie în realizarea Acordului de Asociere. Eu cred că campaniile de informare nu doar trebuie să urmărească un scop nobil, dar și

să ajungă la fiecare locuitor al țării. Aici, într-adevăr, sunt restanțe și sunt carențe care trebuie înlăturate” [484]. În spirit polemic, estimăm că e nevoie de remarcat faptul că informarea populației de către autorități nu poate fi un scop în sine, așa după cum susține acest expert, ci este nevoie să devină o normă în condițiile unor relații democratice în societate. Pe de altă parte, o informare adecvată necesită să fie transpusă într-un acord sau mandat acordat, de exemplu în rezultatul scrutinelor electorale. Informarea populației cu privire la principalele decizii politice în stat, inclusiv referitor la politica externă, e cazul să devină un factor suplimentar pentru asumarea adecvată și responsabilă de către alegători a votului lor în alegeri. Totodată, nerespectarea acestui imperativ bioetic al acordului informat, inclusiv în viața politică, în relațiile internaționale, poate duce la nerespectarea reciprocă a drepturilor și libertăților, și deci, la acumularea tensiunilor social-politice, care, în condiții democratice, generează retragerea încrederii alegătorilor și pierderea mandatului factorilor de decizii, iar în condiții nedemocratice, la instabilitate sociopolitică și revolte populare.

Aplicarea principiului bioetic al acordului informat în viața politică din RM se prezintă a fi o modalitate eficientă de protecție a integrității opiniei publice și a moralității tradiționale a societății din RM contra impunerii paternaliste a unor soluții, remedii și perspective de concluzionare, în cazul unui șir de probleme și subiecte de dezbateri publice induse și generate artificial, prezentate și promovate prin intermediul mașinăriei de război mediatic de care se poate face abuz în multe cazuri legate de propagarea diverselor interese în acest areal sociopolitic. În așa fel, considerăm că promovarea culturii acordului informat al cetățeanului individualizat, dar și a comunităților locale, precum și a autorităților publice centrale referitor la diverse aspecte ale problemelor interne, dar și în vederea găsirii unor căi optime de promovare a intereselor naționale ale RM pe scena politică internațională, nu doar justifică procesul de bioetizare a tagmei autohtone a politicienilor și factorilor de decizii, dar și contribuie la o mai clară delimitare și clasificare de factură democratică și transparentă, a diverselor tendințe de modernizare în arealul sociopolitic din RM. În baza criteriului beneficiului strategic al binelui comun pe termen lung, în conformitate cu interesele și necesitățile sale organice vitale, nealterate și distorsionate de cele impuse din afară, RM va fi pusă în fața necesității implementării culturii acordului informat inclusiv în viața politică. În fapt, aplicarea principiului acordului informat la diverse niveluri de manifestare a politicului în RM vine să combată eficient paternalismul tradițional din societatea autohtonă din diverse domenii, speculat cu multă iscusință de numeroase forțe ostile păcii civice și bunăstării populației autohtone. Prin aceste acțiuni se va contribui decisiv la creșterea nivelului culturii politice în RM, la sensibilizarea și activizarea în plan public și sociopolitic cetățenilor, la dezavuarea tendințelor și încercărilor manipulatorii și total imorale de propagare a unor adevăruri străine și opuse interesului național al Republicii Moldova [467, p. 66; 485, p. 27].

După aprecierea autorului, principiul biosferocentrist al bioeticii globale este mai mult decât o simplă și ordinară cerință metodologică, alături de un șir întreg de alte principii definitorii ale bioeticii, ci este, mai

degrabă, un crez al bioeticii și o rațiune de a fi a acestei abordări metodologico-teoretice, implantată în însăși natura acestei învățături, încă de la originile sale, din anii '70 ai sec. XX, de către fondatorul acesteia – biologul american V.R. Potter [7, p. 28], dezvoltată de către profesorul T. N. Țirdea [322, p. 58], ca disciplină, abordare ideologico-conceptuală, construcție științifică teoretico-practică, destinată elaborării suportului metodologic și funcțional al depășirii crizei mondiale prin redefinirea și reorganizarea mentală și morală a celor mai fundamentale valori ale civilizației umane contemporane. Principiul biosferocentrist este pe larg aplicat în contextul relațiilor internaționale încă din perioada transformării aspectelor bioetice, ecologiste și de mediu în importanți piloni ai noii forme a conștiinței sociale în curs de constituire, odată cu conștientizarea de către opinia publică mondială a pericolelor pentru mediul înconjurător și biosfera Terrei ca importanți factori de securitate umană și globală, inclusiv în interpretarea școlii de la Copenhaga a dimensiunilor noțiunii de securitate și a interdependenței dintre ele [486, p. 436]. În acest context este important de remarcat că și în Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu UE, semnat la 27 iunie 2014, se prevede cooperarea ce „vizează conservarea, protejarea, îmbunătățirea și reabilitarea calității mediului, protecția sănătății umane, utilizarea durabilă a resurselor naturale și promovarea măsurilor la nivel internațional pentru a aborda problemele legate de mediu la nivel regional sau global” (art. 87), la fel, în același Acord de Asociere, este stipulat că părțile semnatare își asumă anumite responsabilități în vederea „asigurării conservării și utilizării durabile a diversității biologice ca element esențial pentru dezvoltarea durabilă” (art. 368) [483].

Din altă perspectivă, dat fiind faptul că RM face parte și din Comunitatea Statelor Independente (CSI) prin semnarea Acordului de constituire a Comunității Statelor Independente (08.12.1991) ce a intrat în vigoare pentru statul nostru în 08.04.1994, merită evidențiat că și opțiunea asiatică vizează aspecte legate de protejarea mediului și a biosferei, de exemplu, inclusiv prin semnarea la 08.02.1992 și de către RM a Acordului cu privire la colaborarea în domeniul ecologiei și protecției mediului natural ambiant, chiar înaintea intrării în vigoare pe teritoriul RM a Acordului de constituire a CSI [487]. Din punctul nostru de vedere, aceste detalii denotă faptul că unele principii bioetice, cum e cel al biosferocentrismului, devin obligatorii pentru a fi respectate ca parte inherentă a agendei internaționale, dincolo de opțiunile geopolitice sau diferențele culturale și sociocivilizaționale dintre state sau organizații supranationale.

Unul din principiile bioetice cele mai aplicate, atât în contextul relațiilor interumane, dintre individ și mediu, cât și în relațiile externe dintre actorii internaționali este principiul coevoluției, ocupând un loc de seamă în cadrul aparatului teoretico-metodologic al diverselor branșe ale bioeticii, precum cea globală, socială și politică, generând importante continuități aplicative și concluzii teoretice interdisciplinare. Considerăm că acest reper metodologic fundamentează în special necesitatea regândirii, reformulării și relansării relațiilor constructive, reciproc avantajoase și cooperante, la început cu referință la raporturile dintre om și natură, dintre societate și biosferă, iar mai apoi extinzându-se la raporturile dintre state, organizații internaționale și blocuri

politico-militare, plasându-le pe o nouă platformă principală decât cea existentă până acum. Principiul dat vine să remedieze și să moralizeze prin umanizare abordarea consumistă și utilitaristă, exploatarea unilaterală a naturii, dar și a conjuncturii și partenerilor sociopolitici, a potențialului acestora, a mediului în sens global, optimizând inclusiv folosirea de către societatea umană a resurselor naturale, a biosferei [488, p. 14]. În cadrul bioeticii sociale și a celei politice, principiul coevolutiv este extins și cuprinde nu doar relațiile dintre natură și om în plan biosferic, dar transpune această relație în contextul schimbărilor și fenomenelor sociopolitice, a relațiilor externe a statelor și a raportului de forțe pe scena internațională.

Din punctul nostru de vedere, pentru a exemplifica importanța acestui principiu bioetic al coevoluției în context politic și în relațiile internaționale ale RM, este suficient să amintim de astfel de deziderate importante pe plan internațional la edificarea cărora s-a raliat și RM, ca dezvoltarea durabilă, aprofundarea „convergenței și a eficacității politice și a politicii de securitate”, amintite în Acordul de Asociere a RM cu UE semnat la 27 iunie 2014. Astfel că aceste obiective sunt amintite în documentul în cauză încă din articolul 3 cu referință la „obiectivele dialogului politic” dintre părți care „va antrena creșterea eficacității cooperării politice și va promova convergența în ceea ce privește aspectele de politică externă și de securitate”, la fel, și în articolul 367 cu privire la comerțul și investițiile care promovează dezvoltarea durabilă. Astfel încât, principiul bioetic al coevoluției se profilează a fi, în opinia noastră, o caracteristică generală a Acordului de Asociere - document de o importanță crucială pentru statul nostru, spiritul căruia este profund influențat de necesitatea unor schimbări sustenabile, edificarea unor instituții eficiente cu scopul aprofundării dialogului, modernizării și dezvoltării nu doar în RM, Acord care are ca obiectiv: „stimularea cooperării practice și orientate către rezultate între părți în vederea asigurării păcii, a securității și a stabilității pe continentul european” (articolul 3, paragraful 2, litera d) [483].

Ne exprimăm convingerea că principiul bioetic universal al justiției și echității se poate impune armonios în cadrul analizei socio-politologice în genere, dar și, spre exemplu, în analiza problematicii asigurării securității umane și naționale a RM în mod special, la fel și în studiul perspectivelor aprofundării suveranității și independenței statului, în sensul său cel mai cuprinzător și vast posibil, prin imperativul necesității corespunderii discursului și acțiunii politice unor standarde universale de echitate și corectitudine istorică, socială și economică în limitele bunului simț și legalității, în baza primăriei moralității și respectului reciproc în relațiile sociale, economice sau politice la diverse niveluri de interacțiune cetățenească, de grup, comunitară, instituțională, statală sau internațională. Acest principiu bioetic al justiției și echității, implementat în arealul sociopolitic la nivelul construcțiilor ideatice, al discursurilor publice, dar mai cu seamă în cadrul acțiunilor concrete în forma unor aplicații nemijlocite a politicilor și strategiilor la nivelul cetățeanului simplu care, în cea mai mare măsură, a resimțit in justiția și neglijarea securității sale personale, a valorilor și spiritualității sale naționale, dar și a condiției sale umane, în cele mai dezumanizante și degradante forme

posibile în perioada totalitarismului de exemplu [489]. Vom opina că principiul echității și justiției nu poate fi unul cu adevărat eficient și relevant în afara suportului întregului complex de principii, categorii, valori și imperative bioetice, fiind conectat intrinsec la sistemul cunoștințelor și practicilor bioetice în plină expansiune actualmente, ca o extensiune, completare și prelungire a democratizării continue în societățile cele mai avansate în domeniul protecției și promovării libertăților și drepturilor omului și, implicit, a securității umane.

Spre exemplu, principiul justiției este prezent plenar în Acordul de Asociere a RM cu UE (27 iunie 2014), unde e stipulat unul din scopurile Acordului: „consolidarea respectării principiilor democratice, a statului de drept și a bunei guvernante, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților, precum și contribuirea la consolidarea reformelor politice naționale” (articolul 3, paragraful 2, litera d). Acest deziderat bioetic al echității este aplicat în Acord și cu referință la cooperarea în domeniul migrației, al azilului și al gestionării frontierelor, unde se menționează ca o prioritate „tratamentul echitabil și integrarea persoanelor care nu au cetățenia statului-gazdă, aflate în situație de ședere legală, precum și educația, formarea și măsurile de combatere a rasismului și a xenofobiei” (articolul 14, litera c). Aspecte importante cu referință la asigurarea securității umane prin promovarea egalității „de șanse între femei și bărbați, combaterea practicilor de discriminare și drepturile sociale, contribuind astfel la promovarea unui număr sporit de locuri de muncă și de o calitate mai bună, la reducerea sărăciei, la consolidarea coeziunii sociale, la dezvoltarea durabilă și la îmbunătățirea calității vieții” (articolul 31), la fel sunt amintite în Acordul de Asociere, fiind în concordanță deplină cu principiul bioetic al justiției și echității.

În cadrul analizei actuale, în vederea fortificării și sprijinirii argumentelor aduse mai sus pentru relevanța aplicării principiilor bioetice în perspectiva creșterii funcționalității sistemice a procedurilor de promovare a dezideratului securității umane pentru sporirea sustenabilității structurale a sistemului sociopolitic din RM, pentru sporirea securității sale naționale, devine oportună referința la principiul bioetic al nondăunării, la fel și implementarea aplicativă ulterioară a acestuia la nivelul practicilor politice autohtone și a acordurilor internaționale, semnate de RM. Considerăm că principiul bioetic al nondăunării capătă o valoare aplicativă specială, mai cu seamă, în analiza politologică a semnificației deosebite a procedurilor de asigurare a securității umane pentru buna funcționare a sistemului sociopolitic din RM, spre aplanarea cât mai inofensivă, pe un făgaș pozitiv și într-un context atitudinal de natură rațională a contrapunerii acestei construcții ideatice altor tipuri de viziuni cu privire la cele mai optimale căi de realizare a interesului național al RM și a populației acesteia. La fel ca și alte principii și imperative bioetice, și acesta a fost luat în calcul în procesul de pregătire a Acordului de Asociere a RM cu UE. Astfel că unul dintre țelurile acestui document presupune „promovarea stabilității și a securității în lume prin intermediul unui multilateralism eficace” (articolul 3, paragraful 2, litera b), ceea ce presupune o atenție deosebită și acuratețe în implementarea politicilor internaționale și în RM, dar ținând cont de specificul local.

Principiul bioetic al binefacerii, fiind în strânsă corelație cu cel al nondăunării, completându-l și extinzându-l până la nivelul acțiunilor concrete cu finalitate durabilă de natură pozitivă [490, p. 182], dar și cu rezultate dorite și urmărite în concordanță cu interesele naționale, în cazul analizei sistemului politic al RM de exemplu, propune o abordare pe cât de inedită și originală, pe atât de utilă a unui șir întreg de elemente ale acțiunilor organizațiilor și grupurilor sociopolitice din RM. Estimăm că acest principiu bioetic al binefacerii se prezintă a fi pe deplin relevant în cadrul analizei importanței și rolului securității umane pentru stabilitatea internă, bunăstarea cetățenilor, pentru trecutul, prezentul și viitorul statului RM, în vederea aprofundării independenței și suveranității sale ca subiect al relațiilor internaționale și interstatale, față de forțele ce tradițional năzuiesc să diminueze această prerogativă legitimă și de drept, inalienabilă prin subminarea continuă a securității de stat și atragerea RM în jocuri geopolitice contrare intereselor sale naționale, acționând în majoritatea cazurilor cu consecințe malefice atât pentru viața imediată a cetățeanului RM, cât și pentru imaginea și autoritatea internă și externă a statului, precum și pentru condițiile de securitate, economice, militare, informaționale, sociopolitice sau ecologice ale societății contemporane din RM.

Apreciem că relațiile politice atât pe plan intern, cât și extern, trebuie să aducă beneficii sociale, modernizare și dezvoltare, securitate și stabilitate, în conformitate cu principiul bioetic al binefacerii. Anume acest tip de abordare este pus la baza Acordului de Asociere a RM cu UE. Astfel că unul dintre multiplele beneficii sociale și umane pentru RM, în urma implementării documentului în cauză, se preconizează a fi „prevenirea și controlul bolilor netransmisibile, în principal printr-un schimb de informații și de bune practici, prin promovarea unui stil de viață sănătos, prin abordarea principalilor factori care influențează starea de sănătate, cum ar fi alimentația și dependența de droguri, alcool, tabac” (articolul 114, litera c) ceea ce, de altfel, e în strânsă concordanță cu punctul 4.5 din Strategia Securității Naționale a RM.

În cadrul analizei date, constând din aplicarea metodei bioetice în evaluarea importanței ideilor și mișcărilor social-politice autohtone în vederea instaurării stabilității interne, independenței, suveranității și fortificării securității umane și de stat a RM, prin urmărirea realizării intereselor naționale ale populației țării, se evidențiază ca fiind de o deosebită aplicabilitate, un șir de principii și teze elaborate în cadrul școlii bioetice din Republica Moldova, axată cu precădere pe aspectul global, noosferic, social și politic al paradigmei bioetice [491, p. 7; 492, p. 141]. Astfel, fundamentul central al construcției ideatice a bioeticii globale, în viziunea cercetătorilor din cadrul școlii autohtone de bioetică, se conturează a fi principiul biosferocentrismului pe lângă un grup întreg de fundamente metodologico-teoretice ca principiul coevoluției, cel al integrității sistemice a intervențiilor, principiul prioritizării obiectivelor, condiția morală referitor la caracterului caritabil al activității, implicării și incursiunilor bioetice în plan social, ecologic, politic etc., cuprinse de bioetică ca disciplină academică și practică globalizantă, generată de realitățile dure și imprevizibile ale crizei mondiale multidimensionale și, în consecință, a imperativului supraviețuirii durabile și demne pe Terra a omului ca

reprezentant al speciei sale biologice – *homo sapiens sapiens*, dar și ca personalitate desăvârșită cu toate atributele spirituale și materiale firești, cu o perspectivă reală de dezvoltare continuă pe viitor [53, p. 93].

Avem certitudinea că un aport metodologic important al aparatului teoretic al bioeticii la edificarea unui mediu durabil și sustenabil de dezvoltare este elaborarea, fundamentarea și extinderea interdisciplinară a principiului *integrității sistemice a intervențiilor*. Potrivit acestui principiu, pe deplin aplicabil și în plan sociopolitic, acțiunile și intervențiile întreprinse în cadrul unui domeniu sau subsistem distinct trebuie să fie coordonate într-o măsură suficientă, încât să nu genereze disfuncții sau scăderea eficienței și funcționalității altor subsisteme ale sistemului sociopolitic general. Și în acest caz, Acordul de Asociere a RM cu UE este receptiv, promovând precaut experiența europeană, ca un set de *bune practici*, ce pot să faciliteze și să scurteze procesul de integrare europeană a RM prin racordarea la normele și instituțiile UE, de exemplu în sfera cooperării în domeniul migrației, al azilului și al gestionării frontierelor (articolul 14) sau în cea a combaterii terorismului (articolul 19), reducerea sărăciei și îmbunătățirea coeziunii sociale, promovarea sănătății și a siguranței la locul de muncă (articolul 32), în lupta împotriva fraudei și a corupției (articolul 50) etc.

Opinăm că în contextul implementării metodologiei specifice bioetice, în multe dintre științele sociale se face remarcat și principiul prioritizării obiectivelor în strânsă corelare și legătură cu cel al integrității sistemice a intervențiilor întreprinse. Postulatul dat invocă ca fiind de o importanță metodologică majoră pentru succesul promovării politicilor bioetice, ierarhizarea priorităților, dozarea și calcularea efortului pentru realizarea obiectivului general, dar și a obiectivelor intermediare. Considerăm că bioetica politică, ca disciplină, este bazată pe importanța și necesitatea raționalizării și eficientizării intervențiilor umane prin intermediul mecanismelor și instituțiilor sociopolitice disponibile, în vederea amplificării beneficiului comun în plan global și durabil, atât pentru comunitatea umană, mediul ei intern și extern de viață, pentru ecosistem, cât și pentru biosferă, în întregime [493, p. 119]. Or, principiul prioritizării obiectivelor sociale reflectă această tendință raționalistă care se vrea una capitală în cadrul unui sistem politic de tip nou, promovat prin intermediul bioeticii politice, și confruntă potențialul și caracterul limitat și epuizabil al resurselor de orice tip, cu scopurile cele mai generale și idealiste, pentru a găsi un numitor comun și o posibilitate funcțională pentru a obține rezultate maxime, reieșind din conjunctura și realitățile obiective ale cazului concret. În acest sens, de exemplu, prioritățile din Acordul de Asociere a RM cu UE sunt determinate de specificul țării noastre, și nu impuse ca niște standarde prestabilite. Este relevantă, pentru promovarea securității sociale și umane în contextul apărării drepturilor categoriilor vulnerabile din RM, stipularea din acord cu referință la cooperarea dintre părțile semnatare „pentru a asigura promovarea drepturilor copilului în conformitate cu legislația și cu normele internaționale, în special Convenția ONU din 1989 privind drepturile copilului, ținând cont de prioritățile identificate în contextul specific al RM, în special pentru categoriile vulnerabile” (articolul 137) [483].

Astfel, constatăm că în spațiul UE se regăsesc diverse opinii și abordări față de conceptul de securitate umană, fiind puternic influențate de cultura, etica și civilizația de sorginte creștină, spre exemplu, referitoare la interzicerea avorturilor în țările din UE, promovată cu regularitate și concertat nu doar prin efortul comunităților religioase, dar și cu participarea societăților bioetice, promotoare a valorilor și principiilor respectului față de viu [494]. Din punctul nostru de vedere, întregul spectru de abordări și aspecte metodologico-sistemice, generat de concepția bioetică, se regăsește și în numeroase prevederi ce se conțin în Strategia Securității Naționale a RM, intrată în vigoare la 14.10.2011, ce prevede în mod expres că interesele naționale vitale ale RM, printre altele, rezidă în asigurarea și în apărarea siguranței cetățenilor, în respectarea și în protejarea drepturilor și a libertăților omului, în consolidarea democrației [472]. Aceste deziderate sunt incluse pe deplin în contextul promovării securității umane, inclusiv ale aspectelor sale bioetice. La fel, încă de la începutul acestui document important se prevede că Strategia securității naționale a RM cuprinde, totodată, acțiuni „în astfel de sectoare de importanță majoră pentru securitatea națională, precum sănătate, ecologie, educație, luptă împotriva corupției”, fiind în strânsă corelație cu criteriile de asigurare a securității personale umane. Combaterea sărăciei este considerată la punctul 4.1 din Strategia Securității Naționale a RM ca una dintre căile de bază de realizare și asigurare a securității naționale, alături de asemenea metode ca ameliorarea situației demografice și sănătatea populației (punctul 4.5). La acest capitol se prevede în mod expres că „sănătatea publică va fi susținută prin dezvoltarea capacităților de adaptare și de răspuns la un șir de factori ambientali și sociali, cum ar fi poluarea apei potabile, schimbarea climei, utilizarea substanțelor și a deșeurilor chimice toxice, și prin realizarea măsurilor de prevenire a maladiilor condiționate de acești factori”. Securitatea umană și anumite aspecte specifice domeniului bioetic devin un subiect prioritar în cadrul Strategiei Securității Naționale a RM prin „promovarea sănătății, prin informarea și modificarea comportamentelor de risc” (punctul 4.5).

Deși la includerea în Strategia Securității Naționale a RM a unor astfel de prevederi referitor la promovarea sănătății populației ca un factor determinant pentru ridicarea gradului securității umane în societate, la peste trei ani după intrarea în vigoare a acestei Strategii naționale mai puțin de 40% dintre cetățenii RM se apreciază ca sănătoși, ceea ce reprezintă o autoestimare a stării de sănătate net negativă față de statele europene, potrivit studiului „VOX POPULI – octombrie 2014”, realizat de către Asociația Sociologilor și Demografilor din RM. Astfel că „Potrivit autoestimărilor obținute în urma sondajului, mai puțin de jumătate din cei chestionați (39,6%) sunt sănătoși. ... Cercetările sociologice efectuate în țările dezvoltate cu privire la starea sănătății, ne demonstrează că procentul cetățenilor care se consideră practic sănătoși constituie majoritatea covârșitoare. Astfel, conform unei investigații sociologice efectuate în Olanda, 81% din persoanele chestionate se consideră practic sănătoase” [495]. După aprecierea autorului, aceste auto-estimări negative ale stării de sănătate la populația din Republica Moldova sunt pe deplin justificate, ținând cont de situația reală la

acest capitol, relevată în cadrul primului Studiu național privind evaluarea factorilor de risc pentru bolile netransmisibile dat publicității la sfârșitul anului 2014, care arată că peste 70 la sută din populația țării suferă de hipertensiune și doar un sfert din acești bolnavi se află la evidența medicului, patru din 10 persoane fumează, iar peste 60 la sută din populația totală a Republicii Moldova consumă alcool [496].

Un alt studiu – Barometrul Opiniei Publice din octombrie 2016, organizat de Institutul de Politici Publice, confirmă cele concluzionate prin analizele, potrivit cărora asistența medicală acordată populației îi frustrează pe 73,8% din respondenții din RM, iar „îngrijorarea de bază a populației rămâne a fi viitorul copiilor (52,9%), sărăcia (47,7%), prețurile (40%), șomajul este un motiv de îngrijorare pentru 39,1% dintre respondenți, iar corupția – 33,8%” [497].

În viziunea noastră, securitatea umană cu elemente bioetice, este promovată în cadrul Strategiei securității naționale a RM prin asigurarea securității societale, prevăzută la punctul 4.8 din acest document. Într-un mod clar este stipulat aici că RM se angajează în a asigura egalitatea și echitatea între cetățenii săi, dar și dintre alte persoane de pe teritoriul său național „stimulând astfel spiritul civic și implicarea civilă”. La fel, se consideră ca fiind importantă asigurarea securității societale prin combaterea tabagismului și alcoolismului, a consumului de droguri ca manifestări nocive și distructive atât pentru individul uman, cât și pentru societate, în întregime. Asigurarea securității alimentare este apreciată a fi o altă modalitate importantă în vederea respectării intereselor de stat prin promovarea Strategiei Securității Naționale: „principiul „De la produse alimentare sigure la un regim alimentar sănătos” va sta la baza dezvoltării politicilor” (punctul 4.11). În contextul promovării securității alimentare ca parte a securității umane, la 17.09.2014 a fost aprobată de Guvernul RM marca ecologică – „Agricultura ecologică” ce se eliberează de Ministerul Agriculturii și se aplică producției agricole, la elaborarea căreia se folosesc tehnologii ecologice și care nu conțin elemente nocive [498]. În acest sens, în perspectiva susținerii modului sănătos de viață, a promovării sănătății publice ca o valoare fundamentală în țara noastră cu scopul fortificării securității umane, anul 2015 a fost declarat de către Parlamentul Republicii Moldova - Anul Sănătății [499].

În anul 2015, sub egida ex-Președintelui RM Nicolae Timofti, a Consiliului Suprem de Securitate, a fost elaborat un proiect al noii Strategii a securității naționale a RM [500], care a și fost discutat și prezentat în fața comunității științifice, a societății civile și opiniei publice autohtone la începutul anului 2016 [501]. Potrivit acestui proiect, principalele valori fundamentale ale RM sunt „centrate pe respectarea strictă a demnității umane, egalității în drepturi și libertăți, dreptul de a exprima identitatea culturală și etnică și aplicarea fără echivoc a supremației legii” [500, p. 4]. În consecință, în proiectul dat o semnificație deosebită este acordată unor asemenea aspecte de securitate umană, precum riscurile în asigurarea populației cu produse alimentare, pericolul diminuării stării de sănătate a populației, riscurile ecologice cu efect nociv asupra persoanei umane, necesitatea combaterii traficului de ființe umane, reintegrarea lucrătorilor migranți etc. În linii generale, acest

proiect al noii Strategii a securității naționale a RM a fost apreciat de către comunitatea științifică și reprezentanții societății civile ca fiind unul calitativ și mult mai elaborat decât Strategia securității naționale a RM din anul 2011. Cu toate acestea, în data de 27 iunie 2017, Președintele RM Igor Dodon a dispus prin decret retragerea acestui Proiect al SSN, cât și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia.

În viziunea autorului, în linii generale, toate elemente expuse mai sus și extrase din Strategia securității naționale a RM în vigoare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011, cât și din proiectul noii Strategii a Securității Naționale, denotă faptul că în ultima perioadă, RM, în pofida stării precare a securității umane, a sănătății populației și a eficienței scăzute a mecanismelor de asigurare a acestei securități, începe să se ralieze tot mai hotărât la tendințele mondiale de promovare a securității umane și a dezideratelor specifice concepției bioetice, amintite și în Acordul de Asociere a RM cu UE, cu toate că, încă multe componente importante lipsesc cadrului legislativ autohton, pentru a corespunde întru-totul acestor tendințe mondiale și europene certe. Cu toate acestea, este important de menționat că nivelul asigurării securității umane pe teritoriul RM nu este uniform repartizat. Astfel că, potrivit unui studiu al Comisiei pentru populație și dezvoltare de pe lângă Guvernul RM, spre exemplu nivelul de securitate demografică, ca parte componentă a securității umane, atestă mari discrepanțe, fiind cel mai înalt în municipiile Chișinău, Bălți și Cahul, iar cel mai scăzut în localitățile rurale din raioanele Taraclia și Șoldănești, depinzând direct de astfel de factori ca șomajul, accesul populației la serviciile de sănătate, la educație, incidența la îmbolnăvire, mortalitatea, natalitatea, îmbătrânirea populației, dezvoltarea socioeconomică [502].

Avem certitudinea că suportul metodologic oferit de domeniul bioeticii, ca disciplină academică și practică globalizantă, se manifestă fructuos prin acțiuni individuale, instituții de stat, organisme internaționale sau formațiuni nonguvernamentale, în cele mai vaste și complexe sfere ale economiei mondiale și ale celor naționale, în viața socială, culturală și politică, în forme foarte diverse și în contexte și conjuncturi inedite, potrivit multitudinii de culturi și modele societale de pe Terra [215, p 185].

Practicile și metodologia specifică bioeticii tind, totodată, să impună și să promoveze o condiție morală fundamentală standardizată similară, reieșind din specificul caritabil al activității, implicării și incursiunilor bioetice în plan social, ecologic, politic [503, p. 205; 319, p. 38]. În acest sens, considerăm că promovarea dezideratelor de asigurare a securității sociale, personale și umane, tendință susținută de importante mișcări neguvernamentale, dar și forțe geopolitice din afara RM, provenind, în special, din spațiul civilizațional european, a tins permanent, chiar exagerat uneori, către un idealism armonios cu privire la relațiile interumane, interetnice, drepturile universale ale omului. Aceste deziderate au ajuns, din păcate, în RM la o cotă precară din cauza nivelului de viață general scăzut, din cauza delăsării sau chiar a persecuțiilor autorităților autohtone din diverse perioade istorice, mai mult sau mai puțin îndepărtate. Importante ONG-uri locale și internaționale, partenerii externi ai RM întreprinzând o serie de acțiuni pentru a promova idealul

siguranței și prosperității sociale și individuale, în mod dezinteresat, fără să se mizeze pe acumularea unui capital politic sau compensarea, în vreun fel, a eforturilor depuse. Reiterăm că această preocupare a societății civile și a comunității internaționale se înscrie firesc în tendința mondială de promovare a principiilor bioetice ale binefacerii, echității și carității, alături de alte obiective bioetice, ca justiția, coevoluționismul sau integritatea sistemică, aduse în prim-planul, inclusiv, al vieții sociopolitice a celor mai avansate societăți de pe mapamond, prin implementarea idealului bioetic global, care, cu puțin efort comun, bunăvoința și deschidere spirituală, poate fi promovat cu succes și în societatea autohtonă, ce se află actualmente pe calea europeană, cât și pe calea modernizării profunde în pofida numeroaselor impedimente de ordin extern și intern.

Comparând specificul ce ține de securitatea umană, societală și de mediu din cadrul ofertelor pe care le propun vectorii estic și vestic în planul integrării RM în aceste spații și sisteme geopolitice, remarcăm că oferta asocierii pe direcția vestică se deosebește semnificativ de oferta asiatică, atât prin conținutul mult mai diversificat și procedurile aplicative clare și bine întocmite, cât, mai ales, prin siguranța și sustenabilitatea aplicării și garantării acestor prevederi și a bunei funcționări a mecanismelor de protecție și securizare personală, ecologică sau societală. În acest plan, metodologia bioetică se evidențiază a fi utilă și funcțională în evaluarea riscurilor, beneficiilor, a costurilor și vulnerabilităților specifice fiecăreia dintre cele două opțiuni de asociere internațională pentru RM, mai ales în domeniul asigurării protecției societale și umane.

Menționăm că exercițiul teoretic de analiză și evaluare a utilității și eficienței pentru statul nostru a relațiilor internaționale prin prisma interesului național al RM, se pliază armonios peste abordarea specifică bioeticii politice în relațiile internaționale dintre state și poate contribui fructuos la evitarea și prevenirea stărilor și perioadelor tensionate în relațiile interstatale prin furnizarea unui material amplu referitor la subiecte ce ar putea deveni componente constitutive ale unei platforme comune pentru colaborare într-un cadru bilateral sau multilateral internațional, cu fortificarea inherentă a mecanismelor și posibilităților de asigurare a securității umane, a celei naționale și deci, a independenței statului [504, p. 408].

Reieșind din viziunea autorului, un șir de elemente componente ale interesului național al RM, pe lângă asigurarea pentru fiecare cetățean a securității sale individuale și siguranței sale personale, pe lângă aprofundarea suveranității și independenței statului pe plan intern și extern, iese în evidență din natura, valorile, experiența istorică, potențialul și caracterul RM ca stat și comunitate, cum ar fi creșterea bunăstării socioeconomice a populației și ridicării nivelului de trai, atingerea unui nivel înalt de autosuficiență economică și energetică, realizarea păcii civice interne sau integrarea teritorială, în condițiile fortificării puterii decizionale și execuționale a autorităților centrale și locale, edificarea unui stat de drept și realizarea unui sistem sustenabil și descentralizat de autogestiune locală.

Considerăm că o problemă importantă în ceea ce privește securitatea umană în țara noastră reprezintă faptul că asigurarea acesteia nu se poate produce acum în mod uniform pe tot teritoriul RM. Regiunea

transnistreană este un exemplu special care confirmă că cetățenii sunt prejudiciați în mod flagrant în ceea ce privește securitatea lor individuală. Încălcările se referă cel mai des la dreptul la învățământ, la dreptul la justiție, la protecție socială etc. Cel mai des, securitatea umană este prejudiciată de autoritățile neconstituționale, care o fac premeditat și cu bună știință, transformând violarea drepturilor omului și a securității personale a cetățenilor într-o „rațiune de stat” a regimului separatist de la Tiraspol: „în Transnistria, judecătoriile funcționează pornind de la prezumpția vinovăției” [505, p. 23].

Opinăm că încălcarea dreptului la viață al persoanelor din regiunea transnistreană, ca teritoriu captiv unde nu există o justiție independentă, în contextul în care nu poate fi respectat dreptul fundamental al omului la o justiție echitabilă, se referă la arestarea ilegală și abuzivă, supunerea unor tratamente inumane și tortură, la omoruri în instituțiile ilegale de securitate și de menținere a ordinii publice, în penitenciare și izolatoare: „tratamentul inuman și degradant la comisariatele de poliție și în închisori îmbracă forma bătailor, al înfometării și privării de apă, al refuzului de a oferi acces la toaletă și al privării de somn. Toate aceste practici au scopul de a surpa forțele victimei. Deseori, violența e aplicată într-un mod care nu lasă urme vizibile” [506].

Din punctul nostru de vedere, problematica transnistreană și retragerea trupelor străine de pe teritoriul de drept al RM reprezintă un impediment fundamental cu caracter sistemic atât în dezvoltarea și modernizarea țării, cât și pentru confortul și percepția pozitivă a progresului de natură personal-psihologică de către cetățean. În repetate rânduri nesoluționarea conflictului transnistrean a fost catalogată drept un important obstacol în vederea integrării europene a RM, atât de către adepții și susținătorii acestei perspective geopolitice pentru statul nostru, cât și de către adversarii și criticii vectorului european al politicii externe a RM. Totodată, conflictul înghețat de pe Nistru reprezintă și o problemă majoră pentru normalizarea vieții interne, instituirea unei stabilități și securități sociale în RM, pentru respectarea ordinii de drept și instituirea dictatului legii în vederea asigurării respectării drepturilor fundamentale ale omului în statul nostru. Datorită tergiversării soluționării problemei retragerii trupelor străine de pe teritoriul constituțional al RM și a imposibilității pentru autoritățile legale de a controla întregul teritoriu și o bună parte a hotarelor de est ale țării, se creează un climat defavorabil pentru protecția și siguranța investițiilor locale și străine în sistemul economic al RM fapt ce determină o subdezvoltare a tuturor sferelor sociale, o sărăcire continuă a populației, o lipsă cronică de noi locuri de muncă și o rată majoră a șomajului, condiții care, în ultimă instanță, determină exodul important al populației și emigrația, în mare parte ilegală, a forței de muncă din RM către regiuni mai dezvoltate cu locuri de muncă mai mult sau mai puțin sigure, atât în estul european (regiunea Moscovei și Sankt-Petersburg), cât și în vestul Europei [507, p. 93].

Deoarece problematica conflictelor regionale și locale cu caracter militar, social, politic, etnic, religios și confesional a devenit una stringentă pe plan mondial, mai cu seamă pe parcursul ultimului secol, fiind catalogată ca una dintre problemele globale inter-societale cele mai grave, capabilă să amenințe la etapa de față

nu doar bunăstarea și armonia societății umane la scară mondială, dar chiar și existența speciei umane pe Terra prin pericolul pe care-l generează prin perspectiva degradării iremediabile a valorilor, principiilor de viață, a moralei sociale, a practicilor de bună vecinătate și coabitare a comunităților, considerăm că în unele cazuri acest gen de conflict local sau regional este escaladat, prin violență perpetuată în timp, până la o exterminare reciprocă dintre grupările, comunitățile, formațiunile sau instituțiile antagoniste ireconciliabile. Și conflictul din regiunile din estul RM la fel se încadrează în categoria confruntărilor locale, având și origini geopolitice adânci [224, p. 77].

În opinia autorului, implicațiile bioeticii în teoretizarea și găsirea unor soluții practice viabile la conflictul transnistrean pot fi multiple, ținând cont că bioetica azi reprezintă o nouă și importantă abordare metodologică, aplicată atât în domeniul științelor umanistice, cât și în științele sociale și cele ale vieții. Bioetica și concepția securității umane sunt în măsură, la nivelul lor actual de dezvoltare, să genereze o nouă abordare asupra cercetării și analizei conflictelor politice. În mod particular, disciplina bioeticii și concepția securității umane sunt capabile să contribuie decisiv la sporirea potențialului și capacităților de soluționare ale unor asemenea confruntări, aflate într-un stadiu înghețat, cum e conflictul de pe Nistru, prin substituirea statului și a intereselor sale cu persoana umană ca obiect al eforturilor de securizare.

În linii generale, problematica transnistreană este extinsă, prin intermediul metodologiei bioetice și a securității umane, dincolo de relația tradițională dintre morală și politic, implicând persoana umană ca un factor activ în acest raport de securizare, biosfera în întregime, viul și biologicul, ca și toate aspectele legate de acestea cu implicare asupra vieții politice prin prisma moralei. Abordările bioetice de analiză și cea a securității umane, a cauzelor, specificului, condițiilor și perspectivelor de soluționare a conflictului transnistrean, tind să globalizeze prin intermediul sferei moralei și condiției psihobiologice a persoanelor implicate, experiența acumulată pe parcursul evoluției acestui conflict politico-militar local din RM prin acordarea suportului logistic și metodologic în conceptualizarea și soluționarea altor conflicte similare din lume, pe de o parte. Altfel spus, opinăm că abordarea bioetică tinde să evalueze din punct de vedere etic procesele de internaționalizare ale practicilor existente în domeniul conflictelor politice locale și ale efectelor lor la nivel biologic, dar și a implicării factorilor biologici în cadrul conflictelor la toate etapele acestora, aplicând know-how-ul obținut în cadrul procesului de analiză și identificare a soluțiilor în cazul transnistrean. Pe de altă parte, abordarea specifică securității umane evaluează procesele de pacificare și soluționare ale conflictelor politice în baza practicilor existente, din perspectiva beneficiului pentru persoana umană, dar nu din cea a securității statului, a integrității lui sau a poziției sale internaționale.

Din altă perspectivă, bioetica, ca o totalitate de abordări metodologice inovative, aplicabile în toate științele sociale, dar și în cadrul științelor vieții, realizează simbioza dintre cercetarea exclusiv din perspectivă sociologizantă a fenomenelor vieții și studiul din punct de vedere biologizant al proceselor sociale, inclusiv a

celor politice și economice. Teoria conflictologică a îmbrățișat printre primele concepții sociale, metodologia biopolitică și mai târziu pe cea bioetică, în vederea realizării unui studiu mai calitativ și mai util în vederea cercetării cauzelor biologice, a comportamentului uman determinat biologic și a implicării elementelor genotipice și fenotipice în cadrul conflictelor de diferit nivel social. Odată cu posibilitatea utilizării metodologiei bioetice, acest tip de abordări teoretice a inclus și o evaluare morală a aspectelor amintite mai sus.

Conchidem că studiul conflictului transnistrean, fiind unul foarte complex din cauza structurii sale cu mai multe niveluri, ramificații, fațete și motive, atât interne, dar mai ales externe și geopolitice, necesită și o abordare bioetică în perspectiva identificării unor laturi noi ale problemei date, implicând aspecte de evaluare morală și securitară a factorilor biologici determinanți ce posedă o anumită influență asupra desfășurării evenimentelor din cadrul conflictului dat.

Problematica transnistreană poate fi analizată din diverse perspective și puncte de vedere, reieșind din necesitatea structurării mai viguroase a contextului în care evoluează [508]. Din perspectiva intenției de soluționare a conflictului transnistrean și de securizare a zonei teritoriale, care continuă să fie implicată în conflictul de pe Nistru aflat, pe moment, într-o fază latentă de evoluție, cu episoade sporadice de agravare a situației și escaladare a violențelor, cel mai des prin escapade și acțiuni cu caracter provocator ale unor trupe și grupări paramilitare subordonate autorităților ilegale ce controlează o parte a teritoriul RM aflat în stânga râului Nistru [509, p. 121], se prefigurează o serie de abordări ale problematicei transnistrene care poate fi structurată în câteva niveluri și planuri. Astfel, considerăm că se evidențiază cel puțin patru planuri distincte care influențează asupra situației de conflict latent din RM în zona transnistreană.

Primul plan de conceptualizare a conflictului transnistrean se referă la perspectiva conjuncturii internaționale în cadrul căruia se remarcă raportul de forțe pe arena internațională ce influențează decisiv mersul negocierilor în faza de identificare a soluțiilor de aplanare a conflictului. Evaluăm că anume conjunctura internațională devine o condiție primordială în cazul conflictului transnistrean cu un caracter determinant pentru succesul soluționării lui, căci, anume conjunctura geopolitică, coroborată cu un șir de factori locali secundari și derivați din schimbările politice regionale din perioada dispariției URSS-ului, a și determinat transformarea situației din raioanele de est ale RM din stadiul unui conflict potențial în stadiul său pregnant cu o escaladare ulterioară și violență în anul 1992 prin implicarea unor forțe militare aparținând unui stat străin, mai târziu, conflictul internaționalizându-se datorită eforturilor diplomatice ale autorităților de drept și recunoașterii lor de către comunitatea internațională [510, p. 168].

Un al doilea plan de abordare a problematicei transnistrene este cel al strategiilor interne care vine să readucă pe o notă constructivă evoluția situației din zona de conflict [511, p. 4]. Aici se încadrează eforturile de pacificare, în mare parte, zădărnicate de organisme de diverse niveluri și structuri cu funcții bine coordonate, controlate de autoritățile autoproclamate din regiunea transnistreană. Din punctul de vedere al strategiilor

interne ale RM și al intereselor sale naționale, problematica transnistreană este reflectată într-un șir întreg de acte normative, legi și hotărâri de Guvern care impun un cadru legal și normativ-juridic de restabilire a integrității teritoriale [512; 513; 514]. Conceptualizarea conflictului transnistrean prin prisma cadrului normativ, la etapa de față, fiind una incipientă și experimentală, presupune o determinare treptată și etapizată de repunere în valoare și respectarea unor norme cutumiare și înțelegeri provizorii verbale, incluzând bune practici de conviețuire și colaborare cu referire la un șir de raporturi dintre diverse instituții a căror bună funcționare este vitală pentru ordinea publică, cum ar fi organele de poliție, sistemul de ocrotire a sănătății, agențiile ecologie și de mediu etc.

Un al treilea plan de înțelegere a situației din zona de conflict de pe Nistru și de conceptualizare a potențialului de negociere a părților aflate în conflict, se referă la capacitatea relațiilor interpersonale și informale dintre elite și conducătorii autorităților legale și ilegale de a comunica între ei în virtutea carismei lor personale, a necesității aprecierii lor externe în cadrul utilizării unor tehnologii de PR și construire a imaginii lor personale și a instituțiilor pe care le reprezintă. Așa sau altfel, considerăm că planul contactelor informale ale liderilor părților aflate în conflict comportă un anume potențial de dezamorsare a tensiunilor din zonă și de transmitere publică a mesajelor de fond în care pot avea loc negocierile de redresare a situației.

Al patrulea plan de abordare a procesului de soluționare a conflictului sau de atitudine față de situația din zonă este strâns legat de capacitatea și intensitatea comunicării și contactelor interpersonale dintre locuitorii din ambele regiuni, separate prin conflict. Această perspectivă a colaborării dintre cetățenii simpli, în spiritul unei diplomații populare, implică și activitatea, programele și proiectele, inclusiv cele cu finanțare externă, care se referă la fortificarea sectorului asociativ și al societății civile, implicând organizații neguvernamentale din cadrul societăților civile de pe ambele maluri ale Nistrului.

După aprecierea noastră, în primul rând, pentru o mai eficientă și mai largă utilizare aplicativă a celor patru planuri de conceptualizare a conflictului transnistrean se evidențiază, odată cu o elaborare mai aprofundată a acestor tentative de conceptualizare a conflictului, și necesitatea stabilirii raporturilor dintre cele patru planuri, dintre care primul plan de conceptualizare a conflictului este de departe dominant și determinant pentru celelalte planuri ca și pentru construcția unei strategii realiste de soluționare definitivă a conflictului. Structurarea corectă a interdependenței dintre planuri sau dintre elemente acestora, la fel, devine importantă în vederea atingerii unei funcționalități și utilități a acestei abordări planice înaintate.

În al doilea rând, menționăm că e nevoie de stabilit de la bun început în cadrul analizei sistemice a conflictului de pe Nistru, că potențialul soluționării conflictului depinde de evoluția situației pe două căi distincte: a) prin internaționalizarea conflictului și creșterea ponderii internaționale a RM pentru a crește șansele de influențare pozitivă a negocierilor cu autoritățile ilegale de la Tiraspol, în corelație cu interesele naționale proprii și b) prin permutarea importanței planului internațional către alte planuri pe diverse căi, pentru

a crește impactul autohton și importanța eforturilor autorităților de drept și a societății civile din RM asupra soluționării conflictului.

În al treilea rând, se impune o atenționare asupra nevoii de evitare a greșelilor anterioare în analiza conflictului transnistrean prin cercetarea dispartă și ruptă din contextul general internațional sau conjunctural al celor patru planuri identificate mai sus, precum și prin studiul conflictului în cauză în afara unei interrelații dintre cele patru planuri și, mai ales, în contextul în care se neglijează importanța și caracterul determinant al conceptualizării conflictului prin prisma conjuncturii internaționale asupra celorlalte planuri.

Vom remarca că prin studiul cauzelor, specificului și consecințelor apariției conflictului transnistrean, se constată că starea de fapt din zona de conflict s-a dorit a fi o formă de presiune externă și control asupra capacității decizionale suverane a autorităților de drept din RM [515, p. 63].

În domeniul analizei și evaluării acțiunilor și relațiilor de influențare și presiune politică, o mare importanță o are abordarea cu caracter pan-politic, referitor la acest fenomen. Astfel, potrivit lui J. Meynaud, un cercetător în domeniul științelor sociale de origine canadiană din Quebec, diversitatea perspectivelor posibile de adoptat în procesul de analiză a presiunilor politice, poate fi redusă la două scheme de analiză dintre cele existente – abordarea pluralistă a interacțiunii factorilor de presiune și schema pantei sistemului [516, p. 8].

În baza acestor perspective de abordare, considerăm că situația RM, ca o componentă a sistemului regional de presiuni geopolitice, devine tot mai clară și previzibilă, deoarece, dispunând de un potențial redus de presiune asupra altor factori în diverse probleme disputate, a început să promoveze un curs geopolitic diferit de cel dominant și „fîresc” pentru regiunea din care provine, dominată de interesele Federației Ruse. În astfel de condiții, cele două pârghii instituționale de presiuni asupra deciziilor politice cu caracter geostrategic – Transnistria și Găgăuzia, bine conservate și întreținute pe parcursul întregii existențe a statului RM după obținerea independenței, au fost utilizate tot mai mult, dar încă nu la potențial maxim posibil, așa încât, mai mult ca niciodată, RM are nevoie de elaborarea unor mecanisme viabile de contracarare a influențelor geostrategice străine, inclusiv de acest gen (ce sunt înrădăcinate în interiorul sistemului sociopolitic din RM), pentru a continua promovarea nestingherită a intereselor strategice proprii.

Ne exprimăm convingerea că una dintre căile eficiente de promovare a dezideratului securității umane prin fortificarea importanței statului RM pe plan internațional, dar și de recâștigare a prestigiului intern în rândurile propriilor cetățeni, inclusiv în vederea impunerii și promovării autorității organelor legitime în regiunea separatistă transnistreană pentru fortificarea securității umane, constă în agregarea potențialului intern prin lansarea unor proiecte pan-naționale realiste, prin succesul cărora se poate miza pe o creștere a satisfacției cetățenilor față de calitatea vieții și pe o autoorganizare și concentrare a elitelor naționale și a tuturor forțelor politice în jurul unor aspecte cruciale pentru viitorul țării. La fel de importantă devine necesitatea soluționării problemelor legate de asigurarea securității umane și a inegalităților sociale și politice din RM, generate

inclusiv de separatismul intern, menționate în Raportul național de dezvoltare umană pentru anii 2015-2016: „astfel, insecuritatea politică, insecuritatea personală și insecuritatea comunitară alimentează, în mare parte, inegalitățile privind asigurarea securității umane pe ambele maluri ale Nistrului” [24, p. 126].

În consecință, constatăm că RM, cu toate eforturile depuse în ultimii ani, inclusiv în virtutea tergiversării soluționării conflictului transnistrean, rămâne a fi un stat periferic și subdezvoltat în domeniul tehnologiilor și metodologiei de guvernare și funcționalitate a puterilor în stat, în domeniul promovării securității umane, apărării drepturilor omului pe întreg teritoriul legal al statului. În acest context, în Raportul național de dezvoltare umană pentru anii 2015-2016 se evidențiază următoarele: „Discutarea unor dimensiuni ale securității umane, precum situația drepturilor omului în regiunea transnistreană a RM, impune, ca măsură esențială, introducerea dimensiunii umane a securității în cadrul procesului de reglementare a conflictului” [24, p. 16]. Considerăm că acest lucru este confirmat prin adoptarea tardivă, parțială și insuficientă, adesea doar mecanică, excluzând esențialul, a know-how-ului în sfera guvernării și dirijării sociale, fiind un domeniu relativ funcțional la nivel european printr-o serie de instituții specializate. Astfel, e vorba de adoptarea și implementarea nu doar a strategiei securității umane, dar și a mecanismelor etice de control și supraveghere în instituțiile statului, cum ar fi înființarea comisiei pentru integritate, a comisiei de etică, a funcțiilor de comisari de etică în Parlament și Guvern etc.

5.2. Problematika bioetică în contextul necesității amplificării procesului de securizare umană în Republica Moldova

În Republica Moldova, problematica bioetică în contextul fortificării securității umane a început să se manifeste mai pregnant și mai univoc în spațiul politic odată cu intensificarea procesului de deschidere socială și politică a societății și clasei politice autohtone către tendințele și trendurile sociale și politice mondiale, determinate, în mare parte, de intensificarea problemelor globale și regionale cu care se confruntă inclusiv RM, alături de alte state ale lumii, dar și concomitent cu inițierea procesului de racordare a legislației interne la cea europeană în perspectiva aderării Republicii Moldova la UE.

Apreciem că, în condițiile create, când nu există o concepție de stat sau o viziune strategică clară în problematica bioetică și a securității umane, la fel ca în numeroase state din UE, ca în SUA, Canada, Japonia sau alte țări substanțial avansate pe calea implementării normelor și principiilor bioetice și de securitate umană în diverse sfere ale vieții sociale, inclusiv în domeniul politicului, se cere definirea celor mai importante valori și principii naționale caracteristice culturii noastre autohtone pentru a sta la baza elaborării unui model de strategie bioetică și de securitate umană a RM. Acest efort trebuie întreprins în vederea ridicării la un rang înalt de politică de stat a concepției bioetice generale cu privire la cele mai diverse dileme de securitate individuală și bioetice, care antrenează în dispute publice și afectează întreaga populație. Aici se au în vedere problemele

cu care societatea, clasa politică din RM au avut deja ocazia să se confrunte, precum problemele bioetice analizate mai sus sau alte probleme cu implicații bioetice cu care societatea autohtonă se va confrunta în viitorul previzibil, reieșind din tendințele mondiale și regionale existente, amenințările cele mai importante pentru fundamentele morale și spirituale ale societății din RM, specificul cultural, economic și social al țării.

Potrivit autorului, necesitatea unei strategii și politici naționale în domeniul securității umane și al bioeticii pentru RM se bazează pe două tipuri principale de raționamente. În primul rând, nevoia internă a statului de a identifica și a implementa activ o anumită abordare în domeniul securității umane și al bioeticii, ce vine ca un ecou sau o reacție la discrepanța dintre nevoia reală de reglementare a domeniului dat, pe de o parte, și dezvoltarea și elaborarea insuficientă, pe de altă parte, a cadrului normativ. Considerăm că nivelul inadecvat al calificării specialiștilor din sfera asigurării securității umane și a bioeticii, insuficiența elaborării fundamentelor teoretico-metodologice de către cercurile de teoreticieni și practicieni din diverse domenii sociale și ale economiei naționale care se confruntă zilnic cu dileme de ordin bioetic, la fel sunt surse importante de nesiguranță personală în societatea din RM și, deci, constituie niște provocări la adresa respectării în acest areal a principiilor bioetice. În al doilea rând, o strategie de asigurare a securității umane prin respectarea dezideratelor bioetice în RM, trebuie să devină un pilon important al integrării internaționale și regionale a statului și să joace un rol activ în diseminarea și în societatea autohtonă a modelelor sociale, juridice, politice, economice, în acord cu valorile și principiile bioetice universal acceptate, și în acest sens, strategia dată necesită să fie o continuare și o completare a strategiei globale în domeniul bioetic și de asigurare a securității umane, pe măsura specificului său național, în acord cu potențialul științific, economic și intelectual disponibil. Mai ales că și Strategia Europeană de Securitate, la care va adera și RM, evidențiază printre cele mai importante amenințări globale potențialul științelor biomedicale care poate genera pericole majore în cazul în care este folosit împotriva omenirii, fără de vreun control civic sau bioetic „Evoluțiile înregistrate în științele biologice pot conduce la sporirea potențialului armelor biologice” [517, p. 31].

Din punctul nostru de vedere, aspectele sociopolitice din cadrul domeniului securității umane și al bioeticii sunt direct legate, în principal, de problematica eficienței mecanismelor administrative și de asigurare a securității umane și a implementării dezideratelor bioetice în practica cotidiană, la fel și în numeroase domenii ale vieții sociale de o importanță majoră pentru sănătatea și bunăstarea cetățenilor. În această categorie intră cu precădere astfel de sfere de activitate precum protecția socială a categoriilor sociale defavorizate, ocrotirea sănătății publice, dar și sistemul de cercetare științifică, implicând subiecți umani, drepturile cărora necesită să fie apărate și promovate în mod imperativ și indiscutabil în raport cu interesul public. Toate aceste aspecte afectează nemijlocit nivelul de asigurare a securității umane în RM, ca parte integră a securității societale și naționale. Deși unele date de la Ministerul Sănătății al RM (Agenția Națională a Medicamentului) ne arată ca la noi în țară au loc anual peste 100 de studii clinice, este greu estimabilă amploarea fenomenului

desfășurării studiilor biomedicale în RM, mai cu seamă de către companii farmaceutice și de cercetare din străinătate, fenomen ce are loc, foarte des, cu încălcări semnificate ale drepturilor subiecților umani implicați, și cu grave prejudicii la nivelul securității umane și societale. Dintre impedimentele care nu permit o evaluare corectă a amplitudinii fenomenului desfășurării studiilor biomedicale în RM și afectării pe această cale a drepturilor și libertăților unor pături sociale variate, se remarcă în primul rând ineficiența sistemului autohton de protecție a subiecților umani implicați în studiile clinice, pe motivul insuficienței transparenței sistemului de expertizare bioetică, existent în RM, ceea ce permite o serie de fraude și coruperea factorilor de decizie, responsabili de emiterea permisiunii de desfășurare a studiilor clinice pe teritoriul țării [518]. În condițiile date, se poate presupune că în cercetări, studii clinice și experimente biomedicale efectuate pe teritoriul țării, sunt implicați anual mii de cetățeni ai RM, atât sănătoși, cât și bolnavi, securitatea individuală a cărora nu este asigurată pe deplin și în conformitate cu normele internaționale la respectarea cărora a aderat și RM.

Cu toate acestea, unele instituții medicale, cum e Spitalul Clinic Republican, inclusiv sub impactul unor investigații jurnalistice autohtone și în urma unor procese judiciare de rezonanță privind acuzarea de corupție a conducerii acestei unități medicale [519], au afișat unele date cu privire la aceste studii clinice, precum și firmele din străinătate, care sunt implicate în organizarea și sponsorizarea acestora. Astfel, potrivit unei informații din 27.01.2014, „Spitalul Clinic Republican asigură desfășurarea a aproape de 10% din toate studiile clinice efectuate în Republica Moldova” [520].

După aprecierea noastră, în perspectiva îmbunătățirii și eficientizării sectorului de securitate umană, metodologia și instituțiile bioetice pot fi de un real folos, judecând prin prisma unei experiențe internaționale bogate, acumulate până în prezent. În acest context, se dovedește a fi foarte important în planul asigurării securității personale umane impactul macrosistemic al activității unor astfel de instituții și instanțe specializate în prevenirea abuzurilor și în monitorizarea respectării drepturilor omului, cum sunt comitetele de bioetică, cele de etică a cercetării, comisiile și comitetele de etică din cadrul diverselor instituții de stat, comisiile instituționale de cercetare și medicale [521, p. 22]. Aceste instituții pot fi de un nivel foarte variat în cadrul sistemelor sociopolitice democratice, cu funcții și prerogative diverse, dar indiferent de aceasta, inevitabil, instituțiile bioetice în cauză joacă rolul principal de instrumente foarte eficiente în perspectiva diminuării și reducerii răspândirii modelului paternalist în relațiile sociale, de protecție a unor categorii defavorizate, în relațiile medicale și de cercetare. Edificarea și fortificarea unor astfel de instrumente e o chestiune de o importanță vitală pentru societatea autohtonă la etapa contemporană, mai ales în contextul continuării stagnării de decenii a legăturilor sistemice în cadrul societății noastre în ceea ce privește ineficiența sistemelor de ocrotire a sănătății și de protecție socială a persoanelor defavorizate din RM. Operarea unor modificări structurale și funcționale a cadrului legal, normativ și etic existent în RM, în domeniile protecției sociale, medicinei, eticii cercetării ca elemente ale sistemului de asigurare a securității umane, în concordanță cu

tradițiile bioetice mondiale și naționale, poate deveni o procedură eficientă și utilă în promovarea reformelor necesare în domeniile date ca și în cel referitor la îmbunătățirea și optimizarea cadrului decizional în RM.

Vom opina că și după 20 de ani de independență a statului RM, încă nu există o viziune comună și generală cu privire la evoluția politicii naționale în domeniul securității umane și a promovării bioeticii și eticii cercetării ca elemente definitorii ale acesteia. Cu toate acestea, e nevoie de remarcat că în perioada 2012-2016, au fost înregistrate un șir de inițiative de moralizare a actului de guvernare și de normativizare, inclusiv etică, a activității politice și de administrare în RM. Cu toate că eficiența, profesionalismul și echidistanța lor lasă de dorit, în acest răstimp au fost înființate astfel de instituții specializate cu atribuții sporite cum e Comisia Națională pentru Integritate, Comisia de Etică a Parlamentului etc. cu prerogative de depistare nu doar a conflictelor de interese și a analizării legalității veniturilor factorilor de decizie și demnitarilor, dar și a altor incompatibilități normative și instituționale în care aceștia se pot regăsi ocazional. Iar în ceea ce privește dezvoltarea sistemului de comitete de bioetică în RM, în ultimele două decenii, trebuie evidențiat faptul că acest proces s-a produs sub influența unei game largi de factori interni și externi, cu un impact controversat.

În consecință, considerăm că trebuie menționați următorii **factorii interni** cu un efect destabilizator în majoritatea cazurilor, raportați la sistemul asigurării securității societale și umane din RM care au avut un impact substanțial asupra tergiversării definitivării și implementării sistemului de promovare a măsurilor de securizare umană și protecție socială prin intermediul mecanismelor și metodelor bioetice:

- *Instabilitatea politică.* Acest factor cu influență semnificativă asupra alegerii neexpresive și șovăielnice a vectorului din domeniul politicii externe a RM, referitor la integrarea în UE sau NATO ca și organizații-garant al stabilității interne, a determinat în mare parte, eșecul definitivării, sistematizării și manifestării clare a voinței politice de către elita politică și socială autohtonă de a promova politici socialmente benefice, cum ar fi, de exemplu, Strategia Națională în domeniile securității umane prin metode specifice eticii cercetării și bioeticii.

- *Subdezvoltarea economică, sărăcia și corupția.* Acești factori au avut o importanță crucială în promovarea unor politici nesustenabile de cartel și oligarhice, în RM de-a lungul întregii sale istorii după declararea independenței, prin subminarea fundamentelor socioeconomice ale potențialului reformativ al societății civile, ale comunității de întreprinzători. Astfel de domenii ca cercetarea și executarea unor experimente biomedicale cu implicarea subiecților umani la fel au căzut pradă acestei tendințe general sistemice pentru RM, fiind influențate de corupție și sărăcia populației. Principiile și normele specifice eticii cercetării și bioeticii nu au fost luate în calcul, în mare parte, la formarea și funcționarea acelor puține instituții, comitete și foruri existente, menite să apere interesele subiecților umani implicați – cetățeni ai RM.

- *Ritmurile scăzute ale emancipării societății civile autohtone* au determinat un nivel scăzut al reflectării intereselor societății civile în cadrul procesului decizional sociopolitic din RM. La fel, acest factor a impus și lipsa unui control civil public viabil și eficient asupra serviciilor guvernamentale prestate populației țării,

permițând un comportament lipsit de bun-simț și corupt al unor funcționari publici, direct responsabili de promovarea și protecția intereselor și drepturilor oamenilor.

- *Existența pe piața din Republica Moldova a unor interese înguste* ale unor grupuri oligarhizate în domenii variate ale economiei naționale și vieții publice, printre care se evidențiază sfera cercetărilor biomedicale, prestării serviciilor medicale, în domeniul repartizării ajutorului umanitar provenit din țările donatoare, în sfera importului, producerii și comercializării produselor farmaceutice, ca având un impact direct asupra securității umane și societale. Acest factor a dus, în consecință, la monopolizarea domeniilor repartizării ajutorului umanitar și asistenței economice categoriilor social-vulnerabile din țară, al expertizării științifice, tehnice și etice din cadrul procedurilor de aprobare, mai cu seamă a testelor clinice, a medicamentelor și metodelor terapeutice noi.

- *Baza juridică limitativă și coordonată nesatisfăcător privind reglementarea fenomenului social al eticii cercetării și bioeticii în RM*, reflectând nu atât a interesele maselor largi ale populației autohtone care au nevoie de servicii de protecție socială, servicii medicale de calitate și beneficii importante de pe urma lor și a efectuării cercetărilor inovaționale cu implicarea subiecților umani, ci mai mult interesele de business și ale celor corporatiste în domeniul ocrotirii sănătății, al cercetării științifice sociale și biomedicale, prin menținerea unui nivel scăzut al protecției cetățeanului și a societății din RM contra diverselor abuzuri.

Din a doua categorie, cea a **factorilor externi** cu un impact general-sistemic pozitiv asupra promovării în RM a unor valori general-umane ca cele ce țin de drepturile omului, e nevoie să fie menționată ratificarea de către RM a unor asemenea acte regulatorii ale Consiliului Europei precum:

- Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale (adoptată în 1950, intrată în vigoare în 1997 și în Republica Moldova);
- Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei: Convenția privind drepturile omului și biomedicina, Oviedo 1997, ratificată de către Republica Moldova în anul 2002, dar și unele dintre protocoalele sale adiționale:

*referitor la interzicerea clonării ființelor umane (ratificat în 2002);

*referitor la transplantul de organe și țesuturi de origine umană (ratificat în 2008);

*referitor la testările genetice în scopuri medicale (ratificat în 2011);

*referitor la cercetarea biomedicală (ratificat în 2013).

Estimăm că domeniul promovării și apărării drepturilor omului în RM mereu a fost foarte apropiat de promovarea securității umane în societatea autohtonă în baza principiilor și normelor bioetice, dată fiind și

apropierea termenilor „drepturile omului” și „bioetica” într-un șir de acte regulatorii internaționale, cum ar fi convențiile amintite mai sus, dar și în astfel de acte juridice internaționale precum: Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Codul de la Nürnberg (1949), Declarația de la Helsinki a Asociației Medicale Mondiale din 1964, completată ulterior, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966), Raportul Belmont (1979), Îndrumări Etice Internaționale pentru Cercetarea Biomedicală care Implică Subiecți Umani ale Consiliului pentru Organizațiile Internaționale pentru Științele Medicale (CIOMS) (1982), Declarația Universală a UNESCO privind Genomul Uman și Drepturile Omului (1997), Raportul Final al Comisiei Europene referitor la Principiile Etice de Bază în domeniul Bioeticii și Biodreptului (1999), Carta Uniunii Europene a Drepturilor Fundamentale (2000), Directiva 2001/20/EC a Parlamentului și Consiliului European referitor la bunele practici în studiile clinice, Declarația Universală a UNESCO privind Bioetica și Drepturile Omului (2005) etc.

În opinia autorului, cu toate aceste îmbunătățiri ale cadrului juridic autohton în domeniul dat, prin ratificarea unei bune părți din setul de acte juridice internaționale, se atestă un șir de probleme în domeniul apărării drepturilor omului în RM, și în acest sens autoritățile autohtone sunt atenționate mereu de organizații mondiale de referință ca Organizația Mondială a Sănătății (OMS) [522]. La fel, un șir de experți locali atestă o scădere a indicelui național în domeniul Drepturilor Omului în 2014 de exemplu, în comparație cu anul precedent, potrivit Centrului de Informare în domeniul Drepturilor Omului din Moldova [523]. Este relevant faptul că o scădere mai importantă se atestă la capitolul „*libertatea individuală și siguranța persoanei*”, ceea ce subliniază o dată în plus necesitatea fortificării securității umane în Republica Moldova. În acest context, în perspectiva îmbunătățirii situației create, în cadrul reformei învățământului secundar gimnazial, începând din anul școlar de studii 2014-2015 a fost introdusă disciplina „*Educație pentru Drepturile Omului*” cu sprijinul unei fundații specializate din Norvegia [524]. Ulterior, în anul 2016, în cadrul Evaluării Periodice Universale 2016, care a avut loc la Geneva, Elveția, în data de 4 noiembrie 2016, RM a primit 209 recomandări pentru îmbunătățirea situației drepturilor omului, care se referă în principal la: „combaterea discriminării, inclusiv crimelor de ură și prejudecată (29); protecția drepturilor femeilor (26); protecția drepturilor minorităților (14), tortura și relele tratamente (11), combaterea traficului de ființe umane (10), protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități (10), consolidarea instituțiilor naționale pentru drepturile omului (9), protecția drepturilor copilului (9)” [525].

Considerăm că și aportul societății civile autohtone poate fi determinant pentru promovarea drepturilor omului în Republica Moldova ca o măsură de siguranță pentru aprofundarea securității umane. Dintre cele mai active organizații care activează în RM ce-și propun să promoveze drepturile omului, atât locale, cât și ca filiale ale unor organizații internaționale, fiind des întâlnite în presa locală, dar și potrivit opiniilor mai multor experți în acest domeniu, se numără astfel de ONG-uri precum: Asociația Civică Internațională "Hyde Park", Centrul

Internațional „La Strada”, Asociația „Mamele pentru Drepturile Omului”, Asociația Obștească Promo-LEX, Asociația Obștească „Porojan”, Asociația Obștească „ProGeneva”, Asociația Obștească “Refugiul Casa Marioarei”, Centrul de Asistență Juridică Pentru Persoane cu Dezabilități, Centrul de Informare GENDERDOC-M, Asociația Obștească „Juriștii pentru Drepturile Omului”, Centrul Național al Romilor, Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova etc.

Suntem de părerea că se impune o concluzie logică că securitatea umană, ca și asigurarea drepturilor omului, mai cu seamă în condițiile actuale din RM, în mare parte poate fi asigurată prin implicarea subiectului juridic sau a persoanei căreia i s-au încălcat aceste drepturi sau i s-a violat securitatea personală. Cu toate acestea, securitatea umană se referă și la asigurarea unui nivel de siguranță a ființelor umane în totalitatea lor ca societate și nu doar ca indivizi luați în parte, lucru demonstrat prin tendința societății civile, eforturile elitelor intelectuale, inclusiv din RM, de a impune un climat de siguranță și respect reciproc în societate.

Din punctul nostru de vedere, pe parcursul ultimelor decenii în care țările din regiunea estică a Europei, inclusiv cele din jurul țării noastre, făceau progrese notabile în domeniul dezvoltării teoriilor și practicilor bioetice, și RM nu putea rămâne indiferentă față de fenomenul extinderii bioeticii sub diverse forme în variate sfere ale vieții sociale. Acest parcurs al RM a fost întreprins în baza tendințelor mondiale de elaborare și aplicare a normelor și codurilor etice și de bune practici, atât la nivel de instituții în domeniul cercetării, biomedicinii, practicilor juridice etc., dar și la nivel internațional al organizațiilor de profil din domeniul biomedicinii și cercetării științifice, implicând subiecți umani, precum și în baza convențiilor internaționale semnate de RM ca stat membru al Consiliului Europei. În acest context, se înscrie și finalizarea pregătirilor pentru ratificarea protocolului adițional privind cercetarea biomedicală la aceeași convenție de la Oviedo, conținând un șir de cerințe dintre cele mai stricte, privind organizarea, eficientizarea, transparența și evitarea conflictelor de interese în cadrul sistemului de evaluare, aprobare și monitorizare bioetică a desfășurării cercetărilor biomedicale.

În viziunea noastră, premisele istorice de apariție și promovare a bioeticii, dar și a valorilor, principiilor sale pe plan local, sunt strâns legate de evoluția societății civile din RM și a comunității academice autohtone, care se află în corelație nemijlocită cu cele mai specifice tendințe din cadrul tradiției bioetice mondiale, bazele căreia au fost puse încă în anii '70 în SUA și țările vest-europene ca Italia, Franța, Marea Britanie, Germania etc., unde obiectul suprem de interes al bioeticii și bioeticienilor a fost declarată persoana umană în calitate de corelație dintre începuturile biologice și spirituale, după cum considera și reputatul cercetător L. Lucas Ramón [351, p. 23].

Opinăm că perspectivele și aspectele istorice de apariție a bioeticii în RM sunt mai relevante și pertinente în procesul de elaborare și finalizare a strategiei naționale în domeniu și se bazează în principal pe evoluția și interesul societății civile și mediului academic pentru noile tendințe mondiale bioetice. Prima

conferință științifică pe teme bioetice a fost organizată în RM în anul 1995 în incinta USMF “Nicolae Testemițanu”, de către Catedra de Filosofie la acel timp, care mai târziu a devenit prima dintre catedrele de profil din CSI, specializate în domeniul bioeticii. Conferința respectivă a devenit una anuală tradițională pe parcursul a 20 de ani, ce se axa, încă de la început, pe cercetările diverselor aspecte bioetice, de asigurare a securității umane și de supraviețuire a omenirii. În anul 2001 a fost fondată Asociația Națională de Bioetică a RM, ca o instituție neguvernamentală abilitată cu promovarea valorilor și standardelor bioetice, care, de asemenea, și-a adus contribuția la dezvoltarea sistemului autohton de ocrotire a sănătății și de depășire a problemelor morale și organizaționale specifice perioadei de tranziție, în mod special, prin contribuția la organizarea comitetelor clinice de bioetică de pe lângă instituțiile medicale acreditate. În anul 2005, prin asistența acordată de Comisia Națională UNESCO a RM în cadrul proiectului „Popularizarea cunoștințelor despre bioetica în Republica Moldova”, a fost fondat Centrul Național de Bioetică al RM, instituție ce a fost menită să reflecte și să consolideze progresul obținut în promovarea bioeticii în RM de către Asociația Națională de Bioetică, ce tinde să coaguleze gândirea bioetică și abilitățile aplicative ale practicienilor din diverse domenii, ale reprezentanților societății civile din domeniul dat, încadrat și înrădăcinat adânc în problematica drepturilor omului și securității umane și să sprijine logistic o gamă largă de instituții curative în vederea racordării sistemului național de ocrotire a sănătății la standardele internaționale prin instituirea unor comitete funcționale de bioetică pentru o apărare mai eficientă a drepturilor pacienților [526].

În aceeași perioadă de timp, o importanță specială a fost atribuită organizațiilor societății civile și forurilor universitare în promovarea reformei în domeniul edificării unui sistem civilizat și corect de reglementare a expertizării și aprobării etice în RM a activității de cercetare în biomedicină cu implicarea subiecților umani. În urma acestor eforturi efectuate, în principal, sub impactul presiunii externe, au fost adoptate primele acte referitoare la reglementarea juridică a cadrului legal de funcționare a comisiilor de etică:

- Legea nr. 1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente, articolul 11, punctele 6 și 7 [527]. Este primul act normativ în Republica Moldova referitor la obligația obținerii avizului unei autorități etice pentru studiile clinice cu medicamente și testările farmacologice, imediat după semnarea la 06.05.1997 a Convenției de la Oviedo, ratificată în 2002. Aici se stipulează expres necesitatea avizării testărilor clinice inclusiv de către comisii de etică ce trebuie să funcționeze în cadrul fiecărei instituții medicale abilitate de Ministerul Sănătății cu dreptul de a efectua testări clinice. În componența comisiilor de etică se includ medici, farmaciști, farmacologi, juriști, reprezentanți ai organizațiilor profesionale și obștești.
- Ordinul ministrului sănătății al RM nr. 10 din 14.01.2002 „Cu privire la studiul clinic al medicamentelor în Republica Moldova”, modificat prin Ordinul ministrului sănătății al RM nr. 22 din 12.01.2006, punctele 2.1. și 2.2 [528], reprezintă primul act juridic din Republica Moldova, pentru a sublinia importanța evaluării etice a studiilor clinice prin care se încearcă introducerea obligativității comitetelor de bioetică și expertizării etice în

domeniul testării clinice a medicamentelor, după ratificarea de către RM a Convenției de la Oviedo.

- Ordinul ministrului sănătății RM nr. 54-p, din 09.07.2002 „Cu privire la crearea Comisiei Naționale de Etică”. Prin care se instituie o astfel de instituție, în subordinea ministerului, inclusiv la inițiativa companiilor farmaceutice internaționale. Această comisie națională a fost ulterior redenumită prin Ordinul ministrului sănătății RM nr. 38 din 24.01.2006, în „comitet Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament” [405, p. 230].
- Ordinul ministrului sănătății RM nr. 657 din 27.06.2012 „Cu privire la Comitetul Național de Etică” [529], care vine să reformeze instituția etică la scară națională, ca unica în drept să expertizeze proiectele de cercetări clinice, aprobând și statutul acestei organizații deși cu unele carențe și controverse, ceea ce se dorea a fi un efort de transparentizare a acestei activități specifice. Acest ordin al ministrului sănătății RM a abrogat alte acte care s-au dovedit a fi importante la timpul lor, în procesul de evoluție a instituțiilor bioetice în RM, precum: Ordinul ministrului sănătății RM 38 din 24.01.2006 „cu privire la reorganizarea și activitatea Comitetului Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament în Republica Moldova” sau Ordinul ministrului sănătății RM 374 din 11.05.2011 „despre modificarea anexei nr. 1 la Ordinul ministrului sănătății RM 38 din 24.01.2006 „cu privire la reorganizarea și activitatea Comitetului Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament în RM”.
- Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, punctul 5 al articolului 14 [530], care constituie actualmente actul juridic de bază pentru reglementarea expertizării și aprobării bioetice a cercetărilor clinice în RM, în contextul protecției drepturilor pacientului.

Pe lângă actele analizate mai sus, în legislația Republicii Moldova mai există un șir de norme legale care amintesc de obligativitatea aprobării etice a cercetărilor biomedicale:

- Hotărârea Guvernului nr. 96 din 29.01.2007 cu privire la stabilirea condițiilor de plasare pe piață și de utilizare a dispozitivelor medicale. Aici, la punctele 37 și 38, este menționată obligativitatea obținerii unui aviz pozitiv al comisiei de bioetică în cazul investigațiilor clinice cu implanturi sau orice alt tip de utilaj, inclusiv de tip invaziv de lungă durată [531].
- Hotărârea Guvernului nr. 632 din 24.08.2011 cu privire la aprobarea Regulamentului sanitar privind radioprotecția și securitatea radiologică în practicile de radioterapie, unde la Capitolul XII: Radioprotecția pacienților, punctul 206, este stipulat că aprobarea Comitetului de Etică e o condiție justificatoare, pe lângă altele, pentru expunerea subiecților la radiația ionizantă în timpul cercetării biomedicale [532].

Cu toate acestea, considerăm că eforturile comunității academice și ale societății civile nu și-au atins pe deplin scopul scontat privind bioetizarea continuă și durabilă, fiind zădărnice de evoluția dramatică a evenimentelor sociopolitice interne, de degradarea climatului social-economic, de creșterea nivelului corupției, de starea economică precară și redimensionarea priorităților sociale din ultimul deceniu, ce au lăsat o amprentă

negativă importantă, tergiversând procesul dezvoltării graduale a sistemului comitetelor de bioetică din RM și a edificării unei strategii naționale în acest domeniu.

Între timp, după alternanța la guvernare din anul 2009, s-au făcut mai multe încercări de a promova o reformă în domeniul bioetizării sferei sociopolitice prin creșterea importanței forului etic de expertizare și aprobare a cercetărilor biomedicale. Imediat după stabilizarea relativă a situației sociopolitice după alegerile parlamentare din 28 noiembrie 2010, a fost înaintat un proiect de hotărâre de Guvern pentru aprobarea reglementării funcționării Comitetului Național de Bioetică al RM pe lângă Ministerul Sănătății al RM, care a fost gândit ca o entitate națională de bază în domeniul promovării politicilor bioetice pe plan național și ca unic comitet de etică a cercetării pentru examinarea și aprobarea etică a studiilor biomedicale. Aceste încercări s-au soldat cu eșec în general, din cauza existenței în societate, la acea etapă, a altor priorități decât nevoia promovării problematicii bioetice, în condițiile în care țara se confrunta cu grave probleme financiare și de solvabilitate internă și externă.

În pofida desfășurării anevoioase a unor procese de reformare la nivel politic și social de după 2009, a fost înregistrat un progres vizibil vizând transparentizarea în discutarea de către masele largi și opinia publică din societate a domeniului reglementării etice a cercetărilor biomedicale, apariția a numeroaselor scandaluri și abuzuri din acest domeniu [533], ca și din sfera respectării drepturilor pacientului, a fost dezvoltat procesul de predare a bioeticii viitorilor biologi, geneticieni, medici, nurse, agronomi etc. din mai multe universități din RM. După schimbările politice din RM, intervenite după alegerile din aprilie 2009, procesul de edificare a unui sistem eficient de evaluare etică în Republica Moldova a început să se discute pe larg în comunitatea academică, incluzând dezbateri referitoare la funcțiile, structura, relațiile ierarhice și prerogativele diverselor componente instituționale, în perspectiva evitării, inclusiv prin acest mecanism, a abuzurilor în domeniul securității umane.

Interesul crescând al opiniei publice din RM pentru subiectul respectării drepturilor omului și a securității umane în procesul desfășurării experimentelor științifice cu subiecți umani a determinat funcționarii Ministerului Sănătății să scoată parțial din anonimat și secretomanie, ceea ce proteja diverse scheme ilegale cu eschivarea de la controlul public în domeniu, activitatea Comitetului Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament (CNESCMNT) și să caute noi modalități de legitimare a continuării activității acelui Comitet în formulă veche și cu aceleași practici discutabile, instituție care în societățile înalt dezvoltate se dovedește a fi unul important pentru promovarea standardelor înalte de respectare a drepturilor omului și a securității personale. Astfel că, la 31 martie 2010 CNESCMNT a fost acreditat de către Forumul Comitetelor de Etică al țărilor CSI sub egida OMS, deși RM devenise membră a Forumului Comitetelor de Etică din țările CSI încă din anul 2001 [534]. Decizia dată, formal vorbind, a permis CNESCMNT să fie implicat în expertizarea etică a studiilor clinice și din alte state ale CSI.

Cu toate impedimentele existente, societatea civilă și mediul academic autohton nu s-au resemnat, iar în 2010 a apărut un Comitet de Etică a Cercetării de pe lângă USMF „N. Testemițanu” [535], abilitat să evalueze proiectele de cercetare ale colaboratorilor și studenților din cadrul instituției, a studiilor biomedicale realizate în cadrul structurilor de cercetare din Universitatea dată. Nou-instituitul Comitet de etică a cercetării din cadrul USMF „N. Testemițanu” (unica instituție de învățământ medical superior din țară) a constituit un motiv suplimentar pentru reevaluarea bazelor logistice și fundamentelor sistemului național al evaluării etice a cercetărilor, deoarece deschide o perspectivă nouă asupra abordării problematicei expertizării etice a studiilor biomedicale prin atitudinea inovativă a membrilor acestuia. Este greu de evaluat acum rolul acestui comitet în cadrul viitorului sistem de evaluare etică a cercetărilor biomedicale din RM, aflat într-un stadiu profund de tranziție întârziată, în pofida unei perspective certe a acestei instituții etice universitare de a continua expertizarea etică a studiilor clinice cu implicarea animalelor mai des decât cu implicarea subiecților umani, în virtutea specificului didactic al cercetărilor realizate în această instituție de învățământ.

Cu toate acestea, activitatea Comitetului de etică din cadrul USMF „N. Testemițanu”, instituție subordonată atât Ministerului Învățământului, cât și Ministerului Sănătății, nu este în totalitate oficializată, deoarece contravine cel puțin Ordinului ministrului sănătății al RM nr. 10 din 14.01.2002 „cu privire la desfășurarea studiului clinic al medicamentelor în Republica Moldova”, modificat prin Ordinul ministrului sănătății al RM nr. 22 din 12.01.2006 care stipulează la punctul 2.2 că: „aprobarea desfășurării studiului clinic în Republica Moldova se efectuează printr-un ordin al ministrului sănătății și Protecției Sociale, în baza avizului Comisiei Medicamentului și Hotărârii Comitetului Național de Etică” [528].

Considerăm că problema și pericolul cel mai mare din punctul de vedere al insuficienței de rigurozitate în reglementarea expertizării bioetice în sfera investigațiilor biologice și medicale din RM, și deci pentru populația atrasă ca și subiecți în cercetările biomedicale, îl reprezintă nu atât cercetătorii autohtoni, controlați și monitorizați prin instituțiile naționale de cercetare, cât companiile medicale și farmaceutice străine și internaționale, care tind să organizeze experimente biomedicale în RM, utilizând populația autohtonă, cu suportul informal al medicilor-cliniciști din instituțiile medicale autohtone sau mizând pe un staf propriu, nefiind limitați realmente în niciun fel, profitând din plin de haosul juridic și nivelul înalt de corupție. Astfel că, una dintre cele mai stringente probleme cu care se confruntă azi membrii comitetelor de bioetică și cei ai comunității academice din RM constă în aprofundarea discrepanței dintre nivelul actual nu prea înalt al dezvoltării cadrului juridic autohton și nevoile firești crescânde ale comunității cercetătorilor de a-și dezvolta aria și metodologia studiilor, precum și necesitatea de protecție a societății din RM, odată cu sporirea numărului și diversificarea structurii amenințărilor la adresa securității personale și societale, contra abuzurilor în condițiile progresului biomedical și implicării tot mai active a populației loiale în cercetările biomedicale internaționale de tip „multicenter”.

Din punctul nostru de vedere, în contextul promovării asigurării securității umane, devine relevantă analiza unei serii de aspecte și cazuri relativ recente din viața sociopolitică din RM, legate tangențial de problematica bioetică. Astfel că, se fac remarcate ca amplasare socială și ca ecou politic și eurointegraționist, unele dintre problemele cu caracter bioetic ce au avut o rezonanță importantă în spațiul politic al RM, printre care se numără și adoptarea Legii non-discriminării, numită la finalul dezbaterilor și confruntărilor publice - Legea cu privire la asigurarea egalității [536], la 25 mai 2012, intrată în vigoare din 01 ianuarie 2013. Aspectul care a devenit cel mai controversat și mai disputat din legea în cauză, în confruntarea dintre guvernare și unele grupuri provenind din societatea civilă, se referea la promovarea drepturilor minorităților sexuale și a nediscriminării acestora, în perspectiva de a fi luați în considerare și respectați ca cetățeni egali, apărați prin această lege, alături de alte categorii defavorizate ale minorităților sociale, de gen sau etnice etc., în cadrul politicii de promovare a diversității vieții sociale, politice și comunitare [537].

Aprobarea Legii cu privire la asigurarea egalității în Parlamentul țării constituia una dintre principalele condiții pentru abolirea regimului de vize cu UE, alături de reformarea Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției (CCCEC) care, din 01 octombrie 2012, a devenit Centrul Național Anticorupție (CNA) [538], termenul-limită pentru adoptarea lor fiind stabilit pentru sfârșitul lunii mai 2012 [539], iar rezonanță socială a adoptării acestei legi se datorează, în mare parte, implicării Bisericii Ortodoxe în procesul decizional și legislativ printr-un șir de manifestații și intervenții publice ale unor organizații de creștini ortodocși mai mult sau mai puțin radicale și intolerante ca atitudine față alte opinii și doctrine, propagând făturiș supremația dogmelor creștin ortodoxe și a necesității discriminării cetățenilor cu alte orientări sexuale, organizații conduse de reprezentanți marcant ai clerului din cadrul Mitropoliei Chișinăului și Întregii Moldove a Bisericii Ortodoxe ruse [540]. Analizând cazul dat, conchidem că exemplul RM este pe cât de relevant, pe atât și de convingător în vederea susținerii ipotezei conform căreia problemele bioetice, pe lângă alte roluri și funcții pe care le joacă în sfera politică, devin din ce în ce mai mult niște modalități și căi de influență asupra procesului de adoptare a deciziilor politice strategice, aflându-se pe cale de a se transforma din problematică sociopolitică periferică ca importanță și impact macrosocial, în subiecte centrale ale dezbaterii sociopolitice contemporane, implicând mase largi ale societății, inclusiv prin intermediul atât al discursurilor, cât și al acțiunilor și pozițiilor politice adoptate de către politicieni autohtoni binecunoscuți, dar și specifice celor care fac parte din viitoarea generație de oameni politici și factori de decizii din RM, cei care vor configura agenda politică a societății viitorului imediat.

În perioada pregătirii Legii nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității au fost date publicității un șir de sondaje de opinie referitor la situația toleranței societății față de homosexuali. În acest sens, unul dintre cele mai relevante pare a fi Barometrul Opiniei Publice care a corelat problemele intoleranței în societatea autohtonă cu gradul de percepție a securității personale de către cetățeni. Astfel că, potrivit

Barometrului Opiniei Publice (BOP) pe luna noiembrie 2011, realizat de „CBS-AXA”, referitor la întrebarea privind intoleranța față de homosexuali în societatea din Republica Moldova, peste 85% dintre moldoveni au confirmat că nu acceptă ca persoane din această categorie să locuiască în RM, cu atât mai mult, să fie vecin, prieten sau rudă cu interviueatul [541, p. 66]. În același timp, la întrebarea: „credeți că în Republica Moldova unui cetățean de rând îi este asigurată securitatea personală?”, peste 63% au răspuns negativ [541, p. 33]. Aceste rezultate denotă faptul că intoleranța față de homosexuali în societatea de factură tradiționalistă din RM se produce în condițiile unei nesiguranțe cronice a majorității populației referitor la securitatea și integritatea personală, situație reflectată și la nivel politic de cele mai relevante forțe sociale. În preajma adoptării Legii cu privire la asigurarea egalității și Parlamentul European a condamnat public homofobia, inclusiv în RM, ca o măsură de presiune asupra autorităților autohtone de a accepta întregul set de valori, responsabilități și principii fundamentale, specific civilizației vest-europene, în calea integrării europene a RM, și nu doar eventualele avantaje și beneficii pentru populație [542].

Pe 23 mai 2012, proiectul Legii cu privire la asigurarea egalității a fost propus la ședința Guvernului spre discutare și aprobare în Parlament. Pe 25 mai această lege a fost votată în lectură finală de către parlamentari. Adoptarea acestui act juridic a generat tulburări sociale în masă și mișcări populare, care în mare parte reprezentau opiniile și poziția de neacceptare a proiectului în cauză de către Biserica Ortodoxă, în special, în problema recunoașterii de către stat a drepturilor minorităților sexuale de a nu fi discriminați în baza criteriului apartenenței la minoritatea sexuală în cazul angajării în câmpul muncii. Totuși, cele mai importante temeri declarate ale reprezentanților Bisericii Ortodoxe, exprimate de protestatarii creștini organizați și conduși în cadrul manifestărilor și protestelor publice în fața clădirii Parlamentului RM de diverși preoți aparținând canonic de Mitropolia Chișinăului și Întregii Moldove din componența Bisericii Ortodoxe ruse, erau legate de eventuala perspectivă pentru reprezentanții acestei minorități sociale, prin receptivitatea aparentă a autorităților, de a cere și alte drepturi ca un următor pas în procesul de emancipare a societății din RM în problema extinderii libertăților homosexualilor. În special, acea temere se referea la posibilitatea pentru homosexuali de a obține recunoașterea juridică și dreptul formal de a constitui o familie, de a da naștere, prin metode medicale de reproducere, a adopta și a crește copii. În consecință, grupurile de creștini ortodocși manifestau în scopul prevenirii extinderii acestor drepturi și libertăți pentru homosexuali, care ar veni în contradicție cu valorile, normele și tradițiile creștine de comportament, cu privire la organizarea unei familii, la relațiile dintre bărbat și femeie, precum și la fundamentele morale de educație a tinerilor [543]. În esență, considerăm că dezbaterile publice și în cadrul mass-mediei cu privire la acest subiect se reduceau la confruntarea și comparația dintre diverse sisteme etico-morale care putea sta la baza unui anumit raționament politic.

Pozițiile politice și civice ale concurenților în dezbateri se bazau pe modele etice diferite, contrapunând morala creștină unor altfel de sisteme morale bazate pe valori individuale de natură laică, invocându-se

importanța, istoria și tradiția moralei creștine la moldoveni, ca fiind net superioară altor sisteme etice, respingându-se orice fel de îndoieli sau discuții la adresa corectitudinii, actualității și oportunității aplicării acestora în cazul dat. Cu toate că, în plan teoretic, potrivit lui Michael J. Sandel, în contextul paradigmei liberale, anume toleranța poate fi o premisă pentru un consens politic și o pace civică, fără a duce inevitabil la o împărtășire reciprocă a principiilor morale: „Tolerarea care susține moralitatea homosexualității se bazează mai mult pe decizia personală a părților implicate și nu atât pe corespunderea cu valorile morale. Această toleranță oferă o pace socială și respect pentru drepturile omului fără o conversiune și adaptare a valorilor morale. Fiecare trebuie să respecte libertatea celuilalt de a-și trai viața după propria lui alegere. Această toleranță propune o bază pentru un consens politic care nu ar implica și concepții morale comune” [544, p. 139]. Astfel constatăm că problematica homosexualității legată tangențial de problematica bioetică, transpusă în spațiul social și politic din Republica Moldova și la care se referă o gamă variată de forțe social-politice și politicieni, ridică nu doar probleme juridice, ci este capabilă să intervină, inclusiv, în planul schimbării mentalității sociale prin punerea în discuție și reconceptualizarea actualității și funcționalității fundamentelor moralei sociale, afectând, într-o oarecare măsură, și principiile de organizare și structurare a statului Republica Moldova. Această implicare poate fi realizată prin generarea unor mișcări și tulburări în masă prin intermediul unor grupuri sociale importante, ca cel al creștinilor ortodocși și Bisericii Ortodoxe în Moldova, grupuri și instituții care se arată a fi încă nepregătite și capabile să opună rezistență eficientă manipulării din exterior în favoarea unor interese străine. Acest lucru s-a observat în mod cât se poate de clar, reieșind din comportamentul social al clerului ortodox și al credincioșilor din cadrul asociațiilor neguvernamentale în cazul aprobării în anul 2012 a Legii cu privire la asigurarea egalității. Astfel, conducerea Bisericii Ortodoxe din Moldova a dat dovadă de inconsistență în a pacifica societatea prin depășirea dificultăților de a accepta și de a interioriza normele juridice adoptate de către parlament referitor la neadmiterea discriminării, ca o consecință și un imperativ ale schimbărilor și priorităților în plan mondial și regional, în procesul de integrare europeană a RM, în materie de extindere a modelor morale, de comportament și atitudine în care drepturile, libertățile, dar și responsabilitățile persoanei față de comunitate, într-un spațiu social extins, să fie respectate și sprijinite pentru dezvoltarea autonomiei, demnității și intereselor personalității ca un pilon de siguranță, dar și ca rațiune de a fi pentru societatea umană de mâine. În consecință, o bună parte a societății a perceput atitudinea clerului și bisericii în problema adoptării Legii cu privire la asigurarea egalității ca fiind ostilă progresului social și eforturilor politice de sporire a gradului securității umane în societate, înaintând ultimatumuri autorităților [545].

Pe de altă parte, extinderea drepturilor minorităților sexuale poate fi un eveniment discutabil și neunivoc, din timp ce se constată că, deși poate fi considerat ca fiind normal și natural, fenomenul homosexualității lasă un impact adânc și distorsionant asupra conștiinței politice și moralității sociale, potrivit punctului de vedere cu privire la noțiunea de „putere morală” ca factor stabilizator de referință în domeniul

politicii și echilibrului intern în socium. Această apreciere, aparținând lui G. Lakoff, a fost expusă în opera sa *Moral politics. How liberals and conservatives think*: „dacă homosexualitatea este determinată genetic, și deci normală și naturală, și în afara liberei alegeri, conceptul de Putere Morală care cere ca orice comportament imoral să fie combătut prin auto-disciplină, devine inaplicabil” [546, p. 226]. Cu alte cuvinte, manifestarea publică a homosexualității, deși este perfect în acord cu toate drepturile și libertățile omului, vine să submineze autoritatea morală tradițională, inclusiv a normelor de comportament social, bazată pe forța puterii morale ca element de stabilitate în societate, cu toate că nu toți actorii sociali din RM sunt cooperanți între ei și pregătiți să accepte fie și cele mai generale și fundamentale norme și valori morale pentru o societate civilizată, cum ar fi norma nondiscriminării.

Problemele legate de drepturile minorităților sexuale, în cadrul conflictului generat de adoptarea în anul 2012 a Legii nr. 121 cu privire la asigurarea egalității în RM, erau prezentate de pe poziții extreme atât de către susținătorii legii, cât și de către cei ce protestau contra adoptării acesteia, fără a se ține cont că actul legislativ dat vizează și alte categorii sociale defavorizate, pentru a le proteja contra discriminării, precum minoritățile etnice, diverse categorii vulnerabile din punct de vedere social și economic etc. Au fost atestate unele cazuri de neînțelegere profundă până și a spiritului actului legislativ dat, când chiar reprezentanții unor minorități etnice defavorizate clar în societatea autohtonă, în cazul dat avându-se în vedere unele organizații obștești ale romilor, au dat dovadă de intoleranță și discriminare față de minoritățile sexuale, arătându-se jigniți prin plasarea întregii lor etnii, de către legislativ, în aceeași categorie de persoane cu un potențial mare de a fi discriminate în diverse situații și relații sociale, cu reprezentanții minorităților sexuale în cadrul unei și aceeași norme juridice cu privire la protecția contra discriminării [547].

Din altă perspectivă, considerăm că problematica homosexualității posedă un pronunțat caracter sociobioetic, dezvoltat în plan teoretic de profesorul T. N. Țirdea, potrivit căruia, bazându-se pe rezultatele unor cercetări internaționale de lungă durată, în perioada pubertății juvenile apar primele manifestări ale orientării sexuale netradiționale la 30-50% dintre băieți și la 30% dintre fete, după care această proporție scade către 5–10 % la băieți și până la 3-5 % la fete în perioada maturizării, menținându-se constant acest procent în populație pe parcursul mai multor generații umane [548, p. 59]. În planul soluționării dilemei, apreciem că bioetica este capabilă să contribuie metodologic la adaptarea manifestărilor deranjante în spațiul public al acestui fenomen, printr-o măsurare și acțiune adecvată riscurilor sociale pe care le comportă la adresa securității umane. Totodată, este importantă menționarea implicațiilor politice ale expansiunii fenomenului homosexualității și a nesoluționării acestui conflict din RM dintre minoritățile sexuale și opozanții recunoașterii drepturilor acestora, în termeni morali și general acceptabili, precum și în timp util. Astfel că, mai ales după aprobarea de către Parlamentul RM a Legii nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității, acest subiect a devenit unul pe larg utilizat pentru exercitarea presiunilor atât din est, cât și din vest, sau atât din

exterior, cât și din interior, asupra autorităților. Cele mai prompte reacții externe, cu scopul determinării RM de a modifica legea vizată, au urmat din partea Patriarhiei Moscovei ai căror exponenți au pichetat Parlamentul RM în ziua adoptării acestui act legislativ [549]. Pe de altă parte, unele ONG-uri influente din vest ca „Amnesty International”, pledează pentru intensificarea schimbărilor și reformelor, înăsprirea pedepselor în vederea luptei cu discriminarea în RM [550].

Pe plan intern, pe lângă presiunile intensificate ale Mitropoliei Chișinăului și a Întregii Moldove amintite mai sus, după intrarea în vigoare la 01.01.2013 a legii vizate, au urmat o serie de atacuri asupra guvernanților din partea opoziției cu incitarea spiritelor și organizarea unor manifestări în masă. Pe de o parte, PSRM-ul a înaintat o inițiativă de protest în Parlament, susținută de mai mulți adepți ai săi, în vederea abrogării legii vizate [551], iar, pe de alta, Adunarea Populară a Găgăuziei a adoptat o lege locală referitor la căsătoriile între persoanele de același sex care vor fi interzise pe teritoriul Unității Teritorial-Administrative Găgăuze, incitând spiritele în regiune și tensionând intenționat relațiile cu autoritățile centrale [552].

În consecință, ca rezultat al analizei evoluției conflictului social-politic legat de adoptarea Legii nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității, cu referință la interzicerea discriminării pe bază de orientare sexuală, se evidențiază, cu precădere, problematica drepturilor minorităților sexuale care se cer a fi protejate în mod suplimentar, în comparație cu drepturile altor tipuri de minorități, în perspectiva fortificării securității umane în RM. Ca o caracteristică importantă a cazului analizat se remarcă și diferențierea de abordare, separarea doctrinară și pe tabere politice a susținătorilor și opozanților conferirii unor drepturi suplimentare reprezentanților minorităților sexuale prin adoptarea acestei legi, ceea ce confirmă ipoteza că problematica drepturilor minorităților sexuale în RM, precum și atitudinea opiniei publice față de minoritățile sexuale, a fost exploatată în sens politic, atât pe scena internă, cât și în relațiile internaționale. Astfel că, se constată că problematica drepturilor minorităților sexuale în RM, în cadrul conflictului social legat de adoptarea legii non-discriminării, a fost exploatată și în interesul unor factori geopolitici, de vreme ce forțele interne și externe ce pledează pentru reorientarea politicii externe a RM către est, către Uniunea vamală „Rusia – Belarus – Kazahstan”, în special PSRM, s-au manifestat activ contra adoptării legii non-discriminării, prezentând-o ca pe un instrument al UE de subordonare și presiune asupra procesului decizional din RM. Însă principala concluzie, pe care e necesar să o tragem din acest caz al adoptării Legii nr. 121 cu privire la asigurarea egalității de către Parlamentul RM la 25 mai 2012, constă în faptul că problemele specifice, ce fac parte integrantă din obiectul de studiu al bioeticii, afectează viața sociopolitică din RM, caracterizată în continuare, totuși, printr-un provincialism politic, etic, tehnologic profund. Cu toate acestea, constatăm că problematica bioetică se manifestă tot mai mult ca un factor de modernizare a vieții social-politice, care de 30-40 de ani, încet dar sigur, schimbă fundamental spectrul priorităților sociale și politice din agenda politică a conducerii celor mai influente state și organizații mondiale și regionale de pe mapamond, manifestându-se și în

RM, pe plan intern, cu precădere în domeniul securității umane. Acest caz, legat de adoptarea Legii nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității, a demonstrat clasei politice din RM și întregii societăți că, fără modernizarea morală, în primul rând, care înseamnă găsirea unor soluții viabile în conformitate cu valorile democratice contemporane, ce, ulterior, pot fi transpuse și în acte legislative, atât statul, cât și societatea din RM sunt sortite să se situeze la periferia civilizației umane contemporane.

Un alt caz emblematic de implicare a problematicii bioetice în domeniul asigurării securității umane, sub aspect juridic, politic și social din RM, reprezintă faptul adoptării aplicării obligativității castrării chimice a pedofililor recidiviști, fapt ce vine să ateste odată în plus tendința mondială de creștere a rolului social, economic și politic, precum și în cadrul procesului adoptării și implementării deciziilor sociopolitice, a diverselor aspecte biologice cu referință la viața de zi cu zi a omului simplu, implicând de asemenea și soluții sau remedii medicale, medicamentoase sau farmacologice, ca alternativă la detenția în izolator, de modificare comportamentală socio-patologică a subiecților condamnați, vizați de această prevedere legală inclusă în Codul Penal al RM [553], însă declarată ulterior ca fiind neconstituțională peste mai bine de un an după adoptare, în baza deciziei Curții Constituționale a RM [554]. În fapt, cazul adoptării prevederii legale vizate confirmă trendul de medicalizare și, ca una dintre consecințe, de bioetizare, ca reacție inversă a spațiului sociopolitic, care treptat devine o scenă destul de solicitată și activă atât pentru confruntările dintre diverse sisteme și modele morale și etice, dar și un poligon de concurență dintre un șir de inovații tehnologice, cu precădere în domeniul funcțiilor, condiției și stării biologice și psiho-sociale ale omului modern [555].

Aplicarea castrării chimice, înțeleasă de legislatori ca măsură de siguranță suplimentară față de aplicarea detenției, a fost votată repetat de către parlamentarii moldoveni la inițiativa Partidului Liberal pe 24 mai 2012 și a intrat în vigoare din data de 1 iulie 2012. În fapt, fracțiunea Partidului Liberal din Parlament a condiționat votarea Legii cu privire la asigurarea egalității, care a constituit una dintre condițiile anulării regimului de vize de către UE pentru cetățenii Republicii Moldova, cu votarea de către aliații politici a acestei completări la Codul Penal, referitor la castrarea chimică [556], ceea ce, la fel, nu e o simplă coincidență, ci reprezintă o dovadă suplimentară a creșterii interesului societății și, deci, a clasei politice, pentru problematica implementării noilor tehnologii și teorii biomedicale în viața sociopolitică, ceea ce determină aplicarea mai amplă a metodologiei și cunoștințelor bioetice pentru asigurarea securității umane în societatea noastră.

Măsura de siguranță „castrarea chimică”, votată în varianta sa finală, prevedea aplicarea tratamentului chimic în ultimele trei luni de detenție pentru pedofilii ce au abuzat de minori, cât și recidiviștilor condamnați repetat pentru viol. Această normă legală, după ce a fost votată o dată de către Parlament cu majoritatea voturilor ca o lege organică, nu a fost promulgată în primă fază de către ex-Președintele RM, Nicolae Timofti, pe motiv că ar fi fost „o procedură inumană”, fapt ce atestă o atitudine neunivocă a clasei politice autohtone față de un astfel de remediu pentru problema marcată de către deputații liberali, spre a fi soluționată [557].

Totuși castrarea chimică este percepută în conștiința majorității populației, de către reprezentanții societății civile, dar și de către politicienii implicați în dezbaterile publice, atât cei ce au propus proiectul de lege, cât și cei ce s-au implicat în argumentarea sau contra-argumentarea necesității, eficienței sau oportunității unei astfel de norme juridice în RM, drept o pedeapsă suplimentară de ordin moral și de imagine, aplicată condamnatului, mai mult decât o măsură de protecție eficientă a societății contra crimelor grave, ceea ce nu poate justifica sub nicio formă actul legislativ adoptat după modelul unor state din UE. Astfel că, în acest context, potrivit aceleiași surse citate mai sus, Directorul Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului, S. Ostaf, se îndoiește de eficiența acestei legi. Potrivit acestui expert în domeniul drepturilor omului, există și alte modalități de a *sancționa* infracțiunile sexuale. În așa fel, această modalitate de contracarare a extinderii genului dat de infracțiuni deosebit de grave, care este utilizată și într-un șir de state europene ca Polonia sau Cehia, țări în care castrarea chimică este o măsură obligatorie sau, precum Danemarca, Germania, Finlanda, Suedia, unde această măsură se aplică cu acordul infractorului, în RM castrarea chimică este catalogată ca o *sancțiune* suplimentară celei de bază, similar cu norma juridică obligatorie, existentă în Federația Rusă, unde această prevedere legală, oficial, rămâne a fi una rar utilizată [558].

Potrivit unor date ulterioare din mass-media, pe data de 24 decembrie 2012 a fost înregistrat primul caz de condamnare a unui inculpat care a violat o fetiță în vârstă de 8 ani, cu a cărei mamă trăia în concubinaj. Sentința curții prevedea ca aplicarea castrării chimice să aibă loc înainte cu 3 luni de expirarea perioadei de detenție de 19 ani [559]. În total, cinci persoane au fost condamnate la castrare chimică în RM, în perioada funcționării acestei prevederi legale, care a fost declarată ca neconstituțională tocmai din motivul că s-a dovedit a fi, în final, o pedeapsă instituționalizată și nu o măsură de siguranță, așa după cum s-a dorit inițial [560], după modelul similar al normelor legale asemănătoare, din unele țări ale UE.

Considerăm că din punct de vedere bioetic, problema adoptării prevederii legale a castrării chimice de către Parlamentul Republicii Moldova nu poate fi tratată în mod univoc. Cel mai grav aspect al adoptării normei date se conține tocmai în mentalitatea și atitudinea socială din RM, inclusiv a deputaților care au propus această prevedere legală, cât și în sensul pe care l-a avut proiectul dat în viziunea alegătorilor care și-au arătat adeziunea lor față de inițiativa legislativă dată, și anume este vorba de egalarea castrării chimice cu un nou mod de pedeapsă suplimentară, pe lângă condamnarea cu privațiunea de libertate, aplicată celor ce abuzează sexual de minori. Or, în statele europene unde castrarea chimică se aplică de mai mult timp, precum și în Australia și 9 state din SUA, această măsură este tratată exclusiv ca și o modalitate mai umană și eficientă de protecție a societății contra recidivării infractorilor ce au comis crime de o gravitate și cruzime deosebită. Chiar și faptul invocării „cruzimii deosebite” de către ex-Președintele RM, N. Timofti, drept cauză a nepromulgării într-o primă instanță a prevederii legale a castrării chimice, denotă insuficientă pătrundere a sensului cu adevărat umanist și socialmente protector al unei astfel de proceduri biomedicale cum e castrarea

chimică, aplicată violatorilor și criminalilor deosebit de periculoși cu antecedente penale de crime cu caracter sexual. Mai mult decât atât, aplicându-se practica bioetică mondială, trebuie să se țină cont de faptul că categoria de condamnați, vizată prin această normă, reprezintă, de regulă, un grup specific de persoane care, cel mai des, nu-și pot stăpâni pomicilele lor criminale cu tentă sexuală și care, prin eventuala aplicare a acestui tratament de castrare chimică sunt poate chiar mai avantajați decât societatea, care scapă de o problemă semnificativă, precum cea a pericolului permanent de recidivare a criminalilor de acest gen, după eliberarea din detenție. Și anume, potrivit unor specialiști, beneficiile cele mai notabile pentru persoanele cu deviații importante de ordin comportamental cu tentă sexuală, care sunt supuse castrării chimice, vizează asemenea aspecte ca diminuarea libidoului, a dorinței sexuale exagerate și necontrolate, ceea ce poate determina o stare psihologică de satisfacție de viață și calm comportamental, reorientarea interesului persoanei către aspectele constructive și pozitive ale vieții sale sociale și personale, armonizarea relațiilor în familie prin etalarea unui comportament sociabil și deschis etc.

Desigur că procedura biomedicală a castrării chimice, instituționalizată la un moment dat și în RM, își propunea din start mai multe obiective de atins. Și anume, protejarea societății umane în genere, și a grupului sau a comunității restrânse din care face parte un anume infractor condamnat pentru abuzarea sexuală a minorilor, se profilează a fi unul dintre scopurile de o importanță deosebită, urmărit printr-o astfel de normă juridică, pe lângă tratamentul oferit infractorului ce a comis crime grave cu substrat sexual contra minorilor, persoane care sunt văzute de către specialiștii psihiatri și sexologi, în principal, ca fiind grav bolnave de maladii periculoase pentru societate, castrarea chimică a fost și continuă să fie acceptată de către un grup tot mai larg de state civilizate, indiferent de costurile exagerate pentru bugetul de stat pe care le comportă o astfel de procedură terapeutică. Din punctul de vedere al autorului, în RM, în procesul adoptării normei juridice în cauză, s-a remarcat, cu părere de rău, o neconcordanță evidentă dintre, pe de o parte, specificul formal și superficial de racordare a legislației interne la standardele europene, fără o analiză serioasă a adevăratelor necesități sociale interne și a gradului de pregătire a populației de a accepta normele și modelele preluate, iar, pe de altă parte, principiile bioetice, care reprezintă un standard cu caracter universal, ce funcționează eficient în majoritatea țărilor cu tradiții importante de expertizare (bio)etică a proiectelor de legi, propuse Parlamentului spre a fi adoptate. Eșecul legislativ al adoptării într-o formă reductivă și discriminatorie a măsurii de castrare chimică în țara noastră, în anul 2012, tinde să submineze substanțial și să pericliteze eventualul succes al procesului de bioetizare a sferei sociopolitice autohtone, promovat odată cu procesul multiaspectual al aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană. În genere, problema discriminării în RM rămâne a fi una destul de gravă. Autorii studiului sociologic *Fenomenul discriminării în Moldova: studiu comparativ*, realizat în 2015, menționau că „populația consideră drept cele mai discriminate grupuri persoanele cu dezabilități mentale și fizice, după care urmează persoanele sărace (63%), persoanele HIV pozitive (54%), LGBT (52%), romii

(48%), persoanele în etate (47%) și femeile (28%)” [561, p. 64].

Statul vecin, România, după o experiență de 7 ani ca stat membru al UE, abia la această etapă constată necesitatea și pregătirea societății pentru acceptarea unei astfel de măsuri cum ar fi castrarea chimică, aplicată violatorilor și pedofililor [562]. Fără îndoială că legalizarea castrării chimice a pedofililor, ca o modalitate suplimentară de asigurare a societății contra exceselor și pericolelor de acest gen, poate reveni pe ordinea zilei a Parlamentului, odată cu apropierea RM de spiritul legislației europene, în procesul său de integrare europeană, cu condiția să aplice întregul spectru al protecției securității umane și personale, specific legislației UE, cum ar fi principiul acordului informat al infractorului de a beneficia de pe urma unei astfel de terapii, de exemplu.

În viziunea autorului, în cadrul mai multor conferințe și foruri științifice internaționale, de către reprezentanții comunității academice și societății civile autohtone au fost exprimate un șir de idei referitoare la o organizare optimală a sistemului de comitete de bioetică în RM în perspectiva apărării mai eficiente a drepturilor omului și asigurării securității umane. În baza acestora, precum și reieșind din experiența mondială în domeniul organizării sistemelor de expertizare bioetică, se evidențiază ca fiind optimală structurarea sistemului național de evaluare etică a cercetărilor în baza unui comitet național de bioetică sub patronajul executivului, cu funcții asemănătoare unei agenții guvernamentale specializate în certificarea, evaluarea și aprobarea nu doar a proiectelor biomedicale de cercetare ci și a celor din domenii sociale de studiu ca sociologia, psihologia, științele politice etc., cele care implică subiecți umani, utilizând date cu caracter personal, studii în care se pot prejudicia grav interesele acestor subiecți în caz de răspândire neautorizată a acestor informații. Considerăm că în perspectiva edificării în RM a unui astfel de sistem de evaluării etice a cercetărilor implicând subiecți umani, care poate fi foarte eficient în protecția drepturilor persoanei în contextul funcționării corecte a tuturor componentelor unui stat de drept ca o condiție obligatorie a eficienței unui astfel de sistem, se remarcă un impediment semnificativ, reieșind din practica bioetică la scară mondială, prin conferirea comitetului național de bioetică a unui statut de organizație non-profit și non-guvernamentală care, în condițiile relațiilor sociale patriarhale din Europa de Est, în general, și în special din RM, vor determina inevitabil o diminuare a autorității sociopolitice și a impactului benefic a unei astfel de instituții, în perspectiva asigurării securității umane în societate și, deci, va genera o scădere a importanței ei sociale și a eficienței practice. În acest sens, Comitetul Național de Bioetică se prefigurează a fi autoritatea centrală în domeniul expertizării cercetărilor psihosociale și biomedicale, dar și, în cazul extinderii funcțiilor sale, un for foarte eficient în promovarea unui nivel înalt al securității umane în societatea din RM. Ținând cont de faptul că RM dispune de o repartizare compactă a populației și un teritoriu nu prea mare, nu va apărea, în viitorul previzibil, o necesitate acută de a organiza comitete regionale sau locale de bioetică pentru expertizarea cercetărilor implicând subiecți umani, cu excepția celui din cadrul USMF „N. Testemițanu”, care deja și-a rezervat anumite prerogative în sistemul universitar medical din țară, funcții care sunt mai mult didactice, vizând

activitatea nu doar a profesorilor, dar și a studenților, în vederea implicării acestora în procesul de evaluare etică a cercetărilor planice și curriculare, efectuate în cadrul laboratoarelor universității.

Ne exprimăm convingerea că legătura dintre dezvoltarea capacităților specifice eticii cercetării, eticii medicale și bioeticii, incluzând potențialul profesional, cadrul legislativ, implicarea societății civile în elucidarea celor mai răsunătoare cazuri de violare a securității umane și a drepturilor omului, pare a fi una organic interdependentă. În cel mai general sens, capacitățile bioetice de a fortifica sistemul național de asigurare a securității umane includ metodologii, structuri, instituții, experiențe și cunoștințe dintre cele specifice eticii cercetării și eticii biomedicale. De fapt, conexiunea dintre dezvoltarea capacităților bioetice, pe de o parte, și a capacităților etice din domeniul cercetării biomedicale, pe de altă parte, reprezintă un factor-cheie pentru edificarea unor relații sustenabile și corecte în cadrul sistemului național de evaluare etică, și deci în cadrul sistemului de asigurare a securității umane, bazate, în ultimă instanță, pe o schimbare profundă în mentalitatea și conștiința bioetică a societății [464, p. 60].

În opinia autorului, una dintre carențele cadrului normativ autohton se referă și la imprecizia termenilor utilizați, în comparație cu modelele mondiale, ceea ce reprezintă un alt aspect care trebuie remediat în legislația RM cu privire la reglementarea expertizării bioetice, referindu-se la confundarea care se face dintre termenul de „studiu clinic” (în legislația autohtonă) și „cercetarea biomedicală” (în legislația internațională). În termeni normativi, caracteristici legislației RM, sensul general al categoriei „cercetare biomedicală”, fiind unul consacrat în actele normative internaționale de specialitate, este substituit de noțiunea „studiu (testare) clinic(ă)”, ce reprezintă în termen prea îngust și irelevant pentru multitudinea de forme de cercetării biomedicale existente la etapa actuală a dezvoltării științei, nemaivorbind de studiile psihosociale, cu implicarea subiecților umani, ale căror securitate și integritate personală la fel poate fi afectată în asemenea studii, în caz de nerespectare a normelor etice.

Noțiunea folosită în legislația RM este una foarte îngustă și nu reflectă întreaga gamă a problemelor bioetice în domeniul investigației științifice care necesită a fi expertizată etic, în contextul extinderii tot mai mari a ariei de evaluare și aprobare bioetică de la experimentele asupra medicamentelor, la început, ca un subtip de studii clinice, la cercetarea biomedicală implicând subiecți umani, la investigațiile sociale non-biomedicale în cel mai larg sens al cuvântului, unde autoritatea etică poate fi un instrument eficient în apărarea intereselor, demnității, autonomiei, confidențialității datelor personale ale subiecților de cercetare. Totodată, este important de evidențiat că prerogativele autorităților bioetice, ale comitetelor de bioetică instituite în majoritatea statelor moderne ale lumii, se extind continuu și depășesc deja cadrul cercetărilor și a studiilor teoretice, implicându-se tot mai activ în procesul decizional prin procedurile specifice, aducând un aport substanțial la adoptarea unor decizii echilibrate și socialmente acceptate și susținute, reducând din tensiunea socială și contribuind la succesul implementării acestor decizii social-politice adoptate de comun acord.

Aceeași sintagmă terminologică de „studiu clinic” a fost utilizată o perioadă îndelungată și în denumirea autorității naționale din subordinea Ministerului Sănătății cu funcție de aprobare etică a cercetărilor biomedicale: „Comitetul Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament”. În condițiile actuale, potrivit unui ordin al ministrului sănătății din anul 2012, CNESCMNT a fost reformat în „Comitet Național de Etică” ce supraveghează și aprobă cercetările clinice în instituțiile medicale și studiile clinice cu medicamente indigene sau importate, de comun acord cu Agenția Națională a Medicamentului de pe lângă Ministerul Sănătății. La fel, potrivit statutului său, CNE exercită controlul și autorizează calitatea testărilor clinice, asigură respectarea drepturilor, siguranței și stării de sănătate a subiecților umani incluși și studiile clinice.

În Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, fiind actul juridic de bază în reglementarea activității de cercetare biomedicală, se definește termenul de studiu clinic și de evaluare etică a cercetării. Astfel că, reieșind din definiția prezentă, termenul de studiu clinic este extins la orice tip de cercetare biomedicală. În articolul 14, punctul 5, al acestei legi este stipulat că „Pentru efectuarea cercetării biomedicale (a studiului clinic), este obligatoriu acordul unei autorități de etică pentru cercetări biomedicale, care se instituie ca organizație autonomă nonprofit și activează în baza unui regulament aprobat de Guvern.”. Însă, cu părere de rău, până azi, legislația referitoare la o astfel de autoritate etică în domeniul cercetării biomedicale încă nu a fost aprobată. În acest fel, considerăm că legislația din RM reglementează evaluarea etică doar în cazurile studiilor clinice cu implicarea subiecților umani, studiile farmacologice și cercetările biomedicale invazive ce comportă un risc sporit pentru sănătatea fizică și mentală. De fapt, legea sus-menționată operează cu o definiție îngustă a cercetării biomedicale comparativ cu cea utilizată în Protocolul adițional al Convenției de la Oviedo cu privire la cercetările biomedicale. Potrivit acestei legi, „cercetarea biomedicală (studiu clinic) - cercetare științifică care are drept scop studierea parametrilor fiziologici, psihologici și a altor stări ale organismului uman sub influența diferiților factori, precum și testarea clinică a noilor metode de diagnostic, curativ-profilactice, de reabilitare, a medicamentelor sau a altor remedii, realizată pe un subiect uman” [530].

După aprecierea noastră, cercetările implicând date personale cu privire la starea de sănătate sau material biologic arhivat sunt acoperite doar tangențial de definiția „cercetării biomedicale” așa cum este stipulată în Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, și deseori, din lipsă de claritate juridică, sunt evaluate etic și de către comitete de bioetică ale unor instituții medicale și de cercetare în cadrul unor studii de laborator sau implicând date statistice cu caracter medical de tip „multicenter”. Cercetările non-biomedicale nu constituie azi, potrivit legislației RM, subiectul unei evaluări și expertizări etice obligatorii, impuse de autoritățile de stat, cea ce comportă riscuri multiple în perspectiva violării securității umane, în pofida caracterului îndoielnic, în sens moral, al acestor studii, comparativ cu cele biomedicale. Astfel, se

evidențiază o asimetrie și neconcordanță remarcabilă referitoare la expertizarea etică dintre studiile clinice și alte cercetări implicând subiecți umani. Plecând de la cadrul consacrat și explicația principiului stringenței echivalente în expertizarea etică care „justifică varierea gradului stringenței procedurale în evaluarea etică. Cea mai riscantă și mai solicitantă cercetare pe subiecți umani trebuie să fie reglementată prin cele mai stricte norme ale evaluării etice” [563, p. 435], asimetriile din cadrul evaluării etice a studiilor farmacologice față de alte tipuri de cercetări clinice se disting a fi în legislația RM mult prea mari datorită, în special, caracterului obligatoriu al Directivei referitoare la Testările Clinice [564], care trebuia să fie implementată în baza Acordului de colaborare cu UE, chiar dacă RM nu era membru asociat al UE. Atenția deosebită în legislația autohtonă este direcționată către testările clinice ale medicamentelor cu atât mai mult cu cât de la bun început CNESMMNT, iar mai apoi CNE, a fost o comisie etică de evaluare anume a studiilor farmacologice, fondată odată cu Agenția Națională a Medicamentului.

Un alt tip de stringență non-echivalentă a evaluării etice în RM se referă la discrepanța vădită dintre cercetările clinice și cele non-biomedicale ce implică un risc sporit pentru sănătatea psihologică sau cele ce comportă un risc mare pentru intimitate prin divulgarea datelor cu caracter personal. Nu este obligatorie, deci potrivit legislației în vigoare, evaluarea etică formalizată, efectuată de un for specializat cum e Comitetul Național de Etică, în cazul desfășurării studiilor sociologice, antropologice sau psihologice cu utilizarea informațiilor private, divulgarea cărora ar prejudicia securitatea personală a subiecților implicați în studiu. Însă, ca o încercare de a compensa aceste tipuri de stringențe non-echivalente în evaluarea etică, în RM unele comitete instituționale de bioetică de pe lângă instituțiile medicale curative, examinează în ședințele lor și diverse proiecte de cercetare, nefiind private de acest drept, atât prin propriul statut, dar mai ales în condițiile lipsei unei reglementări clare în legislația în vigoare. În această ordine de idei, unele dintre aceste comitete de bioetică analizează proiectele de cercetare și pot chiar atenționa echipele de cercetători ce activează în cadrul bazei clinice a instituției respective, să stopeze studiile ce pot viola flagrant principiile etice în cercetare sau drepturile subiecților implicați, acționând mai cu seamă în baza autorității științifice a membrilor acestor comitete, și mai puțin ghidate de normative funcționale clare.

Cu toate că, în anul 2012, a fost adoptată o normă importantă, deși criticată de opinia publică și supusă unor interese de grup și cartel, referitor la reorganizarea funcțiilor și rolului Comitetului Național de Etică de pe lângă Ministerul Sănătății, prin Ordinul ministrului sănătății RM nr. 657 din 27.06.2012 „cu privire la Comitetul Național de Etică” [529], azi în RM nu există o concepție generală dominantă cu privire la organizarea sistemului național de evaluare etică a cercetării, atât în ceea ce privește normele legale, cât și printre teoreticieni, practicieni, cercetători sau medici. Sistemul actual al expertizării etice din RM reprezintă un domeniu ce se dezvoltă haotic și fără de un scop clar din partea guvernanților, fiind influențat în permanență de un șir de factori, precum, obligațiile externe asumate de către statul nostru, interese de cartel și ale unor grupuri

restrânse ca număr, dar cu acces la procesul decizional, în perspectiva exploatării acestui domeniu în folos personal și meschin etc. Astfel că pentru RM cea mai stringentă problemă, la etapa actuală a dezvoltării domeniului dat în contextul asigurării securității umane, nu e discrepanța dintre realitate și modelul de evaluare etică promovat prin intermediul cadrului normativ, ca în cazul majorității țărilor din estul Europei, ci problema necesității determinării și punerii în aplicare a unui model optim de evaluare și expertizare etică a cercetărilor, în pofida elementelor criminale și a corupției care domină la ora actuală acest domeniu [511, p. 4].

Cu părere de rău, actualmente, opiniei publice autohtone nu-i rămâne nimic altceva decât să constate că sistemul expertizărilor bioetice, existent în RM, este în continuare supus celor mai grave maladii sociale care afectează întreaga viața sociopolitică din țară, precum corupția, nepotismul, cartelizarea [565]. Astfel că, după reforma Comitetului Național de Etică de pe lângă Ministerul Sănătății al RM, noul statut al căruia a fost aprobat prin Ordinul ministrului sănătății nr. 657 din 27.06.2012 [529], această instituție, ce ar trebui să aibă o funcție de o importanță deosebită în procesul de apărare a intereselor și drepturilor subiecților umani implicați în cercetările biomedicale, rămâne a fi o organizație controversată și criticată de către societatea civilă din RM tocmai pentru suspectarea de a fi supusă acestor flageli sociali, menționați mai sus [566]. Mai mult decât atât, Comitetul Național de Etică de pe lângă Ministerul Sănătății al RM, în anul electoral 2014, întreprinde un șir de eforturi pentru a legaliza, într-o oarecare măsură, activitatea sa tradițională și condamnabilă atât de convențiile internaționale din domeniu, cât și de opinia publică, de a percepe sume importante de bani pentru serviciile sale de expertizare, care în majoritatea statelor lumii sunt prestate dezinteresat, în virtutea unor inițiative ale voluntarilor din cadrul societății civile, așa după cum prevede Convenția Europeană de la Oviedo privind Drepturile Omului și Biomedicina, ratificată și de RM în 2002, împreună cu toate Protocoalele sale adiționale cu excepția unuia singur, din motive obscure, și anume a celui privind cercetarea biomedicală, implicând subiecți umani (adoptat la Strasbourg în 25 ianuarie 2005), document internațional destinat să reglementeze direct activitatea corectă a unei astfel de instituții bioetice naționale cum e Comitetul Național de Etică [567].

Considerăm că bioetizarea relațiilor sociale prin implementarea principiilor bioetice a acordului informat, a echității, nondăunării, binefacerii, autonomiei etc., în cel mai larg sens al cuvântului, și mai cu seamă în relația medicală și de cercetare biomedicală, trebuie să devină o modalitate eficientă și sustenabilă de a reduce aria de răspândire și implicare în societatea autohtonă tradiționalistă a modelului paternalist, nu doar în sistemul de ocrotire a sănătății din RM, dar și în alte sfere ale vieții sociale și politice, economice și personale, cu scopul reducerii pericolelor și amenințărilor la adresa securității umane. Din punctul nostru de vedere, un important factor în vederea succesului bioetizării sferelor vieții sociale devine mentalitatea socială, care trebuie să fie adaptată și pregătită corespunzător, pe lângă aspectele juridice și organizațional-instituționale. Spre exemplu, societatea românească, indiferent de faptul aderării la UE, nu a fost în stare să

adopte instantaneu întregul set de valori și norme bioetice care veneau să fortifice sectorul securității umane. Chiar și după aderarea României la UE în 2007, această țară vecină rămânea una dintre puținele state din spațiul european unde controlul bioetic nu era încă organizat la un nivel corespunzător și în acest sens există dovezi suficiente [568]. Principala cauză a nivelului scăzut al modernizării sistemului de expertizare și controlul bioetic din România a constituit neadaptarea suficientă la schimbările de acest gen a mentalității sociale, dar și a practicilor administrative existente.

În Republica Moldova, în contextul elaborării și implementării unei strategii naționale în domeniul bioeticii care să armonizeze o gamă întreagă de dileme din diverse sfere sociale, se impune o corelare dinamică dintre diverse politici educaționale în domeniul drepturilor omului, politici de combatere a corupției, și adoptarea unei Legi a Bioeticii care să reglementeze expres funcțiile și relațiile din cadrul sistemului bioetic național, dintre diversele componente instituționale abilitate cu avizarea, expertizarea și aprobarea etică a cercetărilor, dar și în alte domenii ale vieții sociale care necesită o armonizare cu normele și valorile bioetice, spre o mai bună și eficientă funcționare. În acest fel, și RM, alături de un șir de state democratice, va deveni un spațiu în care drepturile persoanei implicate în diverse relații bioetice sau în cercetări sociale sau biomedicale vor fi pe deplin respectate, în pofida instabilităților sociale, politice sau economice.

Avem certitudinea că elaborarea și implementarea în RM a strategiei naționale în domeniul bioeticii se detașează ca fiind una dintre cele mai potrivite căi de îmbunătățire a situației referitor la depaternalizarea generală a relațiilor sociale din țara noastră, începând de la relațiile dintre medic și pacient, până la relațiile economice sau sociopolitice dintre alegători și aleși, cu scopul final de promovare a unui sistem viabil de securizare umană în RM. Vom opina că, reieșind din practica mondială, valul expansiunii globale a bioeticii ca un instrument practic eficient de îmbunătățire a securității umane și de moralizare a vieții, comportamentului și practicilor sociale și politice este departe de a se finaliza, extinzându-se tot mai mult peste numeroase state și regiuni, adaptându-se la specificul local tradițional cultural și religios, după caz. În acest context, aderarea în momentul de față a RM la mișcarea mondială de bioetizare a politicilor și practicilor decizionale se prezintă drept una foarte oportună pentru a valorifica cât mai eficient posibilitatea de a se poziționa în avangarda acestei mișcări mondiale de bioetizare a politicului, printre societățile generatoare de transformări bioetice atât în plan intern, cât și în plan mondial, fiind sinergetic conectate între ele într-un cadru special al rețelei comunității internaționale, cu scopul de a atinge performanțe cât mai importante și sustenabile în sfera dezvoltării durabile și depășirii în comun a crizei mondiale multidimensionale.

În condițiile date, reieșind din obiectivele trasate, dar și în scopul eficientizării practicilor decizionale sociale și politice naționale, dar și cele ce vizează procesele internaționale în care este implicat statul, apreciem că sferile vieții sociale care trebuie să fie acoperite de către strategia națională bioetică a Republicii Moldova, ierarhizate gradual, se referă la:

- Domeniul reglementării și expertizei bioetice a cercetărilor umane în cel mai larg sens, începând de la cercetările clinice, biomedicale în mod deosebit, precum și cercetările implicând subiecți umani, utilizând date și informații cu caracter confidențial și privat, cercetările sociale, psihologice, economice, politologice etc., în perspectiva creării un climat favorabil fortificării securității umane.
- Sfera politicilor medicale și de organizare a sistemului de ocrotire a sănătății și a sistemului de asistență socială în vederea creării unui mecanism eficient de apărare a drepturilor fundamentale ale omului.
- Procedurile de expertizare (bio)etică a politicilor de stat, actelor legislative, normelor juridice și a diverselor directive sau ordonanțe departamentale, ministeriale intra-ramurale propuse spre adoptare factorilor de decizie abilitați, cu scopul promovării valorilor specifice securității umane.
- Coordonarea deciziilor sociale, economice și politice operative, inclusiv din domeniul relațiilor internaționale, cu normele și principiile bioetice universale, pentru a subordona interesele politice imperativului promovării intereselor general-umane și de securitate personală.

Considerăm că realizarea și implementarea strategiei naționale de bioetică se presupune a fi sarcina și funcția principală a comitetului național de bioetică, abilitat cu funcții de control, de evaluare, de emitere a aprobărilor necesare, de monitorizare a domeniilor menționate mai sus, la fel și cu dreptul de inițiativă legislativă în domeniul reglementării și promovării standardelor bioetice, după modelul Comitetului Național de Bioetică din SUA. Potrivit autorului, pentru o eficiență și legitimitate mai mare a comitetului național de bioetică, dar și pentru o reprezentare adecvată a acestei instituții cu dublu mandat: ca și autoritate de stat și ca inițiativă a societății civile, care trebuie să devină o instituție de referință în domeniul bioetic, afiliată Guvernului RM, pentru a aproba, monitoriza și reglementa aspectele bioetice și morale nu doar din domeniul biomedicinii, dar și din domeniul cercetării umane, a adoptării politicilor de interese generale pentru societate, a actelor juridice de rezonanță, e nevoie de adoptat un act normativ special, similar cu cele din unele state ale uniunii europene, caracterizate printr-o strategie bioetică foarte bine chibzuită, echilibrată, activă și progresistă. Totodată, e nevoie de subliniat, în acest context, că noul sistem propus de reglementare în domeniul bioeticii în RM vine să schimbe din temelii acele încercări haotice, instituții formale și total ineficiente care au dus la degradarea dramatică a stării lucrurilor în domeniul bioetic, a expertizei etice a cercetărilor, a evaluării riscului bioetic etc. în RM. Comitetul național de etică, instituit printr-o decizie internă a ministrului sănătății, din start nu poate fi o instituție eficientă în condițiile unui aflux de inovații, cerințe și criterii noi atât de importante în domeniul bioetic, căci, prin definiție, acest comitet reprezintă un domeniu îngust al medicinei, excluzând astfel de aspecte importante cum sunt prioritățile legate de performanța științifică (problemă aflată sub controlul altor instituții de stat cum e Academia de Științe, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Agenția Națională de Cercetare și Dezvoltare, Serviciul de Informații și Securitate etc.), precum vegherea la respectarea drepturilor și libertăților omului (problematică specifică de interes pentru un șir de instituții și organizații atât

guvernamentale, cât și apolitice), sau necesitatea și tendința mondială de expertizare (bio)etică a actelor juridice și politicilor implementate. Toate aceste aspecte, rămase neacoperite de funcțiile și prerogativele actualului Comitet Național de Etică de pe lângă Ministerul Sănătății, pot și trebuie să devină de interes prioritar pentru noua Comisie națională de bioetică de pe lângă Guvernul țării, concentrându-se intens și asupra formării și adaptării operative a politicilor statului în domeniul bioeticii, devenind autoritatea centrală de stat în acest domeniu.

Din punctul nostru de vedere, adoptarea Strategiei Naționale Bioetice va reduce intoleranța în RM și gradul de asigurare a securității umane, prin care se va reuși o integrare mai eficientă în UE, prin îndeplinirea criteriilor politice de eligibilitate, definite de Consiliul European de la Copenhaga din 1993 și completate de Consiliul European de la Madrid din 1995, referitoare la asigurarea securității umane și a drepturilor omului, necesare pentru aderarea la UE. În acest sens, formarea unei rețele importante și lucrative de comitete de bioetică care să vizeze nu doar deciziile din domeniul eticii cercetării, dar și deciziile sociopolitice cu un semnificativ impact social imediat corespunde criteriului propus la Consiliul European de la Madrid din 1995, referitor la necesitatea fondării unor instituții administrative și judiciare cu funcții clare de a veghea la implementarea și aprofundarea acquis-ului comunitar.

5.3. Concluzii la capitolul 5

Problematica asigurării securității umane în RM reprezintă un subiect extrem de complex, din perspectiva întregii game de probleme cu care se confruntă societatea, începând cu starea precară a economiei naționale care determină starea de sărăcie în societate, corupția clasei politice, terminând cu conflictul transnistrean, care perpetuează subdezvoltarea și încălcarea flagrantă a drepturilor omului în țara noastră:

1. În Republica Moldova, numeroase aspecte bioetice se afirmă cu o amploare din ce în ce mai mare, inclusiv în contextul luptei politice și a competiției electorale. Aceste subiecte cu specific tradițional bioetic sunt utilizate și înregimentate de diverse grupări de interese sociale, politice, economice sau geostrategice, la fel și de varii forțe politice și factori de decizii, într-o serie de scheme și configurații sociopolitice, cu scopul de a eficientiza și a dinamiza procesele politice autohtone în corelație cu trendurile mondiale contemporane din lumea democratică în perspectiva fortificării securității persoanei. În conformitate și în deplin acord cu tendințele mondiale care influențează sfera politică internațională, pe cea dintr-un șir de state importante ale lumii, care sunt mai avansate pe calea edificării sistemului democratic și a aprofundării securității umane pe plan intern, în RM de asemenea apar numeroase dovezi ale ofensivei în spațiul politic a problematicei bioeticii, precum și a abordărilor specifice acesteia, axate atât pe soluționarea celor mai importante și mai globale amenințări la adresa omenirii, inclusiv din domeniul securității umane, cât și pe o reacție pe măsura pericolelor la scară locală la adresa moralității comunitare ce provin din direcția dezvoltării extraordinare a tehnologiilor

biomedicale și, în consecință, a schimbărilor radicale și principiale la nivelul naturii biosociale ale individului uman.

2. Conchidem că emanciparea tot mai mare a spiritului civic și a societății civile autohtone, larga utilizare și diversificare a spectrului de metode specifice ingineriei societale și tehnologiilor electorale folosite în lupta politică, în exercitarea puterii politice, dar și în guvernarea societății, contribuie tot mai decisiv și ireversibil la extinderea și deschiderea domeniului moralității sociale către noi orizonturi ideatice și includerea în complexul contextual al dezbaterilor politice, printre cele mai consacrate și tradiționale teme, subiectele cu specific bioetic, cu statut de tabu în societățile tradiționale și provinciale, cum e cea din RM de până nu demult.

3. Cu toate similitudinile și analogiile consemnate, specifice manifestării crescânde ca importanță și amploare a fenomenelor bioetice în alte sisteme politice, în perspectiva ridicării nivelului securității umane, inclusiv în plan internațional, procesul de extindere a problematicii bioetice în spațiul sociopolitic din RM poartă un caracter diferit, nu atât ca esență, cât, mai ales, ca formă, fiind influențat în mare parte nu atât de necesități și imperative stringente interne ale societății, cât de diverse procese geostrategice integraționiste, în care RM este angajată ca stat și partener internațional în diverse organizații și inițiative regionale și mondiale. Astfel că, unul dintre cele mai relevante subiecte de natură bioetică, care se impune constant pe parcursul ultimelor decenii în arealul politic autohton și influențează substanțial securitatea umană din socium, constituie problematica discriminării și segregării sociale în RM, care capătă valori drastice și dure în comunitatea autohtonă, vizând minorități etnice izolate, grupuri sociale minoritare dar, mai ales, minorități sexuale care se organizează din ce în ce mai activ, ca un grup social de interese tot mai eficient și vizibil pe plan sociopolitic și mediatic. În contrapondere, în contextul contrareacțiilor sociopolitice pe care le trezește acest fenomen al vizibilității tot mai mari a grupurilor bine organizate a minorităților cu orientare sexuală netradițională, se activează în societate diverse structuri și organizații neguvernamentale ale adepților principiilor tradiționale față de familie, față de relațiile dintre genuri, reprezentând foarte des clerul și poziția oficială a Bisericii Ortodoxe ruse în RM, generând astfel în societate nesiguranță, nemulțumiri și tulburări majore.

4. O altă problemă cu specific bioetic ce a captat, la un moment dat, atenția atât a analiștilor, a politicienilor, cât și a opiniei publice și care a lăsat un impact vizibil asupra configurației celor mai generale principii ale securității umane în societatea autohtonă, reprezintă promovarea și adoptarea în Republica Moldova a prevederii legale de introducere a măsurii de castrare chimică, aplicată violatorilor și pedofililor, care a intrat în vigoare pe teritoriul țării din 01 iulie 2012 și a funcționat până în 04 iulie 2013, când a fost abolită de către Curtea Constituțională, prin declararea acestei măsuri ca fiind neconformă Constituției statului.

5. În urma analizei diverselor aspecte, precum și a consecințelor sociale și bio-morale ale adoptării măsurii de castrare chimică a pedofililor în RM, inclusiv în context comparativ cu alte state unde un tratament similar este aplicat aceleiași categorii de condamnați, s-a constatat un decalaj și o discrepantă semnificativă atât față de

norma constituțională, cât și față de normele morale și cele ce determină drepturile fundamentale ale omului. În așa fel, prin adoptarea prevederii referitor la castrarea chimică în forma în care a fost votată, aplicarea principiilor și valorilor bioetice universale în cadrul juridic autohton a fost serios periclitată.

6. Considerăm că spre deosebire de abolirea pedepsei cu moartea în Republica Moldova de exemplu, care a constituit o inițiativă civico-juridică care avea la bază prin excelență o motivație umanistă, aplicarea obligatorie a măsurii de castrare chimică unor categorii de condamnați, așa după cum a fost acceptată de către parlamentarii moldoveni atât tehnico-juridic, cât și din punctul de vedere al percepției sociale, poartă mai mult un caracter de pedeapsă adițională la sancțiunea de bază, cea cu privațiunea de libertate, dar nu o alternativă mai eficientă și mai umană la această sancțiune de bază, la libera alegere a condamnatului, prin utilizarea aplicării tehnologiilor biomedicale de ultimă generație de îmbunătățire a calității vieții subiectului supus procedurii de castrare chimică, dar și ca remediu eficient de protecție a populației contra unor abuzuri caracterizate prin cruzime deosebită, după modelul altor state.

7. Domeniul bioeticii, pe lângă un potențial valoros și numeroase abilități praxiologice și aplicative, mai ales în perspectiva securizării umane a sociumului, conține, de asemenea, și o componentă teoretică foarte prețioasă ca aport și aplicație metodologică eficientă în vederea identificării soluțiilor la cele mai diverse probleme sociale, inclusiv din spațiul politicului, mai cu seamă în procesul de integrare europeană a statului nostru. Cu toate acestea, aplicarea metodologiei bioetice se prefigurează a fi de o importanță cardinală pentru dezvoltarea științelor sociale în genere, cât și în cazul unor investigații concrete și identificării unor soluții și abordări noi, ca de exemplu în problema armonizării procesului de aderare a Moldovei la UE sau în ceea ce se referă la sursa permanentă de instabilitate politică în Republica Moldova de la declararea independenței statului: conflictul înghețat din raioanele de estul țării și pericolul pe care-l generează, atât pentru securitatea umană ca o componentă intrinsecă a securității naționale, cât și pentru independența și suveranitatea Republicii Moldova.

8. Analiza mai largă, prin aplicarea aparatului teoretico-metodologic al bioeticii la problema conflictului transnistrean, la fel și în studiul altor probleme importante pentru sistemul sociopolitic al Republicii Moldova, cum ar fi problema corupției, nepotismului, cartelizării și oligarhizării puterii politice și administrației statului, poate ajuta la reconceptualizarea acestor probleme în perspectiva înțelegerii mai bune a esenței și cauzelor lor și a identificării unor soluții viabile. În acest sens, se remarcă necesitatea reorientării atât a priorităților naționale, cât și a scopurilor, metodelor de lucru și a funcțiilor unor instituții importante ce veghează la asigurarea securității umane în societatea autohtonă precum Serviciul de Informații și Securitate, Consiliul Suprem de Securitate, Centrul Național Anticorupție, Procuratura, Biroul pentru Reintegrare și alte ministere și agenții guvernamentale, în conformitate cu principiile, valorile și imperativele bioetice, cum ar fi: autonomia ca principiu de bază care vine să pună în valoare omul în contextul politicului; nondăunarea ca fundament al acțiunii politice; acordul informat al cetățeanului și al comunității (transparența) cu privire la deciziile politice;

moralitatea, echitatea și justiția în relația dintre cetățeni, grupuri sociale și stat etc.

9. Reieșind din analizele întreprinse, dar și din prioritățile și necesitățile fiecărui cetățean în parte, a societății RM în ansamblul său, care se confruntă cu grave probleme de securitate personală și societală, inclusiv de natură bioetică, referitoare la insuficiența protecției economico-financiare, psihosociale sau juridico-legale a persoanei, mai ales sub aspectul calității acestei protecții, contra diverselor abuzuri de ordin psihologico-emoțional, instituțional sau sistemic, cum ar fi discrepanța evidentă dintre normele și standardele internaționale, de exemplu în domeniul protecției securității, drepturilor și intereselor subiecților umani ai cercetărilor și experimentelor biomedicale, și nivelul rudimentar al dezvoltării legislației și mecanismelor organizaționale naționale de asigurare a acestor drepturi ale omului în RM, chiar în pofida numeroaselor convenții și acte juridice internaționale la care a aderat, le-a semnat și ratificat țara noastră, se impune elaborarea și adoptarea unei strategii bioetice și de securitate umană în RM, în vederea promovării unui concepții bioetice generale de stat, precum și a unei abordări morale optime în societate, cu privire la cele mai diverse aspecte bioetice și de securitate umană în multitudinea de probleme cu care ne confruntăm, precum: politica demografică a statului, combaterea corupției și cartelizării sociale, politica statului în domeniul sănătății populației, referitor la avorturi, eutanasiere, natalitate, transplantarea de organe, aplicarea noilor tehnologii de reproducere umană, inclusiv utilizând elaborările ingineriei genetice, politica de protecție a securității umane prin instituții specializate cum ar fi comitetele bioetice, în vederea apărării drepturilor și libertăților omului etc.

10. Este o certitudine procesul de promovare pe mapamond a procedului și mecanismului de natură neodemocratică al auditului și expertizării etice, cu intruziune clară în procese decizionale din diverse domenii sociale. Aceste mecanisme ale auditului etic se implică tot mai mult, inclusiv în remediarea disputelor și conflictelor social-politice, specifice sistemelor democratice contemporane, în asigurarea securității la nivelul individului uman, prin soluționarea diverselor dezechilibre sistemice, cum e cel ai reprezentării disproporționate a persoanelor vulnerabile în fața intereselor corporative ale instituțiilor statului sau companiilor private. Expertizarea bioetică devine deosebit de utilă în cazul implicării acestor cetățeni vulnerabili și cu dezabilități în proiecte sociale în care interesele acestora pot fi neglijate în raport cu interesele sociopolitice, de exemplu în cercetări biomedicale sau procese de optimizare a serviciilor sociale și medicale.

11. Apreciem că în contextul acestor tendințe mondiale de care țara noastră nu poate fi izolată, strategia bioetică și de securitate umană a RM se cere a fi implementată de o instituție specializată, sub forma unui Comitet Național de Bioetică din subordinea Guvernului țării, care să posede ca funcții principale posibilitatea de a aproba și aviza proiecte de legi și strategii de stat, dar și de a supraveghea domeniul în care este prezentă direct sau tangențial problematica bioetică care vizează inevitabil domeniul securității umane, pe lângă dreptul și obligația de inițiativă legislativă în vederea dezvoltării și ajustării mai dinamice a legislației naționale, dar și a practicilor sociale din Republica Moldova în domeniul bioeticii și securității umane.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele principal noi obținute, ca urmare a realizării cercetărilor, au contribuit la crearea unei direcții științifice calitativ noi în științele politice din Republica Moldova — *politica securității umane în Republica Moldova*, având ca bază investigația interconexiunii dintre concepția securității umane și domeniul bioeticii, abordate ca părți componente ale sistemului sociopolitic, precum și ca un sistem integral distinct destinat asigurării securității umane conform principiilor bioetice. Studiul realizat prin unitatea conceptelor „securitate umană” și „bioetică”, reliefate în cadrul proceselor și instituțiilor sociopolitice, a determinat fundamentarea premiselor pentru elaborarea bazei conceptual-teoretice a disciplinei „bioetica politică” ce vine să contribuie la eficientizarea procesului global de depășire a crizei mondiale polidimensionale prin securizarea persoanei umane și bioetizarea proceselor securitare. La fel, cercetarea a contribuit la definirea reperelor aplicative pentru modernizarea sistemului asigurării securității umane în RM.

Caracterul inovator al rezultatelor constă în reconceptualizarea definițiilor de sinteză ale categoriilor „securizare umană”, „bioetizarea securității”, „biosecuritate”, „bioterorism”, „criză globală multidimensională”, iar în aspect aplicativ ele contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră în plan mondial: definirea perspectivelor sistemului internațional și al civilizației umane, în ansamblu, de a contracara efectele negative ale crizei globale, abordată la nivelul însușirilor sale structurale propriu-zise și la cel al factorilor sociali și politici interni.

Rezultatele obținute sunt de importanță *cognoscibilă*, fiindcă asigură o cunoaștere mai bună a contextului securitar și sociopolitic în care se manifestă fenomenul bioetic și cel al securității umane în condițiile crizei globale, *explicativă*, din cauza că permit explicarea și înțelegerea mult mai bună a acestor condiții și *aplicativ-praxiologică*, imprimând valoare și utilitate unor concepte și metode pentru a contribui la rezolvarea aspectelor practice ale dilemelor și problemelor globale legate de asigurarea securității umane în raport cu principiile bioetice la scară mondială și la cea națională a RM.

Impactul cercetărilor științifice întreprinse constă în contribuția studiului dat la dezvoltarea aparatului categorial-ideatic al noii direcții de cercetare create, vizând politica securității umane în RM prin imprimarea unui conținut nou conceptelor de „securizare umană”, „bioetizarea securității”, argumentarea aplicabilității noțiunilor de „biosecuritate”, „bioterorism”, și definirea unor schimbări în conținutul și caracterul categoriei „criză globală multidimensională”, specificarea importanței și punerea în lumină a unor teorii și concepții mai puțin cunoscute ale unor autori străini, dar și ale celor din RM.

Ideile științifice exprimate prin elaborări teoretico-metodologice și propuneri practice, care se regăsesc pe paginile lucrării, sunt un rezultat al activității autorului, au fost perfectate de sine stătător, și-au

găsit reflectare în peste 50 de publicații științifice, majoritatea fiind fără coautori, au fost expuse la peste 50 de foruri științifice, naționale și internaționale, sunt prezentate în cadrul cursurilor de lecții ținute la ciclurile I, II și III de la unele instituții de învățământ din țară și au fost mediatizate în mijloace de informare în masă. Rezultatele cercetărilor au fost utilizate pentru fundamentarea disciplinei „Bioetica politică” și în procesul de elaborare de către autor ca membru al grupului de lucru, în perioada anilor 2015-2016, a Strategiei Securității Naționale a RM, adoptată de Consiliul Suprem de Securitate și transmisă Guvernului pentru definitivare.

Valorificând scopul și obiectivele propuse pentru a fi cercetate, am determinat în urma analizei politologice a subiectului investigat că fenomenul bioeticii și concepția securității umane sunt părți componente ale sistemului sociopolitic, totodată formând un sistem integral distinct, destinat asigurării securității umane conform principiilor bioetice. La fel, s-a constatat că bioetica și securitatea umană prezintă premise certe pentru o interconexiune organică în vederea elaborării unui aparat categorial-metodologic comun de cercetare, menit să contribuie la eficientizarea și optimizarea procesului mondial de soluționare a crizei mondiale polidimensionale prin securizarea persoanei umane și bioetizarea proceselor securitare. În cadrul cercetării a fost evaluat gradul de eficiență a politicilor de stat pentru asigurarea securității și bunăstării persoanei umane în acord cu principiile bioetice, constatându-se lacune semnificative de conceptualizare și implementare a normelor internaționale din domeniul securității umane. Astfel, în urma studiului efectuat, sunt înaintate și formulate următoarele concluzii argumentate conceptual-teoretic și aplicativ:

1. Ca rezultat al analizei istoriografice a celor mai relevante elaborări în domeniile bioeticii și securității umane s-a constatat că problematica dată a fost puțin investigată ca subiect aparte de către cercetătorii din Republica Moldova sau din statele cele mai apropiate din estul Europei, inclusiv din spațiul de limbă rusă. Cel mai des, problematica securității umane și a bioeticii a fost cercetată în acest areal geografic în contextul altor teme, precum globalizarea, dezvoltarea durabilă sau drepturile omului, spre deosebire de literatura de specialitate la nivel mondial, mai ales din spațiul vest-european și nord-american, unde problematica securității umane a fost pe larg și multilateral dezbătută ca preocupare științifică distinctă, la fel de profund ca și problematica bioetică. Totuși, vom constata că lucrările date nu prezintă un tablou de ansamblu la tema cercetată, iar cele două domenii investigate în teză – securitatea umană și bioetica – nu au mai fost studiate, inclusiv la nivel mondial, din perspectivă politologică, ambele în aceeași lucrare. (Reflectat în: *Securitatea umană și bioetica. Monografie*. Ch., Tipografia Centrală, 2017, 304 p. 23,0 c.a.)
2. Fiind analizate din perspectivă politologică, conchidem că importanța principiilor, imperativelor și categoriilor bioetice pentru dezvoltarea teoretică și practică a domeniului securității umane este una fundamentală, iar aspectele interdisciplinare, abordările conceptuale și reperele teoretico-metodologice ale

concepției bioetice constituie o bază teoretico-practică în asigurarea securității umane. (Idee reliefată în: *Aspecte metodologice și evolutive ale conceptului securității umane*. În: *MOLDOSCOPIE* (Probleme de analiză politică), nr. 3 (LXXIV), Chișinău, CEP USM, 2016, p. 7-17.)

3. Noțiunile de securizare umană, sistem securitar, biosecuritate, biopericol, bioterorism, coevoluționism, bioetizare, adaptarea bioeticii, criză globală multidimensională se regăsesc într-un coraport de complementaritate, posedă un caracter operațional și stabilesc reperele metodologice și perspectivele de corelare a bioeticii cu concepția securității umane. (Expus în: *Aspecte politice și bioetice ale problematicei biosecurității*. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe politice*, nr. 3, 2010. p. 112-122.)

4. În context est-european se atestă o evoluție conceptuală a domeniului securității umane. Evoluția dată se datorează în mare măsură aderării la valorile NATO, UE și ale altor organizații internaționale, ale unor state din sud-estul Europei, cum ar fi, de exemplu, România, unde concepția securității umane este promovată continuu pe parcursul ultimelor două decenii. În Ucraina, în ultimii ani, se atestă un reviriment al interesului teoretico-practic pentru sectorul de securitate, în genere, și pentru securitatea umană, în mod special, în contextul necesității asigurării de către guvernanți a unui nivel decent al calității vieții cetățenilor. Totuși, în regiunea est-europeană se regăsesc și alte state, cum ar fi Federația Rusă de exemplu, care manifestă puțin interes pentru implementarea practică a dezideratelor securității umane în politicile sale interne, prioritate având obiectivele de politică externă, deseori, în detrimentul securității personale și dezvoltării umane. (Reflectat în: *Imperativul promovării securității umane în contextul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova*. În: *Republica Moldova în contextul oportunităților de modernizare: necesități de democratizare, securitate și cooperare*, Cap. 10, Chișinău, Tipografia Centrală, 2016, p. 139-155.)

5. Viața politică contemporană este dominată de un șir de priorități sistemice sub formă de amenințări, pericole și vulnerabilități de ordin securitar cu caracter global, iar domeniul bioeticii și al securității globale demonstrează tendința de a alerta clasa politică, elitele și opinia publică referitor la aceste aspecte de securitate, propunând anumite soluții și strategii de depășire a crizei globale, ajustând astfel politicul la imperativele timpului. (Idee expusă în: *Importanța securității umane în optimizarea politică și bioetică a managementului crizelor globale*. În: *Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The Xth Edition*, Sibiu, România, 2016, p. 461-470.)

6. Au fost reliefate perspective și dimensiuni, elaborate de reprezentanți ai comunității științifice europene, în problematica implicării domeniului bioeticii în procesul de asigurare a securității umane, fiind analizate, în context securitar și politologic, un șir de modele bioetice ca abordări-tip ale problematicei umane în contextul amenințărilor globale, la fel și procesul de politizare a dimensiunii bioetice a securității umane. (Reliefat în: *Социо-политические аспекты выживания человечества в*

контексте эколого- и био- этической проблематики. In: Environmental Ethics: the Power of Ethics for Sustainable Development. Collective monograph / Eds. N. Vasiljevienė, A. Jurčiukonytė. 2010, Vilnius, Mykolas Romeris University, p. 264-270.)

7. În urma cercetării principalelor elemente caracteristice ale domeniului bioeticii, extrapolat în spațiul politic și securitar, au fost fundamentate, prin investigații complexe și pluridisciplinare, reperele teoretico-metodologice de bază ale noțiunilor, categoriilor, conceptelor și principiilor unei discipline noi de cercetare – bioetica politică, axată pe studierea influenței fenomenului bioeticii asupra securității și politicului, astfel declanșându-se procesul de bioetizare a acestora, precum și pe investigația sectorului de securitate și a vieții politice, cu impact asupra fenomenului bioeticii, determinând-o să se adapteze la prioritățile de securitate. (Idee expusă în: *К вопросу о необходимости обоснования политической биоэтики*. В: Биоэтика (BIOETHICS). Федеральный научно-практический журнал, Волгоград, РФ, №2 (14), 2014, p. 13-17.)

8. Ca rezultat, în lucrare a fost explicat și analizat specificul fenomenului bioetizării proceselor securitare și politice în contextul necesității combaterii amenințărilor de securitate umană și a provocărilor crizei globale. Potrivit rezultatelor investigației procesului de bioetizare a proceselor politice și securitare, se evidențiază importanța cercetării posibilităților și modalităților de umanizare, moralizare și sinergetizare a multitudinii de fenomene și procese politice asistemice și distructive pentru un sistem sociopolitic contemporan în vederea eficientizării acestuia, cum sunt diversele forme ale terorismului entropic: bioterorismul, terorismul suicidal etc., în perspectiva autoorganizării în condiții optimale a sistemului securitar și sociopolitic pentru a face față provocărilor crizei globale multidimensionale. (Relieftat în: *Rolul bioetizării sociopolitice în procesul de asigurare a securității globale*. În: Revista Studia Securitatis, Sibiu, România, nr. 2, 2013, p. 50-60.)

9. Au fost analizate componentele metodologice și practico-aplicative ale concepției bioetice în corelație cu politica de securitate umană din Republica Moldova și s-a constatat că Strategia Securității Naționale adoptată în anul 2011 conține foarte puține prevederi ce țin de securitatea umană, acestui document nefiindu-i specific un tablou de ansamblu asupra pericolelor, amenințărilor și vulnerabilităților de securitate umană. În SSN sau în alte acte normative din Republica Moldova în domeniu, pericolele și amenințările securitare nu sunt sistematizate în mod corespunzător, nefiind elaborată o metodologie de evaluare și ierarhizare a pericolelor de securitate umană în cadrul întregului spectru al amenințărilor securitare. La fel, s-a analizat procesul demarării racordării politicilor și legislației Republicii Moldova la cele ale UE, inclusiv în baza Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu UE, constatându-se, în declarațiile autorităților locale, un interes special pentru asigurarea unui nivel avansat al securității umane și aplicarea valorilor bioetice în procesul de modernizare a țării, acest interes urmând să fie confirmat

ulterior și prin acțiuni corespunzătoare. (Idee expusă în: *Perspective în studiul problematicei asocierii internaționale a Republicii Moldova în contextul asigurării securității umane*. În: Acorduri de asociere ale RM: Compatibilități și diferențe, Cap. 6. Chișinău, ICJP, 2015, p. 83-98.)

10. În urma cercetării problematicei bioetice în contextul necesității amplificării procesului de securizare umană în Republica Moldova, s-au evidențiat un șir de aspecte istorice, juridice și conceptuale referitoare la procedura expertizării bioetice și realizarea controlului bioetic pentru asigurarea securității umane în diverse domenii cum e cel al cercetărilor biomedicale, sfera sănătății publice din Republica Moldova, precum și referitor la organizarea și eficientizarea sistemului național al comitetelor bioetice. S-a relevat că problematica discriminării în contextul asigurării securității umane și integrării europene a trezit un interes deosebit al factorilor de decizie prin adoptarea unor norme legale noi, cum ar fi Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității. Au fost înaintate propuneri pentru crearea unui model de strategie bioetică a Republicii Moldova, în vederea fortificării securității umane la nivel local. (Reliefat în: *Critical review on national policy in the field of bioethics and research ethics in Republic of Moldova*. In: *Science and Humanism in the Knowledge Society*, Arad, România, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, p. 175-184, și în: *Adopting the National Bioethical Strategy as a political and legal priority in Republic of Moldova*. În: *Етичні проблеми профілактичної медицини: вплив довкілля, харчування та умов праці на здоров'я населення*. Матеріали VI Міжнародного симпозиуму з біоетики, Київ, 2012, p. 3-5.)

Având în calitate de suport de referință investigațiile întreprinse și rezultatele obținute, facem unele **recomandări** utile nu numai în plan teoretic, dar, mai ales, sub aspect aplicativ:

a) *Pentru mediul academic:*

1. Este stringent necesar ca în Republica Moldova să fie aprofundate și extinse investigațiile la nivel național și internațional în domeniul politicii securității umane, vizând studiile de securitate umană, cercetările în sfera bioeticii și, mai cu seamă, studiile de bioetică politică.
2. Este necesară continuarea cercetărilor cu caracter aplicativ în domeniul politicii securității umane, a investigațiilor în sfera bioeticii politice, care să fie axate, cu precădere, pe eficientizarea instituțiilor sociopolitice abilitate cu asigurarea securității umane și promovării politicii în acest domeniu, inclusiv prin identificarea premiselor de elaborare a unui cadru normativ-juridic adecvat pentru buna implementare a politicii securității umane în Republica Moldova, în conformitate cu tradițiile occidentale și legislația internațională în vigoare.
3. Se impune necesitatea de a elabora un suport de curs, intitulat „Securitatea umană: dimensiuni bioetice și biopolitice”, pentru ciclul II de învățământ universitar.

4. La inițiativa comunității științifice, este indispensabilă instituirea unei platforme de dialog și colaborare – o comisie tripartită: mediul academic, Parlament, Președinție, pentru implicarea mai activă a comunității științifice autohtone în elaborarea inclusiv a politicilor de stat în domeniul bioeticii și securității umane, pentru ca deciziile politice să fie fundamentate științific și expertizate corespunzător. În acest sens, experiența internațională poate deveni un model funcțional bun de urmat.

b) Pentru actorii politici și factorii de decizie:

1. Devine stringent necesar să fie elaborat și adoptat, cu concursul oamenilor de știință și cu sprijinul Guvernului și Parlamentului Republicii Moldova, altor autorități de profil, un pachet de legi și alte acte normative, în perspectiva modernizării sectorului securității umane în conformitate cu principiile și valorile bioetice, recunoscute la nivel internațional. În particular, e nevoie să fie elaborată Strategia Bioetică a Republicii Moldova, conform modelului propus în lucrare, ca o concepție și politică de stat generalizată cu referință la protecția instituționalizată și specializată a omului și biosferei.

2. Se propune fondarea unui centru unic, în subordinea Guvernului Republicii Moldova, cu sprijinul Consiliului Suprem de Securitate al Republicii Moldova, al Serviciului de Informații și Securitate și al Inspectoratului General pentru Situații de Urgență al MAI, cu funcții de coordonare a politicii de stat în domeniul bioeticii și securității umane, fiind abilitat cu dreptul de administrare a sistemului de instruire și pregătire a cadrelor noi în această sferă.

3. Se propune ca în noua Strategie a Securității Naționale a Republicii Moldova, ca un fundamental document de politici în domeniul securității, să se realizeze un tablou de ansamblu asupra întregului spectru al pericolelor, amenințărilor și vulnerabilităților de securitate umană, deoarece în situația actuală aceste pericole și amenințări nu sunt sistematizate și nici nu este elaborată o metodologie de evaluare și ierarhizare a pericolelor de securitate umană în cadrul întregului spectru al amenințărilor securitare. La fel, se cere ca SSN să fie completată cu noi aspecte, în concordanță cu imperativele internaționale de asigurare a securității umane, inclusiv cu normele și principiile bioetice, privind asigurarea respectului pentru demnitatea cetățeanului, a securității personale, comunitare, politice și altele. Se impune, prin urmare, și o finanțare adecvată și amplă a politicii securității umane în Republica Moldova.

Domeniile securității umane și bioeticii, actualmente, sunt pe cale de a deveni pârgii eficiente de reajustare a direcției strategice a dezvoltării umane a societății, în condiții de amplificare a pericolelor și amenințărilor securitare, specifice crizei globale contemporane, deoarece în perioada apariției unor pericole extraordinare se cer să fie adoptate și aplicate măsuri extraordinare adecvate.

BIBLIOGRAFIE

1. Țirdea T.N. *Demnitatea umană din perspectivă planetară și bioetică*. În: Educația în Bioetică și Drepturile Omului în România. București: UNESCO, 2006. 440 p.
2. Назаретян А. П. *Цивилизационные кризисы в контексте универсальной истории*. Москва: ПЕР-СЕ, 2001. 239 p.
3. King A., Schneider B. *Prima revoluție globală. O strategie pentru supraviețuirea lumii. Un raport al Consiliului Clubului de la Roma*. București: Ed.Tehnică, 1993, 208 p.
4. Husserl Ed. *Criza umanității europene și filosofia*. București: Paideia, 2003, 153 p.
5. Делягин М. Г. *Мировой кризис: Общая теория глобализации*. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: ИНФРА-М, 2003, 768 p.
6. Бек У. *Общество риска. На пути к другому модерну* / Пер. с нем. В. Седелника и Н. Федоровой; Москва: Прогресс-Традиция, 2000. 384 p.
7. Поттер В.Р. *Биоэтика: мост в будущее*. / Под ред. С.В. Вековшиной, В.Л. Кулиниченко, Киев: Видавец В. Карпенко, 2002. 216 p.
8. Funieru F. *Societate și Securitate*. În: Revista Română de Sociologie [București], anul XXII, 2011, nr. 1-2, p. 170-184.
9. Hartland-Thunberg P. *National economic security: interdependence and vulnerability*. In: National economic security: perceptions, threats and policies. Frans Alphons Maria Alting von Geusau & Jacques Pelkmans (Eds.). Tilburg: John F. Kennedy Inst. 1982, p. 47-61.
10. Maslow A. H. *A Theory of Human Motivation*. In: Psychological Review, Vol. 50 (4), July, 1943, p. 370-396.
11. Manolache C. *Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului: Monografie*. Ch.: Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”, 2015. 386 p.
12. Wolfers A. *Discord and collaboration: Essays on international politics*. Baltimor: John Hopkins University Press. 1962. 312 p.
13. *Human security in theory and practice*. An overview of the human security concept and the United Nations Trust Fund for Human Security. New York, USA: Human Security Unit. United Nations. 2009.
http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf (vizitat 14.04.2018).
14. *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping*
<http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/shared/Winter/protected/Boutros%20Boutros%20Ghali%20Agenda%20for%20Peace.pdf> (vizitat 14.04.2018).
15. *Raportul de Dezvoltare Umană al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare 1994*
<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994> (vizitat 14.04.2018).
16. *United Nations Trust Fund for Human Security – UNTFHS*
<http://www.un.org/humansecurity/trust-fund> (vizitat 14.04.2018).
17. *Convenția din 18 septembrie 1997 privind interzicerea utilizării, stocării, producerii și transferului de mine antipersonal și distrugerea acestora*.
<http://www.cab1864.eu/upload/CONVENTIA%20PRIVIND%20INTERZICEREA%20UTILIZARII%20STOCARII%20%20PRODUCERII%20SI%20TRANSFERULUI%20DE%20MINE%20ANTIPERSONAL%20SI%20DISTRUGEREA%20ACESTORA.pdf> (vizitat 14.04.2018).
18. *United Nations Millennium Declaration*. Resolution adopted by the General Assembly.
<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf> (vizitat 14.04.2018).
19. *The Report Human Security Now*.
http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/chs_final_report_english.pdf (vizitat 14.04.2018).

20. *A more secure world: Our shared responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change*, 141 p.
http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (vizitat 14.04.2018).
21. *World Summit Outcome 2005*.
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf> (vizitat 21.02.2018).
22. *Rezoluția 66/290 adoptată la 10 septembrie 2012 de Adunarea Generală a ONU*
<http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/hsu%20documents/GA%20Resolutions.pdf> (vizitat 26.02.2018).
23. *Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și ONU au lansat ODD în Republica Moldova* – 16.10.2015
<http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2015/10/16/ministerul-afacerilor-externe-i-integrarii-europene-i-organiza-ia-na-iunilor-unite-au-lansat-obiectivele-de-dezvoltare-durabil-n-republica-moldova.html> (vizitat 26.02.2018).
24. *Republica Moldova: Inegalități în dezvoltarea umană. Raportul național de dezvoltare umană 2015-2016*. Chișinău: IDIS Viitorul, PNUD Moldova. 2017. 168 p.
25. *A Human Security Doctrine for Europe. The Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*. 15 September 2004. 26 p.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/solana/040915CapBar.pdf (vizitat 16.04.2018).
26. *The Madrid Report of the Human Security Study Group comprising a Proposal and Background Report*. Madrid, 8th November, 2007. 31 p.
<http://www.lse.ac.uk/internationalDevelopment/research/CSHS/humanSecurity/madridReport.pdf> (vizitat 26.02.2018).
27. *Helsinki Plus: Towards a Human Security Architecture for Europe. The First Report of the EU-Russia Human Security Study Group*. May 2010. 27 p.
<http://www.lse.ac.uk/internationalDevelopment/research/CSHS/humanSecurity/HelsinkiPlusEnglish.pdf> (vizitat 02.02.2018).
28. *Canadian Consortium on Human Security*. http://www.international.gc.ca/about-a23_propos/oig-big/2007/evaluation/cchs-ccsh07.aspx?lang=eng (vizitat 14.04.2018).
29. *Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs*. Diplomatic Bluebook 1999, Chapter 2, Section 3.
30. Поттер В.Р. Глобальная биоэтика: движение культур к более жизненным утопиям с целью выживания. În: Практична філософія [Київ]. № 1, 2004, p. 4-14.
31. Potter V.R. *Global bioethics. Building on the Leopold Legacy*. Michigan: Michigan State University Press. 1988. 203 p.
32. Turner L. *Scientific Contribution Bioethics in pluralistic societies*. In: Medicine, Health Care and Philosophy [Netherlands], nr. 7, 2004, p. 201-208.
33. Campbell C. S. *Religious Ethics and Active Euthanasia in a Pluralistic Society*. In: Kennedy Institute of Ethics Journal (U.S.A.). nr. 2 (3), 1992, p. 253-277.
34. Ioan B. *Bioetică și societate civilă*. În: Revista Română de Bioetică, vol. 4, nr. 1, ianuarie-martie 2006, p. 3-5.
35. Scripcaru Gh. *Bioetica - o perspectivă europeană*. Iași: Junimea, 1995. 219 p.
36. Цырдя Т.Н. Деятельностный подход к определению социальной биоэтики. În: Сахаровские Чтения 2011 года: Экологические проблемы XXI века. Материалы 10-й международно научной конференции, 19-20 мая 2011 года. Минск: МГЭУ им. А. Д. Сахарова, 2011, p. 80-81.
37. Цырдя Т.Н. Биотерроризм в контексте социальной биоэтики. În: Сахаровские Чтения 2010 года: Экологические проблемы XXI века. Материалы 10-й

- международной научной конф., 20-21 мая 2010 года. I часть. / Под ред. С. П. Кундаса, С. Б. Мельнова, С.С. Позняка. Минск: МГЭУ им. А. Д. Сахарова, 2010, p. 80-81.
38. Moreno J. D. *Bioethics and the National Security State*. In: The Journal of Law, Medicine & Ethics. Volume 32, issue 2, June 2004, p. 198-208.
 39. Greenberg D. S. *Science, Money, and Politics: Political Triumph and Ethical Erosion*. Chicago: University of Chicago Press, 2001. 528 p.
 40. Annas G. J. *The Legacy of the Nuremburg Doctors' Trial to American Bioethics and Human Rights*. In: Journal of Life Sciences and Technologies, nr. 10 (1), 2009, p. 19-40.
 41. Häyry M., Takala T. *Human Dignity, Bioethics and Human Rights*. In: Developing World Bioethics, Volume 5, Number 3, Blackwell Publishing Ltd., 2005, p. 224-232.
 42. Gross M. L. *Bioethics and armed conflict: moral dilemmas of medicine and war*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2006. 384 p.
 43. Rose N. S. *The politics of life itself: biomedicine, power, and subjectivity in the twenty-first century*. Princeton : Princeton University Press, 2007. 350 p.
 44. Rifkin J. *Biosphere politics: a new consciousness for a new century*. New York: Crown, 1991. 388 p.
 45. Chapman J. *Politics, feminism, and the reformation of gender*. London: Routledge, 1993. 315 p.
 46. Shildrick M. *Leaky bodies and boundaries: feminism, postmodernism and (bio)ethics*. London: Routledge, 1997. 252 p.
 47. *Politics and the human body: assault on dignity* / edited by Jean Bethke Elshtain and J. Timothy Cloyd. Nashville : Vanderbilt University Press, 1995. 323 p.
 48. Cavalla F. *Eutanasia: Aspetti filocofico-sociali in favore oggi all'eutanasiae critica del medesimo*. In Eutanasia. Convegno di Studio per Operatori Sanitari degli Ospedali e Case di Riposo del Triveneto". / Red. Cavasin P., Padova: Sudio Teologico per Laici. Basilica di S. Antonio, 1985, p. 17-26.
 49. Hoefler J. M., Kamoie B. E. *Deathright. Culture, Medicine, Politics, and the Right to Die*. Boulder: Westview Press, 1994. 291 p.
 50. McGee G., Caplan A. *The Ethics and Politics of Small Sacrifices in Stem Cell Research*. In: *Kennedy Institute of Ethics Journal (U.S.A.)*, nr. 9, 1999, p. 151-158.
 51. Resnik D.B., Steinkraus H.B., Langer P.J. *Human Germline Gene Therapy: Scientific, Moral and Political Issues*. Austin, TX: RG Landes Company, 1999, 189 p.
 52. Чешко В.Ф. Генетика, біоетика, політика: коеволюція культурно-психологічних парадигм сучасної цивілізації. În: Практична філософія. №3, 2001, p. 44-71.
 53. Чешко В.Ф., Кулиниченко В.Л. *Наука, Етика, Політика: соціокультурные аспекты современной генетики*. Киев: ПАРАПАН, 2004, 228 p.
 54. Тищенко П.Д. *Биовласть в эпоху биотехнологии*. Москва: ИФРАН, 2001. 177 p.
 55. Rawls J. *A Theory of Justice*, Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press, 1971. 607 p.
 56. Косолапов Н. А. *Сила, насилие, безопасность: современная диалектика взаимосвязей*. В: Богатуров А. Д. и др. *Очерки теории и политического анализа международных отношений*. Москва: НОФМО, 2002, p. 190-206.
 57. Waltz K. *Peace, Stability, and Nuclear Weapons*. În: Policy Paper No. 15 of the Institute on Global Conflict and Cooperation. Berkeley, 1995. <http://igcc.ucsd.edu/pdf/policypapers/pp15.pdf> (vizitat 14.04.2018).
 58. Smoke R. *National security and the nuclear dilemma*. N.Y.: Random House, 1993. 368 p.
 59. *Ядерное оружие и национальная безопасность*. Авторский коллектив под ред. Михайлова В. Н. Саранск: Типография Красный Октябрь, 2008. 217 p.
 60. Разин А. *Единство морали и политики: исторический опыт и современные реалии*. În: Политические науки, № 2, 2006, p. 54-58.

61. *Мораль: сознание и поведение*. Москва: Наука, 1986, 208 p.
62. Капустин Б.Г. *О связи морали и политики*. În: Политическая наука в современной России: время поиска и контуры эволюции: Ежегодник 2004. Москва: РОССПЭН, 2004, p. 56 - 79.
63. Roșca A. *Algoritmi ai tranziției: aspecte social-filozofice*. Chișinău: AȘM, 2007. 268 p.
64. Juc V. *Constituirea și aprofundarea cercetărilor în domeniul științelor filozofice și sociale în Republica Moldova: istorie și actualitate*. În: Akademos, nr. 1(16), 2010, p. 48-53.
65. Rusnac Gh. *Politica și morala*. În: Politica, nr. 1. 1991, p. 16-22.
66. Ursul A., Rusandu I., Capcelea A. *Dezvoltarea durabilă: abordări metodologice și de operaționalizare*. Chișinău: Știința, 2009. 251 p.
67. Moraru V., Paloșan F. *Dimensiunea spiritual-religioasă a activității mediatice*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2012, nr. 2, p. 166-176.
68. Морару В. *Современные стратегические ориентиры политической коммуникации: спектакуляризация политики*. În: Право и политология. nr. 18. 2011, p. 38-41.
69. Moșneaga V., Efremov V. *Conceptul „drepturile omului” în pragul noului mileniu: abordare teoretico-metodologică*. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr. 1 (LII), 2011, p. 45-53.
70. Juc V. *Dimensiunea confesională a politicii internaționale: istorie și actualitate*. În: Administrarea Publică, nr. 4, 2010, p. 95-108.
71. Роговая Г. *Христианские нравственные ценности в современной политике*. În: Filosofia și perspectiva umană: Materialele Conferinței Științifice consacrată Zilei Mondiale a Filosofiei, 16 nov. 2006. Chișinău: Ed. Pontos, 2007, p. 211-215.
72. Роговая Г. *Християнські моральні цінності в сучасній політиці*. În: Релігійна свобода. Науковий щорічник. Київ: Вид-во НАНУ, № 13, 2008, p. 209-215.
73. Роговая Г. *Мораль и политика в современном обществе: проблема соотношения*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice [Chișinău], nr. 3 (151), 2009, p. 89-104.
74. Роговая Г. *Мораль и политическая власть: теория, реалии и перспективы*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice [Chișinău], nr. 2, 2010, p. 142-151.
75. Роговая Г. *Моральные вызовы XXI века и предложения гражданского общества*. În: Law and Politology. Periodical Scientific Journal (Republic of Moldova. Georgia, Azerbaidjan), nr. 18, 2011, p. 18-22.
76. Роговая Г. *Институты гражданского общества в Республике Молдова и возможности их морального воздействия на политическую власть*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice [Chișinău], nr. 3 (160), 2012, p. 74-86.
77. Varzari P. *Guvernarea democratică și unele aporii în contextul crizei politice din RM*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 3, 2012, p. 52-62.
78. Varzari P. *Introducere în elitologie*. Studiu. Chișinău: CE USM, 2003. 175 p.
79. Рошка Л. *Моральные основы стратегии выживания*. În: Развитие идей биоэтики у европейскому контексті / Матеріали IV. Міжнародного симпозіуму з біоетики, 11-12 травня 2006 р., Київ. Київ: Сфера, 2006, p. 120-122.
80. Рошка Л.А. *Биоцентризм – мировоззренческая основа выживания*. În: Практична Філософія [Київ, Україна]. № 3. 2006, p. 82-87.
81. Bobâna Gh. *Ethical and value implications of science in contemporary society*. În: The Republic of Moldova on the path of transformation: socio-humanistic aspects. Chișinău: Sirius, 2011, p. 154-166.
82. Ciobanu R. *Profilarea caracterului interdisciplinar al cercetării științifice prin contribuția sistemului social normativ*. Studia Universitatis (seria Științe umanistice) USM, nr. 2. 2011, p. 171-177.
83. Saca V. *Interese politice și relații politice. Dimensiuni tranzitorii*. Ch.: USM. 2002. 472 p.
84. Sîrbu I. *Etica ecologică globală: probleme și realizări*. În: Ecologia, Etica, Morala:

- Materialele simpoz. științ. internaț. org. cu ocazia Zilei Biodiversității (22 dec. 2000). Chișinău: Ed. ȘEAREC-COM, 2001, p. 14-44.
85. Mereuță I. *Virtuțile spiritului și umanismul: Divinitatea, Moralitatea, Biosferohomocentrismul – paradigmă contemporană a progresului și supraviețuirii*. Chișinău: ELAN INC, 2008. 248 p.
 86. Saharneanu E. *Sensul și orientările procesului istoric contemporan*. Iași: Ed. Ștefan Lupașcu, 2002, 144 p.
 87. Anikin V., Solomon C. *Republica Moldova: alegerile, puterea, societatea civilă*. Chișinău: Sirius, 2011, 112 p.
 88. Pascaru A. *Societatea contemporană între conflict și conciliere: cazul Republicii Moldova*. Chișinău: Sirius, 2012. 192 p.
 89. Capcelea V. *Tranziția moldovenească: fazele, elementele structurale, dimensiunile, paradoxurile, eșecurile și avatarurile ei*. Chișinău: ARC, 2012. 192 p.
 90. Braga L. *Comportamentul moral ca parte componentă a culturii ecologice*. În: Ecologia, Etica, Morala: Materialele simpozionului științific internațional organizat cu ocazia Zilei Biodiversității. 22 dec. 2000. Chișinău: ȘEAREC-COM, 2001, p. 75-77.
 91. Balan E. *Concordia și conlucrarea interetnică – condiții indispensabile pentru integrarea europeană a Republicii Moldova*. În: Revista de Etnologie și Culturologie. Chișinău, vol. IX-X, 2012, p. 239-243.
 92. Цвятков Н. *Толерантность как ценность политического диалога*. În: Сборник научных работ Всеукраинской научно-практической конференции «Ценностное измерение политической деятельности». Херсон: ХНТУ, 2012, p. 107-111.
 93. Rusu R. *Rolul societății civile în promovarea valorilor politice europene*. În: Teoria și practica administrării publice. Materiale ale Conferinței internaționale științifico-practice, 22 mai 2012. Chișinău: AAP, 2012, p. 65-67.
 94. Mocanu V., Dumbrăveanu A. *Republica Moldova între opțiunea europeană și cea euroasiatică*. În: Revista Calitatea vieții [București]. XXV, nr. 1, 2014, p. 82-90.
 - 95.. Blatz W. E. *Human Security: Some Reflections*. Toronto: University of Toronto Press, 1966. 132 p.
 96. Mische P., Mische G. *Toward a Human World Order: Beyond the National Security Straitjacket*. New York: Paulist Press, 1977. 399 p.
 97. Фуко М. *Безопасность, территория, население. Курс лекций, прочитанный в Коллеж де Франс в 1977–1978 учебном году*. / Пер. с фр. В. Ю. Быстрова, Н. В. Сулова, А. В. Шестакова. СПб.: Наука. 2011. 544 p.
 98. Foucault M. *The Birth of Biopolitics. Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. London: Palgrave Macmillan UK. 2008. 346 p.
 99. Fukuyama Fr. *Viitorul nostru postuman: consecințele revoluției biotehnologice*. București: Editura Humanitas. 2004. 304 p.
 100. Bell D. *The coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. 2nd ed. New York: Basic Books. 1976. 507 p.
 101. Giddens A. *Fate, Risk and Security*. In: A. Giddens „Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age”. Cambridge: Stanford University Press. 1991. 264 p.
 102. Урсул А. Д. *Ускорение, интенсификация, экология (Филос. методол. аспекты)*. / АН МССР, Отд-ние философии и права. Кишинев: Штиинца, 1988. 279 p.
 103. Buzan B. *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională de după războiul rece*. Chișinău: Cartier. 2000. 386 p.
 104. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. *Securitatea. Un nou cadru de analiză*. Cluj-Napoca: CA Publishing. 2011, 306 p.
 105. Møller B. *Common Security and Non-Offensive Defense. A Neorealist Perspective*. Boulder Lynne Rienner and London: UCL Press. 1992. 285 p.

106. Møller B. *The Concept of Security: the Pros and Cons of Expansion and Contraction*. COPRI Working Papers, nr. 26. 2000. 25 p.
107. Møller B. *National, Societal And Human Security. A General Discussion with a Case Study from the Balkans*. In: What Agenda for Human Security in the Twenty-first Century. Paris: UNESCO. 2001, p. 36-57.
108. Møller B. *National, Societal and Human Security: Discussion. Case Study of the Israel-Palestine Conflict*. In: Security and Environment in the Mediterranean. Conceptualising Security and Environmental Conflicts. / H. Günter Brauch, P. H. Liotta, A. Marquina, P. Rogers, M. Selim (eds). New York: Springer. 2003, p. 277-288.
109. Chen L. C. *Human Security: Concepts and Approaches*. In: Common Security in Asia New Concepts of Human Security. Eds. Tatsuro Matsumae and Lincoln C. Chen. Tokyo: Tokai University Press, 1995, p. 137-147.
110. *Global Health Challenges for Human Security* (Studies in Global Equity). / Eds. Lincoln C. Chen, Jennifer Leaning et al. Harvard: Global Equity Initiative, Harvard University. 2004. 338 p.
111. Axworthy L. *Canada and Human Security: The Need for Leadership*. In: International Journal, vol. LII, 1997, p. 183-196.
112. Thakur R. *From National to Human Security*. In: Asia-Pacific Security: The Economics-Politics Nexus. / Eds. St. Harris and A. Mack. Sydney: Allen & Unwin, 1997, p. 53-54.
113. Thakur R. *The United Nations, Peace and Security: From Collective Security to the Responsibility to Protect*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 257.
114. Suhrke A. *Human Security and the Interests of States*. In: Security Dialogue, vol. 30, no. 3, 1999, p. 265-276.
115. Van Ginkel H., Newman E. *In Quest of Human Security*. In: Japan Review of International Affairs, nr. 14 (1), 2000, p. 59-82.
116. Newman E. *Human Security and Constructivism*. In: International Studies Perspectives, vol. 2, issue 3. August. 2001, p. 239-251.
117. Newman E. *Human Security: Mainstreamed Despite the Conceptual Ambiguity?* In: St. Antony's International Review. Special Issue on Human Security, nr. 1 (2). November. 2005, p. 24-37.
118. Leaning J., Arie S. *Human Security in Crisis and Transition: A Background Document of Definition and Application*. In: Working Draft, Prepared for US AID. / Tulane CERTI. September. 2000, p. 1-12.
119. Bajpai K.P. *Human security: concept and measurement*. In: Occasional Paper of Joan B. Kroc Institute for International Peace Studies, Univ. of Notre Dame, no. 19: OP: 1, August. 2000, p. 1-64
120. Bajpai K.P. *The Idea of a Human Security Audit*. In: Joan B. Kroc Institute Report, no. 19. Fall 2000, p. 1-4.
121. Bajpai K. P. *The Idea of Human Security*. In: International Studies, vol. 40, August. 2003, p. 195-228.
122. Lonergan S., Gustavson K., Carter. B *The index of Human Insecurity*. In: AVISO. Bulletin issue, no. 6, January 2000, p. 1-7.
123. Hammerstad A. *Whose Security? UNHCR, Refugee Protection and State Security after the Cold War*. In: Security Dialogue, nr. 31(4), December 2000, p. 391-403.
124. Hammerstad A. *The Rise and Decline of a Global Security Actor: UNHCR, Refugee Protection and Security*. Oxford: Oxford University Press. 2014. 368 p.
125. *Migration, Globalisation and Human Security*. / Eds. Graham D.T., Poku N. K. London: Routledge. 2000. 222 p.
126. King G., Murray Ch. *Rethinking Human Security*. In: Political Science Quarterly, nr. 116. Winter. 2002, p. 585-610.

127. Nef J. *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*. Second Ed. Ottawa: International Development Research Centre. 1999. 123 p.
128. Heinbecker P. *Human Security*. In: Canadian Institute of International Affairs, Behind the Headlines Magazine. January-March issue, vol. 56, nr. 2. 1999, p. 4-9.
129. MacLean G. *Instituting and Projecting Human Security: a Canadian Perspective*. In: Australian Journal of International Affairs, nr. 54 (3). 2000, p. 269-275.
130. Thomas C. *Global Governance, Development and Human Security*. Sterling, VA: Pluto Press, 2000. 149 p.
131. *Human Security and the New Diplomacy: Protecting People, Promoting Peace*. / Rob McCrae and Don Hubert (eds.). Montreal: McGill-Queens University Press, 2001. 279 p.
132. Paris R. *Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?* In: International Security, nr. 26, 2001, p. 51-60.
133. Kaldor M. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity Press. 3rd edition. 2012, 224 p.
134. *The European Union and Human Security. External Interventions and Missions*. / eds. Mary Martin, Mary Kaldor. Oxford: Routledge. 2010. 194 p.
135. Kaldor M., Martin M., Selchow S. *Human security: a new strategic narrative for Europe*. In: International Affairs, volume 83, issue 2, March 2007, p. 273-288.
136. Kaldor M. *Human Security: Reflections on Globalization and Intervention*. Cambridge: Polity Press. 2007. 240 p.
137. Hampson Fen O., Daudelin J., Hay J. B., Reid H., Marting H. *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder*. Ontario: Oxford University Press, 2002. 216 p.
138. Thomas N., Tow T. W. *The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention*. In: Security Dialogue, nr. 33 (2). 2002, p. 177-192.
139. Voïnov Kohler J. N. *La sécurité humaine globale: Une approche exhaustive de menaces envers la sécurité de l'individu*. Berne: Direction du développement et de la coopération. 2003. 44 p.
140. Weissberg M. *Conceptualizing Human Security*. In: Swords and Ploughshares. A Journal of International Affairs, vol. XIII, no. 1, Spring 2003, p. 3-11.
141. Fouinat F. *A Comprehensive Framework for Human Security*. In: Conflict, Security and Development, nr. 4, issue 3. 2004, p. 20-31.
142. Ferreira R., Henk D. *Military Implications of Human Security: The Case of South Africa*. In: 45th Anniversary Biennial International Conference, Inter-University Seminar on Armed Forces & Society. Chicago, 21 October 2005. 38 p.
143. Henk D. *Human Security: Relevance and Implications*. In: Parameters, Summer. 2005, p. 91-106.
144. Black D. R. *A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms*. London: Routledge. 2006. 264 p.
145. Shahrbanou T., Anuradha M. Ch. *Human security. Concepts and implications*. London, New York: Routledge. 2007. 272 p.
146. Liotta P. H., Owen T. *Why Human Security?* In: Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations. Vol. VII. 2006, p. 37-54.
147. MacFarlane N., Khong Y. F. *Human Security and the UN: A Critical History*. Bloomington: Indiana University Press, 2006. 346 p.
148. Tigerstrom B. von. *Human Security and International Law: Prospects and Problems*. Oxford: Hart Publishing, 2007. 254 p.
149. Weinert M.S. *From State Security to Human Security*. In: The Ashgate Research Companion to Ethics and International Relations / Patrick Hayden (ed.). Farnham: Ashgate, 2009, p. 151-165.

150. Burgess P. J. *The ethical challenges of human security in the age of globalization*. In: Rethinking human security. / Eds. Moufida Goucha & John Crowley. Oxford: Wiley-Blackwell & UNESCO, 2008, p. 49-64.
151. Battersby P., Siracusa J. M. *Globalization and Human Security*. New York: Rowman & Littlefield Publishers. 2009. 252 p.
152. Roberts D. *Global governance and biopolitics. Regulating human security*. London, New York: Zed Books, 2010. 195 p.
153. Badescu C. *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Security and Human Rights*. London: Routledge, 2010. 212 p.
154. Leopold A. *A Sand County Almanac: And Sketches Here and There*. Oxford: University Press, 1949, 240 p.
155. Тейяр де Шарден П. *Феномен человека*. Москва: Наука, 1987. 240 p.
156. Тейяр де Шарден П. *Божественная среда*. Москва: Гнозис, 1994. 220 p.
157. Швейцер А. *Благоговение перед жизнью*. Москва: Прогресс, 1992. 573 p.
158. Швейцер А. *Культура и этика*. Москва: Изд-во Прогресс, 1973. 340 p.
159. Țirdea T. N., Gramma R. *Bioetica medicală în sănătatea publică. Suport de curs*. Chișinău: Bons Offices, 2007. 248 p.
160. Hottois G. *Bioethique*. In: Les mots de la bioethique. Un vocabulaire encyclopedique. / coord. Hottois G., Parizeau M.-H. Montreal, Bruxelles: ERPI science, De Boeck-Wesmael, 1993, p. 49-55.
161. Roy D.J., Williams Jr., Dickens B.M. *Bioethics in Canada*. Scarborough, Ontario: Pretince Hall Canada Inc., 1994. 499 p.
162. Roy D.J. et al. *La bioethique: ses fondements et ses controverses*. Quebec: Editions du Renouveau Pedagogique, 1995. 548 p.
163. Ursul A.D., Ursul T.A., Țirdea T.N. *Главное управление переходом к устойчивому развитию: социально-политический ракурс*. În: Moldoscopia (Probleme de analiză politică). Revistă științifică trimestrială. Chișinău: USM, nr. 1 (LVI), 2012, p. 183-201.
164. Țirdea T.N. *Problema asigurării securității umane din perspectiva principiului biosferocentrist și paradigmei noosferice: analiza teoretico-metodologică*. În: Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității. / Materialele Conf. a XIII-a Științ. Internaț., USMF, 26-27 martie 2008. Red. resp. T.N.Țirdea. Chișinău: CEP Medicina, 2008, p. 8-13.
165. Țirdea T. *Unitatea memoriei sociale și identității – imperativ-cheie în strategia de asigurare a securității umane: analiză teoretico-filosofică*. În: Anale științifice ale USMF „Nicolae Testemițanu” / Probleme actuale de sănătate și management. Ediția a IX-a. Volumul 2. Chișinău: USMF, CEP „Medicina”, 2008, p.153-158.
166. Ursul A., Juc V., Rusandu I. *Глобализация и устойчивое развитие: политический аспект*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 3 (169), 2015, p. 7-21.
167. Rusandu I., Juc V. *Asigurarea securității umane durabile: probleme și perspective*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 2 (153), 2010, p. 118-127.
168. Juc V., Rusandu I., Ungureanu V. *Consolidarea securității politice a Republicii Moldova: aspecte geopolitice*. În: Moldoscopia (probleme de analiză politică). 2010, nr. 2, p. 148-155.
169. Juc V., Ungureanu V. *Fundamentarea și instituționalizarea securității naționale a Republicii Moldova: aspecte istoriografice și teoretico-metodologice*. În: Revista Militară, nr. 1, 2010, p. 14-32.
170. Juc V. *Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece*. Ch.: Tipogr. Centrală. 2015. 200 p.
171. Juc V., Mîtcu S. *Activități nemilitare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord*. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut), 2015. 160 p.

172. Țăcu O. *NATO și Republica Moldova (IX). Securitatea umană*. În: Ziarul Timpul. 16.03.2015.
173. Juc V., Varzari V. *Fundamentarea și diversificarea conceptului de securitate*. În: Administrarea publică. 2012, nr. 1, p. 132-140.
174. Varzari V. *Reformarea sectorului de Securitate națională a Republicii Moldova din perspectiva amenințărilor și vulnerabilităților*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. 2010, nr. 3, p. 58-64.
175. Varzari V. *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană*. Chișinău: ICJP al AȘM, 2014. 172 p.
176. Rusnac Gh. *Dimensiunea ecologică a securității statului*. În: Anale șt. ale Univ. de Stat din Moldova. Seria Științe socio-umane. Chișinău, 1999, p. 340-343.
177. Rusnac Gh., Manolache C. *Environmental security of the State: (political and military aspect)*. Chișinău: CE USM, 2002. 120 p.
178. Manolache C, Trofimov V. *Establishment and evolution of the national security of the Republic of Moldova*. În: Revista Militară, nr. 1, 2013, p. 14-28.
179. Manolache C. *Dezvoltarea durabilă: influența asupra securității naționale*. În: Anale șt. ale Univ. de Stat din Moldova. Ser. Științe socio-umane. Chișinău, 2000, vol.2, p. 229-232.
180. Roșca A. *Omul ca agent și obiectiv social în contextul tranziției*. În: Revista de știință, inovare, cultură și artă „Akademos” [Chișinău], nr. 2-3 (7), septembrie 2007, p. 42-44.
181. Moraru V. *Turning politics into a show and security*. În: Strategic impact (București, UNAp), nr. 2 (19), 2006, p. 57-60.
182. Moraru V., Moraru S. *Securitatea informațională ca o condiție a libertății*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 1, 2014, p. 159-165.
183. Moraru V., Moraru S. *Securitatea națională ca problemă politologică*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 2, 2015, p. 169-177.
184. Josanu Iu. *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 3, 2010, p. 43-48.
185. Pîntea Iu. *Identificarea pericolelor existente și probabile pentru interesele de bază ale Moldovei*. În: Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova. Chișinău: ARC. 2002, p. 33-65.
186. Ciubotaru V. *Constituirea sistemului de securitate națională și evoluția rolului Consiliului Suprem de securitate*. În: Consiliul Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România și Ucraina. Institutul de Politici Publice. Chișinău: Cartier. 2006. 228 p.
187. Chirtoacă N. *Tranziția spre democrație și reforma sectorului de securitate în Moldova*. În: Moldova pe calea democrației și stabilității. Chișinău: Cartier. 2005, p. 51-70.
188. Beniuc V. *Dimensiunea securității naționale în aspectul consolidării statului moldovenesc*. În: Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova. Chișinău: ARC, 2002, p. 72.
189. Roșca L. *Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii*. În: Analele științifice ale USMF „Nicolae Testemițanu” / Problemele actuale de sănătate publică și management. Vol. II. Chișinău: CEP „Medicina”, 2006, p. 249-254.
190. Roșca L. *Supraviețuirea, moralitatea și potențialul personalității umane: analiză teoretico-metodologică*. Monografie. Chișinău: CEP UASM, 2007. 330 p.
191. Roșca A., Albu N. *Dimensiunea securității naționale în aspectul consolidării statului Republica Moldova prin prisma opiniei experților*. În: Studia Universitatis. Seria „Științe Sociale”, Revista științifică a Universității de Stat din Moldova. nr. 3, 2007, p. 212-221.
192. Albu N. *Influența factorului geopolitic asupra securității naționale a Republicii Moldova*. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The VIIIth Edition. [Sibiu], 23-25 May 2014, p. 463-472.
193. Albu N. *Conceptele de securitate și securitate națională: teorii și practici*. În: Revista

- Militară, nr. 1 (3), 2010, p. 4-13.
194. Barbăneagră A. *Infracțiunile contra păcii și securității omenirii*. Ch.: Sirius, 2005. 560 p.
 195. Costachi Gh., Iacub I. *Reflecții asupra securității juridice în statul de drept*. În: *Legea și Viața*, nr. 5(281). 2015, p. 4-9.
 196. Costachi Gh. *Asigurarea securității persoanei prin educația pentru drepturile omului și dezvoltarea culturii drepturilor omului*. În: *Rev. Națională de Drept*, nr. 1, 2016, p. 15-19.
 197. Enicov V. *Securitatea persoanei ca element component al securității naționale*. În: *Legea și Viața*, nr. 2 (278). Februarie 2015, p. 18-22.
 198. Leancă V. *Dezvoltarea societății în contextul securității globale*. În: *Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The VIIIth Edition*. [Sibiu], 23-25 May 2014, p. 508-512.
 199. Grosu R. *Dimensiunea conceptului de securitate umană în contextul viziunilor asupra dezvoltării durabile*. În: *Revista Studia Securitatis [Sibiu]* Nr. 3. 2013, p. 120-128.
 200. Richicinski Iu. *Tipologii ale securității*. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 1, 2016, p. 23-28.
 201. Benchechi D., Benchechi M. *Redimensionarea sistemului securității internaționale în contextul noilor probleme globale*. În: *Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The VIII-th Edition*. [Sibiu], 23-25 May 2014, p. 403-413.
 202. Bostan L. *Securitatea umană în contextul asigurării dezvoltării durabile*. În: *Securitatea Informațională-2005. Confer. internațională, 21-22.04.2005*. Ch.: ASEM, 2005, p. 21-22.
 203. Bostan L. *Interferența bioeticii cu domeniul medical din perspectiva asigurării securității umane*. În: *Anale științifice ale USMF „N. Testemițanu” / Probleme actuale de sănătate publică și management*. Ediția a VIII-a. Volumul II. 16-19 octombrie 2007. Chișinău: Medicina, 2007. p. 311-316.
 204. Rotari A. *Importanța memoriei sociale pentru securitatea umană: aspecte teoretico – metodologice*. În: *Anale științifice ale USMF «Nicolae Testemițanu» / Probleme actuale de sănătate publică și management*. 19-21 octombrie 2011. Ediția XII-a. Volumul II. Chișinău: USMF CEP „Medicina”, 2011, p. 399-403.
 205. Rotari A. *Memoria socială și informația socială – surse fundamentale în strategia de asigurare a securității umane: aspecte teoretico - metodologice*. În: *Anale științifice ale IP USMF «Nicolae Testemițanu» / Probleme actuale de sănătate publică și management*. 17-19 octombrie 2012. Ediția XIII-a. Vol. 2, Chișinău: CEP „Medicina”, 2012, p. 533-537.
 206. *Percepții privind securitatea națională și incidența unor riscuri*. Studiu. IRES. Revista Sinteză. 17-22 aprilie 2015. 131 p. <https://www.scribd.com/document/264485908/IRE-Perceptii-Privind-Securitatea-Nationala-Si-Incidenta-Unor-Riscuri-2015-raport-de-Cercetare> (vizitat 01.02.2018)
 207. Nichifor R. *Unele aspecte asupra noțiunii de securitate*. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe politice*, nr. 3, 2010, p. 76-81.
 208. Rusnac A. *Aspecte ale teoriei securității*. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2005. 216 p.
 209. Afanas N. *Asigurarea securității naționale în contextul globalizării*. În: *Anuar științific. Inst. de Relații Internaționale din Moldova*, nr. 6, 2008, p. 39-43.
 210. Mereuță Gh. *Globalizarea surselor de amenințare la adresa securității naționale și europene*. În: *Revista Militară*, nr. 1 (9), 2013, p. 37-46.
 211. Boncu S. *Securitatea europeană în schimbare. Provocări și soluții*, București: AMCO PRESS.1995. 255 p.
 212. Moștoflei C. *Securitatea, puterea și armata la începutul secolului XXI*. București: Editura Militară, 1999. 225 p.
 213. Bădălan E. *Securitatea națională și unele structuri militare românești la cumpăna dintre milenii*. București: Editura Militară. 1999. 264 p.

214. Bădălan E., Frunzeti T. *Forțe și tendințe în mediul de securitate european*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, 2003. 240 p.
215. Frunzeti T. *Globalizarea securității*. București: Editura Militară. 2006. 364 p.
216. Culda L. *Promovarea securității globale. Repere teoretice*. București: Centrul de Studii Sociale Procesual-Organice SRL. 2008. 162 p.
217. Cearapin T., Homotescu G., Toma Gh. *De la securitate individuală la securitate colectivă*. București: Editura Bioterra, 2003. 447 p.
218. Toma Gh. *Securitatea națională din perspectiva noilor arhitecturi de securitate ale începutului de secol. Incertitudini, realități, perspective*. București: ANI. 2006. 288 p.
219. Balaban C.-Gh. *Modificări în arhitectura globală de securitate*. În: Impact Strategic, nr. 1, București: Editura Universității Naționale de Apărare. 2005, p. 17-23.
220. Sarcinschi A. *Calitatea vieții - indicator al stării de securitate*. În: Impact Strategic. Nr. 1, București: Editura Universității Naționale de Apărare. 2005, p. 128-131.
221. Sarcinschi A. *Dimensiunile nonmilitare ale securității*. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2005. 42 p.
222. Sarcinschi A. *Operațiunile de stabilitate și securitatea umană*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008, 34 p.
223. Sarcinschi A. *Vulnerabilitate, risc, amenințare. Securitatea ca reprezentare psihosocială*. București: Editura Militară. 2007. 248 p.
224. Chifu I. *Provocările insecurității în Republica Moldova contemporană*. În: Moldova pe calea democrației și a stabilității: din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice. Chișinău: Cartier, 2005, p. 71-82.
225. Marinescu R. *Instrumente de securitate umană în cadrul Uniunii Europene*. În: Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională „Securitate și apărare în uniunea europeană. Strategii XXI”. / Coord. C. Moștoflei. Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. București, 17-18 aprilie 2008. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008. p. 189-198.
226. Petrescu S. *Amenințări primare. Terorism. State la răscruce. Conflicte locale și regionale. Sărăcie și migrație ilegală*. București: Editura Militară. 2008. 398 p.
227. David A.V. *Doctrine, politici și strategii de securitate*. București: Editura Fundației România de Măine. 2008. 379 p.
228. Neag M.-M. *The global crisis and the perspective of human security*. În: Veronica Ciortea, Adrian Marius Dobre, Paul Dănuț Duță „NATO la 60 de ani de la înființare. Perspective românești”. Sibiu: Editura TechnoMedia. 2009, p. 65-79.
229. Neag M.-M., Antonescu O. *Societatea civilă și securitatea*. Sibiu: Academia Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, 2009. 189 p.
230. Neag M.-M. *NATO Projections of the Human Security Concept*. În: Revista Academiei Forțelor Terestre. Vol. XVI, nr. 1(61), Trimestrul 1, 2011, p. 37-41.
231. Neag M.-M., Pricopi M. *Securitatea umană din perspectiva O.N.U.* În: Studia Securitatis, anul V, nr. 1/2011, p. 5-13.
232. Neag M.-M. *Reconstrucția postconflict și asigurarea securității umane*. În: Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict. / coord. Mihai Marcel Neag. Sibiu: Academia Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, 2011, p. 210-219.
233. Neag M.-M., Bumbuc Ș. *Human security threats warning in crisis situations*. În: Revista Forțele Terestre, ediție bilingvă, Anul II, Nr. 2(10)/2011, p. 137-146.
234. Neag M.-M. *Securitatea umană între teorie și practică, între abstract și concret*. În: Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict. / coord. M.-M. Neag. Sibiu: Academia Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, 2011, p. 11-18.
235. Neag M.-M. *Reformarea și guvernanța securității umane*. În: Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict. / coord. Mihai Marcel

- Neag. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, 2011, p. 62-73.
236. Pâlșoiu I. *Posibile vulnerabilități și amenințări la adresa securității umane*. În: Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict. / coord. M.-M. Neag. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, 2011, p. 30-43.
 237. Străuțiu E. *INTERPOL și rolul său în asigurarea securității umane*. În: *Corelații între conceptul de securitate și nevoia de protecție în domeniile militar și civil*. / Coord. Frunzeti T., Neag M.-M. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, 2008, p. 26-31.
 238. Străuțiu E. *The traditional Model of Human Security to Transilvanian Saxons*. În: Revista Academiei Forțelor Terestre. XVII, nr. 2(66). 2012, p. 143-149.
 239. Străuțiu E. *Security Policies and Institutions in Transnistrian Region*. În: Revista „Studia Securitatis”, nr. 1. 2014, p. 110-117.
 240. Străuțiu E. *Urban Security. Risks and Strategies*. În: The 16th International Conference. The Knowledge-Based Organization. Management and Military Sciences. Conference Proceedings 1. 25-27 November 2010. Sibiu: „Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy Publishing House. 2010, p. 406-420.
 241. Străuțiu E. *Theories of Environmental Security in Western Democracies*. În: Revista Academiei Forțelor Terestre, XVII, nr. 3(67). 2012, p. 263-274.
 242. Crăciun I. *Provocări etice ale securității umane în era globalizării*. În: Arhitecturi de securitate umană în spațiul Euroatlantic. / Coord. Mihai Neag. Sibiu: Ed. TechnoMedia, 2009. 398 p.
 243. Crăciun I. *Morals, Education and Human Security in post communist Romania*. În: Revista Studia Securitatis, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, nr. 3. 2010. p. 29-38.
 244. Crăciun I., Enache R. *Etica intervențiilor umanitare*. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The VIIIth Edition. [Sibiu], 23-25 May 2014, p. 348-357.
 245. Crăciun I. *Ethics in terrorism?* În: Revista Academiei Forțelor Terestre, nr. 3. 2012, p. 216-221.
 246. Vasiu VI., Enache R. *Terorism și securitate umană*. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The VIIIth Edition. [Sibiu], 23-25 May 2014, p. 557-562.
 247. Dungaciu D. *Elemente pentru o teorie a națiunii și naționalismului*. Buc.: Ed. ISPRI. 2012. 324 p.
 248. Carpinschi A. *Cultura recunoașterii și securitatea umană*. Iași: Institutul European, 2012, 252 p.
 249. Carpinschi A. *Cum am putea transforma o idee bună într-o acțiune eficientă? Cazul securității umane*. În: Securitatea umană: provocări contemporane. / Coord. Cătălina-Daniela Răducu, Bogdan Ștefanachi. București: Pro Universitaria. 2015, p. 35-70.
 250. Ștefanachi B. *Globalizare, dezvoltare și securitate umană*. În: Sfera Politicii, vol. XIX, nr. 12 (166), decembrie 2011, p. 13-23.
 251. Ștefanachi B. *Premise conceptuale pentru o înțelegere a securității umane*. În: Sfera Politicii, vol. XX, Nr. 6 (172), noiembrie-decembrie 2012, p. 97-104.
 252. Ștefanachi B. *Securitatea umană – un cadru normativ de analiză*. În: Securitatea umană: provocări contemporane. / Coord. Cătălina-Daniela Răducu, Bogdan Ștefanachi. București: Pro Universitaria. 2015, p. 9-34.
 253. Leucea I. *Constructivism și Securitate Umană*. Iași: Institutul European, 2013, 226 p.
 254. Neag M. M., Rațiu A., Ispas L., Pricopi M. *A Human Security Integrated Approach of Post-Conflict Reconstruction Actions*. In: International Journal of Academic Research. Vol. 3. No. 3, May, 2011, Baku, Azerbaijan, 2011, p. 279-282.
 255. Rațiu A. *Interferences and Strategies of Integration of Military and Non-military Instruments in Post-conflict Stage*. În: Economic, Political and Military Implication on

- Human Security in the Postconflict Stage / Coord. Mihai-Marcel Neag. Sibiu: „Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy Publishing House, 2011, p. 217-229.
256. Ispas L. *Impactul sărăciei asupra securității umane în contextul dezvoltării durabile*. În: Dezvoltarea durabilă și perspectiva securității umane. / coord. Teodor Frunzeti, Mihai-Marcel Neag. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „N. Bălcescu”. 2009, p. 201-210.
 257. Ispas L., Cucu I. *Human Securities Multi-Dimansionality and Polivalancy*. În: The 16th International Scientific Conference „The Knowledge-Based Organization”, Land Forces Academy „N. Bălcescu”, Conference Proceedings 1. Sibiu, 25-27.11.2010, p. 286-290.
 258. Ispas L., Cîrdei A., Negoescu C. *The Concept of Human Security in International Relations*. În: Revista Academiei Forțelor Terestre, nr. 1 (61), 2011, p. 11-19.
 259. Cîrdei A. *Climate change and environmental degradation – threats or challenges to human security*. În: Revista AFT Sibiu. Vol. XVI. Nr. 3 (63). 2011, p. 254-263.
 260. Cîrdei A., Bojor L. *Impactul schimbărilor climatice asupra securității umane*. În: Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict. / Coord. M. Neag. Sibiu: Ed. Academiei Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, 2011, p. 91-101.
 261. Bojor L., Cîrdei A. *Realizarea securității umane, utopie a prezentelor conflicte hibride*. În: Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict. / Coord. Mihai Marcel NEAG. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, 2011, p. 232-248.
 262. Bojor L., Cosma M. *Securitatea umană – obiectiv principal în cadrul securității internaționale în primele decenii ale secolului al XXI-lea*. În: Materialele Conferinței Universității Alma Mater. Ediția a șaptea. 28-30 martie 2013, vol. 2. Sibiu: Alma Mater. 2013, p. 57-63.
 263. Kiș Al. *NATO și securitatea umană*. În: Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict. / Coord. Mihai Marcel Neag. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, 2011. p. 43-61.
 264. Antonescu M.-V. *Securitatea umană, fundament al noii diplomații a secolului XXI*. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The VIIIth Edition. [Sibiu], 23-25 May 2014, p. 436-446.
 265. Munteanu N. A.-M. *Rolul comunicării mediatice în operația de stabilitate. Interferențe cu securitatea umană*. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The VIIIth Ed. [Sibiu], 23-25.05.2014, p. 473-482.
 266. Răducu C.-D. *Gen și securitate umană*. În: Securitatea umană: provocări contemporane. / Coord. C.-D. Răducu, B. Ștefanachi. București: Pro Universitaria 2015, p. 151-172.
 267. Grecu S.-P. *Democrație și securitate umană în statele est-europene. Perspective comparate*. În: Securitatea umană: provocări contemporane. / Coord. Cătălina-Daniela Răducu, Bogdan Ștefanachi. București: Pro Universitaria 2015, p. 129-150.
 268. Crișan H.-Tr. *Securitatea umană. O analiză din perspectiva drepturilor individuale*. În: Securitatea umană: provocări contemporane. / Coord. Cătălina-Daniela Răducu, Bogdan Ștefanachi. București: Pro Universitaria 2015, p. 71-86.
 269. Iancu A. *Securitatea umană – de la dezvoltarea umană la suveranitatea ca responsabilitate*. În: Securitatea umană: provocări contemporane. / Coord. Cătălina-Daniela Răducu, Bogdan Ștefanachi. București: Pro Universitaria 2015, p. 109-128.
 270. Косолапов Н.А. *Сила, насилие и безопасность: современная диалектика взаимосвязей*. În: Мировая экономика и международные отношения. №11, 1992, p.1-7.
 271. Серебрянников В. В., Яновский Р. Г. *Социальная безопасность как исследовательская проблема*. În: Вестник Российской академии наук. Т. 66. 1996, p. 291-304.
 272. Яновский Р. Г. *Глобальные изменения и социальная безопасность*. М.: Academia, 1999. 358 p.

273. Дзалиев М. И., Романович А. Л., Урсул А. Д. *Проблемы безопасности: теоретико-методологические аспекты*. Москва: МГУК, 2001. 163 р.
274. Урсул А. Д. *Природа безопасности*. *În*: Безопасность Евразии. № 1. 2008, р. 7-36.
275. Урсул А. Д. *Взаимосвязь безопасности и развития в контексте универсального эволюционизма*. *În*: Национальная безопасность / nota bene. № 5/6. 2009, р. 20-31.
276. Урсул А. Д. *Экологический ракурс безопасности и развития: методологические проблемы*. *În*: Национальная безопасность / nota bene. № 3. 2011, р. 186-202.
277. Урсул А.Д. *Перспективы безопасного будущего: направления разработки концепции устойчивого развития*. *În*: Национальная безопасность / Nota bene. № 6. 2014, р. 856-873.
278. Урсул А.Д., Калюжная Д.Е. *Глобальное управление и устойчивое развитие: политический аспект проблемы*. *În*: Право и политика. № 2. 2016, р. 178-197.
279. Биктимирова З. З. *Безопасность в концепции развития человека*. *În*: Общественные науки и современность. № 6. 2002, р. 135-142.
280. Кузнецов В. Н. *Социология безопасности*. Москва: Книга и бизнес, 2003. 880 р.
281. Балугев Д.Г. *Современная мировая политика и проблемы личностной безопасности* / Под общ. ред. О. А. Колобова. Н.Новгород: ИСИ ННГУ, 2002. 208 р.
282. Балугев Д.Г. *Понятие human security в современной политологии*. *În*: Международные процессы. Том 1. № 1(1). 2003. <http://www.intertrends.ru/one/008.htm> (vizitat 26.02.2018).
283. Балугев Д.Г. *Личностная и государственная безопасность: международно-политическое измерение*. Н.Новгород: Изд.-во ННГУ, 2004. 322 р.
284. Калина Е.С. *Понятие безопасности и право на безопасность как одно из личных прав*. *În*: Безопасность бизнеса. № 4. 2004, р. 9–10.
285. Колоткина О. А. *Право личности на безопасность: понятие, место в системе прав человека и особенности изучения в курсе конституционного права РФ*. *În*: Право и образование. Москва. №11. 2007, р. 109–114.
286. Прохожев А. А. *Теория развития и безопасности человека и общества*. Москва: Ин-октаво, 2006. 288 р.
287. Иззатдуст Э. С. *Национальная безопасность России: институциональный контекст и человеческое измерение*. Москва: Academia, 2010. 255 р.
288. Сапута А. А. *Национальная безопасность как социальное явление: современная парадигма*. *În*: Вестник Военного университета. № 3. 2007, р. 36-43.
289. Терехова Н. Н. *Система обеспечения безопасности личности в общей структуре обеспечения национальной безопасности Российской Федерации*. *În*: Вестник Удмуртского Университета, Экономика и право, вып.1. 2012, р. 144-150.
290. Владимирова Т. В. *Безопасность как устойчивость социального порядка*. *În*: Труды института / Ин-т ФСБ России (г. Новосибирск). Новосибирск. № 37, 2010, р. 16–31.
291. Владимирова Т.В. *Проблема устойчивости порядка как угроза безопасности*. *În*: Национальная безопасность. № 2. 2013, р.67-87.
292. Владимирова Т. В. *Безопасность как устойчивость социального порядка в условиях возрастания девиации*. *În*: Национальная безопасность / Nota bene. № 1 (24), 2013, р. 12-19.
293. Владимирова Т. В. *Социальная природа информационной безопасности*. Москва: АНО Изд. Дом «Науч. обозрение», 2014. 239 р.
294. Романова А.П., Мармилова В.О. *Культурная безопасность как важнейший фактор национальной безопасности*. *În*: Человек. Сообщество. Управление. № 2. 2008, р. 84-94.
295. Попов Е. А. *Духовная и социальная безопасность человека и общества: тенденции и стратегии*. *În*: Национальная безопасность / Nota bene. № 4, 2011, р. 107-112.

296. Балахонский В. В. *Системно-информационные и синергетические основания философского осмысления феномена социальной безопасности*. *Философия права*. № 1 (44). 2011, p. 19-23.
297. Борисов Д. А. *Безопасность человека в современной теории и практике международных отношений*. În: Вестник Томского Государственного Университета. № 343. 2011, p. 79–82.
298. Мищериков А. А. *Безопасность и свобода личности в информационном обществе: анализ проблемы*. În: Теория и практика общественного развития. № 1. 2011, p. 18-22.
299. Зеркалов Д. В. *Социальная безопасность и права человека*. Киев: Основа, 2013. 670р.
300. Kharlamov O., Bondarenko M., Kharlamova G. *Nanosensors on Guard the Human Safety*. În: Revista Studia Securitatis [Sibiu, România], nr. 3. 2013, p. 110-119.
301. *Evaluarea Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului*. Infoeuropa.md 29.09.2015.
302. Annan K. *In Larger Freedom: Toward Development, Security and Human Rights for All*. United Nations. A/59/2005, 2005. <http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm> (vizitat 14.04.2018)
303. Shelley M. *Frankenstein*. London: Wordsworth classics, 1999. 175 p.
304. Black E. *War Against the Weak: Eugenics and America's Campaign to Create a Master Race*. New York; London: Four Walls Eight Windows. 2003. 550 p.
305. Кайданов Л. З. *Формирование кафедры генетики и экспериментальной зоологии в Петроградском университете (1913-1920)*. În: Исследования по генетике. Вып. 11, 1994, p. 6-12.
306. Faith Weiss S. *After the Fall. Political Whitewashing, professional Posturing, and personal Refashioning in the Postwar Career of Otmar Freiherr von Verschuer*. În: Isis Review, Chicago (IL): University of Chicago Press, vol. 101, nr. 4, 2010, p. 722-758.
307. Orwell G. 1984. NY: Signet Classic, 1990. 268 p.
308. Huxley A. *Brave New World*. NY: Harper Perennial Modern Classics. 2005. 340 p.
309. Reverby S. M. *Tuskegee's Truths: Rethinking the Tuskegee Syphilis Study*. Chapel Hill: University of North Carolina Press. 2000. 630 p.
310. Russell B. *The Impact of Science on Society*. 4-th ed. New York: AMS Press. 1968. 118 p.
311. Toartă V. *Profilul femeilor în procesul decizional (pe unele domenii profesionale)*. BNS, PNUD, UN Women. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 36 p.
312. Печчеи А. *Человеческие качества*. / 2-е издание. М.: Прогресс, 1985. 312 p.
313. Meadows D. H., Randers J., Meadows D.L. *Limits of Growth: the 30-year update*. White River Junction, Vermont (USA): Chelsea Green Publishing Company, 2004. 342 p.
314. *Our Common Future*. WCED, Oxford; New York: Oxford University Press, 1987. 400 p.
315. *The Earth Summit. The United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)*. / Stanley P. Johnson (ed.). London: Graham and Trotman, 1992. 532 p.
316. Цырдя Т.Н., Семенюк Э.П., Урсул А.Д. *Концепция экологической Конституции Земли. синтез науки и политики*. În: Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane cu desfășurarea mesei rotunde „Fundamentele bioetice ale cercetărilor biomedicale și genetice”: Materialele Conf. a XVI-a Științ. Internaț., USMF, 12-13 nov. 2010. / Red. resp. T.N.Țirdea. Chișinău: CEP Medicina, 2010, p. 209-215.
317. Семенюк Э.И. *Концепция Экологической Конституции Земли и информатика*. În: Научно-Техническая информация. Серия 1. Организация и методика информационной работы. Ежемесячный научно-технический сборник. Москва. № 1. 2011, p. 1-11.
318. Цырдя Т.Н., Семенюк Э.П., Урсул А.Д. *Синтез науки і політики у концепції Екологічної Конституції Землі*. În: Екологічна Конституція Землі. / Методологічні засади. За ред. Ю.Ю. Туниць. Частина друга. Львів 2011 Львів: РВВ НЛТУ України,

- 2011, p. 409-418.
319. Пустовит С.В. *Глобальная биоэтика: становление теории и практики* (философский анализ). Киев: Арктур, 2009, 322 p.
 320. Țirdea T. N. *Principiile de bază și modelele socioculturale ale bioeticii* În: Bioetică, Filosofie, Medicină practică: probleme de existență și de supraviețuire ale omului / Materialele Conferinței a V-a științifice internațion., 19-20 aprilie 2000. Chișinău: CEP Medicina, 2000. p. 10-13.
 321. Beauchamp T.L., Childress J.F. *Principles of biomedical ethics*. N.Y., Oxford University Press, 1994. 546 p.
 322. Цырдя Т.Н. *Становление биоцентрической методологии – императив этики эпохи высоких глобальных технологий* În: Человек в пространстве болезни: гуманитарные методы исследования медицины. Сборник научных статей. Саратов: Издательский центр «Наука», 2009, p. 55-63.
 323. Țirdea T.N. *Traseele istorico-noționale și modelele teoretice în dezvoltarea bioeticii: analiză teoretico-metodologică și comparativă*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice [Chișinău], nr. 1(155) 2011, p. 7-18.
 324. Țirdea T. N. *Abordarea traectorial-noțională a dezvoltării bioeticii: analiză teoretico-metodologică și comparativă*. În: Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei. Chișinău: Print-Caro, 2011, p. 9-20.
 325. *Tratat de etică* / Editor P. Singer; trad. din engl. Iași: Polirom, 2006. 605 p.
 326. *Bioethics: an anthology* / Ed. by Helga Kuhse and Peter Singer. Oxford: Blackwell Publishers, 2006. 2nd edition. 738 p.
 327. Singer P. *Unsanctifying human life: essays on ethics*. Oxford: Blackwell, 2002. 399 p.
 328. Harris J. *Violence & responsibility*. London: Routledge & Kegan Paul, 1980. 177 p.
 329. Harris J. *Clone, gene și nemurire. Etica și revoluția genetică*. București: Cartea veche, 2003. 335 p.
 330. Holm S. *Autonomy*. In Encyclopedia of Applied Ethics, volume 1, 1998, p. 267-274
 331. *The future of human reproduction: ethics, choice, and regulation*. / Edited by J. Harris and S. Holm. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1998. 254 p.
 332. Harris J, Holm S. *Extended lifespan and the paradox of precaution*. In: Jurnal of Medical Philosophy, nr. 27, 2002, p. 355-368.
 333. Fukuyama F. *Radical Islam's Threat to Democracy*. London, 2009. <http://www.opinionjournal.com/columnists/tvaradarajan/?id=110006858> (vizitat 14.04.2018).
 334. Engelhardt D. von. *La confrontation à la réalité médicale est essentielle* În: Éthique Médicale ou Bioéthique? / Ed. Ch. Hervé. Paris, Montréal (Canada): Ed. L'Harmattan, 1997, p. 109-113.
 335. Engelhardt T. H., jr. *Fundamentele bioeticii creștine: Perspectiva ortodoxă*. Sibiu: Deisis, 2005. 507 p.
 336. Engelhardt T. H. Jr. *Respect for life and the foundations of bioethics*. In: The ethics of life. Ed. by Noble Denis, Vincent Jean-Didier. Paris: UNESCO, 1997, p. 21-36.
 337. Engelhardt H. T. *Bioethics and secular humanism: the search for a common morality*. London: Trinity Press International, 1991. 206 p.
 338. Callahan D. *Professional Morality: Can an Examined Life Be Lived?* In: Philosophical perspective on bioethics. / Edited by L.W. Sumner and J. Boyle. Toronto, Buffalo (New York), London: University of Toronto Press, 1996, p. 9-17.
 339. Țirdea T. N., Marin A. *Bioetica – între universal și particular. Unele reflecții asupra bioeticii corporative și globale* În: Bioetica, Filosofie, Economia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane. / Materialele Conferinței a XI-a Științifice Internaționale, 6-7 martie 2006. / Red. șt. T.N.Țirdea. Chișinău: C.E.P. Medicina, 2006, p. 40-43.

340. Breck J. *Darul sacru al vieții: Tratat de Bioetică*. Cluj-Napoca: Patmos, 2003. 311 p.
341. Macklin R. *Yet another guideline? The UNESCO draft Declaration*. In *Developing World Bioethics*. Volume 5 Number 3 2005, Blackwell Publishing Ltd. 2005, p. 242-249
342. Macklin R. *Against Relativism: Cultural Diversity and the Search for Ethical Universals in Medicine*. New York: Oxford University Press. 1999, 304 p.
343. *Medical Ethics: an introduction*. / Ed. by R.M. Veatch. Boston-London: Jones and Bartlett Publishers, 1989. 372 p.
344. Häyry M. *Another look at dignity*. In: *Cambridge Quarterly Healthcare Ethics*. 2004, nr. 13, p. 7-14.
345. Jonas H. *Technik, Medizin und Ethik: Zur Praxis des Prinzips Verantwortung*. Frankfurt: Suhrkamp Verlag, 1987. 323 p.
346. Cavasin P. *Etica sanitaria*. Venezia: Edizioni CET, 1976. 196 p.
347. Cavasin P. *Aspetti etici dei trapianti di cuore*. Venezia: Edizioni ACEBES, 1994. 63 p.
348. Cavasin P. *Umanizzazione dell'ospedale dalla comunicazione – informazione al consenso informato*. Venezia: Edizioni ACEBES, 1996. 106 p.
349. D'Onofrio F., Giunta R. *La bioetica nel futuro dell'uomo*. Napoli: Grafite, 1999. 224 p.
350. Sgreccia E., Tambone V. *Manual de bioetică*. București: Arhiep. Rom. Catol. De București, 2001. 307 p.
351. Lucas Ramón L. *Antropologia e problemi bioetici*. Milano: Ed. San Paolo, 2001. 181 p.
352. Ojovanu V., Gramma R., Berlinschi P. *Evoluarea bioeticii în Republica Moldova: tendințe și realizări*. În: *Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina practică în strategia de existență umană*. / Materialele Conferinței a IX-a Științifice Internaționale. 10-11 martie 2004, Chișinău. Red. șt. Țirdea T.N. Chișinău: CEP Medicina, 2004, p. 18-25.
353. Цырдя Т.Н. *Социальная биоэтика: теоретико-методологические аспекты*. În: *Международный государственный экологический университет им. А.Д. Сахарова*. Минск: Экологический вестник. № 2 (16), 2011, p. 95-100.
354. Цырдя Т.Н. *Статус, предмет и проблемное поле социальной биоэтики: методологический анализ*. În: *Биоэтика*. Федеральный научно-практический журнал / Волгоград (Российская Федерация): № 1 (9), 2012, p. 5-11.
355. Ojovanu V. *Bioetica și devenirea axiologiei medicale (reflecții la debut de mileniu)*. În: *Educația în Bioetică și Drepturile Omului în România*. București, 2006, p. 267-273.
356. Eșanu A. *De la o societate globală la o bioetică globală*. În: *Anale Științifice ale USMF „N. Testemițanu”*. Vol. 2. Probleme actuale de sănătate publică și management. Zilele Universității consacrate celor 65 ani ai înv. sup. medical din R.Moldova, 13-15 oct. 2010. Chișinău: CEP Medicina, 2010, p. 442-446.
357. Berlinschi P., Nisteanu D. *Bioetica farmaceutică – o nouă concepție morală*. În: *Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane* / Materialele Conferinței a X-a Șt. Internaț., 16-17 martie 2005. Ch.: ELAN POLIGRAF, 2005, p. 81-84.
358. Gramma R. *Valorile bioetice în educația tinerii generații în condițiile crizei antropoecologice contemporane*. În: *Dezvoltarea învățământului filosofic universitar în Republica Moldova: Materialele conf. naț. 12-13 iunie 2008*. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 193-202.
359. Țirdea T.N, Paladi A. *Revirimentul biosferocentrist în etica contemporană*. În: *Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina în strategia de supraviețuire a omului: probleme de interconexiune și interacțiune* / Materialele Conferinței a VIII-a Științifice Internaționale. / Red. resp. Teodor N. Țirdea. Chișinău, 2003, p. 35-36.
360. Bostan L., Leancă V. *Strategia de supraviețuire în contextul securității globale și dezvoltării durabile*. În: *Anale Științifice ale Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”*. Vol. 2. Ed. VI. Chișinău: Medicina, 2005, p. 394-397.
361. Banari I. *Repere metodologice ale axiologiei creștine în cercetările bioetice*. În: *Strategia*

- supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei. Culegere de articole științifice. / Red. resp. T.N.Țirdea. Chișinău: Print-Caro, 2011, p. 88-92.
362. Cibotaru C., Cupcea N., Balan I. *Promovarea etică a medicamentelor: abordări și reglementări actuale*. Studiu. Chișinău: Fundația National Endowment for Democracy, 2015. 44 p.
 363. Scripcaru Gh., Astărăstoae V., Scripcaru C. *Principii de bioetică, deontologie și drept medical*. Iași: Omnia, 1994, 222 p.
 364. Scripcaru Gh., Ciucă A., Astărăstoae V., Scripcaru C. *Bioetica, științele vieții și drepturile omului*. Iași: Polirom, 1998. 237 p.
 365. Scripcaru Gh., Ciucă A., Astărăstoae V., Scripcaru C. *Introducere în Biodrept – de la bioetică la biodrept*. București: Editura Lumina Lex, 2003. 320 p.
 366. Astărăstoae V., Triff A.B. *Essentialia in Bioetica*. Iași: Cantes, 1998. 254 p.
 367. Astărăstoae V., Stoica O. *Bioetică versus Genetică*. Iași: Polirom, 2002. 256 p.
 368. Cocora L., Ioan B., Astărăstoae V. *Bioetica stărilor terminale*. Sibiu: Ed. Universității „Lucian Blaga”, 2004. 303 p.
 369. Ioan B., Gavrilovici C., Astărăstoae V. *Bioetica-cazuri celebre*. Iași: Junimea, 2005. 240 p.
 370. *Etica cercetării pe subiecți umani*. / Coord. Astărăstoae V., Sana L., Ioan B. Iași: Ed. UMF „Grigore T. Popa”, 2009. 174 p.
 371. Cojocaru D., Sandu A. *(Bio)ethical and social reconstructions in transmodernity*. În: Journal for the Study of Religions and Ideologies, vol. 10, issue 30, 2011, p. 258-276.
 372. Sandu A., Caras A. *(Christian) bioethical dilemmas in using synthetic biology and nanotechnologies*. În: Journal for the Study of Religions and Ideologies, vol. 12, issue 35, 2013, p. 158-177.
 373. Sandu A. *Post-Modern Bioethical Challenges*. În: Romanian Journal of Bioethics, vol. 10, no. 1, 2012, p. 87-88.
 374. Sandu A. *Socio-Bioethics of Migration. The Deconstruction of Tolerance and Reinvention of Terror*. În: Logos Universality Mentality Education Novelty, Section: Philosophy and Humanistic Sciences, vol. III, issue 2, 2015, p. 7-10.
 375. Maximilian C., Milcu St. M., Poenaru S. *Fascinația imposibilului Bioetica*. Buc.: Editis, 1994. 184 p.
 376. Morar S. *Pro si (mai ales) contra eutanasiei: opinii ale unor viitori profesioniști ai sănătății*. În: Revista Română de Bioetică, vol. 3, nr. 1, 2005, p. 99-106.
 377. Chirilă P., Gavrilă L., Gavrilovici C., Băndoiu A. *Principii de bioetică. O abordare ortodoxă*. București: Ed. Christiana, 2008. 239 p.
 378. Triff A.B., Astărăstoae V., Cocora L. *Euthanasia, Suicidul Asistat, Eugenia*. Pro versus contra. Mari dileme ale umanității. București: Editura Infomedica, 2002. 181 p.
 379. Zanc I., Lupu Iu. *Bioetică Medicală: Principii, Dileme, Soluții*. Cluj-Napoca: Univ. Med. „Iuliu Hațieganu”, 2004. 191 p.
 380. Gavrilovici C. *Introducere în bioetică*. Iași: Ed Junimea, 2007, 231 p.
 381. Gavrilovici C., Ioan B. *Factori de influență și evoluție a bioeticii (editorial)*. În: Revista Română de Bioetică, vol. 2, nr. 4, octombrie-decembrie 2004, p. 3-5.
 382. Ioan B.G., Stîngă O. C. *Respectul pentru Persoană*. În: Etica cercetării pe subiecți umani. Iași: Editura UMF Iași „Gr. T. Popa”, 2009, p. 25-35.
 383. Stîngă O. C., Ioan B.G. *Principiul justiției distributive*. În: Etica cercetării pe subiecți umani. Iași: Editura UMF Iași „Gr. T. Popa”, 2009, p 63-69.
 384. Stîngă O. C., Antonesi I.M., Toma A.I. *Cunoașterea conceptului de consimțământ informat de către subiecții umani participanți la studii de cercetare*. În: Revista Română de Bioetică, vol. 7, nr. 3, iulie-septembrie 2009, p. 28-37.
 385. Кулиниченко В.Л. *Современная медицина: трансформация парадигм теории и практики (Философско-методологический анализ)*. Киев: Центр практичної

- філософії, 2001. 238 р.
386. *Этические комитеты: настоящее и будущее*. Под ред. С.В.Вековишиной, В.Л.Кулиниченко. Киев: Сфера, 2004. 136 р.
387. Кулиниченко В.Л. «Любовь к дальнему» как принцип биоэтики. În: Матер. Второго Национального Конгресса по Биоэтике с международным участием. Киев, Украина. 29 сент.-02 окт. 2004. Киев, 2004, р. 49-50.
388. Вековишина С.В., Кулиниченко В.Л. *Биоэтика: начала и основания (Философско-методологический анализ)*. Киев: Сфера, 2002. 151 р.
389. Пустовит С.В. *Инвентаризация ценностей просвещения: вклад биоэтики*. În: Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 26-27 березня 2009 р. Львів: ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2009. р. 440-442.
390. Запорожан В.Н. *Биоэтика в современной медицине*. În: Антологія Біоетики. За ред. Ю.І. Кундієва. Львів: БаК, 2003, р. 183-198.
391. Терешкевич Д.-Г. *Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти*. Львів: Світ, 2008. 343 р.
392. Мишаткина Т.В. *Биоэтика и новый гуманизм*. În: Materialele Conf. a XII-a Ştiinţ. Internaţ. dedicată semicentenarului Catedrei Filosofie şi Bioetică şi jubileului de 70 ani al prof. univ., dr. hab. în filos. Teodor N. Țirdea, 28-29 august 2007. / Red. resp. T.N.Țirdea. Chişinău: CEP Medicina, 2007, р. 113-116.
393. Мишаткина Т.В. *Биоэтика и экоэтика: грани взаимодействия*. În: Біоетика науки та технологій: проблеми та рішення / Матеріали V Міжнародного симпозіуму з біоетики. м. Київ. 9-10 жовтня 2008 р. Київ: Сфера, 2008, р. 70-71.
394. Яскевич Я.С. *Методология и этика в современной науке: поиск открытой рациональности*. Учеб.-метод. пособие. Минск: БГЭУ, 2007. 186 р.
395. *Биоэтика: междисциплинарные стратегии и приоритеты*: учеб.-метод. пособие. / Под ред. Я.С. Яскевич. Минск: БГЭУ, 2007. 225 р.
396. Юдин Б.Г. *Принципы биоэтики*. În: Биоэтика: принципы, правила, проблемы. / Под ред. Б.Г. Юдина. Москва: Эдиториал УРСС, 1998, р. 5-22.
397. Юдин Б.Г., Гудков Л.Д. *Медицинская этика и право на информацию*. În: Биоэтика: принципы, правила, проблемы. / Под ред. Б. Г. Юдина. Москва: Эдиториал УРСС, 1998, р. 378-383.
398. *Здоровье человека: социогуманитарные и медико-биологические аспекты*. / Под. ред. Б.Г. Юдина. Москва: Институт человека, 2003. 288 р.
399. Tichtenko P., Yiudin B. *Toward a Bioethics in Post-communist Russia*. In: Cross-cultural Perspectives in Medical Ethics. / Veatch R.M. (ed.). Second Edition, Boston, Toronto, London, Singapore: Jones and Bartlett Publishers, 2000, р. 220-233.
400. *Биоэтика: вопросы и ответы*. / Сост. и отв. ред. Б.Г. Юдин, П.Д. Тищенко. Москва: Изд-во „Прогресс-Традиция”, 2005. 64 р.
401. Тищенко П. Д. *Философские основания идеи гуманитарной экспертизы*. În: Третий Национальный Конгресс по Биоэтике с международным участием. Киев, Украина. 8-11 окт. 2007. Киев, 2007, р. 177.
402. Фролов И.Т., Юдин Б.Г. *Этика науки: Проблемы и дискуссии*. М.: Политиздат, 1986. 399 р.
403. Огурцов А.П. *Этика жизни или биоэтика: аксиологические альтернативы*. În: Вопросы философии [Москва]. № 3. 1994, р. 49-60.
404. Силуянова И.В. *Биоэтика в России: ценности и законы: Учеб. Пос. для мед. и фармац. вузов*. Москва: ЗАО „Литера”, 1997. 223 р.
405. *Этическая экспертиза биомедицинских исследований в государствах-участниках СНГ (социальные и культурные аспекты)*. / Ред. О.И. Кубарь. СПб.: Феникс, 2007.

408 p.

406. Dolghin N. et al. *Riscuri și amenințări la adresa securității României*. Actualitate și perspectivă. București: UNA. 2004. 48 p.
407. Bird T., Croft S. *Școala de la Copenhaga și securitatea europeană*. În: Studii de Securitate. București: Cavallioti. 2005, p. 7-28.
408. Sprincean S. *Concepts of justice in social, political and bioethical contexts*. În: Сахаровские чтения 2012 года: экологические проблемы XXI века: Материалы 12-й междунар. науч. конф., 17–18 мая 2012 г., г. Минск, Республика Беларусь. / Под ред. С. П. Кундаса. Минск: МГЭУ им. А. Д. Сахарова, 2012, p. 68-69.
409. *Cutting Through the Surface. Philosophical Approaches to Bioethics*. / Tuija Takala, Peter Herrisone-Kelly, Søren Holm (eds.). Amsterdam, New York: Rodopi. 2009. 278 p.
410. Kjellén R. *Grundriss zu einem system der politik*. Paris: Gallimard. 1920. 818 p.
411. Roberts M. *Bio-politics: an essay in the physiology, pathology & politics of the social & somatic organism*. London: Dent. 1938. 240 p.
412. Caldwell L.K. *Biopolitics, science, ethics and public policy*. În: Yale Review, vol. 54, no. 1, 1964, p. 1-16.
413. Foucault M. *The History of Sexuality. An Introduction*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group. Vol. I. 1990. 176 p.
414. Hardt M., Negri A. *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. New York: Penguin Press, 2004. 426 p.
415. Masters R.D. *On the evolution of political communities. The paradox of Eastern and Western Europe in the 1980s*. În: Indoctrinability, Ideology and Warfare. / Ed. I. Eibl-Eibesfeldt, F.K. Salter. N.Y., Oxford: Berghahn books. 1998, p. 453-478.
416. Somit A., Slagter R. *Biopolitics: Heutiger Stand und weitere Entwicklung*. În: Politik und Biologie. Beiträge zur Life-Science-Orientierung der Sozialwissenschaften /Hrsg. A. Somit, R. Slagter. Berlin, Hamburg: Verlag Paul Parey. 1983, p. 31-37.
417. Flohr H., Tönnemann W. *Selbstverständnis und Grundlagen der Biopolitics*. În: Politik und Biologie. Beiträge zur Life-Science-Orientierung der Sozialwissenschaften /Hrsg. A. Somit, R. Slagter. Berlin, Hamburg: Verlag Paul Parey. 1983, p. 11–31.
418. Falger V. S. E. *Proximate Solutions and Ultimate Analysis: Ethnic Conflicts Do Not Fit the Scheme*. În: Politics and the Life Sciences (USA), vol. 16, no. 2. 1997, p. 254-256.
419. Van der Dennen J. M. G. *Studies of conflict*. În: Maxwell, Mary (Ed.) The sociobiological imagination. SUNY series in philosophy and biology. Albany, New York: State University of New York Press. 1991, p. 223-241.
420. Vlavianos-Arvanitis A. *The bio-environment – bio-culture. Bio-peace for the next millennium*. În: Biopolitics – the bio-environment / A. Vlavianos-Arvanitis (ed.). Athens: Biopolitics International Organisation, 1996, p. 51-66.
421. Олескин А.В. *Биополитика. Политический потенциал современной биологии: философские, политологические и практические аспекты*. М.: ИФРАН. 2001. 423 p.
422. Степанов В.С. *Цивилизационное состояние общества с точки зрения биополитологии* În: Клио (РФ). № 1. 1999, p. 18-24.
423. Sprincean S. *Unele dimensiuni ale bioeticii politice*. În: Strategia de supraviețuire a civilizației contemporane în contextul bioeticii, filosofiei și medicinei: culeg. de art. șt. / Red. resp. T.N. Țîrdea. Vol. 2. Chișinău: Print-Caro, 2012, p. 103-106.
424. Țîrdea T.N. *Bioetica și biopolitica în strategia de existență umană*. În: Știința, Tehnica și Medicina în strategia de existență umană / Materialele Conf. a VII-a Științ. Internaț., USMF, 24 aprilie 2002. / Red. resp. T.N. Țîrdea. Chișinău: CEP Medicina, 2002, p. 18-21.
425. Moraru V., Mosneaga V. *Moldovan Labour Migration in Italy and Spain*. În: Migration Flows Feeding into Business Internationalization. / A. Montanari (ed.). Rome: Rubettino,

- 2010, p. 199-238.
426. Спринчан С.Л. *Биоэтика, политика и стратегии выживания человечества в контексте модернизации социума*. În: Модернизация науки общества: вызовы и ответы: материалы междунар. науч. конф. Саранск. 10 мая 2011 г. Саранск: ИП Афанасьев В.С. 2011, p. 259-264.
 427. Морару В., Мошняга В. *Молдавська трудова міграція в Італії та Іспанії*. În: Трудова міграція як інструмент інтернаціоналізації. Львів: Друкарські куншти, 2010, p. 217-256.
 428. Мошняга В., Руснак Г. *Мы строим Европу. И не только...* К.: Молд. ГУ, 2005. 190 p.
 429. Морару В., Мошняга В., Руснак Г. Маятник миграции. Кишинев: Sirius, 2012. 199 p.
 430. Moraru V., Moșneaga V. *Italia: dinamica paradigmelor migraționale*. În: Moldoscopie [Chișinău], nr. 4. 2010, p. 113-123.
 431. Țirdea T. N., Marin A., Ursul A.D., Ursul T.A. *O interpretare netradițională a metodologiei bioetice: implicare antropologică*. În: Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane: Materialele Conf. a XIV-a Științ. Internaț., USMF, 10-11 apr. 2009. / Red. resp. T.N.Țirdea. Chișinău: Î.M. CEP Chișinău-Prim, 2009, p. 34-38.
 432. Sințov R., Cojocaru N. *Evaluarea legăturilor dintre educație, formare și migrația forței de muncă în Republica Moldova*. Biroul pentru Țările din Europa Centrală și de Est. Chișinău: OIM, 2013, 160 p.
 433. *Global Environmental Politics. Concepts, Theories and Case studies*. / edited by Gabriela Kutting. London, New York: Routledge Press, 2011. 198 p.
 434. Garner R. *Environmental Politics. The age of climate change*. 3rd edition. London: Palgrave Macmillan, 2011. 201 p.
 435. Барбур И. *Этика в век технологии*. М.: ББИ им. св. апостола Андрея, 2001. 382 p.
 436. Цырдя Т.Н. *Проблема дефиниции социальной биоэтики: методологические аспекты*. În: Актуальні питання сучасної біомедичної етики та деонтології, Матеріали Науково-практичного семінару, 14 жовтня 2011 р., Київ, Україна. / Упор. С. В. Пустовит. Київ: НАНУ. 2011, p. 40-42.
 437. *Progress in Bioethics: science, policy and politics*. / Edited by Jonathan D. Moreno and Sam Berger. Massachusetts: MIT, 2010. 286 p.
 438. Roșca Al. *Problematica civilizațională în contextul globalizării*. În: probleme regionale în contextul proceselor de globalizare. Simpozion internațional. Ch.:ASEM. 2002, p.228-230.
 439. *Deviant Globalization. Black market economy in the 21st century*. / Edited by Nils Gilman, Jesse Goldhammer, and Steven Weber. New York, London: Continuum, 2011. 299 p.
 440. Annas G. J. *Worst Case Bioethics. Death, Disaster, and Public Health*. Oxford: University Press, 2010. 335 p.
 441. Moraru V. *Puterea, mass-media și constituirea spațiului public*. În: Victor Moraru (coord.). *Societatea și comunicarea în tranziție*. Chișinău: ULIM, 2008, p. 6-18.
 442. Moraru V. *Mass-media și politica*. Chișinău: USM, 2001. 206 p.
 443. Moraru V. *Dezvoltarea mass-media ca factor al bunei guvernări*. Ch.: IPP, 2002. 23 p.
 444. Lull J. *Mass-media, comunicare, cultură. O abordare globală*. Oradea: Samizdat, 1999. 208 p.
 445. Moraru V. *Politica-spectacol și securitatea națională*. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european. Program. Rezumate. Conferința științifică internațională. Chișinău, 8 octombrie 2010. Ch.: Print-Caro SRL, 2010, p. 78-79.
 446. Суханов А.П. *Информация и человек*. Москва: Сов. Россия. 1980. 203 p.
 447. Цырдя Ф. Н. *Социальная информация. Философский очерк*. К.: Штиинца, 1978. 143 p.
 448. Ionescu V. *Veacul Terorismului*. În: Magazin Istoric [București], nr. 1, 2000, p. 45-50.
 449. Shafritz J. M. *Dictionary of American Government and Politics*. Chicago; Illinois: The

- Dosey Press, 1988. 662 p.
450. Marinuță V. *Terorismul suicidal: aspecte teoretice și practice*. În: Revista Akademos [Chișinău], nr. 2 (25), 2012, p. 95-97.
 451. Спринчан С. Социо-политические аспекты выживания человечества в контексте эколого- и био-этической проблематики. În: Environmental Ethics: the Power of Ethics for Sustainable Development. Collective monograph. / Eds. Nijolė Vasiljevienė, Agnė Jurčiukonytė. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2010, p. 264-270.
 452. Sartori G. *The Theory of Democracy Revisited*. Chatham: Chatham House Publishers. 1987. 542 p.
 453. Sartori G. *Parties and Party System: A Framework for Analysis*. Vol. I. Cambridge: University Press, 1976. 286 p.
 454. Bogdanor V. *The Blackwell Encyclopedia of Political Institutions*. Oxford; New York: Blackwell Reference, 1991. 667 p.
 455. Brucan S. *Îndreptar-dicționar de politologie*. București: Nemira, 1993. 301 p.
 456. Emerson S, Hoekstra P. *Islamist Terror Growing in Lethality and Geography, IPT Analysis Finds*. Investigative Project on Terrorism News. March 28, 2016. <https://www.investigativeproject.org/5241/islamist-terror-growing-in-lethality> (vizitat 01.03.2018).
 457. Reinares F. *Nationalist separatism and terrorism in comparative perspective*. In: Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways Forward. / Ed. by Tore Bjørgo. New York: Routledge. 2005, p. 119-130.
 458. Lutz J.M., Lutz B.J. *Global Terrorism*. 3rd Edition. New York: Routledge. 2013. 358 p.
 459. Gonciarov V. *Axa PKK București – Chișinău – Tiraspol, aruncata in aer de serviciile de informații de la Marea Neagra*. 14 iunie 2011. <http://karadeniz-press.ro/kara/axa-pkk-bucuresti-%E2%80%93-chisinau-%E2%80%93-tiraspol-aruncata-in-aer-de-serviciile-de-informatii-de-la-marea-neagra> (vizitat 26.02.2018).
 460. *Republica Moldova, parte a rețelei de trafic de cocaină din Columbia*. Flux.md. 21.01.2011.
 461. Munteanu M. *Armele Rusiei, traficate în Ucraina prin rachete moldoveni*. 03.07.2014. <http://www.riseproject.ro/articol/arme-rusiei-traficate-in-ucraina-prin-rachete-moldoveni> (vizitat 14.04.2018).
 462. Țirdea T.N. *Probleme globale ale contemporaneității, dezvoltarea durabilă și conștiința noosferică: aspecte sociometodologice*. / Starea actuală și tendințele evoluării politicii ecologice în Republica Moldova În: Materialele Conferinței științifico-practice. 4 iunie 1999. Chișinău: AȘM, 1999, p. 38-41.
 463. *Global Bioethics: the collapse of consensus*. / Edited by H. Tristram Engelhard, Jr. Salem (USA): M&M Scrivener Press, 2006. 396 p.
 464. Țirdea T. N. *Elemente de bioetică*. Chișinău: Univers Pedagogic, 2005. 176 p.
 465. Sprincean S., Sprincean M. *Unele aspecte bioetice și biopolitice ale geneticii medicale: diagnosticul și profilaxia malformațiilor congenitale*. În: Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane. Materialele Conferinței a XIV-a Științifice Internaționale. / Red. Resp. Teodor N. Țirdea. Chișinău: Medicina, 2009, p. 86-90.
 466. Keane J. *Global civil society?* Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 220 p.
 467. Спринчан С. Л. *Биоэтика и публичные политики в контексте постдемократии*. În: Материалы Четвертого Национального Конгресса по биоэтике с международным участием. 20-23 сентября 2010 года, Киев Украина. / ред. Ю.И. Кундиева [et al.]. Киев, 2010, p. 66-67.
 468. Voinov-Kohler J. *La sécurité globale: Une approche exhaustive de menaces envers la sécurité de l'individu*. <http://www.deza.admin.ch/ressources/deza.produit-f-332.pdf> (vizitat

- 14.04.2018).
469. Sprincean S., Sprincean M. *Unele implicații bioetice ale politicilor societății civile în domeniile ingineriei genetice și geneticii medicale*. În: Științele socio-umaniste și progresul tehnico-științific. Conferință științifică interuniversitară: Materialele comunicărilor științifice, 23 aprilie 2010. / Col. de red.: Mihai Braga [et. al.]. Chișinău: UTM, 2010, p. 103-108.
 470. *Pragmatic Bioethics*. Second ed. / Edited by Glenn McGEE. 2nd ed. Cambridge, Massachusetts, London (England): Bradford Book The MIT Press, 2003. 293 p.
 471. Sprincean S. *Aspecte politice și bioetice ale problematicei biosecurității*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice [Chișinău], nr. 3, 2010, p. 112-122.
 472. *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*. Hotărîrea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011. Monitorul Oficial nr. 170-175 din 14.10.2011 (3966-3971).
 473. *Legea Securității Statului nr. 618 din 31.10.1995*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.02.1997, nr. 10/117.
 474. Buzan B., Waever O., de Wilde J. *Security: A New Framework for Analysis*. USA, Colorado: Lynne Rienner Publishers Inc. 1997. 239 p.
 475. *Transparency International: Indicele Perceperii Corupției*. <http://www.transparency.org/research/cpi> (vizitat 14.04.2018).
 476. Serebrian O. *Perspectivile geostrategice ale Republicii Moldova*. În: Studii internaționale: viziuni din Moldova. USM, 2007, nr. 3(4), p. 34-53.
 477. Jones G. *Bioethics. When the challenges of life become too difficult*. Adelaide: ATF Press, 2007. 255 p.
 478. Цырдя Ф. Н. *Информационно-интеллектуальная и биоэтическая составляющие – важнейшие звенья современной стратегии выживания человечества: теоретико-методологический анализ*. În: Біоетика науки та технологій: проблеми та рішення / Матеріали V Міжнародного симпозіуму з біоетики. 9-10 жовтня 2008, м. Київ, 2008, p. 99-100.
 479. Rendtorff O. D., Kemp P. *Basic ethical principles in European bioethics and biolaw. Autonomy, dignity, integrity and vulnerability*. Vol. I. Guissona: Impremta Barnola, 2000. 428 p.
 480. *The Belmont Report. Ethical Principles and Guidelines for the Protection of Human Subjects of Research*. The National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research. Bethesda: The Commission, 1979. 42 p.
 481. *Justiție, libertate și securitate: promovarea drepturilor și apărarea intereselor noastre*. Bruxelles, 2008. http://europa.eu/pol/justice/index_ro.htm (vizitat 01.02.2018).
 482. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*. Monitorul Oficial Nr. 1. 12.08.1994.
 483. *Legea Republicii Moldova nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la 27 iunie 2014*. Monitorul Oficial Nr. 185-199. 18.07.2014.
 484. Grâu L. *Interviu acordat de Viorel Chivriga, expert al IDIS Viitorul, pentru Radio Europa Liberă*. 12.08.2014. <http://www.infoeuropa.md/interviuri/informarea-corecta-a-populatiei-va-apropia-moldova-de-uniunea-europeana/> (vizitat 14.04.2018).
 485. Спринчан С. Л. *Биоэтика в перспективе развития гражданского общества* În: Материалы III-го Национального Конгресса по Биоэтике (с международным участием), 8-11 октября 2007 г., Киев, p. 27.
 486. Buzan B. *New patterns of global security in the twenty-first century*. În: International Affairs, vol. 67, May, 1991, p. 431-451.
 487. *Lista tratatelor multilaterale la care Republica Moldova este parte*. <http://www.mfa.gov.md/img/docs/ListaTratateMultilaterale.pdf> (vizitat 16.04.2018).

488. Țîrdea T. N. *Principiile de bază ale bioeticii: tendințe și probleme*. În: Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina practică în strategia de existență umană / Materialele Conferinței a IX-a Științifice internaționale, 10-11.03.2004. Red. șt. T.N.Țîrdea. Chișinău, 2004, p.12-18.
489. Țîrdea T. N. *Problema corelației principiilor metodologice și morale ale bioeticii în activitatea umană: analiză teoretico-comparativă*. În: Filosofia în contextul științei contemporane (Conferința Științifică Internațională, 23 octombrie 2009). Chișinău: Editura ASEM, 2009, p. 268.
490. *Биоэтика: принципы, правила, проблемы*. / Под ред. Б.Г. Юдина. Москва: Эдиториал УРСС, 1998. 470 p.
491. Țîrdea T.N. *Orientarea noosferică în dezvoltarea durabilă – calea spre salvarea omenirii*. În: Știința, Tehnica, Medicina și Bioetica în strategia de existență umană: probleme de interacțiune și interconexiune. Materialele Conferinței a VII-a Științifice Internaționale. 24 aprilie 2002. / Red. resp. T. N. Țîrdea. Chișinău: CEP, 2002, p. 5-11.
492. Цырдя Ф. Н. *Единство феномена биоэтики и ноосферной парадигмы в стратегии обеспечения безопасного развития современной цивилизации*. În: Развитие идей биоэтики у европейскому контексті. Материали IV Міжнародного симпозіуму з біоетики. 11-12 травня 2006 р. Киев: Сфера. 2006 г., p. 140-142.
493. Keohane R. *Power and governance in a partially globalized world*. London: Routledge, 2002. 298 p.
494. *Federation ONE OF US displayed in Dutch pro-life march*. 08.12.2014.
<http://www.oneofus.eu/federation-one-of-us-displayed-in-dutch-pro-life-march/> (vizitat 14.04.2018).
495. *VOX POPULI – octombrie 2014, aspecte social-economice și politice ale societății contemporane moldovenești în preajma alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014*. Infotag.md. 27.10.2014.
496. *Moldovenii sunt obezi, consumă mult alcool și nu se alimentează corect, potrivit unui studiu*. Publika.md. 12.12.2014.
497. *Barometrul Opiniei Publice*. Institutul de Politici Publice. Octombrie 2016.
498. *Guvernul a aprobat miercuri, 17 septembrie, marca națională pentru produsele agroalimentare ecologice*. <http://www.radiochisinau.md/pages/view/15628> (vizitat 11.02.2018).
499. *Anul 2015 – Anul Sănătății în Moldova*. Newsmoldova.md. 30.07.2014.
500. *Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova*. 2016. 31 p.
<http://www.presedinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf> (vizitat 16.02.2018)
501. *Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova discutat de reprezentanții comunității academice, societății civile și autorităților publice*. 11.02.2016.
<http://icjp.asm.md/content/proiectul-strategiei-securit%C4%83%C8%9Bii-na%C8%9Bionale-republicii-moldova-discutat-de-membrii> (vizitat 14.04.2018)
502. *Evaluarea în aspect teritorial a nivelului de securitate demografică în anul 2013*. 09.12.2014.
<http://www.demografie.md/index.php?pag=news&tip=noutate&opa=view&id=448&l=> (vizitat 14.04.2018)
503. Гусейнов А. А. *Философия, мораль, политика*. Москва: Академкнига, 2002. 304 p.
504. Morgenthau H. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*. Iași: Polirom, 2007. 735 p.
505. *FIDH-Promolex: Evaluarea nivelului de protecție a drepturilor omului în teritoriile disputate și cuprinse de conflict din Europa de Est*. Septembrie 2014. 64 p.
http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1416394522.pdf (vizitat 14.04.2018).
506. *Torture and ill - treatment in Moldova, including Transnistria: shared problems, evaded responsibility* [Tortura și tratamente rele în Republica Moldova, inclusiv Transnistria: probleme comune, responsabilități respinse]. FIDH, august 2013.

- <http://www.fidh.org/en/eastern-europe-central-asia/moldova>FIDH (vizitat 14.04.2018).
507. Gribincea M. *The Russian Policy on Military Bases: Georgia and Moldova*. Oradea: Cogito, 2001. 320 p.
 508. *Memorandum privind reglementarea conflictului transnistrean și principiile fundamentale de organizare a statului Republica Moldova*. Elaborat de reprezentanți ai societății civile din Republica Moldova - PROMOLEX 2013.
http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1355479076.pdf (vizitat 14.04.2018).
 509. Gribincea M. *Trupele ruse în Republica Moldova: factor stabilizator sau sursa de pericol?* Chișinău: Civitas, 1998. 143 p.
 510. Enciu N. *O cronologie a conflictului transnistrean în documente și materiale inedite*. În: Akademos, nr. 1 (28), 2013, p.167-169.
 511. Sprincean S. *Adopting the National Bioethical Strategy as a political and legal priority in Republic of Moldova*. În: Етичні проблеми профілактичної медицини: впливовкільця, харчування та умовпраці на здоров'я населення. Матеріали VI Міжнародного симпозиуму з біоетики. 11-12 жовтня 2012 р. Київ: Арктур-А, 2012, p. 3-5.
 512. *Legea Republicii Moldova nr. 618/1995 privind securitatea statului*. În: Monitorul Oficial, nr. 10-11 din 13.02.1997, art. nr. 117.
 513. *Legea Republicii Moldova nr. 112- XVI din 22 mai 2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova*. În: Monitorul Oficial, nr. 97-98 din 03.06.2008, art. nr. 357.
 514. *Legea Republicii Moldova nr. 173 din 22.07.2005 cu privire la prevederile de baza ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria)*. În: Monitorul Oficial, nr. 101-103 din 29.07.2005, art. nr. 478.
 515. Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul transnistrean: culegere de documente și materiale*. Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, Institutul de Analiză și Consultanță Politică POLITICON. Vol. I (1989-1993). Chișinău: Lexon-Prim, 2012. 600 p.
 516. Meynaud J. *Contribution a l'analyse de la pression de groupes*. În: Res Publica, 1962, nr. IV, p. 4-12.
 517. *Strategia Europeană de Securitate*. O Europă sigură într-o lume mai bună. Consiliul Uniunii Europene. 2009. 43 p.
 518. Papuc I. *În Moldova se fac, în prezent, peste 100 de studii clinice pe oameni. Producătorii nu ascund riscurile. Unele medicamente pot provoca migrene și chiar insuficiență cardiacă*. E-sanatate.md. 13.01.2014.
 519. Papuc I. *Directorul interimar al Spitalului Clinic Republican este cercetat într-un dosar pentru corupere pasivă în proporții deosebit de mari ce vizează studii clinice pe pacienți moldoveni*. E-sanatate.md. 19.12.2013
 520. *Cercetarea medicală și studiile clinice*. 27.01.2014. <http://scr.md/news/view/ro-cercetarea-medical-i-studiile-clinice-34> (vizitat 10.04.2018).
 521. Gramma R., Lozan O. *Rolul Comitetelor de Etică pentru un management mai bun al instituțiilor medicale*. În: Revista Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină. Chișinău, nr. 3 (34), 2010, p. 21-24.
 522. *Drepturile copilului, respectate parțial în spitalele din Moldova*. Ce recomandă Organizația Mondială a Sănătății. Publika.md. 05.11.2014.
 523. *Index Național al Drepturilor Omului ANUL 2014*
http://www.drepturi.md/sites/default/files/media/raport_index_drom_2014.pdf (vizitat 16.01.2018).
 524. *„Educația pentru Drepturile Omului” în programa școlară*. Jurnal.md. 23.08.2014.
 525. *Republica Moldova va avea un nou Plan Național în domeniul Drepturilor Omului*. Egalitate.md. 23.11.2016

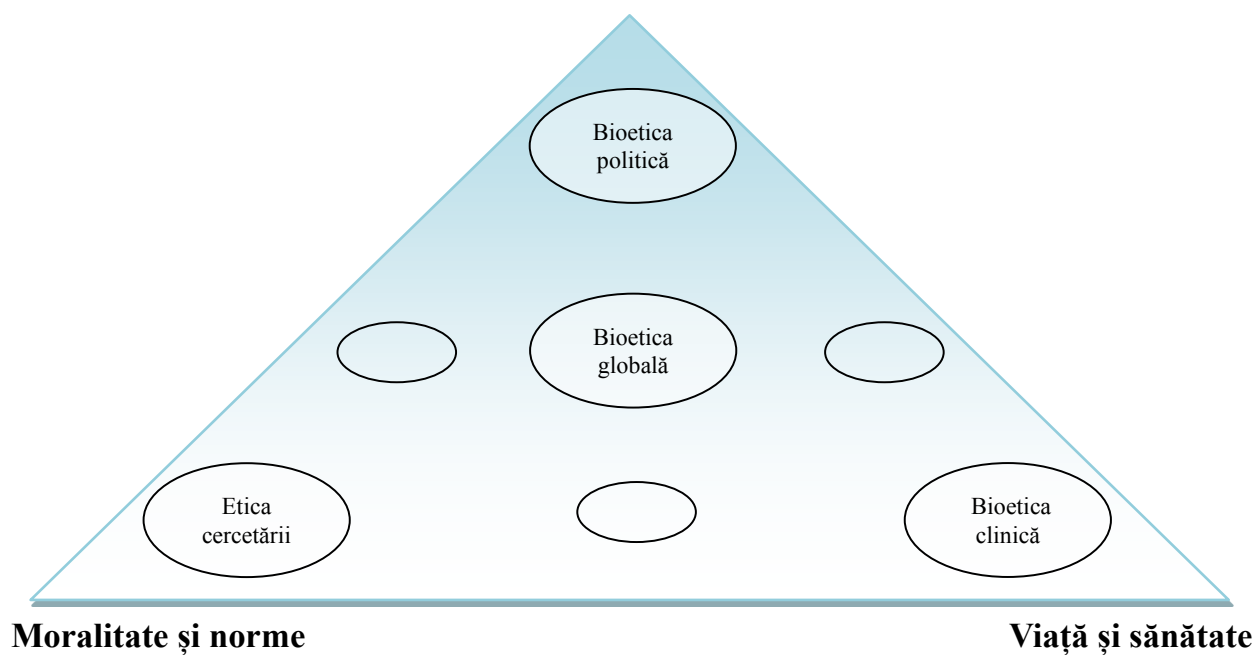
526. Popularizarea cunoștințelor despre bioetica în Republica Moldova. 12 aprilie 2005. http://bioethicsmd.narod.ru/index_en.html (vizitat 21.02.2018).
527. *Legea Republicii Moldova nr. 1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente*. Monitorul Oficial Nr. 52-53. 11.06.1998.
528. *Ordinul sinistrului sănătății al RM nr. 22 din 12.01.2006*.
529. *Ordinul ministrului sănătății RM nr. 657 din 27.06.2012 Cu privire la Comitetul Național de Etică*.
530. *Legea Republicii Moldova nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului*. Monitorul Oficial Nr. 176-181 30.12.2005.
531. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 96 din 29.01.2007 cu privire la stabilirea condițiilor de plasare pe piață și de utilizare a dispozitivelor medicale*. Monitorul Oficial Nr. 32-35. 09.03.2007.
532. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 632 din 24.08.2011 cu privire la aprobarea Regulamentului sanitar privind radioprotecția și securitatea radiologică în practicile de radioterapie*. Monitorul Oficial Nr. 147. 06.09.2011.
533. *Experimente la Psihiatrie*. Ziarul de Gardă, nr. 385. 09.08.2012.
534. *Acreditarea Comitetului Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament*. <http://www.ms.gov.md/?q=stiri/acreditarea-comitetului-national-etica-studiul-clinic-al-medicamentelor-si-metodelor-noi> (vizitat 22.03.2018).
535. *Comitetul de etică a cercetării*. <http://comitetetica.usmf.md/despre-noi> (vizitat 16.02.2018).
536. *Legea Republicii Moldova nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității*. Monitorul Oficial Nr. 103. 29.05.2012.
537. *Păreri împărțite după votarea Legii cu privire la asigurarea egalității. Cine nu este satisfăcut*. Publika.md. 25.05.2012.
538. *CCCEC devine CNA*. TRM.md. 01.10. 2012.
539. *Legea privind egalitatea de șanse și reformarea CCCEC, în vizorul Guvernului*. Publika.md. 23.05.2012.
540. *Episcopul Marchel a sfințit Palatul Republicii, unde deputații urmează să examineze Legea privind egalitatea de șanse*. Publika.md. 24.05.2012.
541. *Barometrul Opiniei Publice*. Institutul de politici publice. Noiembrie 2011.
542. *Parlamentul European condamnă homofobia, inclusiv în Moldova*. Publika.md. 25.05.2012.
543. *A avut loc ședința Sinodului Bisericii Ortodoxe din Moldova*. 20.06.2013. <http://mitropolia.md/a-avut-loc-sinodul-bisericii-ortodoxe-din-moldova> (vizitat 14.04.2018).
544. Sandel M. J. *Public philosophy: essays on morality in politics*. Cambridge: Harvard University Press, 2005. 292 p.
545. *Mitropolia Moldovei reiterează ultimatumul înaintat autorităților privind interzicerea propagandei homosexualității*. Publika.md. 20.06.2013.
546. Lakoff G. *Moral politics. How liberals and conservatives think*. Chicago: University of Chicago Press, 2002. 471 p.
547. *Romii din Moldova vor o lege antidiscriminare... dar cu o condiție*. 29.04.2012. <http://protv.md/stiri/social/fara-gay-romii-din-moldova-vor-o-lege-antidiscriminare-dar-cu.html> (vizitat 14. 04. 2018).
548. Цырдя Т.Н. *Гомосексуализм в контексте социальной биоэтики и национального права*. În: Сахаровские Чтения 2011 года: Экологические проблемы XXI века. Материалы 12-й международно научной конференции, 17-18 мая 2012 года. Минск: МГЭУ им. А. Д. Сахарова, 2012, p. 59-60.
549. *Patriarhia Moscovei critică autoritățile de la Chișinău pentru legislația care protejează*

- „perversiunile sexuale”. 08.06.12. <http://www.frontpress.ro/2012/06/patriarhia-moscovei-critica-autoritatile-de-la-chisinau-pentru-legislatia-care-protejeaza-perversiunile-sexuale.html> (vizitat 14. 04. 2018).
550. *Legislația Moldovei necesită schimbări urgente, pentru a combate discriminarea de anvergură*. Publika.md. 10.09.2012.
 551. *Socialiștii cer în Parlament anularea Legii cu privire la egalitatea de șanse*. Publika.md. 09.03.2013.
 552. *Deputații din Găgăuzia au adoptat propria lege despre (in)egalitatea de șanse. Ce prevede aceasta*. Publika.md. 30.04.2013
 553. *Legea nr. 34 din 24.05.2012 pentru completarea unor acte legislative*. Monitorul Oficial Nr. 126-129. 22.06.2012.
 554. *Declararea neconstituționalității măsurii de siguranță „castrarea chimică” (Sesizarea nr. 11a/2013)*. Curtea Constituțională a Republicii Moldova. 04.07.2013.
 555. *Castrarea chimică inclusă în lege*. Timpul. 26.03.2012
 556. *Liberalii pun condiții. Ce vrea Ghimpu pentru a vota „Legea antidiscriminării”*. Publika.md. 20.05.2012.
 557. *Președintele nu a promulgat Legea privind castrarea chimică a pedofililor*. TRM.md. 24.04.2012.
 558. *В России еще не применялась химическая кастрация педофилов*. 22.11.2013. <http://www.rosbalt.ru/main/2013/11/22/1202672.html> (vizitat 14. 04. 2018).
 559. *Primul caz de castrare chimică a unui pedofil din Moldova*. Jurnal.md. 24.12.2012.
 560. *Legea privind castrarea chimică a pedofililor este NECONSTITUTIONALĂ!* Actualitati.md. 04.07.2013.
 561. Malcoci L., Barbăroșie A. *Fenomenul discriminării în Moldova: studiu comparativ*. SOIR Moldova. Chișinău: IPP. 2015. 100 p.
 562. *Castrarea chimică a violatorilor și a pedofililor, la decizia deputaților. Unul dintre ei a fost condamnat pentru viol*. Gândul.info. 10.12.2014.
 563. Gefenas E., Dranseika V., Cekanauskaite A., Hug K., Mezinska S., Peicius E., Silis V., Soosaar A., Strosberg M. *Non-equivalent Stringency of Ethical Review in the Baltic States: A Sign of a Systematic Problem in Europe?* În: Journal of Medical Ethics, 2010, nr. 36, p. 435-439.
 564. *Directiva 2001/20/EC din 4 aprilie 2001 a Parlamentului European și a Consiliului referitor la aproximarea legilor. Reglementări și norme administrative ale statelor membre referitor la implementarea practicilor clinice în organizarea studiilor clinice asupra produselor medicinale pentru uz uman*. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0020:EN:HTML> (vizitat 14. 04. 2018).
 565. Papuc I. *Șeful Comitetului de Etică rămâne nepedepsit și își păstrează funcția, chiar dacă CNI a stabilit că este implicat într-un conflict de interese, în studiile clinice*. E-sanatate.md. 20.08. 2014.
 566. Papuc I. *Comitetul Național de Etică sfidează legile. Acesta funcționează după un statut dubios, iar experții vorbesc despre un paravan pentru ilegalități în studiile clinice și de lipsă de transparență*. E-sanatate.md. 13.01. 2015.
 567. Papuc I. *Business cu studii clinice, pentru un cerc restrâns de oameni. Proiectul Ministerului Sănătății de reformare a Comitetului de Etică, criticat dur pentru prevederile sale*. E-sanatate.md. 14.08.2014.
 568. Georgescu I. *România este singura țară din UE fără un control bioetic*. În: România Liberă. 06 ianuarie 2009.

ANEXE

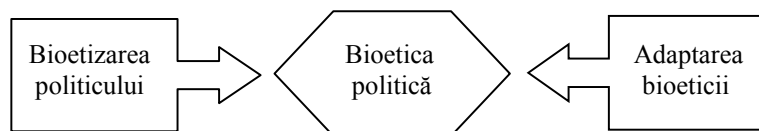
Anexa 1

Supraviețuirea omenirii în condiții de securitate umană

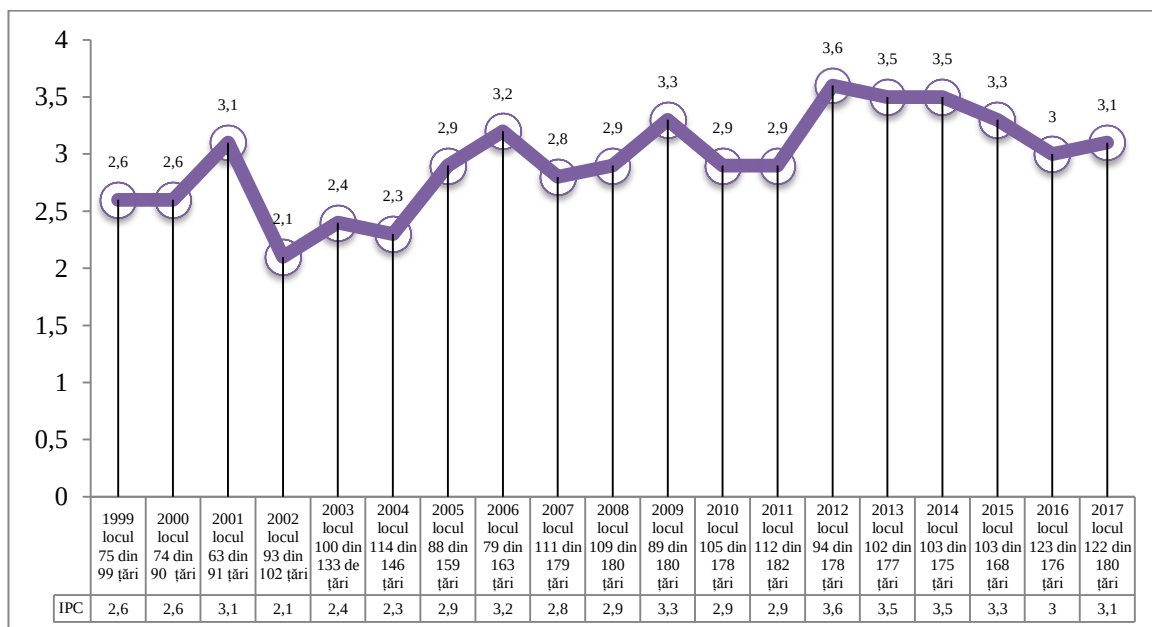

Interdependența diverselor discipline bioetice în funcție de criteriul valoric

Anexa 2

Premise de apariție și edificare a domeniului „Bioetica politică”

***Indicele perceperii corupției (CPI) în Republica Moldova
estimat de către Transparency International în perioada 1999 – 2017***

Sistematizare în baza datelor de pe site-ul Transparency International:

<http://www.transparency.org/research/cpi> (vizitat 14. 07. 2018)

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor habilitat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Numele de familie, prenumele:

Sprincean Serghei

Semnătura:

Data: 20.07.2018

CV-ul AUTORULUI

Sprincean Serghei

14.12.1973, or. Chișinău.

Cetățenia Republicii Moldova.

Studii - superioare (Universitatea „Al. I. Cuza, Iași, România, 1991 – 1996, specialitatea: sociologie-politologie; profil sociopsihopedagogic; licențiat în sociologie și politologie;

Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova, 1997 – 2000, specialitatea: drept economic, licențiat în drept);

doctorat (IFSD al AȘM 2001 – 2005, politologie; doctor în politologie – 2006).

postdoctorat (IIEȘP al AȘM, iunie 2011 – noiembrie 2012, politologie)

Domeniile de interes științific: Securitatea umană, bioetica, filosofia politică, teoria grupurilor sociopolitice de interese și presiune, morala și politica, bioetica politică, securitate națională, dezvoltare durabilă, noosferizare, globalizare, bioetizare, aspecte politice ale bioeticii.

Activitatea profesională:

1. Agenția pentru Drepturile de Autor a Republicii Moldova, specialist principal, jurist, 2001–2002;
2. Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”, catedra Filosofie și Bioetică, lector universitar, 2001–2007;
3. Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”, catedra Filosofie și Bioetică, lector superior universitar, 2007–2008;
4. Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”, catedra Filosofie și Bioetică, conferențiar universitar interimar, șef studii, 2008–2010;
5. IIEȘP al AȘM, vicedirector, iunie 2010–iunie 2011 și noiembrie 2012–ianuarie 2013;
6. IIEȘP (ICJP) al AȘM (Centrul de Cercetări Strategice), cercetător științific coordonator, iunie 2010 – până în prezent.
7. ICJP al AȘM, secretar științific, ianuarie 2015 – până în prezent.

Participări la proiecte științifice naționale: participare la 3 proiectele instituționale și la 3 proiectele bilaterale, în cadrul IIEȘP, ICJP al AȘM și USMF „N. Testemițanu”, în calitate de director de proiect (1) și ca executor (5).

Participări la proiecte științifice internaționale: 2 participări în calitate de executor:

a) Proiectului “Etica Ecologică în predarea Științelor Sociale și Umanistice”, organizat de către OSI Budapesta, HESP, Academia de Științe din Federația Rusă (Institutul de Filosofie, sectorul Etică) și Universitatea de Stat din Mordovia (Federația Rusă). 2007 – 2010.

b) Programului internațional în domeniul eticii cercetării și bioeticii «E-Education in Research Ethics: Central and Eastern Europe», implementat de către Union Graduate College Center for Bioethics (Schenectady, New York) în parteneriat cu departamentul de Istorie și Etică a Medicinii a Universității din Vilnius (Vilnius, Lituania), cu sprijin financiar al Fogarty International Center, National Institute of Environmental Health Sciences (USA). 2011 – 2013.

Participări la foruri științifice (naționale și internaționale): peste 70, cu rapoarte și comunicări, inclusiv la ședințele în plen (peste 15 rapoarte științifice). La tema tezei - participarea la peste 50 de foruri științifice.

Lucrări științifice: la tema tezei de doctorat - 50, inclusiv o monografie, un compendiu, cinci capitole în monografii, un capitol în manual pentru doctoranzi, 9 publicații în reviste de circulație internațională, 6 articole în culegeri internaționale, 15 articole în reviste naționale (5 de categoria B și 10 de categoria C), 7 articole în culegeri de lucrări ale conferințelor internaționale și 5 teze ale comunicărilor în volum total de 70,3 c.a.

Apartenența la societăți științifice naționale și internaționale: membru al Asociației Naționale de Bioetică din Republica Moldova (din 2004 - până în prezent); membru al Asociației Internaționale de Bioetică - IAB (din 2011 - până în prezent); membru al Societății Europene pentru Filosofia Medicinii și Ocrotire a Sănătății - ESPhMH (din 2011 - până în prezent); reprezentat în Republica Moldova al European Biotechnology Thematic Network Association - EBTNA (din 2012 - până în prezent);

Activități în cadrul colegiilor de redacție ale revistelor științifice: Revista „Regionology” ISSN 2413-1407, or. Saransk, Federația Rusă, membru al colegiului de redacție din decembrie 2017 - până în prezent (<https://regionsar.ru/ru/node/5>). Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice ISSN 1857-2294, membru al colegiului de redacție în iunie 2010 - iunie 2011 și secretar științific din ianuarie 2016 - până în prezent.

Cunoașterea limbilor străine: engleza avansat; franceza avansat; rusa avansat.

Date de contact: tel. 068158599 (mob.); e-mail: sprinceans@yahoo.com